

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar

DOKTORI DISSZERTÁCIÓ

Fodor János

Trendek és tendenciák, kialakult modellek és
lehetséges stratégiák az internetes közművelődési
tájékoztatásban

Irodalomtudományi Doktori Iskola

Könyvtártudományi Program

Témavezető: dr. habil. Sebestyén György, CSc

Budapest, 2005

Tartalomjegyzék

1. BEVEZETÉS.....HIBA: A HIVATKOZÁS FORRÁSA NEM TALÁLHATÓ

1.1	A TÉMAVÁLASZTÁS INDOKLÁSA.....	6
1.2	A PROBLÉMA FELVETÉSE.....	6
1.3	A MEGOLDÁS MÓDSZERE.....	10
1.3.1	<i>Célképzet</i>	10
1.3.2	<i>A kutatás területei</i>	11
1.3.3	<i>Az anyaggyűjtés forrásai</i>	12
2.	AZ INTERNETES KULTURÁLIS TÁJÉKOZTATÁS SAJÁTOSSÁGAI.....	13
2.1	A KULTURÁLIS INFORMÁCIÓK SAJÁTOSSÁGAI.....	13
2.1.1	<i>Közvetett haszon</i>	13
2.1.2	<i>Az információérték összetevői</i>	14
2.1.3	<i>Motiváció és kreativitás</i>	16
2.2	MIÉRT KELL TÁJÉKOZTATNI?.....	17
2.2.1	<i>Láncból háló</i>	17
2.2.2	<i>A passzív könyvtár</i>	19
2.2.3	<i>Hátrányból érték</i>	20
2.3	KI TÁJÉKOZTAT KIT?.....	21
2.4	MIRŐL KELL TÁJÉKOZTATNI?.....	23
2.4.1	<i>Célterületek</i>	24
2.4.2	<i>Gyűjtőkör</i>	26
2.4.3	<i>Objektumtípusok</i>	27
2.5	HOGYAN KELL TÁJÉKOZTATNI?.....	28
2.5.1	<i>Automatikusan bővülő tájékoztatási rendszerek</i>	28
2.5.2	<i>Félautomata tájékoztatási rendszerek</i>	29
2.5.3	<i>Épített tájékoztató rendszerek</i>	30
2.5.4	<i>Organikus tájékoztató rendszerek</i>	31
2.6	MI HATÁROZZA MEG A FEJLŐDÉST?.....	32
3.	A VIRTUÁLIS KULTURÁLIS KÖZEG SAJÁTOSSÁGAI.....	34
3.1	AZ ÉRTÉKREND SZERVEZŐ SZEREPE.....	34

3.2	A TUDÁS ÉS MŰVELTSÉG.....	35
3.3	A KREATIVITÁS.....	36
3.3.1	<i>Honlapok</i>	37
3.3.2	<i>Kulturális site-ok</i>	37
3.3.3	<i>Hagyományos műfajok</i>	39
3.3.4	<i>Számítógépes és hálózati műfajok</i>	40
3.4	A KÖZÖSSÉG ÉS EGYÉNISÉG A VIRTUÁLIS KULTÚRÁBAN.....	40
3.4.1	<i>Közösség szervező erők</i>	42
3.4.2	<i>Közösség és társadalom</i>	43
3.4.3	<i>Közönség és hálózati szabadság</i>	45
3.5	A HÁLÓZATI IDŐÉLMÉNY A TÁJÉKOZTATÁS SZEMPONTJÁBÓL.....	46
3.5.1	<i>A párbeszéd örök</i>	46
3.5.2	<i>Változó állapotok</i>	47
3.5.3	<i>Előtt és után</i>	48
3.5.4	<i>Maradandó tűnékenység</i>	49
3.6	A HÁLÓZATI TÉRÉLMÉNY A TÁJÉKOZÓDÁS SZEMPONTJÁBÓL.....	49
3.6.1	<i>Webdesign</i>	50
3.6.2	<i>Otthonok és séták</i>	51
3.6.3	<i>Kulcslyukak</i>	52
3.6.4	<i>Absztrakció és valósághoz kötés</i>	53
3.7	ÖSSZEGRÉS.....	53
4.	A KULTÚRA DIGITALIZÁLÓDÁSI FOLYAMATÁNAK SAJÁTOS SÁGAI.....	55
4.1	MAGYAR NYELVŰ SZÉPIRODALOM ÉS IRODALMI ÉLET.....	55
4.1.1	<i>Szerkezeti sajátosságok</i>	56
4.1.2	<i>Az irodalom digitalizálódása</i>	58
4.1.3	<i>A technológiai hatás</i>	60
4.1.4	<i>A virtuális közeg hatása</i>	61
4.2	ZENE.....	63
4.2.1	<i>Szerkezeti sajátosságok</i>	63
4.2.2	<i>Technológiai hatás</i>	65
4.2.3	<i>A virtuális közeg hatása</i>	66
4.3	FOTÓMŰVÉS ZET.....	67
4.3.1	<i>Szerkezeti sajátosságok</i>	68
4.3.2	<i>Technológiai hatás</i>	68
4.3.3	<i>A virtuális közeg hatása</i>	69
4.4	FILMMŰVÉS ZET ÉS MOZGÓKÉP.....	71
4.4.1	<i>Szerkezeti sajátosságok</i>	71

4.4.2	<i>Technológiai hatás</i>	72
4.4.3	<i>A virtuális közeg hatása</i>	72
4.5	SZÍNŰVÉSZET.....	73
4.6	KÉPZŐ- ÉS IPARMŰVÉSZET.....	75
4.6.1	<i>Szerkezeti sajátosságok</i>	75
4.6.2	<i>Technológiai hatás</i>	76
4.6.3	<i>A virtuális közeg hatása</i>	77
4.7	ÉPÍTÉSZET, URBANISZTIKA.....	78
4.8	KULTURÁLIS ESEMÉNYEK, FESZTIVÁLOK, PROGRAMOK EGY ESTÉRE.....	79
4.9	ÖSSZEGZÉS.....	80
5.	AKTIVITÁSOK ÉS ATTITÚDOK A TÁJÉKOZÓDÁSBAN	81
5.1	PRIVÁTSZFÉRA ÉS MAGÁNY.....	81
5.1.1	<i>A jó és a rossz magány</i>	81
5.1.2	<i>Életjelek</i>	82
5.1.3	<i>Intim megvilágítás</i>	83
5.2	BIRTOKLÁSVÁGY – FELHALMOZÁS.....	84
5.2.1	<i>Féltett kapcsolatok</i>	84
5.2.2	<i>Gyűjtemények, archívumok</i>	85
5.2.3	<i>Túlélőkészlet</i>	86
5.2.4	<i>Virtuális tárgyaink</i>	87
5.3	KÉPESSÉGEK FENNTARTÁSA, FEJLESZTÉSE.....	89
5.3.1	<i>Az állandó jelenlét kényszere</i>	89
5.3.2	<i>Társadalmi szerepvállalás és hálózatiság</i>	90
5.3.3	<i>Újdonságok és hype</i>	91
5.4	HOZZÁADÁS - TEREMTŐ AKTIVITÁS.....	92
5.4.1	<i>Az altruista attitűd</i>	93
5.4.2	<i>A közös nevező öröme</i>	93
5.4.3	<i>Vágy az elismertségre</i>	94
5.4.4	<i>Sok kicsi sokra megy</i>	95
5.5	ÖSSZEGZÉS - AKTIVITÁSI MODELL.....	97
6.	SZEMPONTRENDSZER A HÁLÓZATI KULTURÁLIS TÁJÉKOZTATÁS FEJLESZTÉSÉHEZ	HIBA: A HIVATKOZÁS FORRÁSA NEM TALÁLHATÓ
6.1	A TÁJÉKOZÓDÁSI IGÉNYEK SZEMPONTRENDSZERE.....	99
6.1.1	<i>Igény a gyors, hatékony tájékoztatásra</i>	99
6.1.2	<i>Az adatbázis lekérdezésre épülő tájékoztatás problémái</i>	100
6.1.3	<i>Igény az információk hitelesítésére</i>	101
6.1.4	<i>Igény a „nyílt forrású” tájékoztatásra</i>	102

6.1.5	<i>A komplexitással szemben támasztott igények</i>	103
6.1.6	<i>Igény a perspektívára</i>	104
6.2	FUNKCIONÁLIS TÁJÉKOZTATÁSI MODULOK.....	106
6.2.1	<i>Terepasztal</i>	106
6.2.2	<i>Látcső</i>	107
6.2.3	<i>Könyvtár</i>	107
6.2.4	<i>Híd</i>	108
6.2.5	<i>Műhely</i>	108
6.2.6	<i>Építkezés</i>	109
6.2.7	<i>Színpad</i>	110
6.2.8	<i>Kávéház</i>	111
6.2.9	<i>Szoba</i>	111
6.2.10	<i>Időgép</i>	112
6.2.11	<i>Reptér</i>	112
6.3	AZ INTERNETES KÖZMŰVELŐDÉSI TÁJÉKOZTATÁS MODELLJE.....	113
6.3.1	<i>Lehetséges stratégiák és kialakult gyakorlatok</i>	113
6.3.2	<i>Egyéni honlap</i>	117
6.3.3	<i>Periodika, intézményi webkiadvány</i>	121
6.3.4	<i>Tájékoztató portál, gyűjtemény</i>	127
6.3.5	<i>Tanulságok</i>	132
6.4	OKTATÁS.....	134
6.5	KISÉRLETI PROJEKTEK A GYAKORLATBAN.....	135
6.5.1	<i>Inapló</i>	135
6.5.2	<i>E.M.I.R.</i>	136
6.5.3	<i>Napló-tudásbázis</i>	138
6.6	TRENDEK ÉS TENDENCIÁK.....	139
6.7	LEZÁRÁS.....	140
7.	FELDOLGOZOTT WEBLAPOK	146
8.	IRODALOM	164

1. Bevezetés

1.1 A témaválasztás indoklása

Amikor 1998 tavaszán Oláh János költővel, a Magyar Napló főszerkesztőjével tervbe vettük egy kulturális folyóiratportál létrehozását, a kezdeményezés még nem talált osztatlan támogatásra sem az egyes lapok szerkesztői körében, sem a pályázatunkkal megkeresett alapok kurátorai között. Hiába bizonygattuk -ő mint a Fókusz Folyóiratszövetség elnöke, én mint a Magyar Napló¹ akkori webváltozatának készítője-, hogy az egyes kulturális periodikák önálló webváltozatai helyett és mellett, fontos és hasznos volna egy közös, egységes tájékoztató felület létrehozása. Bár a terv akkor nem talált támogatásra, munkáim „melléktermékeit” hasznosítva - az általam webre vitt folyóiratok tartalomjegyzékéből kiindulva - egy évvel később elindítottam a tartalmi kivonatok adatbázisaként azóta is bővülő Inapló² portált. A digitalizált kulturális tartalmak együttlátatásának igénye a web-technológia fejlődésével párhuzamban az ezredforduló után elfogadottá vált

2000-óta az ELTE BTK Könyvtartudományi Tanszékén többek között a hálózati tájékoztatás kérdéskörének elemzésével foglalkozom, a hallgatók aktív bevonásával. Saját előfeltevéseim mellett mind a hallgatói visszajelzések, mind témavezetőm, Dr. Sebestyén György tanszékvezető támogató szakmai érdeklődése megerősített, amikor kutatási területem kijelölésekor a hálózati kulturális, közművelődési tájékoztatás területét választottam.

1.2 A probléma felvetése

A nemzeti kultúra örvendetesen meglódult digitalizálási terveiről tudósító híreket olvasva, s belegondolva nagy, vagy növekvő nemzeti digitális archívumaink átjárhatóvá válásának ígéretes jövőképebe, kialakulhat bennünk az az érzés, hogy a kultúra hálózati megjelenítése, hozzáférhetővé tétele, sőt a róla szóló tájékoztatás is pillanatokon belül nemzetközi szinten egységesített, tervezett,

1 Magyar Napló. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.magyarnaplo.hu/> A letöltés ideje: 2005.03.18

2 Inapló. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.innaplo.hu/> A letöltés ideje: 2005.08.18

programozott pályára kerül. Előbb, vagy kicsit utóbb³ bizonyára létrejön a Google világgönyvtára⁴, rá válaszul az európai, s az említett keresőből már ma elérhető nyolc milliárd webdokumentum mellé ennél többet kívánni se lehet.

A tájékoztatás feladata mindenképpen fennmarad az utópisztikus pillanatig, amikor a webre felkerülő friss publikációk maguktól, automatikusan betagozódnak a tökéletes, globális feltáró rendszerbe, de talán azután is, amennyiben a kulturális tájékoztatás és tájékozódás igénye kiterjedhet élő művészeti eseményekre, irodalmi esteket webdokumentumokhoz fűző kapcsolatokra, sőt akár hangulati rokonság miatt kutatott regények megtalálására is.

Dolgozatom címében az „internetes közművelődés” szókapcsolattal a hálózatra, mint „közműre” is utalva, a tájékozódás – tájékoztatás viszonyát más szemszögből vizsgálom, a központi, szakmai kezdeményezésekkel átellenben, a weben virtuálisan közéletet élő, tájékozódó, kultúrát „fogyasztó” tömeg *aktivitása* felől.

E dolgozat arra a felfogása épül, hogy a kulturális *tájékoztatás* feladata a hálózati kulturális *tájékozódás* elősegítése, megkönnyítése, hatékonyságának növelése. A felhasználók tájékozódási aktivitása széleskörű, s korántsem csak a digitális könyvtárakban, audiovizuális archívumokban keresnek és találnak kulturális információkat. A kulturális folyóiratok digitális változatai, a webmagazinok művészettel kapcsolatos hírei, honlapok, sőt kulturális fórumok alkotják azt a virtuális kulturális életnek helyet biztosító teret, melyben tájékozódáshoz és tovább tájékoztatáshoz egyaránt nélkülözhetetlen információforrásokat találunk. Ezt a virtuális kulturális életet egységes, részletekbe hatoló, alkotott tájékoztatási rendszerrel lefedni nem lehet, és felesleges is. Mint közterület, organikusan kifejlődnek saját jelzései, információs csatornái, magukkal vonva az adekvát tájékozódási attitűdök kialakulását. A kialakuló navigációs rendszert tanulmányozni viszont érdemes, sőt kötelező, ha a tájékozódás segítése a célunk, s ha tisztában akarunk lenni a cél megvalósításának lehetőségeivel.

„a városi kommunikáció tervezésének célja nem lehet egyszerűen a térbeli orientációt megkönnyítő város létrehozása ..., bár a város jeleinek dekódolása egyéni interpretáció kérdése, ezek az értelmezések mégis egyes minták,

3 Specker Balázs: A Google szünetelteti digitális könyvtárát In: SG.hu 2005. augusztus 13.. A hozzáférés módja: <http://www.sg.hu/cikk.php?cid=38684> A letöltés ideje: 2005.03.23

4 Zsádon Béla: Globális villanykatalógus és kiadói hidegrász In: Médiamix, 2005. szeptember. [kézirat] A hozzáférés módja: <http://zsadon.hu/kezirat/gp.htm> A letöltés ideje: 2005.03.14

*hangsúlyok felé konvergálnak, és kollektív kulturális tájékozódási pontokként válnak meghatározóvá*⁵.

Az idézet valós városokról és valós térről nem véletlen; a virtuális közegben megjelenő kultúrát éppúgy nem tekinthetjük a valóságos halvány másának, amiként az írott, kommunikált üzenetek információértékét sem becsüljük a papírra nyomottaké alá. A virtuális közegben mozgó olvasók, alkotók, zenészek és színházrajongók élő, sajátos közeget teremtenek a virtuális kultúrának.

*„a legélelteszerűbben akkor jellemezzük a virtuális szférát, ha úgy gondolunk rá, mint számtalan kulturálisan fragmentált kyberszférára, amelyek egy közös virtuális nyilvános teret foglalnak el. Netpolgárok közös érdeklődésből összeállt csoportjai megvitatnak kulturális célokat, s talán el is próbálják érni őket”*⁶. Ahhoz, hogy a tájékoztatás segítségükre legyen, ismernünk kell céljaikat és motivációikat, de ismernünk kell magát a virtuális kultúrát, annak hatásait, megjelenési eltéréseit, deformálódásait, melyeket a „digitalizálódáson” keresztülmenve elszenvedett, vagy éppen nyert.

Nem kívánunk utópista optimizmussal közelíteni az Internet közösségeket, sőt emberi társadalmat magát új alapokra helyező hatásával kapcsolatban. Az imént idézet tanulmány másik részletét idézve elfogadjuk, hogy csak ennyi történik: *„Azok az internethasználók, akik különféle témákkal akarnak foglalkozni, csatlakozhatnak az adott témára specializálódott csoportokhoz. Így specializált, egy bizonyos témával foglalkozó viták alakulnak ki olyan emberek között, akikben van valami közös. Ahogy a virtuális tömeg egyre kisebb és kisebb vitacsoportokra válik szét, úgy tűnik el a sok embert összekötő ideális nyilvánosság”*.

Vitatkoznánk azonban azzal, hogy az ideálisan széles nyilvánosság minden tekintetben, így a kultúra területén üdvözítő létszükségletként kívánatos volna. Úgy tapasztaljuk, hogy csak a kultúra is elég különböző, egymást átjáró érdeklődési kört és ezekből kialakult virtuális teret, közösségi nyilvánosságot biztosít egy toleránsabb, egymásra figyelő, kulturális különbségekre nyitott közösségi hálózatrendszer kialakulásához.

A tájékoztatás, mint aktivitás e célt szolgálja, s hatékonyságának növeléséhez, tervezett rendszereinek megalkotásához, jövőre nyitott stratégiáinak

5 Polyák Levente: Átláthatatlan városok In: Építészfórum A hozzáférés módja:

http://www.epiteszforum.hu/muhely_utopia.php?muid=188 A letöltés ideje: 2005.02.06

6 Papacharissi, Zizi : A virtuális szféra In: Médiakutató, 2003 tavasz. A hozzáférés módja:

http://www.mediakutato.hu/cikk/2003_01_tavasz/07_virtualis_szfera/01.html A letöltés ideje: 2005.06.27

finomításához elengedhetetlen a felhasználói igények pontos ismerete, a hálózati magatartás kulturális életre tett hatása, vagy éppen a sajátosan hálózati kulturális jelenségek megértése.

„A hagyományosan központosított, korlátozott hozzáférést és alacsony interakciós lehetőségeket kínáló tömegkommunikációs infrastruktúra mellett az internet decentralizált hálózata a korábban „láthatatlan” marginális kultúrák számára a személyes találkozások terén túl is lehetővé teszi a közösségen belüli kommunikációt és önszervezést, illetve biztosítja számukra a többségi társadalom felé történő kulturális önreprezentáció minimumát”⁷.

A hálózati tájékoztatás igazi kihívása éppen ez: olyan, korábban véletlenszerűen és esetlegesen elérhető értékek kerültek pár kattintásnyi közelségbe mindannyiunkhoz, melyek létével mostantól számolni kell, ugyanúgy, mint a Neumann Ház⁸, vagy a DIA⁹ kincseivel.

Olyan, korábban korántsem ennyire hangsúlyos kérdések jelentenek kihívást, mint a dokumentumtípusok közti határ teljes elmosódása, alkotó és befogadó, közreadó és hozzáférést szolgáltató keveredése, kulturálódás, művelődés, befogadás és továbbadás hálózati értelmezése.

Az internetes közművelődés sajátosságainak mélyebb megértését, rendszerezését célzó vizsgálatoknak, úgy érzem lehetnek használható tanulságai a hálózati tájékoztató projektek tervezői, irányítói számára a kisebb honlapoktól intézményi websiteokon át a komplex tájékoztató rendszerekig.

Talán hozzájárulhatnának az ilyen és hasonló kutatások ahhoz, hogy a legígéretesebb projektek ne lepjék meg az átlagfelhasználót *névtér azonosítókkal* riogató lekérdezési felületekkel (NDA¹⁰), vagy adatbázis alapú, de az interaktivitás, rendezhetőség alapkövetelményeit is figyelmen kívül hagyó adattárral, mint a KIA¹¹ (Kortárs Irodalmi Adattár), vagy az EPA¹², s egy nyomtatott alakban kiválóan használható segédkönyv, mint a Széphalom Könyvműhely által közzétett A

7 Vályi Gábor: Az alulról jövő kulturális globalizáció és az internet In: Médiakutató, 2004 nyár. A hozzáférés módja: http://www.mediakutato.hu/cikk/2004_02_nyar/07_alulrol_jovo A letöltés ideje: 2005.03.07

8 A Neumann-ház honlapja. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.neumann-haz.hu/> A letöltés ideje: 2005.07.11

9 Digitális Irodalmi Akadémia. [Honlap.] A hozzáférés módja: http://www.irodalmiakademia.hu/scripts/DIATxcgi?infile=diat_vm_main_menu.html A letöltés ideje: 2005.01.26

10 Nemzeti Digitális Adattár. [Honlap.] A hozzáférés módja: http://www.nda.hu.hu/scripts/DIATxcgi?infile=diat_vm_main_menu.html A letöltés ideje: 2005.01.26

11 KIA Kortárs Irodalmi Adattár. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.kontextus.hu/kia/kia.php?file=e-impreszum> A letöltés ideje: 2005.05.16

12 Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázis - EPA - Electronic Periodical Archives and Database. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://epa.oszk.hu/> A letöltés ideje: 2005.02.24

*magyar irodalom évkönyve*¹³ is jusson túl a puszta digitalizálás megnyugtató tényén.

1.3 A megoldás módszere

1.3.1 Célképzet

A disszertáció célja olyan szempontrendszer megfogalmazása, mely az internetes kulturális tájékoztatás kialakult és lehetséges megoldásait szembesíti

- a kulturális információk jellegzetességeivel,
- a digitalizált kultúra sajátos szerkezeti és tartalmi folyamataival, illetve
- a tájékozódó internet-felhasználó tipikus aktivitásaival, viszonyulási attitűdjeivel.

A kutatás eredményeként az elemzett területekre sajátosságaira érzékenyebben reflektáló, pontosabb szempontrendszert kívánunk létrehozni, amely a hálózati kulturális tájékoztató webprojektek elemzésére, tervezésére, funkcióiknak átgondolásához nyújthat segítséget.

A szempontrendszer alapján célunk továbbá egy szimbolikus modellként definiált funkcionális modulrendszer bemutatása, amely lefedi a felhasználói igényekre és aktivitásokra, illetve az azokra építő tájékoztatási rendszer legfontosabb funkcióit,

E modulrendszer elemeit vetjük össze a kialakult hálózati tájékoztatási objektumok általános vizsgálata során honlapok, folyóiratok, gyűjtemények és portálok funkcióival.

Mivel a modulrendszert a három vizsgált terület összevetésével létrejött szempontrendszer alapján határoztuk meg, összevetése a létező, működő rendszerekkel kimutathatja a kulturális hálózati tájékoztatás problémáit, a hatékonyság növelésének és a módszerek finomításának lehetőségeit.

A kutatás tanulságai alapján ajánlásokat fogalmazunk meg az oktatási vetületek kapcsán és bemutatunk olyan kísérleti projekteket, melyekben a szempontrendszer érvényesítésre került.

13 Széphalom Könyvműhely. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.szephalom-konyvmuhely.hu/> A letöltés ideje: 2005.04.28

1.3.2 A kutatás területei

Az internetes kulturális tájékoztatás alapkérdéseinek elemzése után az elemzés első területét, a virtuális közeg általános sajátosságait, a hálózati kreativitás formáit és a közösség szerepét vizsgáljuk meg.

Mielőtt a kultúra egyes területeinek hálózati megjelenéseit elemznénk, kitérünk a hálózati tér- és időélmény szerepének vizsgálatára is. E két dimenzió sajátos hatása a tájékozódással szemben támasztott igények egyik legfontosabb motívuma.

A kutatás második területét, a kultúra megjelenését a virtuális térben három szempontból vizsgáljuk a kiválasztott nyolc terület (irodalom, zene, fotóművészet, filmművészet, színművészet, képző- és iparművészet, építészet és urbanisztika, illetve kulturális több területet átfogó események).

Megvizsgáljuk az adott kultúra terület eredendő szerkezeti sajátosságait, az „analóg/digitális konverziót”, mint folyamatot és a befogadó virtuális közeg módosító hatásait.

A disszertáció harmadik kutatási területe a virtuális kulturális élet sajátosságai mögött feltérképezhető általános hálózati tájékozódási attitűdök vizsgálata.

Ezek azok a motiváló tényezők, hatások, melyekre a kulturális tájékoztatással szemben támasztott elvárások, igények visszavezethetőek, s ezek megismerése alapján lehetséges a kutatás célját az utolsó fejezetben elérni.

1.3.3 Az anyaggyűjtés forrásai

A kutatás tapasztalati háttérét három, tájékoztatási projektekkel kapcsolatos kutatóterület megismerése biztosította:

- 1996 és 2000 között hálózati tartalomszolgáltatásban, digitalizálásban és honlap, website tervezési tevékenységekben szerzett gyakorlati tapasztalatok,
- 2000 óta a Könyvtártudományi Tanszéken végzett elméleti oktató munka, melynek 2002 óta része a tanszék webprojekt¹⁴ műhelyében készülő munkák irányítása,
- Végül 2002 óta a közreműködés az ELTE BTK Bölcsész Informatikai Önálló Programjának¹⁵ oktatási és adatbázis-tervező aktivitásaiban.

A kutatási terület elméleti háttérét megalapozó információk gyűjtése során az oktatói, tudományos tevékenységhez szükséges szakirodalom mellett kiemelt figyelmet fordítottam a hálózati közösségek és a virtuális kultúra területét érintő hírek, jelenségek gyűjtésére.

14 ELTE BTK Könyvtártudományi Tanszék - Webprojektek http://harlequin.elte.hu/_kvm/07index_projekts.html

15 ELTE BTK BIÖP <http://magyar-irodalom.elte.hu>

2. Az internetes kulturális tájékoztatás sajátosságai

2.1 A kulturális információk sajátosságai

A létrehozott, hozzáférhetővé tett és felhasználható információk az emberi tevékenység teremtett, organikusan kialakult rendszereihez kötődnek. Gazdasági információkat használunk és hozunk létre az üzleti élet rendszerében mozogva, tudományos információkkal élünk világról alkotott tudásunk bővítéséhez, jogi információkkal vértessük fel magunkat a szabályozott társadalmi lét normáinak betartásához. Személyes tudásunk, vállalkozásunk, munkánk, családjunk és önmagunk viszonya tevékenységünk különböző rendszereiben függ a vonatkozó információ-gráfok átlátásától, feldolgozásától.

Míg az említett tudásrendszerek kialakult mozgástereinket írják le – a gazdaság a termékek, értékek és szolgáltatások cseréjének rendszerét, a tudomány a világ jelenségeinek leírását, feltérképezését, stb., - a kultúra közvetlenül az ember és világa kapcsolatát, örök feszültségeit, örömeit és tragédiáit rögzíti. A kulturális információk sajátosságai közül három különösen fontos jelen értekezés szempontjából:

2.1.1 Közvetett haszon

Az olvasó a reggeli lapokat átfutva világa és környezete eseményeiről, híreiről kíván értesülni. Az események, változások, tudományos felismerések objektív és érthető megfogalmazását várja, legyen szó politikáról, gazdaságról, közéletéről.

Szubjektív, esszéisztikus, glossza jellegű írások esetében az információk könnyű és gyors hasznosítását fokozhatja, hogy az olvasó mintaként szembesül a szerző viszonyulásával az adott témához. Az újságírás, s általában a média közismert felelőssége a kommentárok illetve a befogadási objektivitást módosító különböző eszközök (szalagcímek, tördelés, pozicionálás, vizuális kísérelenségek, beállítás) korrekt használata.

Míg az objektív információk rendelkezésre állása elengedhetetlen feltétel

tudásrendszereink bővítéséhez és társadalmi létünk, szellemi tevékenységünk gyakorlásához -tehát kifelé irányuló aktivitásaink adekvát mód folytatásához-, a kultúra termékeinek feldolgozása önazonosságunk, belső rendszerünk „karbantartásához” nélkülözhetetlen. A műalkotásokban a narráció a téma részévé válik, az előadó, szerző az információ ab ovo szerves alkotója.

Amikor hírek és glosszák hasábjai után hátrébb lapozva versekbe ütközik az olvasó, értelemszerűen nem keres közvetlen összefüggést a lapzártáig befutott, vagy várhatóan ítélt eseményekkel. Az összefüggés esetleges, felismerése élményszerű és közvetett, ha az olvasóban hatást ér el az információ, s nem ugrik tovább tekintete az első két sor után.

A kulturális információk sajátossága tehát, hogy nem jár közvetlen haszonnal felhasználásuk. Az elődleges kulturális információk, azaz műalkotások ember és világa viszonyrendszerének szubjektív leképezései. Nem áll össze belőlük objektív kép, rendszer, a befogadó nem teremthet közöttük értelmező, ok-okozati összefüggést, mint két jogszabály vagy hivatkozással láncolt tudományos értekezés, politikai, gazdasági esemény és következményei között.

A művészi alkotások, kulturális események értelmezési készsége, az alap emberi konfliktusok és helyzetek új és koronként adekvát interpretálásainak átélése tehet azonban képessé a felülemelkedésre, saját konfliktusaink megoldására, ismeretlen és váratlan problémák leküzdésére. A kultúra átélése és a funkcionális, célorientált információrendszereknél szubjektívebb, rugalmasabb megközelítések elfogadása biztosítja a kreatív, alkotó személyiség fejlődését.

2.1.2 Az információérték összetevői

A kulturális információk, javak és dokumentumok, tárgyiasult alkotások és megélhető, művészi élményként felkínált pillanatok olyan rendszert alkotnak, melynek információértékében a hangsúly a kifejezésmód adekvát voltán, s nem a kifejezett tartalom van.

Hogyan artikulálja, interpretálja ugyanazt a témát egy másik előadó, szerző, hogyan ismétli meg az ismétlődés zavaró, vagy kiábrándító érzete nélkül az élményt ugyan az a művész új alkotásában, vagy akár egy fesztivál szervező közössége a következő évben? Hogyan és miért interferál a befogadott alkotás

saját érzéseink és tapasztalataink rendszerében?

Az elsődleges kulturális információs egységek értéke, eredetisége vagy egyedisége szempontjából lényegtelen, hogy újdonságukat új témaelemek, átrendeződött, friss kontextus vagy új kifejezőmód, megközelítés adja, illetve ezek különböző arányú összetétele. A kultúra, mint információs rendszer alkotók, interpretálók megnyilvánulásaiából tevődik össze. Egy tudományos publikáció, vagy ismeretterjesztő tévéadás információértéke, váratlansága a befogadóban már készen álló tudáshálót bővítő, vagy átrendező újdonságokban mérhető, a továbbított információt pedig a dokumentum felépítettsége, hitelessége artikulálja. A kulturális élményeket ezzel szemben szubjektív ítéleteik halmazaként fogadjuk el, s- ellentétben a glossza jellegű tematizálható írásokkal, vagy a szubjektív elemekkel színesített természetfilmekkel-, a műalkotás saját, világunkhoz kötő viszonyrendszerünket alakítja.

A kulturális információk komplexitását a másodlagos információk (kritikák, beszámolók, háttérinformációk vizsgálata bizonyítja igazán. Egy tudományos információt különböző formákban, tényszerűségtől a népszerűségig, információ-piramisként a szűk kutatókör számára érthetőségtől a széles közvélemény felé haladva, szaklap publikációtól az előadásra át a hírportál cikkig számos feldolgozottsági szinten interpretálhatnak. Egy-egy műalkotás –a tömörítvényektől, „száz híres regény” jellegű interpretációktól eltekintve- egységes formában létezik, vagy alkotóeleme, műfaja a változó interpretáció (előadásra készült alkotások esetén).

Tudományos, technikai, jogi, közéleti információk területén a másodlagos információk közvetlenül az elsődleges információ üzenetére, újdonságára vonatkoznak, esetleg az elsődleges információ közreadásának hitelességét, szakmai megalapozottságát elemzik. Ezzel szemben a kulturális információk komplex információs szerkezetének egyes elemeit külön tudományok vizsgálják, filológia, szociológia, kultúrtörténet, kultúrantropológia, jelelmélet, nyelvészet, stb. s tágítják a kultúrával kapcsolatos információk halmazát olyan információ-piramisok rendszerévé, melyben a különböző szinteken megfogalmazott közlemények többsége az alkotások közvetítette információtartalomhoz alig kötődik (pletykák színészek magánéletéről), vagy a kapcsolat távoli és áttételes (kéziratmásolatok filológiai összehasonlítása).

2.1.3 Motiváció és kreativitás

A kulturális javak fogyasztása arra kell, hogy képessé tegyen, hogy rálássunk önmagunkra, amint különböző tudás- és tevékenységrendszereinkben létezünk. A kultúra, mint motiváló visszajelzések halmaza biztosíthatja önállóságunkat, személyes kapcsolatainknál átfogóbb, emberi öntudatunkat. Az élő, kortárs kultúra átlátása, s a tájékozódási készség elsajátítása képessé tesz arra, hogy adekvát mintákat, modelleket használjunk saját problémáink megoldásához. Olyan megközelítéseket, melyeket velünk azonos korban létező, hozzánk hasonló problémákkal szembesülő alkotók hoztak létre.

A kulturális eredetiség és adekvátság nem az alkotók/előadók elvont, privilegizált célja, hanem a létrejött, feltételezett kulturális hagyomány eredménye, kultúra-érzékelési minőség, tehát a teremtett kultúra és annak befogadói határozzák meg, mint gráfpontok önnön középegyenesüket. A „mit lehet még?” „mi hat most?” kérdés kreatív megválaszolása rendkívül látványos olyan célorientáltan kreatív területeken, mint a reklám, vagy a formatervezés. De az adekvát kifejezési módok állandó megújulása jól érzékelhető a gyorsan ható, népszerű művészeti formákban is, mint a filmes látásmódok (elkülöníthető a napjainkban egymást követő skandináv-dán illetve spanyol vagy török művészfilmes vonulatokban, illetve az amerikai film hollywood alternatíváit jelentő alkotóinál), vagy az irodalmi elbeszélésmódok posztmodern utáni kísérletezésében.

Az alkotó által feltételezett viszonyítási pontok gráfja egyenetlen, az elvárható műveltségesség egyre inkább a viszonylagosság reprezentatív mintáinak ismerete, a látásmódok, megközelítések kreatív hasznosítása. Egy alkotás adekvátságának feltétele, hogy magában hordozza a kulturális hagyomány súlyozott gráfiát –mint génjeinkben fajunk örökségét- ezáltal jórészt tehermentesítve a befogadót (s lehetővé téve a mű „élvezetét”). Jó esetben tehát helyettesítő, leképező modelleket kapunk, melyek adekvátságukkal motiválnak saját viszonyrendszerünk újragondolására, problémáink kreatív megoldására.

A kortárs kultúra adekvát válaszainak megértése tehát befogadóként ugyanúgy ösztönöz problémáink, helyzetünk viszonylagosságát átlátására, mint ahogy az alkotót motiválja önnön tudásának, élményeinek, látásmódjának

viszonylagossága a kultúra egészében.

A hálózatiság, a kultúra gráf jellegének megjelenítése, hozzáférhetősége korunk felismert, de tudatosan ritkán felhasznált lehetősége. Az internetes kulturális tájékoztatás fejlesztésében pontosan tisztázni kell a viszonyrendszerek iránti tájékozódási igények súlyát, a kreatív attitűdök szerepét és kibontakozásuk biztosításának feltételeit.

2.2 Miért kell tájékoztatni?

A tájékoztatás kényszere és öröme különböző szinteken, de átjárja az Internet egészét. Maga a world wide web a tájékoztatás, a faliújság funkcionalitásának elektronikus újragondolásából született, nem csoda tehát, hogy térbeli faliújságfalak végtelen labirintusává válva a tájékozódó felületen való tájékozódás vált legfőbb problémájává. A megoldási lehetőségek és minták gyökereit keresve értelemszerűen az „analóg” életben kell kezdeni a vizsgálódást megkezdeni.

2.2.1 Láncból háló

Kulturális élmények az első altatódaloktól irányított üzenettként érkeznek. A szülői ízlés, szelektálás irányító szerepe nyilvánvalóan meghatározó, különösen az első néhány évben. Az óvodától érettségiig általános társadalmi elvárások szerint közvetített kultúra-dózisok, ha intézményenként, óvónői ízlés és tantervi eltérések szerint is, de többé-kevésbé egységesen érnek mindenkit.

Az irányítás, értékrendközvetítés és oktató tájékoztatás a közösségi szerepvállalással párhuzamban veszt –arányaiban- hatásából. A „felnőtt” ízlés és pedagógiai megfontolás által irányított kulturális hatások láncolatába már az óvodától belekeverednek a közösségben tapasztalt minták, a szocializálódás természetes részeként átvett –értelemszerűen főként audio-vizuális- élmények elfogadása, film, majd zeneélmények.

Nyilvánvaló, hogy a nehezebben befogadható kulturális élmények (irodalom, képzőművészet) e szempontból is kritikusabb helyzetben vannak: a készség, önálló feldolgozásukra és közösségi megosztásukra, jóval később alakul

ki, közös, megbeszélhető élményként befogadásuk sokkal nehezebben szervezhető, mint egy tévéadás megtekintése azonos időben, vagy akár egy dvd, cd kölcsönadása, s meghallgatása másnapra.

Az irodalom és általában, a magányos, önálló befogadásra hangsúlyozottan építő kulturális információk feldolgozókészségének kialakulását ezért kell kiemelt figyelemmel segíteni: a középiskolai oktatás befejeződésével megszűnik az odáig folyamatos, irányított tájékoztató hatás. Ha az önállósult személyiség fejlődése során nem jutott el a kultúra önálló befogadásának szintjéig, s közösségi szinten sem nyert e szükséglet megerősítést, jószerivel csak újabb közösségi hatások tételezhetők fel külső hatásként a kulturális tájékozódás igény szintjének növelésében.

A középiskolában rendkívül hangsúlyos közösségi lét azonban gyakran az utolsó komoly, általánosan nyitott agora és közösségi tér életünkben, s az irányított kulturális tájékozódás, illetve a kölcsönösen elfogadott vagy kritizált értékrend-figyelés évei után sokkal lazább -és más céljaink alá rendelt- hálózatok szolgálják kulturális tájékozódásunkat.

Az Internet társadalmi szinten egyeztetett irányítás, egységes értékrend és kényszer nélkül, de olyan kulturális tájékoztató háló lehetőségét rejti magában, ami, ha nem is viheti tovább az érettségiig elvileg biztosított tájékoztatási láncot, bevonhat, motiválhat, képes a figyelem felhívására és alternatív láncolatok létrehozására. A webes felület hivatkozási rendszerével az egyidejűség és hozzáférhetőség, a közösségi interaktivitással a mintakövetés, az asszociálás és a figyelemfelhívás gyakorlatilag újraterezheti a legfogékonyabb életkorban rendelkezésre állt közeget - teret és helyet hagyva a kialakult önállóságnak, ezerféle egyéni beállítódottságnak.

Ezt a lehetőséget elsősorban maguknak a felhasználóknak kell kihasználnia, de a felhasználók és szolgáltatók, tájékozódók és tájékoztatók, alkotók és befogadók közti határok elmosódása olyan új helyzetet jelent, amit a tudatosan tájékoztatással foglalkozó egyéneknek és szervezeteknek pontosan és átfogóan kell értelmezniük, s tájékoztató munkájukban a hálózati közeg sajátosságait érvényesíteniük kell.

2.2.2 A passzív könyvtár

Felnőhetünk szüleink évtizedek alatt összegyűjtött, megöröklött házikönyvtárával falainkon anélkül, hogy évente leporolnánk a felsőbb polcokat. Bizhatunk ösztönös, vagy tudatos betűrendbe-szedettségben, tematikus rendezettségben, s jó eséllyel –előbb-utóbb- megtaláljuk a könyvet, melyre hirtelen szükségünk lett.

Az Internet korában monitorunkon keresztül életterünk részévé vált a kulturális webtartalom. Egy könnyen hozzáférhető gyűjtemény, melynek bármely tétele pillanatok alatt elérhető, bővülése azonban beláthatatlanul gyors, rendezettsége eredendően elenyésző. A könyvespolc böngészésével szemben a hálózatról megnyitott dokumentumok kitöltik az érzékelt képernyőt, kiszorítva a látómezőből az alternatívákat, a kapcsolódó, asszociálható munkákat, műveket. Kreativitásunkat determinálhatja a hálózati mű szerzője –a dokumentumban elhelyezett hivatkozásokkal-, vagy az elérés során utunkba került választási lehetőségek esetlegessége, minőségi egyenetlensége.

A kulturális webtartalom egészén belül a rendezett, megbízható részhalmozok –szakkönyvtári minőségű válogatások, gyűjtemények, szerkesztetten digitalizált periodikák- önmagukban hiába felelnek meg a tájékoztatás magasabb szintjének, a globális keresés egyszerű, felhasználói szintjén információik beleolvadnak a találati listák végtelen felsorolásaiba. Különálló egységekként nyilvántartásukat, sőt, egyáltalán, megismerésüket sem lehet elvárni a hálózat felhasználójától.

Míg a hagyományos, épített könyvtárak egy kisebb településen feltétlenül közismert, jelentős épületek, s az irodalmi folyóiratok legalábbis az alsóbb polcokon minden hírlapárusnál borítójukat mutatják a betévedőknek, addig a virtuális térben egy-egy gyűjtemény, kulturális lap –képletesen- jelöletlen, szürke ház, melynek funkciójáról csak akkor értesülünk, ha beléptünk és körülnézünk.

A teljes kulturális webtartalom –a maga rendezettségével és minőségi egyenetlenségével- átszövi a virtuális teret, felhasználó aktivitások sokaságához kötődik, leképezve a hálózattól elvárt kulturális tartalmi arányokat, megjelenítési és hasznosítási formákat.

A valós világban megszokott intézményekhez, tájékoztatási központokhoz és orgánumokhoz kötődő kulturális tájékoztatást nem lehet egy-az-egyben

átfordítani a webre. Hiába a legkorszerűbben feltárt és felhasználóbarát adatbázis, ha a felhasználó kulturális igényeit bőven kielégíti az, amit megszokott virtuális közegében talál, s ha csak kényszerből –egy-egy váratlan ismerethiány megoldása érdekében- fordul a jól felépített adattárakhoz – ugyanúgy, ahogy egy mennyezetközeli polchoz a falon magasodó házikönyvtárban.

2.2.3 Hátrányból érték

A kultúrára, a művészi megközelítésekre nyitott felhasználók szempontjából is több az internetes kulturális tájékoztatás puszta eszköznél, kiegészítő háttéranyag- és hírforrásnál.

A valóság mindig intenzívebb marad -több érzékre hat egy irodalmi est , egy színházi előadás– szétnézni, érezni az atmoszférát, mozogni, együtt lenni húsvér emberekkel- ezt nem pótolja multimédia, fórum. De a valós élmény helyhez köt, időhöz és szociális feltételekhez is. Ideális körülmények esetén is kivitelezhetetlen Budapest centrikus kultúránkban a „mindenhol ott lenni” életmód, illetve elitkultúrát , csoportkultúrát jelent keveseknek. A válogatni tudás, a személyes érdeklődési kör és ízlés érvényesítése egy metropoliszban a művelődő ember alapkészsége kell, hogy legyen, ugyanakkor kevesek ajándéka a magabiztosság, az önbizalom és a lehetőség arra, hogy elmondhassák, válogatásuk, életmódjuk részévé tett kultúrálódási szokásaik elégségesek és adekvátak.

Ez az a terület –a kultúra élő, dinamikus, motiváló jelene és vonatkozásrendszere-, amelyhez valóban csak behozhatatlan hátránnyal férhet hozzá az, aki kisebb településen, a kulturális központoktól távol, vagy munkája, életmódja miatt a kulturális eseményektől jobbra elszigetelve él. A webes tartalomszolgáltatás és az interaktív tudásmegosztás rendkívüli lehetősége a gyorsaság, a rétegelt eloszlás, a szakértelmet alig igénylő publikációs technika. A kulturális hálózati tájékoztatás gyorsabb, teljesebb és időben visszakereshetőbb lehet, mint a hagyományos média. A valóságban megélt, megtörtént eseményeknek kontextus biztosíthat, a széttöredezett képet, ha csak „fénymásolat minőségben” is, de egészként felmutathatja. Olyan, közös kulturális platformot biztosíthat, ami kiegyenlíti a hátrányokat, önmagához képest felhasználóinak

egyenlő távolságot (közelséget, hozzáférést) biztosít, s a hátrálynak tűnt körülmények –például a kisebb közösségi kultúrák, területi specialitások, zárt, de éppen ezért intenzív és termékeny szellemi közegek- jelentőségét pozitívumként felértékeli.

A művelt, kultúrára nyitott ember oly gyakran tetten érhető könyvtáros, tájékoztató attitűdje –ha mód van rá-, a hálózatiság korszakában összekapcsolódik, s tudatosan össze kell, hogy kapcsolódjon a megosztó, altruista magatartás gyakorlásával.

2.3 Ki tájékoztat kit?

Ha az olvasó/felhasználó elégedett, mert olyan (minőségű, jellegű) kulturális információhoz jutott, amilyenre vágyott, vagy amennyire (mennyiségében) igénye volt, vagy amely (hiánypótlás) neki éppen hiányzott, akkor elmondható, hogy sikerrel tájékozódott, jól működött az internetes kulturális tájékoztatási rendszer. Fontos megkülönböztetni az „elérhetővé tétel” és az „elérhetőségről tájékoztatás” különbségét. A tájékozódás azt jelenti, hogy előzetes ismereteink alapján használni tudjuk a keresett információkat elérhetővé tévő rendszert – jelen esetben az Internetet. A tájékozódás, mint felhasználói aktivitás, azt feltételezi, hogy a felhasználó igénybe veszi a tájékoztató aktivitások eredményeit, azaz nem ismeri a keresett információ elérhetőségét.

Egy fájl elhelyezése egy FTP szerver publikus könyvtárában klasszikus példája az elérhetővé tételnek: az információt hozzáférhetővé tette valaki. A fájlnev választástól eltekintve emberi döntés ilyenkor nem játszik szerepet a tájékozódás megkönnyítésében. Minden további figyelemfelhívás, útvonal publikálás tájékoztatásnak tekinthető, s a különbségtétel a tájékoztatási aktivitások között a publikálás kontextusa, a helyet adó felület jellege, célja szerint lehetséges. Hol keresi a felhasználó a tájékozódási pontokat, kitől remél adekvát tájékoztatást?

A kérdés látszólag egyszerű: a legjobb helyen, amit ismer. Korántsem egyértelmű azonban, hogy mikor melyik a legjobb hely. A szakértők által legkorszerűbb technikai eszközökkel épített, adatbázis alapú tájékoztató rendszerek, vagy a legnagyobb merítésű keresők, vagy a személyességükben

hiteles ajánlatok egy fórumon, honlapon – a hálózati tájékoztatás különböző, de egyaránt célravezető megvalósulásai.

A tájékoztatási projektek fejlesztése szempontjából nyilvánvaló, hogy a hozzáférési információk minél komplexebb, felhasználó barát, hatékony közzétételére kell törekedni. Ez azonban korántsem jelenti azt, hogy figyelmen kívül hagyható a web talán legfontosabb újdonsága, a kölcsönös tájékoztatás lehetősége, s kiépíthető valamiféle tökéletes, egyoldalú tájékoztató rendszer, amely jóformán automatikus üzemben ad minden kérdésre adekvát választ. A komplexitásra törekvés azt jelenti, hogy be kell építeni, össze kell kapcsolni a különböző célokra alkalmas tájékoztató aktivitásokat.

A kultúra komplexitása tipikusan leképezhetetlen egységes tájékoztató rendszerben, de eleve kevés olyan organikus kialakult információháló feltételezhető, melyhez a tájékoztatás -előre meghatározott elemekből- tökéletesen személyre- és igényre szabható.

A felhasználó elvárásait kiszolgáló tájékoztatás kialakítása során számolni kell azzal, hogy a tájékozódó elsősorban autentikus, hiteles információkat keres. Bár a webes tartalmak hitelessége leginkább a dokumentumok minősége, minősítése kapcsán jelenik meg, a tájékoztatási hitelesség kritériumának nem csak a professzionális, tudományos megalapozottsággal művelt tájékoztatás felelhet meg.

A tömegkommunikáció televízióig megismert modelljét az Internet megjelenése az interaktivitás természetese válásával borítja fel. Író és olvasó, közlétevő és felhasználó, adó és vevő között a határ különböző arányban, de minden területen átjárhatóvá válik, a kulturális tájékozódásban is nélkülözhetetlen forrásokká válnak olvasói, befogadói visszajelzések, topiklakók és bloggerek közreadott tapasztalatai.

Aki webdokumentum létrehozására képes, az linkek létrehozására is képes, az összefüggések, hozzáférések megjelenítése, azaz a tájékoztatás egyéni honlapok létrehozóinál éppúgy bevett gyakorlat, mint elvárt alapszolgáltatás a professzionális tartalomszolgáltatóknál. Ha pedig belátjuk, hogy a professzionális tájékoztató projektek ugyan azokat a dokumentumokat ajánlják a felhasználó figyelmébe, mint a személyességükben, interaktivitásukban vonzó honlapok, s a kulturális információk áramlásának jelentős része szükségszerűen kívül esik a nagy adatbázisok gyűjtőkörén, akkor el kell gondoloznunk azon, hogyan

hasznosítható, építhető be a kölcsönös hálózati motiválás a fejlesztett tájékoztató rendszerekbe, hogyan képezhető le –nemcsak a hálózati kultúra térképe, de- a hálózati tájékozódás organikus rendszere, és milyen kapcsolódásokat, együttműködésekét érdemes segíteni, hangsúlyosabbá tenni.

2.4 Miről kell tájékoztatni?

Amint azt korábban jeleztük, a kulturális információk körülhatárolását nehezíti, hogy szemben egy-egy tudományterülettel, vagy elválasztható emberi aktivitáshoz köthető információstruktúrával:

- Az **elsődleges** kulturális információk szubjektív ítéletek, az alkotó szemszögéből látott világ interpretációi, így befogadásuk, „vétélük” nem közvetlenül hasznosítható valamely aktivitási terünkön, hanem közvetetten, bármelyikben. Ismeretük tehát nem áll össze olyan egységes tudássá, amit jogszabályok vagy piacszegmensek hatékony tanulmányozása eredményezhet.
- A **másodlagos** kulturális információk komplett információs piramisokat foglalnak magukba, köztük egymást átfedő tudományterületeket, különböző mértékben popularizált megjelenítési normákkal (periodikák, média, könyvkiadás)

Mindaz tehát, ami egy másik ember érdekes, vonzó, izgalmas működésével, aktivitásával kapcsolatban foglalkoztathat, a kulturális tájékozódás egy-egy közvetlen megközelítését adja: Mi történik? Ki, kivel, hol, mikor, hogyan, miért, mi célból, mit csinál? S milyen az mások szerint? Ugyan ezek a kérdések (bővíthetően) kiindulópontjai a kultúrát elemző tudományterületeknek, s szintén tájékoztatásra érdemes témái azon másodlagos információknak, melyeket e tudományterületek létrehozhatnak a kulturális események, alkotások, alkotók kapcsán. Számolnunk kell ugyanakkor a virtuális kultúra (következő fejezetben részletezett) sajátjaival, illetve egyes területeinek szerepváltozásával és a hálózati tájékozódási attitűdök, hangsúlyeltolódások hatásával.

2.4.1 Célterületek

A tájékoztatás alapvető célterületeit a következő tagolással fedhetjük le:

Alkotások

Tényszerű adatok, leírások és hozzáférési információ online és offline elsődleges kulturális információkhoz, illetve a tételenen hozzájuk kapcsolható szakirodalomhoz, másodlagos információkhoz. A hozzáférési információ a hálózaton többféleképpen értelmezhető, a könyvtári OPACoktól szolgáltatásától akár a kereskedelmi adatbázisok (könyvesboltok, video kölcsönzők) rendelési listatételéig, vagy a kulturális rendezvények (pl. felolvasóestek, koncertek) megközelítésére vonatkozó információkig.

Alkotók

A kulturális információk személyes vetületeire irányuló tájékozódási igény – a két végletet említve- mind klasszikus értelemben (írók életrajza, életműve) mind a bulvár-média értelmezésben (magánéleti események, sztárkultusz) fontos része a virtuális kulturális életnek is. A kulturális élmények megisméltésére (hozzáférésére) és a közöttük való tájékozódásra, választásra a befogadó maga is létrehozza saját, alkotók szerinti rendszerét, egyes élményeket egyes alkotókhoz, előadókhoz, csoportokhoz köt (kedvenc író, rajongott zenész) így teremtve meg a kulturális élet sajátos pszeudostrukturáját személyes preferenciái szerint, illetve valós, vagy manipulált összefüggésekre építve. Az alkotókra vonatkozó információk természetesen gyakran közvetlenül műveikre is hivatkoznak, de a különálló műveket, eseményeket összekötő egyik lehetséges kapocsként (pl. adatbázis rendező ismérv) a tájékoztatás egyik célterületeként feltétlenül elkülönítendő.

Összefüggések

A szerzői, előadói összefüggések mellett a kulturális információk különböző vetületeivel foglalkozó tudományterületek bőven létrehoztak összehasonlításra, tipizálásra, történeti vizsgálatra alkalmas

kapcsolatrendszereket. A műfaji, koronkénti vagy motívum és eszközhasználat szerinti összefüggések egyaránt szolgálhatnak rendezési szempontként az elsődleges információk osztályozásnál, s tematikus tájékoztatási célok gyanánt a másodlagos információk felosztása, csoportosítása esetében.

Háttéranyag

A kulturális események és alkotások háttere nem csak a másodlagos információk létrehozóit (műelemző, kritikus, tanulmányíró, publicista) érdekli, de a „passzív” befogadót is. A tájékoztatás feladata a kapcsolható elsődleges háttéranyagok feltérképezése is, elérésük megkönnyítése. Az összefüggésrendszer kiépítése során természetesen a már feldolgozott, felismert kapcsolatokra lehet építeni, azonban a további források bővítésével és számbavételével mind a tudomány, vagy „szakma”, mind a felhasználó-befogadó igényeit szolgálhatjuk.

Aktualitások

Az aktuális idő (esemény időpontja, mű kiadási dátuma) több szempontból is strukturáló tényezője a kulturális információknak. A kronologikus megközelítések szempontjából csakúgy, mint a befogadó naprakészség iránti igénye okán. A kultúra jelenidejűségének átélése a hatékony tájékoztatás nélkül elképzelhetetlen, s a virtuális kultúra korábban nem tapasztalt lehetőséget biztosít kisebb-nagyobb lemaradások pótlására is: az aktualitások alkotta szerkezetek –elvileg- rekonstruálhatók, ahogy a web pillanatnyi állapota is elmenthető, akár hosszú távon archiválható¹⁶ is.

Vélemények

A másodlagos információk hitelességét, az alkotó avatottságát a szakmai hozzáértés bizonyíthatósága szavatolja – a kulturális információk számos vonatkozásában. Mint azonban jeleztük, a kultúra túl komplex és szubjektív hatásokra épülő rendszert alkot ahhoz, hogy egyes elemeinek megítélésében figyelmen kívül hagyhassuk a szubjektív visszajelzések,

¹⁶ Lásd pl. Wayback Machine. [Honlap.] [Elektronikus dokumentum.] In: A hozzáférés módja: <http://www.archive.org/web/web.php> A letöltés ideje: 2005.03.12

vélemények jelentőségét. Az Internet, mint tartalmában bárki által linkelhető, ajánlható, globális tájékoztató rendszer, önmaga szerves részévé, értékes tartalmává emeli a véleménycserét, a másodlagos információk spontán termelését.

2.4.2 Gyűjtőkör

Nehéz meghúzni a határt értékes és műkedvelő, jelentős és jelentéktelen információk között, ha a virtuális kultúra meghatározó jellemzője a szabad publikálás. A tájékoztatás szempontjából a tájékozódási igények pontos ismerete szolgálhat támpontul. Szem előtt kell tartani azt, hogy a hálózati aktivitások új és jelentős értékeket hoznak létre, nem csak másodlagos információforrásokat, de önálló, új műfajokat, melyeknek gyakran lételeme, szerves része a kötődés amatőr alkotói terekhez, közösségi helyszínekhez.

A film, fotó, zene, irodalom megjelenése sem értelmezhető egyszerű lenyomatként, másolatként valós világban megismert szerepükről (bővebben a 4. fejezetben). A kialakuló új viszonyulások, leképezési eszközök, kifejezésformák az élő kultúra részei, visszahatnak a valós világban zajló kulturális eseményekre, s a tájékoztatás róluk éppen olyan fontos, mint a figyelem felhívása a kulturális hagyomány digitalizált táaira.

A virtuális kultúrában megjelenő újdonságok értelemszerűen kötődnek a web -mint közeg- asszociatív, globális kulturális kapcsolatrendszeréhez és a „mindenkiből lehet ismert művész” lelkesítő tudatához. A róluk és velük kapcsolatos információkról lehetetlen úgy tájékoztatni, ha nem ismerjük és nem hasznosítjuk a tartalmi igényarányok –szoftverhírektől pornográfián át réteg-kulturális mozgalmakig terjedő- hatását, és a virtuális létezés, aktivitás sajátosságainak szerepét a tájékozódási attitűdökben (bővebben az 5. fejezetben).

2.4.3 Objektumtípusok

A tájékoztatás forrásai formailag is különböző megközelítést igényelnek. Míg a kikristályosodott, publikált művek és vélemények leírásához, egységes feltárásához ideális lehet az adekvát ismérvek szerint kereshető adatbázisos forma; a rugalmas, személyességükben hiteles másodlagos információk gyűjtése, rendezése interaktív terek tervezését igényli.

A tájékoztatás szempontjából elkülönülő objektumtípusok a következők lehetnek:

Statikus dokumentumok

Elsődleges és másodlagos dokumentumok, események dokumentációi és adatbázisok a kultúrával kapcsolatos területekről.

Interakciók

A személyes vélemény egyeztetésére lehetőséget adó fórumok, levelezőlisták, vagy akár chat alkalmazások.

Tudásegysítő rendszerek

Olyan felületek, melyek tájékoztató dokumentumok létrehozását teszik lehetővé, azaz a hálózati vita és véleménycsere igényére építve kifejezetten másodlagos kulturális információk alkotására alkalmasak .

2.5 Hogyan kell tájékoztatni?

Az internetes tájékoztatás során bevett eszközök csoportosítása módot ad annak felismerésére, hogy külön-külön egyikük sem alkalmas a kulturális információk komplexitásának leképezésére. A tájékoztatás fejlesztéséhez át kell gondolni a megszokott formák hatékony ötvözésének lehetőségét. A 6. fejezetben bemutatott szempontrendszer e törekvés jól érzékelhető trendjeit kutatja, támasztja alá.

2.5.1 Automatikusan bővülő tájékoztatási rendszerek

A számítógép megjelenése óta talán legizgalmasabb és legnagyobb kihívás a digitális, géppel készített, tehát géppel feldolgozható szöveg automatikus értelmezése, kivonatolása, rendszerezése és tömörebb, áttekinthető formába alakítása egy-egy probléma megoldásaként, kérdés megválaszolásaként. Az emberi tudás teljességének reprezentálása az Interneten keresztül elérhető dokumentumok mennyiségét tekintve lehetségesnek tűnik (a webtartalom, mint minta, legalábbis reprezentatív), így a feladat megoldása egyrészt hallatlan kihívás, másrészt szorító szükségyszerűség is.

Az egyszerű karaktorsor-egyezések keresése hatalmas szövegfolyamokban, sőt teljes merevlemezeken és megannyi különböző szövegfájl formátumban már évek óta ingyenes szoftverekkel megoldható bármely asztali számítógépen. Az áttekintett szövegállomány, tehát a keresés területe automatikusan bővül a gépünkre került dokumentumokkal. Az internetes keresőrendszerek működése nagymértékben hasonló, a robotprogramok gyakorlatilag lemásolják és hálózati címükkel együtt egységes, kereshető, indexelt adatbázisba töltik a weblapok (és weben elérhető további szöveges dokumentumtípusok) tartalmát.

Az automatikus rendszer működésének feltétele, hogy ne kelljen számolni a dokumentumok létrehozása során metainformációk pontos szolgáltatásával. Napjaink keresőrendszerei így (a jó esetben fellelhető metaadatokon túl) mérhető, számolható, összehasonlítható paramétereket vesznek figyelembe

(nyelvstatisztikai vizsgálatok, hivatkozási mutatók), s e súlyozási, osztályozási eljárások további fejlesztése jelentős hatékonyságnövelést ígér ugyan (képi motívum-felismerés¹⁷), de önmagában vélhetően sohasem lesz képes a –kulturális információkra különösen jellemző– stilisztikai, szemantikai árnyalatok aktuális, kontextusfüggő jelentőségének érzékelésére, vagy a válogatás, gyűjteményösszeállítás „finomhangolt” személyre szabására. A művek, dokumentumok teljes értelmezése, a szerzők és témák összefüggésének ismerete algoritmizálhatatlan, s mert egyedi, általánosíthatatlan. A cserébe kínált teljesség kérdése is kételyekre ad okot, a „deep web” feltárhatatlansága és általában az offline vagy fizetős adatbázisok tartalma olyan hiányokat jelenthet, amelyek egy minden kérdésre megoldást sugalló rendszerben már zavaróakká válhatnak.

Ennek ellenére az automatikus rendszerek döntően átalakíthatják a tájékoztatási feladatok körét. Kulcskérdés, hogy milyen hatásfokkal oldható meg a dokumentumokat kísérő metaadat szolgáltatás automatizálhatósága. Az információtartalom címkézése, a feldolgozórendszer számára előre értelmezett, szabályozott, definiált névterek, ontológiák, a szemantikus web technikai megvalósítása elvileg és hosszabb távon feltárttá és kereshetővé teszi a webtartalmat a jelenleginél jóval összetettebb kérdések, relációk, ismérvek szerint is.

2.5.2 Félautomata tájékoztatási rendszerek

A jövő lehetőségeit jelenleg azokban a rendszerekben érzékelhetjük, melyek a meta adatok, illetve a dokumentumok tematikus címkézését is biztosító XML lehetőségeit kihasználva, a szolgáltatott dokumentumokat vagy tételeket árnyaltan feldolgozó adatbázisokból szolgáltatva biztosítanak különleges feltártságot, rendezhetőséget.

A könyvtári integrált rendszerek elméletével rokon eljárás –mely szerint tételenként a metaadatokat, illetve rendszerszinten az XML DTD-eket, az adatbázis tervet csak egyszer kell elkészíteni-, nagy mértékben növeli a tájékoztatás hatásfokát, mélységi merítését az adott, célorientáltan feldolgozott gyűjteményben.

17 Lásd pl. Virtuális kommentátor.[Elektronikus dokumentum.] In: Agent portál 2005,08,05, A hozzáférés módja: <http://www.agent.ai/main.php?folderID=4&articleID=1495&ctag=articlelist&iid=2> A letöltés ideje: 2005.03.12

Hátránya azonban a viszonylagos rugalmatlanság, a predefiniált strukturák mozdíthatatlansága. A bekerülő tételek csak olyan információkra utalhatnak, amelyek feldolgozhatóak, amelyek megfelelnek a kialakított struktúrának.

Értelemszerűen ezeket a gyűjteményeket csak velük kompatibilis rendszerekkel lehet –eleveenségüket fenntartva- összekapcsolni, megfelelő interfészek kifejlesztésével, egységes adatmezők illetve megfelelő konverziós eljárások alkalmazásával. A megosztva elkészített tételeket elérő közös lekérdezési felületek viszont kétségtelenül alkalmassá tehetők az archivált anyagok közötti összefüggések, kultúrterületi átfedések, kapcsolatok automatikus megjelenítésére. Ilyen félautomata kezdeményezések uralják korunk állami támogatással fejlesztett projektjeit, hazánkban tipikusan ilyen az OAI¹⁸ alapján megindult NDA¹⁹ kezdeményezés. Előnyük, hogy részrendszerei professzionális gyűjtéssel épülnek, hátrányuk, hogy szerkezeti bővítésük, alapvetően új funkciók szerves beépítése csak korlátozottan, vagy magasabb szintű metaprojektek részévé válva lehetséges.

2.5.3 Épített tájékoztató rendszerek

Építettnek nevezhető az a tájékoztató rendszer, amelynek minden tétele a szerkesztők döntése, tartalmi kontrollja szerint kerül az állományba. Függetlenül attól, hogy az állomány megjelenése statikus, vagy lekérdezhető adatbázis alapú rendszer, a tájékoztatás olyan, ellenőrzött információkat tesz hozzáférhetővé, melyek adatait, ismérveit maga a tájékoztató (projekt) hozta létre és adja közre.

Bár az internetes tájékoztató rendszerek között az építettek a legrégebbiek és legszabadabban kialakíthatóak, éppen manualitásuk miatt kevés köztük a nagyszabású, a kultúra komplexitását vállaló projekt.

Jellemzően gyűjtemények katalógusaiként, irodalomjegyzékként egy-egy témához, vagy mint tartalomjegyzékek, mutatók, linkgyűjtemények, témahierarchiák szolgálják a tájékozást, de ide sorolhatók a nagyobb honlaprendszerek navigációs eszköztárai is. Értéküket megbízhatóságuk adja, ugyanakkor számolnunk kell személyhez, tűnékeny lelkesedéshez kötöttséggel,

18 Open Archives Initiative. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.openarchives.org> / A letöltés ideje: 2005.07.11

19 Nemzeti Digitális Adattár. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.nda.hu> / A letöltés ideje: 2005.07.11

főleg a kisebb linkgyűjtemények frissítettsége és maradandósága kapcsán.

2.5.4 Organikus tájékoztató rendszerek

Az interaktív webes felületek az utóbbi néhány évben nemcsak mindennapossá és bárki által üzemeltethetővé váltak (honlaphoz illeszthető ingyenes vendégkönyv, majd fórumszolgáltatások), de rugalmasságuk a megszokott eszmecsere lehetőségeit messze meghaladó funkcionalitással ruházta fel a közösségi webes tereket. Ha komolyan vesszük –s ki ne venné komolyan- a professzionális archívum tömegek összekapcsolási projektjeit, akkor látnunk kell, hogy ugyan ennek a tendenciának másik vetülete a felhasználói tömegek tudásának összekapcsolására épülő rendszerek megjelenése. Ahogy a grid alkalmazások a számítógépes kapacitás célorientált összhangolására épülnek, úgy egy-egy – viszonylag- egyszerű adatbázis alapú felület kialakításával rendkívüli tudás koncentrációja érhető el. A Wikipedia, vagy akár a Startlap rendszer pár év leforgása alatt –véltetően csekély költséggel- megkerülhetetlen tényezővé vált a hálózati tájékoztatásban, ahogy a nyílt forráskódú szoftverek is számos területen komoly konkurenciát jelentenek a kereskedelmi alkalmazásokkal szemben.

A nagy feladatok lebontása személyre szabható, egyéni szakértelemmel magas szinten, biztonsággal megoldható részekre, s e részek egységes összekapcsolásának, átjárhatóvá tételének biztosítása a hálózat alapjaival (maga az csomagkapcsolt hálózat is így működik) harmonikus, intenzív tendencia. A professzionális tájékoztató rendszereknek reagálniuk kell a személyességükben, rugalmasságukban speciális, tehát vonzó organikus kezdeményezésekre, ahogy a blogok megjelenésére a hírügynökségek, hírportálok teszik már napjainkban.

A kulturális élet virtuális inkarnációjában kiemelkedő szerep jut a közösségi, tudást megosztó és egyesítő kezdeményezéseknek. A MEK története, vagy a már említett Startlap portál népszerűsége jelzi, hogy a megfelelően motivált felhasználók örömmel válnak tartalomszolgáltatóvá, tájékoztató szereplővé. A valós életben gátló tényezők az anonimitást, korlátozott felelősséget és hasznosságot kínáló weben háttérbe szorulnak. (A tudás megosztó attitűdöl bővebben az 5. fejezetben).

Az organikus tájékoztató rendszerek képesek a leghitelesebben leképezni a

valós tájékozódási és tartalmi igényeket. A globalizált kultúra nehezen súlyozható értékrendszerére leginkább az itt mérhető, súlyozható reprezentatív minták alapján következtethetünk. Kétségtelen ugyanakkor, hogy a tömegesség statisztikai hitele nem pótolhatja a szerkesztői minőségkontrollt, s a professzionális tájékoztató rendszerek e tekintetben mindig megbízhatóbbak maradnak vállalt területükön.

2.6 Mi határozza meg a fejlődést?

A hálózati tájékoztatás sajátosságait vizsgálva a virtuális kulturális élet egyaránt ábrázolható valóságból kimerevített pillanatképként, dinamikus, fejlődő rendszerként és organikus burjánzó tudáshalmazként. A kultúra komplex információk rendszer, a kultúrához kötődő, kapcsolódó tudás átszövi az emberi gondolkodás számos célterületét, miközben maga a kultúra, mint élménysorozat hatással van a gondolkodási, önmeghatározási, tájékozódási készségre, kreativitásra.

E kapcsolatrendszer részei -az asszociálható tudás területek-, a valós világban sokkal távolabbiak, időben, térben, egyénenként vagy kisebb csoportokra, körökre elhatárolhatóan léteznek, sokkal könnyebb elkerülni bármelyiket, s a kapcsolódás egy-egy egyén számára jóval esetlegesebbek. A hálózati térben az egyszeri asszociációk rögzíthetőek, egy-egy aktív személy hosszú távon fennmaradó kapcsolatokat teremthet művek, élmények, háttérinformációk, kapcsolódó tudásterületek között. Az egyszer megélt élmények leírásával egy működő rendszer megörökített részévé válhat mindaz, amit a valós életben csak futólag említünk pár ismerősünknek, még az élmény hatása alatt állva, másnap magunk is feledve lényegét.

A virtuális kulturális élet döntő sajátossága tehát, hogy komplexitása leképeződik, hozzáférhető, mindenkinek nyitott, kattintani mindenki tud (távoli városok egyetemi klubjaiban tartott előadásokra viszont keveseknek jut eszébe elmenni). A távoli területek olyan közelségben objektivizálódnak, amilyent egy-egy publikáló, hozzászóló, weblap alkotó egyén személyes asszociációja, érdeklődése megenged.

A kultúra valóságban csak sejtett, megérezhető komplexitása tehát a hálón azonnali, megörökített jelenvaló. Adatbázisok, statikus linkhalmazok és személyes nicknevek „tolják” a felhasználó elé -pár kattintásnyi közelségbe- mindazt, ami átélhető, megérthető, felfedezhető. Ebben a zavarba ejtő sűrűségben a „kimarad”, a „nincs rá mód”, a „nem jutott eszembe” kifejezések helyett a „kihagyom”, „nem választom”, „nincs kedvem megismerni” mentségekre kényszerül a felhasználó. A hatékony közművelődési tájékoztatás szerepe e választások, döntések korrekt megalapozása, ha úgy tetszik: a globális lelkiismeret furdalás csökkentése.

A tájékoztatással szemben támasztott tartalmi igényarányok a organikusan érvényesülnek a felhasználói aktivitásokban, míg a központosított, támogatott, nemzetközi törekvések a kulturális hagyományok súlyának növelésével, a kultúrák közötti átjárhatóság elősegítésével határozzák meg a fejlesztési stratégiákat.

Ha elfogadjuk, hogy a kultúra komplexitásának leképezésére nem lehet képes egyetlen „tökéletes” tájékoztatási rendszer, s belátjuk, hogy a tájékoztatás különböző szintjei és formái nem származtathatóak egy egységes rendszer „lebutításaiból” vagy célorientált alkalmazásával, akkor nyilvánvalóvá válik, hogy a felhasználói igények szerint kialakult formákat, módszereket, megoldásokat kell tanulmányozni, összekapcsolni, elosztott, együttműködő kezdeményezések hálózatát létrehozva.

A technológiai fejlődés lehetőségeit kihasználva, az egyre hatékonyabb nemzeti és nemzetközi kezdeményezésekkel összehangolva kell tehát figyelembe venni a hálózati kulturális élet sajátosságait, a tájékozódási magatartásformákat, illetve a virtualizálódó kultúra átalakulását, szerkezeti eltéréseit a valós életbéli megjelenésével összevetve.

3. A virtuális kulturális közeg sajátosságai

3.1 Az értékrend szervező szerepe

Látszólag kiválóan használható a webes tartalmak vizsgálata negatív példatár összeállításához a globalitás, a globalizáció kulturális vetületének illusztrálásához. A webtartalom teljessége azonban annyira sem tekinthető egységesen megítélhető médiatartalomnak, mint egy tévécsatorna teljes műsorfolyama. A kiragadott példák annyira általánosíthatóak, mint egy ember cselekedetei az emberi fajra nézve. Szintén túlzás azonban azt állítani, hogy a web nyújtotta élmény kizárólag a felhasználók egyedi böngészési útvonalának függvénye, ezért beszélni sem lehet összbenyomásról, a virtuális közegben uralkodó bármiféle leszűrhető értékrendről.

Bármely területen tájékozódik a web-felhasználó, lokálisan érvényes, világosan érzékelhető értékrendekkel találkozik. S viszont, bármilyen értékrendet követ, jó eséllyel megtalálja a közeget, melyben otthon érzi magát. Kisebbség nagyobb gráfok szerveződnek hasonló értékrend alapján, fórum közösségek és felhasználók megteremtik saját készítésű és böngészés közben talált honlapokból azt a virtuális rész teret, amelyben egymás közt kedvelt témáikról tudásuk gyarapodhat, értékrendjük kiteljesedhet és alátámasztást nyer, s ahol az esetleges támadásoktól azt meg is védhetik.

A támadások gyakran provokációk, játékok (bartók, nox), a „helyiek” védekező készségének, vitastílusának tesztelése. A támadó, akármilyen jól képzett és bármilyen háttérismeretekkel felvértezve támadja a helyi értékrendet, végül elvérzik: „ignore on” jelszóval leküldetik a pályáról, vagy ha másként alakul, bolondot csinálnak belőle a többségben lévők, s bosszúsan maga kapitulál. A web elég teret ad a legkülönbözőbb csoportosulásoknak, valódi konfrontációkra nincs komoly készlet.

E hierarchiatlanság, rugalmasság, szabadság látszólag káosz, ugyanakkor az egymás mellettiség lehetősége is. Nincs direkt kényszer, s az értékrendeket megváltoztatni erőszakkal nehéz is, értelmetlen is. Látványos azonban a tematikus

sokféleség, s a tudást, műveltséget fejleszteni nemcsak, hogy lehet, de jó esetben a felhasználónak igénye is van rá, avagy támad, látva, tapasztalva mások ismereteit –az őt is érdeklő témában. Az észrevétlen tanulás, a spontán tájékozódás jó eséllyel átvezet rokon érdeklődési területekre, más értékrendek uralta virtuális rész terekbe. A kulturális tájékoztatás egyik fontos feladata, hogy a spontán tájékozódást segítse, értékrendi fennsőbbiségtől mentesen, informatívan, a tudás és műveltség természetességét sugallva felkínálja a tematizálható rész tereket, információ halmazokat és egyedi dokumentumokat, függetlenül attól, ki, miért, hol hozta azokat létre.

3.2 A tudás és műveltség

A kultúra virtuális közegének mellérendelő jellege a tudás, műveltség értékelésében is érzékelhető. A webet végeredményben akkor és azért használjuk, ha érdeklődünk, ha nyitottak vagyunk – valamit várunk tőle, tájékozódni szeretnénk, saját tudásunk visszfényeit keresni, átélt élményekről mások véleményét megismerni. Különben nem kapcsolnánk be a számítógépet.

A széleskörű műveltség és az átfogó tudás csak alázattal használva, érdeklődéssel párosulva jelent rangot, érdemel elismerést, szimpátiát. A formális tekintélytisztelet –kényszerítőerő hiányában- mint tanár-diák viszony, a hálózaton kevésbé működőképes. Hálózati interaktivitás csak olyan honlapokon, témákban indul meg, melyek átfedésekre épülnek, olyan résztvevők között, akik kellő kompetenciával bírnak a kérdéshez, s külön-külön elég háttértudással az új, másokat érdeklő információk rendszerbe juttatásához. Szükséges tehát, hogy a résztvevők általános érdeklődése a téma iránt arányban álljon átlagos tudásszintjükkel. S viszont, minél speciálisabb egy terület, annál kevesebbet érdekel majd olyan szinten, hogy vállalják a tanulást, a felzárkózást a kommunikációt biztosító ismeretalaphoz, illetve, hogy megérje hiányosságait, műveletlenségüket felvállalniuk az adott témában. A műveltség e szűkítő értelemben csoportképző tényező, azonban a kialakult csoporton kívül nincs jelentősége.

Tipikusan rövid életű lehet tehát egy topik, ha a vitaindító eleve „mindent tud” témájáról. Ha az esetleges vitákban tudása lehengerlő, fellebbezhetetlen,

gyakran már néhány hozzászólás után kiderül, hogy nem marad vitaképes partnere, vagy jobb esetben egy-kettő. A szűk szakmai viták egy speciális területen ilyenkor gyakran átkerülnek a személyes kapcsolatok szintjére, vagy levélben folytatják a párbeszédet, melybe amúgy sem tudna bekapcsolódni senki, mert nem érti, s ilyen mélységben nem is érdekli. A „nem mondhatom el senkinek” kényszere sok esetben az „elmondom hát mindenkinek” célszerű megoldására késztet, honlapok, statikus, összeszedett tudásközlések készítője lehet a felismerten rendkívüli tudás. A virtuális párbeszéd ezzel megszakad, de létrejött egy használható eszköz, amely segíthet az arra vetődők tájékozódásában, s magáan hordozza a bármikor újra kialakuló párbeszéd, kapcsolat esélyjét.

A nyílt tudásbázisépítő projektek pontosan az ilyen, vitákon „túlcsorduló” tudás outputok összesítésére épülnek, az Internetre kerülő információk hatékonyabb hasznosítására törekedve.

3.3 A kreativitás

A Desk Top Publishing megjelenésével a kiadványszerkesztés, az otthoni nyomtatók elérhetővé válásával pedig a nyomtatott könyv, szöveg létrehozása vált bárki számára átélhető élménnyé. A hálózati dokumentumok létrehozása újabb, jelentős változást hozott: nem csak, hogy bárki a „hivatásos” tartalomszolgáltatók munkájával egyenrangú megjelenítésre képes, de a létrehozott műveket – ellentétben a házi nyomtatással- a globális információs rendszer bármely felhasználója elérheti, üzenetét befogadhatja.

Az ingyenesen felhasználható virtuális hordozó, a szintén ingyenes, vagy elérhető árú eszközök, szoftverek felhasználásával csábító lehetőség akár anyagi, vagy legalábbis hírnévben, elismertségben jelentkező haszon szerzésére. A hiányzó tényező sok esetben a hagyományos szakmai hozzáértés hiánya, szövegeknél a tipográfia, vagy a könyvészeti, filológiai követelmények alapvető mellőzése, illetve a webdesign felületes elsajátítása. Különösen a korábbi, modemes, betárcsázós időszakban jelentett komoly gondot, amikor a pusztán publikálás öröme túl a grafikai elemek méretére, mennyiségére vonatkozó ésszerű szabályokat, vagy a weblaprendszerek felépítésében ildomos kimondatlan előírásokat (funkció nélküli kezdőlapok kerülése, framek, scriptek,

animált grafikai elemek eltúlzott használatának mellőzése) az alkotó már szükségtelennek tartotta alkalmazni, vagy elsajátítani.

3.3.1 Honlapok

Az Internet kreatív lehetőségeinek felismerésében az első hullámot mindenképpen a saját honlapok megjelenése jelentette. Ezek a virtuális otthonok sajátos, nyilvánosságnak szánt leképezései a netizenek, vagyis netpolgárok személyiségének és IRL aktivitásainak. Gyakorta valóban feltételezhető otthonukra utalnak, közreadva virtuális lenyomatát valós szenvedélyeiknek, hobbijuknak, gyűjteményeiknek, stb. Erős az igény a térélmény grafikus, írásos hangsúlyozására is: "nézz körül", "térj vissza máskor is" felszólítások, stb.

Megfigyelhető a honlap készítők állandó vágya kilépni az öncélúság, a pusztá bemutatkozás "haszontalanságából", s részesülni a háló közművelődési, információs szerepköréből.

Gyakori például, hogy a személyes honlapok készítői nyíltan szolgáltatói szerepet vállalnak, komoly, vagy amatőr szinten linkgyűjteményeket, netán saját készítésű programokat, zenéket, sőt verseket, olvasmányokat, a hálón böngészve összegyűjtött dokumentumokat kínálnak letöltésre.

E magatartásforma eredendően az internet egymást segítő, közösségi jellegére vezethető vissza, illetve az e-business elvileg mindenkinek nyitott lehetőségei felé mutat. Számos honlap készítő törekszik a nagy látogatottságra, a közérdekű tartalomszolgáltatásra, mintegy próbálgatva, miként állná meg helyét a látogatottságra épülő üzleti Internet világában.

3.3.2 Kulturális site-ok

E törekvés kiteljesüléseként is értékelhető a kreativitás második, természetes hulláma, a honlap készítők „kommercializálódása”. Néhány év alatt a web dinamikus terjedésének köszönhetően a „webdesigner” tömegszakmává, sajátos népművészetté vált, másodállásban (pl. tördelői vagy műszaki szakmák kísérőjeként) végezhető, fizetést kiegészítő hobbivá, kreatív, élvezetes

elfoglaltsággá. A következmények a kultúra szempontjából egyértelműen kedvezőeknek tűntek: a korábbi elriasztó költségektől felszabadulva folyóiratok, alkotócsoporthozak jelenhettek meg a hálón. A hálózati kreativitás a kilencvenes évek végén kiemelkedő szerepet játszott a kultúra digitalizálásában. Az utóbbi években a folyamat részben visszajára fordult, a webes publikálás oly mértékben veszítette el szakmai tekintélyét, hogy lapszerkesztők, felelős döntéshozók számos esetben jóformán munkafolyamatnak sem ismerik el (pl. egy folyóirat internetes megjelenítését) – s szívesebben képzelik el a webes publikálást a tördelés melléktermékeként, költségmentesen fenntartható szolgáltatás gyanánt.

Az önálló feladatkörrel, megbízással bíró munkatársak hiányában a szerkesztők, felelős személyek szeszélyén (viszonyán a virtualitáshoz), múlhat jelentős projektek elsikkadása, vagy minőségromlása.

A kreativitás amatőr vagy non-profit kezdeményezéseknél is együtt jár annak a veszélyével, hogy egy-egy lelkes alkotó átmeneti aktivitása képviselhet csoportokat, „patyomkin falvak” épülhetnek véleményformálók, szerkesztők ízlése alapján, akár mániákus gyűjtő és közreadó szenvedélyek eredményeképpen, melyek mögött nem áll valós, arányos aktivitás, hosszútávon vállalt tartalomszolgáltató vagy tájékoztató munka.

Számolni kell azzal is, hogy míg nagy, kiépített területek mögött nincs mindig aktív élet, kaotikus, laza, áttekinthetetlen honlapok mögött gyakran pezseg, sőt egyes szűkszavú honlapok háttérében jelöletlen kapcsolattal topik(ok) működhetnek nagyobb fórumokon. Ennek oka lehet az, hogy az ingyenes dinamikus alkotóelemek (fórumok) megjelenése később következett be, mint a HTML oldalak publikálásának népszerűvé válása, de természetes módon, pusztán a honlaptól független fórumrendszer aktivitása is elég indok lehetett a honlap és interaktív funkcióinak szétválására. Példaként említhető az Indexen elérhető Kortárs Magyar Irodalom topik²⁰, mely –főleg 2002 és 2004 között- az irodalmi honlapok közönségét, véleménycseréjét szinte kizárólagosan magához vonzotta.

20 Index - Kortárs magyar irodalom -topik. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://index.hu/forum/forum.cgi?a=t&t=9006406&uq=734> A letöltés ideje: 2005.05.07

3.3.3 Hagyományos műfajok

Az önálló publikálás és a kulturális honlapok szaporodása megteremtette a kreativitás harmadik hullámának feltételeit: a virtuális tér ösztönző -gátlásoktól és önbizalomhiánytól mentesítő-, táptalajává válhatott a legkülönbözőbb hagyományos formákban alkotó virtuális művészeknek.

A határt dilettancia és tehetség között meghúzni nem e dolgozat feladata, viszont leszögezhető, hogy a virtuális kultúra szerves és fontos részévé vált az amatőr alkotók aktivitása. Bár a szabad publikálás, megjelenés a dilettánsok, műkedvelők áradatát valószínűsítene, ismét a webes tájékozási folyamatok magyarázzák a jelenség korántsem zavaró voltát.

Az amatőr alkotók, ha tisztában vannak a hálózati lehetőségekkel, értelemszerűen önálló, vagy csoportos megjelenéssel –mintegy hídfőállást teremtve- jelentkeznek. A lokális értékrendek a „bárhová kattintás” szabadságában pontosan behatárolják egy-egy tehetséges vagy dilettáns alkotó mozgásterét, zavaró vagy üdvös hatását a kulturális webtartalomban. Ha a kulturális tájékozási (és tájékoztatási) megfelelő, a tehetséges alkotók eljutnak a potenciális ugródeszkrét jelentő fórumokra, portálokra, s jó eséllyel segítséget kaphatnak, netán fölfedezik elismert ítések tehetségüket. Szerkesztők, irodalmárok jól érzékelhető törekvése, hogy biztosított legyen a tehetségek fölfedezése, több portál (pl. Litera²¹) külön fórumot biztosít a szabad publikálásra, s gyanítható, hogy ezeket az írásokat valaki el is olvassa a szerkesztőségéből, vagy legalábbis a velük ismeretségi kapcsolatban álló törzslátogatók közül.

A műkedvelőként értékelhető alkotó –esetleg némi kudarcélmény árán- belül maradva az őt elfogadó lokális értékrenden, élvezettel és örömmel gyakorolhatja –ott- senkit nem zavaró kedvtelését, s továbbra is biztos lehet a tudatban, hogy művei elérhetőek, örömet okozhatnak a világ bármely részéből érkező látogatóknak.

Az irodalom kétségbevonhatatlan előnye, hogy teljes értékűen jelenik meg a weben, leszámítva a monitorról olvasás kényelmetlenségét. Pár év késéssel, de a fotó amatőrök tömeges megjelenése is bekövetkezett, köszönhetően a

21 Litera. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.litera.hu> A letöltés ideje: 2005.05.07

nehézkes digitalizálási eljárás (szkennelés) helyére lépett digitális fotótechnika robbanásszerű elterjedésének, a szélessávú elérés terjedésének köszönhetően pedig ma már a mozgókép és zene kifejezőeszközeivel próbálkozó alkotók nagyszámú megjelenése várható. Az egyes kulturális részterületek (képzőművészet, fotó, zene) kapcsán bővebben a 4. fejezetben térünk vissza a technológiai fejlődés és alkotás kapcsolatára.

3.3.4 Számítógépes és hálózati műfajok

A megteremtett és belakott hálózati tér lehetőségeinek további kihasználásaként megszülettek a kreativitás újabb formái is.

Az irodalmiság interaktív, multimédia centrikus megvalósulása –jelenleg úgy tűnik- leginkább a weblogok (blogok) személyes, kötetlen formájában realizálódik. A napló alapú hálózati műfaj szövege vonzóan érzékeny lehet a külső reakciók és hozzászólások párhuzamosan megjelenített „vendégszövegeire”, miközben közös ismeret- és élményalapot teremt linkelt események felé. A blogger alkotói munkájának lényege tehát alapvetően kötődik a hálózati léthez: reagál, kommunikál, szörfölési élményeket oszt meg, és kommentál.

Napjainkban a kifejezetten számítógépes képzőművészeti törekvések amatőr, kreatív vetületeinek megjelenése (pl. flash movie, GUI és skin design, lásd 4. fejezet) mellett olyan sajátosan hálózati műfajok, vagy alkotási formák is kedveltté váltak, mint a közös motívum variációk (egy-egy kép, design elem átalakításának lehetősége, és a variációk közös galériában történő megjelenítése).

A hálózati közös alkotás (pl. regényírás) ötletszerű, inkább elméletében, mint eredményében szórakoztató és jelentős kísérleteihez képest ezek az egyszerűbb, a kreativitás apró szikráira épülő kezdeményezések reálisabban és életszerűbben kötődnek a hálózati lét összetevőjéhez, s számolnak a feladatmegosztás hatékonyságának feltételeivel.

3.4 A közösség és egyéniség a virtuális kultúrában

Elfogadva, hogy az Internet számítógépeket, s nem embereket köt össze, s a valós kapcsolatokat csak részben, vagy szükség esetén pótolhatják a virtuálisak, az eltelt két évtized egyértelműen bizonyította, hogy a gép-ember kommunikáció globálissá terjedésével az ember és ember közötti kommunikálás új, közösségeket létrehozó eszköze jelent meg, s társadalmi szinten jelentős mozgalmakat indukáló infrastruktúra jött létre.

A kialakuló közösségek talán legismertebb jellemzője a szükségszerű anonimitás. Az ismeretlen nyilvánosságnak kitett, gyakran személyes vélemények, élmények védelme egyben soha nem látott felszabadító hatással jár, átlagos családi, baráti, munkatársi köröket messze meghaladó interakcióra, távoli vélemények megismerésére ad módot.

Az anonimitás és szerepjáték kulturális szempontból különösen fontos, hiszen –a növekvő vizuális információmennyiség ellenére– a hálózati kommunikáció legfontosabb jelrendszere továbbra is az írott nyelv és annak olvasása. A nyelvi kifejezés „karbantartásában” és felhasználásában komoly szerepet játszik a hálózati kommunikáció. Aki használja a weben elérhető fórumokat, önkéntelenül is „nyelvében él”, írás, stílus, fogalmazás mindaz, ami személyiségét, egyéniségét képviseli.

Bár feltételezhető, hogy a közeli jövőben a bélyegképnyi avatar ikonokat messze meghaladóan, akár három dimenziós fotókkal is képviselheti magát a felhasználó egy-egy hálózati közösségi térben, ezek a megjelenítések vélhetően továbbra is szimbolikus figurák maradnak, s nem felvállalt, valós fényképek. Azon túl, hogy az anonimitásnál jóval több visszaélésre adna módot, a személyazonosság egyben a testiség vállalását is jelentené, s ez a ma még tisztán szellemi párbeszéd lehetőségét külsőségekből leszűrt előítéletekkel korlátozná.

A virtuális közösségek szerveződése semmiképpen sem gátolja az IRL kapcsolatok kialakulását, az érdeklődési kör alapján szerveződött netes közösségek gyakran a való életben is megismerkednek, különösen, ha érdeklődési körük tárgya ott inkább gyakorolható, elérhető.

A valóságban találkozva gyakran csalódott virtuális ismerősök –például párkereső szolgáltatások felhasználói– számára viszont igazolódik a kétségtelenül fontos tanulság, hogy a hálózati kapcsolatok valóban nem helyettesítik a valóságosakat. Teljes értékűek lehetnek, de mások; funkciójuk, kibontakozási

terük eltérő, értékeiket nem feltétlenül lehet és kell átemelni valós kapcsolatokba.

3.4.1 Közösség szervező erők

A közös érdeklődési kör -az Internettől függetlenül-, mindig is személyes sorsokon felüli, hálózataalkotó tényező az emberek életében. A kultúra, a hagyomány, a szórakozás és kikapcsolódás egyes formái csakúgy, mint az identitástudat, vallási elkötelezettség.

Az Internet megjelenése ebből a szempontból is jótékony hatással lehet, élete, érdeklődése gazdagságát bárki bizonyítva láthatja a vele egy-egy ponton azonosan gondolkozó, ugyanazért rajongó, lelkesedő embertársaival „találkozva”.

Az értekezés szempontjából különösen fontos, hogy a szabadon szerveződő, életteli, interakcióval telt, érdeklődési körökben egyező csoportok a hálón „nyomokat hagynak” maguk után. Egy hagyományos, valós klub, olvasókör, asztaltársaság vagy vallási közösség találkozóin befelé fordul, s témáját és önmagát ünnepli – egy hálózati „fun-club” vagy olvasmány, filmélmény megosztó topik ezzel szemben megőrökíti, hozzáféhetővé teszi tudását. Számos esetleges párbeszéd gyanánt induló topik jut el pár év és több ezer hozzászólás után olyan stádiumba, hogy a felhalmozódott tudásanyagot, például visszatérő, többszörösen megválaszolt kérdéseket kumuláltan újra és újra beillesztik, vagy önálló honlapot hoznak létre a felgyűlt háttéranyagok. E tudás korántsem lebecsülendő, hiszen a rajongás, a hobbi pontosan a kötelességtudattól mentes elmélyülés örömét jelenti, a kikapcsolódásként összegyűjtött, gyakran kiemelkedő tudást, tájékozottságot. Amikor tehát a tájékozódás fontos eszközének tekintjük a rajongói fórumokat, nem az amatőr szakértők teljesítményét helyezzük a professzionális tájékoztatók munkája fölé, hanem a megélt élményekből, szenvedéllyel, örömmel gyűjtött tudás bővíthető, interaktív archívumait ajánljuk.

A hálózati közösségekben nehéz nagyobb illetlenséget elkövetni, mint a tapasztalatcserét bújtatott reklámra használni. A személyes hitelesség feltételeként szükséges anonimitással visszaélve információkról, termékekről, szolgáltatásokról –legyenek műszaki vagy épp kulturális cikkek- önérdemből, haszonszerzési céllal, vagy éppen rosszindulatúan, piacrontásként megnyilvánulni és ezzel manipulálni nem csak megengedhetetlen, de többnyire nehéz is, hiszen a

virtuális közösség tagjai összességükben többnyire pontosan ismerik érdeklődési körük minden vonatkozását, s képesek megítélni egy-egy hozzászólás hitelességét saját tapasztalataik alapján.

3.4.2 Közösség és társadalom

A virtuális közösségek valós társadalmi szerepvállalása egyre gyakoribb, s vélhetően a jövőben mind fontosabbá válik. A valós létből a virtualitásba átkerülő társadalmi tényezők változó intenzitással, de alkalmasak közösségek létrehozására, közösségeken átívelő rétegződés megindítására, s képesek mozgósítani a hálón keresztül összeköttetésben álló egyéneket mind virtuális, mind IRL megmozdulásokra, érdekérvényesítő akciókra.

Nemzedéki rétegződés

A hálózat jellemzően erősíti a nemzedéki kapcsolatok fennmaradását, összeköttetési lehetőséget jelent széthullott évfolyamcsoportoknak, népszerűek az „1969-ben születtünk” jellegű nosztalgikus fórumok²². Átmenetileg nagyobb jelentősége lehet a valós nemzedéki szétválásnak, ami a hálózatot különböző aktivitással és hozzáállással használó idősebb, fiatalabb és egészen fiatal nemzedék között jelentkezik. A hálózati kultúra (hálózati magatartás) és hálózati szocializálódás érezhetően eltér a harmincas negyvenes első, már tömeges nemzedék, és a „sulinet nemzedék” viselkedését vizsgálva. Témánk szempontjából különösen fontos, hogy az újabb nemzedékek tisztában legyenek az elérhető szolgáltatások mellett a webtartalmak építésének, teremtő felhasználásának lehetőségeivel is

Regionális rétegződés

A lokális közösségek kialakulása különösen aktív a fizikai elszakadás esetén (kisebb települések), vagy ha a régió elég nagy méretű ahhoz, hogy

²² Nosztalgia fórumok az Indexen: <http://forum.index.hu/Topic/showTopicList?t=31>

a kapcsolattartás, eszmecsere legalkalmasabb módja a hálózat legyen. A hálózati regionális közösség gyakran –az anonimitás szabadságával élve– kritikus, társadalmi kérdésekben ellenzék szerepét tölti be, a lokálpatriotizmus nyílt felvállalásával.

Társadalmi szerepvállalás

Mind jelentősebb a civil mozgalmak szerepvállalása²³ a virtuális közösség mozgósításában. Az Internet és a civil mozgalmak szerkezeti hasonlósága nyilvánvaló: érdeklődés, hasznos célok, jobbítási szándék hálózatszerűen össze kapcsolhat különböző társadalmi pozícióban és életfelfogás szerint élő polgárokat. Az érdekérvényesítő lehetőségek rokonsága, illetve a hivatásos politizálással szembeni kritikus magatartás, a közérdek valóban demokratikus, arányos képviselete a jelenlegit messze meghaladó lehetőségeket rejt.

Alkalmi állásfoglalások

A virtuális közösséget általánosan megragadó társadalmi kérdésekben gyakoriak az alkalmi akciók, kezdeményezések. A hálapénz.hu fórum egyszerű ötlete hetekig a figyelem középpontjába hozta a hálózat társadalmi szerepét, befolyását. Hasonló kezdeményezések egyre gyakoribbak, visszaélések, korrupciók, vagy akár autós szabálytalanságok leleplezésére, a gondok méretének illusztrálására, figyelemfelhívásra az Internetes közösségnek komoly lehetősége van. Kulturális vonatkozású kezdeményezésként példaként állítható az Utcát, szobrot Rejtő Jenőnek²⁴ topik, mely néhány évvel ezelőtt célját el is érte.

Általános tanulságként témánk szempontjából leszűrhető, hogy társadalmi kérdésekben közösségi megmozdulás csak olyan esetekben következik be, amikor a hálózati tudásmegosztó, tájékoztató funkciók eredményeként várható a helyzet, probléma megoldása. Nem sorolhatóak ide a vallási, politikai

²³ Civil kutatási jelentés - NCA 2004-2005 In: ITTK kutatás . A kutatás vezetője: Pintér Róbert A hozzáférés módja: <http://www.ittk.hu/web/kutatasok.html> A letöltés ideje: 2005.06.05

²⁴ Index topik: <http://forum.index.hu/Article/showArticle?t=9020222&la=29456021>

meggyőződés alapján szerveződő csoportok megmozdulásai, hiszen az internetes aktivitás kizárólag belső kapcsolataik erősítésére szolgál, a térítési, meggyőzési kísérletek –a hálózati kommunikációs keretek között- többnyire meddő, egymás mellett elbeszélő viták maradnak.

3.4.3 Közönség és hálózati szabadság

Az Internettel kapcsolatos döntések, támadások bármikor közös platformra terelhetik a netizenek jelentős részét. A viselkedés leginkább az egyetemi autonomia megélésével, vagy távolabbról a hazafias érzelmekkel rokonítható. A hálózatiságról alkotott kép romantikusabb összetevői közé tartoznak az anarchista, antikapitalista motívumok, a hálózati és IRL demonstrációk²⁵, de fontos problémákra utalnak a szerzői jogokkal kapcsolatos erős fenntartások, a tekintélytisztelet megkérdőjelezése és a vélemény szabadság, a személyiségi jogok védelme.

Jelentős a hálózati közösség ellenállása az ellen, hogy összemosódjon Internet üzleti felhasználása az Interneten elérhető –de szabadon és tudatosan látogatható- vásárlási lehetőségekkel, kereskedelmi oldalakkal. A monopóliumok, vagy valamilyen okból elítélhető cégek, szervezetek elleni fellépés része lehet az illegális tevékenység, a hackerek tevékenysége, illetve a crackek, serialok terjesztése. Kulturális szempontból különösen figyelemreméltó a reklámokkal kapcsolatos ellenállás. A korai banner jellegű hirdetések nyakló nélküli elhelyezése nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, mára sokkal áttételesebb, kontextusba ágyazott promóciók hódítanak. A hálózati közösségek tendenciózusan előnyben részesítik a valós, megismerhető, háttéranyagokkal és tapasztalatokkal alátámasztható értékek propagálást, s az ilyen figyelemfelhívásokban maguk is szívesen közreműködnek. Ez a jelenség a tájékoztatás szempontjából a kultúra területén is kiemelten fontos.

A hálózatiság eszméjének „megtestesülése” mégis elsősorban az együttműködés, a közös fejlesztések, a nyílt forráskódú szoftverek és tudásbázisok építése. A kultúra területén szerepük sokkal kevésbé veszélyezteti a kereskedelmi érdekeket, viszont éppen a kultúra hálózati jellegét leképezve

25 Pl. a T-Online elleni polgári engedetlenségi akció: <http://www.valodi.hu/polgeng>

hasznosan kiegészítheti az épített gyűjteményeket és professzionális tájékoztató rendszereket.

Nehezebben megítélhető, és szerzői jogilag mindenképpen kérdéses a fájlcsereelő, megosztó hálózatok megállíthatatlan terjedése, a rejtett „kis internetek” megjelenése. A könyvek, szerzői joggal védett kulturális tartalmak terjedésének részben szintén a tájékoztatás szabhat határt. Az illegális másolatok egy része vélhetően azért készül, s kel útra, mert a felhasználók nem ismerik esetleges legális hozzáférhetőségét, vagy a benne keresettel azonos információk legális elérésének módját. (SLP²⁶)

3.5 A hálózati időélmény a tájékoztatás szempontjából

A virtuális világ emlegetése, s a „valóstól” megkülönböztetése sokakban, főleg a hálózatot kevésbé, vagy csak szűk funkcionalitással használókban kétkedést kelthet. A futurisztikus, cyberpunk megközelítések, a VR technológiák előrevetítik egy érzékszerveink összességével átélhető mesterséges világ lehetőségét, témánk szempontjából sokkal fontosabb azonban a virtualitás eddig is használt, tudásterekre, hálózati párbeszédre, hétköznapi böngészésekre és kapcsolatteremtésekre vetíthető, intellektuális tér és időélménye.

A hálózatra kapcsolódva eltöltött időben, monitor és klaviatúra előtt, ugyanúgy térben és időben gondolkodunk, mint olvasáskor, egy regény helyszíneit, idősíkjait átélve. A web választásokkal, interaktivitással, megismerhető identitásokkal átélhető, belakható világot kínál. A hálózati aktivitásokat, tájékoztató és tájékozódó attitűdöket vizsgálva különösen tanulságos megvizsgálni e tér- és időélmény fontosabb jellegzetességeit.

3.5.1 A párbeszéd örök

Állandóság és örökkévalóság érzete egy közismerten romlékony adathordozókon tárolt, mesterséges környezetben legalábbis érdekes. Mégis, a legfontosabb

időélmény a hálózatisággal kapcsolatban a megörökítettség, a visszaidézhetőség.

A lineáris szövegek a hipertextuális környezetben is őrzik időbeli kiterjedésüket, ellentétben a pillanatképekkel, fotókkal. A hálózati kommunikáció legfontosabb jelrendszereként párbeszéd, levelezések, üzenetek rögzülnek, s maradnak kereshetőek, visszafejthetőek. Bár az időbeliséget ugyanígy megőrizné a hang (telefon) és a mozgókép (videó beszélgetés, webkamera), az audiovizuális információk kereshetővé tétele nemcsak bonyolult feladat, de esetleges megvalósulása esetén is kérdéses, hogyan tekinthető majd át egy visszakeresett, megtalált archivált hang vagy videó felvétel a szövegek gyors „átfutásához” hasonló hatékonysággal.

Míg a chat, üzenetküldő, e-mail az interperszonális kommunikációtörténetet rögzíti, s ezzel magántörténetünket örökíti meg, a nyilvános fórumokon elhelyezett hozzászólások időben, térben távoli ismeretlenekkel tesz lehetővé információcserét. Különösen fontos a valós idejűtől eltérően korlátlanul csúsztható beszélgetés újdonsága. Szemben a chattel és nevében is „azonnali” üzenetküldő programokkal, a fórum (s kevésbé újdonságként, szűkebb, kétszemélyes vetülettel az e-mail) bármikor feleleveníthetővé tesz egy már lezártnak hitt témát: párbeszédünk időben nem zárulnak le

Az archivált interaktivitás jelentőségét egyre szélesebb körben ismerik fel, jó példa erre a Google kísérleti levelezőszolgáltatása, mely ugyanúgy közelít a felhasználó levélgyűjteményéhez, mint a webtartalomhoz, keresési, szűrési opciókat kínálva.

A jelen megörökítésének klasszikus formája, a napló az elmúlt években találta meg hálózati formáját, interaktivitással, hipertext funkciókkal dúsítva válhat a blog napjaink legnépszerűbb –s utólag visszaolvasva bizonyára különösen izgalmas- megnyilvánulási műfajává. A korábban hangoztatott fenntartások ellenére tanulságos és korántsem meglepő, hogy a blog-vezetés újabb trendjei között megjelent a multimédia tartalmakat integráló videóblog²⁷ is.

3.5.2 Változó állapotok

A valós és virtuális időélmény természetes interferenciája következtében a

27 Mozgókép-naplók.[Elektronikus dokumentum.] In: Agent portál 2005.07.22. A hozzáférés módja: <http://www.agent.ai/main.php?folderID=4&articleID=1487&ctag=articlelist&iid=1> A letöltés ideje: 2005.03.12

globális egyidejűség érzését erősíti, hogy az Internet gyakorlatilag „non-stop” üzemel. A felhasználó által befogadható webterület metszetében garantáltan, mindig állandó az élet, különböző életstílusok, napi beosztások biztosítják az Internet változó állapotainak kiegyenlítő pulzálását, elmosva időzónák, napi beosztások –a valós életben jelentkező- hatásait.

A frissítések, hozzászólások, új fejlemények, tartalmi bővülések összességében kiszámíthatatlan, izgalmas dinamizmusa folyamatosan értelmet adhat a jelenlétnek, részvételnek. A netfüggőség kialakulása jórészt ennek a szüntelen vonzásnak köszönhető.

A hosszabb offline állapot után szükségszerűen „lemaradás” érzés jelentkezik, ami jóval intenzívebb lehet, mint amit egy baráti társaság soros összejövetelének elmulasztása után érzünk. A folyamatos jelenlét lehetősége ugyanakkor nem jelent feltétlenül kötelességet. Az állandó életritmusba illesztett mértékkel beosztott, rendszeres hálózati jelenlét egyben ismétlődő eseményeket és azonos időben jelenlévő partnereket jelent, fokozva az otthonosság érzetét.

3.5.3 Előtt és után

Egy-egy kulturális esemény a valós életben mulékony beszélgetésekben, s a hagyományos média érdeklődésének függvényében egy-két héten belül megjelenő recenziókban, kritikákba oldódik fel. A tűnékenyebb hírterületeken a hírnév valóban korlátozódhat akár tizenöt percre is.

Ezzel szemben az események a weben sokkal szabadabb időintervallumban fejthetnek ki hatást, utólag feleleveníthetők a frissen megörökített benyomások, újabb eseményekhez köthetők, ismerethálók kiindulási pontjává, vagy részeivé válhatnak.

Az érdeklődési kör függvényében várható, bekövetkező események előzetesen is beindíthatnak információs folyamatokat. Egy-egy rövidhír egy előadóművész majdani fellépéséről mozgósíthatja, koncentrálhatja a rá vonatkozó tudást, így tájékoztatva egyben az előzetes ismeretekkel nem rendelkező érdeklődőket.

3.5.4 Maradandó tűnékenység

A múlt nem csak a kommunikálás megörökítetttségében olvad a virtualitás mindenkori jelenébe. A nosztalgia, a nemzedéki hálók (részben ilyen a népszerű *wiw is*) terjedése fokozatosan növeli a „retro” irányultságú webtartalmak arányát.

A megélt, megtapasztalt múlt örökkévalóságba mentésének vágya a hálózatban ideális infrastruktúrát talál, biztos sikerre számíthatnak a helytörténeti, hétköznapi múlttal kapcsolatos projektek²⁸.

Különösen nagy az igény az elfelejtet múlt újrafelfedezésére. A hálózati közösség párbeszédlehetősége biztosítja a feledés okozta lyukak kölcsönös pótlását olyan általános ismeretanyag esetében, melynek apró részletei szükségtelennek bizonyultak a későbbi létezéshez, de melyek felidézése, összegyűjtése –ilyen tömegben- már értelmes, izgalmas, teremtő közös aktivitásnak minősül. S kétségtelen, az ilyen nosztalgia adattárak semmilyen más módon össze nem állíthatóak. nosztalgiatopik

A web egészének esetleges, állandó változásban lévő, tűnékeny pillanatképeinek visszakereshetővé tétele maga is tanulságos, izgalmas kihívás. A különböző webmúzeum projektek népszerűségét vélhetően fokozni fogja az idő múlása, ahogy a ma még inkább „nosztalgizásra” használt felület maga is a nosztalgia tárgyává válik.

3.6 A hálózati térélmény a tájékozódás szempontjából

Az utóbbi időkben mind gyakoribbak a web vizuális áttekintését célzó "webtérkép²⁹" projektek. Ezek a többé-kevésbé használható, hőtérképekre emlékeztető, statisztikai érdekességként is értékelhető modell-kísérletek is jelzik az igényt arra, hogy hasonlóan gondolkozhassunk, viszonyulhassunk a virtuális tájhoz, mint a valóshoz.

A webes aktivitások jó részét térben mozdulást kifejező szavakkal írjuk le, tájékozódásunk különböző funkciójú és kialakítású webhelyek felé visz,

²⁸ Városi és távolsági közlekedés [Honlap.] In: A hozzáférés módja: <http://hampage.hu/kozlekedes/> A letöltés ideje: 2005.03.12

²⁹ Térkép jellegű kersők: <http://www.kartoo.com/> vagy <http://vivisimo.com/>

élményeink színekhez, formákhoz, logókhöz és grafikákhoz kötődnek.

Az ismeretek, kapcsolatok hálója, szellemi tere forrásukra vetül akkor is, ha egy könyv fejezeteire, tipográfiájára gondolunk, vagy ismerőseink lakhelyeire, térképen elképzelt házaira emlékszünk. A virtuális térben a forrásként megismert helyszínek is elektronikusan megjelenített, testtelen, kétdimenziós ábrák, grafikák. Mégis, forma és funkció hatása szerves része a virtuális valóságnak, s jelentősen befolyásolja a kulturális tájékoztatás jövőjét is.

Korunk szórakoztató-elektronikai húzóágazata a digitális kép és mozgókép házilagos rögzítése. A celluloid alapú fényképezés, a mágnesszalagos filmezés egy-két éven belül történelemmé válik, az előbbi szűk körben használt, profi/művész eszközzé lesz, mint tíz éve a keskenyfilmes házimozi. Az Internet fejlődésének részben üzleti húzóereje is a számítógépes mozgóképfeldolgozás teljesítményigénye, illetve a szkennelés terhétől megszabadult fotoamatőrök képgyűjteményeinek exponenciálisan növekvő áradata.

Nem nehéz észrevenni, hogy e folyamat a valós világ lenyomataival tölti fel a virtuális világ dokumentumrendszerét, minden eddigit meghaladó mértékben. A testtelen, intellektuális szöveghez képest majd minden területen megnövekszik a valóság képi és hangdokumentumainak aránya. A valóságos terekhez kötődés vélhetően megváltoztatja az eddig nagy arányban absztrakt, szövegháló alapú web összképét.

3.6.1 Webdesign

A webfelületek tördelési, grafikai kialakítása, a navigációs tájékoztató eszközök koherens rendszerként alkalmazása nem csak az adott hálózati kiadvány tartalmának, üzenetének kifejezését befolyásolja, hanem a látogatókban formálódó virtuális térélmény egy elemének, állomásának szerepét is meghatározza teljes böngészési terükben.

Egy városképi változáshoz hasonló vitákat kavart, ha egy fontos, "nagy kiterjedésű" és "népes", tehát sokak által sokszor látogatott virtuális tér arculata, GUI-ja megváltozik.

A megszokás erejének reprezentatív példája volt az Internettó - Index szakítás 1999-ben. (Az alapító Nyírő András és szerkesztőtársai ekkor hagyták el

az Internettót, és magukkal vitték a fórumok archívumait, a fórumot kezelő szofvert is, megalaktíva az Indexet).

A szétválás után elgondolkoztató, szinte skrizofén élményekről számoltak be a netezők, képet adva ragaszkodásukról a virtuális térélményhez, a szellemi közeghez és a létrejött szövegtér helyéhez. A kezdeti időszakban a két portál szinte azonos volt, a fórumok, s bennük a viták szövege a virtuális tér két pontján azonosan voltak megtalálhatók, s a netpolgárokra hárult a feladat: eldönteni, melyik verziót tekintsek autentikusnak, folytatandónak.

Az Index önállósulásának egyik lépéseként kialakított új arculat, grafikus kezelői felület véglegesítése a "lakók" véleményének figyelembe vételével, egy hosszasan húzódó topik tanulságai alapján történt.

A közösségi terek kialakításának kiemelkedő szerepe lehet egy ahhoz kötődő csoport életében. A kortárs építészet egyik legfontosabb törekvése a „felhasználók” igényeinek megfelelő, véleményük, problémáik figyelembe vételével kialakított közösségi terek tervezése. A webdesign szerepe az építészettel rokonítható a közösségi aktivitások növelésére irányuló hálózati kísérletekben is. Ahogy egy-egy széthullott, feszültségektől terhes településen az elhagyott, leépült közösségi objektumok életre keltésével jelentős pozitív változásokat idézhetnek elő építészek és szociológusok, úgy a közösségi aktivitásra (legyen az tájékozódás vagy tudásbázis építése) épülő webprojekteknél is átgondolt, felhasználói igényekre támaszkodó tervezés és webdesign szükséges a cél elérése érdekében.

3.6.2 Otthonok és séták

A funkcionális, inspiráló közösségi terek mellett a hálózati lét megteremtette az otthonosság igényét is. A honlapépítő kreativitásról szólva említett „otthonteremtő” törekvések mellett ki kell emelni a „személyre szabás” mind gyakoribb lehetőségét, színsémák, szerkezeti beállítások felajánlását. A cookie-alapú IP cím felismerésen alapuló személyes beállítás elmentése helyi kedvenc dokumentumlisták létesítését teszi lehetővé, ismerősök nyomon követését, könnyebb elérését, vagy éppen saját böngészési „történetünk” felidézhetőségét biztosítja az adott honlaprendszer határain belül.

Bár kliensoldali szoftverekre vonatkozik, mégis a virtuális közeg élményét befolyásolja a böngészőprogramok beállítása, testre szabása, akár grafikai elemekkel díszítése (skin csere). A kliens szintű kedvencek lista összeállításával, egyes programokban együttes megnyitással mintegy kijelölhető a látogatandó webterület tartomány, mint személyes birtok, naponta bejárt föld, otthonunk körül.

3.6.3 Kulcslyukak

A virtuális térélmény –ahogy az időélmény is- gyakran összeköttetésbe kerül a valós helyszínekkel, terekkel.

A legnagyobb magyar vitafórum látogatóinak egy része rendszeresen találkozókat tart IRL is, ami külön vizsgálat tárgya lehetne: mely virtuális hely "lakói" mely valós helyszínt találják megfelelő leképezésnek, helyszínek önnön identitástudatukhoz stb.

Mind gyakoribbak a valóságos tér pontjain (pl. Sziget-fesztiválok, Internet kávézókban) telepített webes terminálok közvetítéseinek élő beépítései a virtuális közösségi élet helyszíneibe, vagy a weben "fogható" webkamera adások (egy-egy folyamatos képet közvetítő kamera képe a világ egy-egy pontjáról) megjelenítése, mint webtartalom.

A virtuális világ eddig megszokott viszonylagos absztraktsága, sterilitása, kétdimenziós "kibertér" jellege várhatóan oldódni fog. A valóságos tér, valóságos világ bemutatása, lenyomatainak hozzáférhetővé tétele tovább erősíti a virtuális és valós világ közti kapcsolatkereső tendenciát: leírások tömege helyett "kukucskálolyukakat" kapunk.

A virtuális térből a valóságosba, és vica-versa menekülés divatos témája (lásd: Mátix c. "kultuszfilm") ugyanakkor felhívja a figyelmet arra, hogy a televízió és a -sztárkultuszról, romantikus pszeudóvilágból- szintén egyfajta virtuális valóságot kínáló hagyományos tömegmédiával szemben, az internet-használat rejtettebben, funkcionális cselekvéseink szükségszerű következményeként képes felépíteni egy sokkal élettelibb, intellektuális igényektől független világot.

A manipulálás és a káros hatások túlsúlyba kerülésének ellenszere aligha lehet más, mint a komplex, nyitott tájékoztatói rendszerek hatékony működése,

részben közösségi kontroll alatt.

3.6.4 Absztrakció és valósághoz kötés

A digitális képrögzítés mindennapossá válásával a multimédiás ábrázolás, dokumentálás megteremti a teljesebb valóság-leképezés széleskörű lehetőségét.

A globálisan áttekinthetetlen és nyelvfüggetlen dokumentum-térről a hangsúly részben áttevődik a virtuális térélmény erősítésére: átélhető, térképszerűen pontos információkat kaphatunk helyekről, kisebb közösségekről, eseményekről, s a szöveges közlés képmagyarázatként megkönnyebbülve, gyorsabban áttekinthetővé, csekély nyelvtudással is érthetővé válik, legalábbis az ismeretanyag első szintjén.

S míg a szöveges dokumentumok szerepe a közvetlen, interperszonális kommunikációban, olvasmány, szakirodalom szükséglet kielégítésében, amint arra már kitértünk, -míg a nyelv nyelv marad- biztosított, a multimédia térnyerése és a weblap készítés, mint technikai tudás hétköznapiává válik, s új funkciókkal bővítheti a web felhasználhatóságát a kulturális élet leképezése szempontjából is.

Minden, amit eddig jegyzőkönyv, fotó, kazetta, VHS örökített meg, a közeli jövőben nyomdaköltségtől mentesen azonnal multimédiás webdokumentum-rendszerre szervezendő, s így, kiegészülve személyes véleményekkel, vendégkönyvvel, linkekkel -akkora szervezett és spontán "lombbal" amekkorát csak a törzs, vagyis témája megtart- hiteles, élvezhetően áttekinthető lenyomatává válhat eseményeknek, alkotóközösségek aktivitásának, civil kezdeményezések munkájának. A kommentálhatóság révén élő, a multimédia segítségével sokrétű információforrásokat nyerünk a korábbi, szűkkörben publikus ismeretek, elzárt dokumentumok helyett.

3.7 Összegzés

Kikapcsolódás és kutatás mellett a tájékozódó magatartás új minőségét jelenti a változás: a valós világ megismerése, az elérhető valós helyek, közösségek, kulturális és szórakoztató programok IRL látogatásunkat előkészítő

feltérképezése, és az utólagos kapcsolattartás lehetősége minden eddiginél hangsúlyosabbá válhat.

. Sajátos módon az antiglobalizációs mozgalmak növekvő jelenléte is kedvező hatással van a globalizálódó információs rendszerre, amikor növelheti az általános net-érdeklődést a lokális problémák, az elmaradott területekről hírt adó webtartalmak iránt, amennyiben ezeken a területeken is megindul a szellemi élet, a társadalmi, kulturális aktivitások, webrelépése, csoportok, közösségek, szervezetek, közérthető, "valóság-szagú" interaktív bemutatkozása és jelenléte.

Bár a valós világban továbbra is lesz mód arra, hogy szűk léttérben, elzártan éljünk, szükségétől vagy elvi döntéstől vezérelve, a globalizáció tipikus viselkedése a határokon átlépő, mobil életmód, melynek előfeltétele a megfelelő anyagi háttérrel kívül különböző kultúrák, viselkedési normák ismerete, képzettség, vagyis eligazodni tudás: térképismeret. A virtuális valóságban, melyet éppen a valós mozgás kiváltására, a valóságban eligazodás segédeszközeként hoztak létre, értelemszerűen csakis szabadon választott lehet bármiféle lokalitás, általánosságban azonban a tájékozódás, az eligazodni tudás a lét alapfeltétele.

4. A kultúra digitalizálódási folyamatának sajátosságai

Az előző két fejezet tanulságai alapján a kultúra egyes területein vizsgáljuk, miként érvényesülnek a kulturális információk a sajátos, virtuális térben, milyen jellegzetességei vannak a kulturális életnek az egyes művészeti ágak vonzatában.

Miről tudunk? Miről kaphatunk hatékony tájékoztatást? Mit „hozott át” a digitalizálás az analóg kultúrából és mit reprodukál az esetleg hiányzó strukturákból, összefüggésekből az internetes tájékoztatás? Mely területeken kelt önálló életre a digitalizálódott kultúra, s követi-e a tájékoztatás ezen változásokat, bővüléseket?

Sem a dolgozat kerete, sem felkészültségünk nem elegendő a kulturális területek egyenrangúan alapos bemutatására. A hangsúlyozás és részletezés eltérő arányát elsősorban a virtuális kulturális életben betöltött szerep, a hálózati reprezentáltság aránya indokolhatja.

4.1 Magyar nyelvű szépirodalom és irodalmi élet

A rendszerváltást követő időszakban a szellemi élet, s vele leginkább a kultúra médiarendszere fokozatosan veszített korábbi társadalmi, politikai jelentőségéből, az állami dotáció fogyatkozásával bizonytalan, és mind szűkösebb alapítványi pályázatok jelentik a reklámhordozóként csekély értékű "elitkultúra" anyagi hátterét. Míg a nyomtatásban és hagyományos elektronikus médiában a kultúra térvesztése visszafordíthatatlan, egyértelmű jelenség, addig az új, globális elektronikus médium, az internet magyar weblapjain folyamatosan jelennek meg a kulturális weboldalak. 2001 elején a magyar nyelvű, ismert szerzőket publikáló irodalmi webes periodikák száma megközelítette a nyomtatva megjelenőket.

Meddig tart e prosperálás, s annak nevezhető-e egyáltalán? Létrejöhet-e az irodalom új, nyomdaköltségektől mentes, szabadabb közege, használ-e a hipertext alapú virtuális tér az irodalmi életnek?

4.1.1 Szerkezeti sajátosságok

A magyar irodalom nemzedéki, illetve „népi - urbánus” megosztottsága az Interneten enyhén elmosódva és keveredve, de továbbra is kivehető. A digitalizálódásban élen járó, Soros Alapítványból támogatott folyóiratok, illetve a társadalomtudományi, szociológiai orientáltságú kulturális periodikák gyorsabban reagáltak a párhuzamos megjelenés lehetőségére. A nemzedéki megosztás sajátos módon a közép-nemzedék munkáit publikáló folyóiratoknak (Kortárs³⁰, Tiszatáj³¹, Nagyvilág³²) kedvezett. A tíz évvel ezelőtti fiatal szerzők, illetve a „Kulcsár-Szabó iskola” néven is emlegetett posztmodern szövegkritikai irányzat nemzedéke jórészt lemaradt a hálózatiság forradalmi hullámáról, a korszak meghatározó periodikája, a Nappali Ház a mai napig hiányzik a magyar irodalmi webtartalomtól. Vonzásterében említhető a Kontextus portál³³, majd az ezzel párhuzamosan jelentős támogatással beindított Litera³⁴. A konzervatívabb és részben idősebb irodalmár és író generációk művei, jellemző orgánumai (Magyar Napló³⁵, Napút³⁶, Holmi³⁷) az ezredfordulótól szintén vállalják a digitális kiadást, bár megvalósításukban jellemzően minimális az eltérés, rugalmas a nyomtatott periodika szerkezetétől, felfogásától. A rendszerváltás óta, a web térhódításával párhuzamosan megjelent még fiatalabb nemzedék már természetes lehetőségként használja a virtualitást (pl.: Prae³⁸).

Sajátosan alulreprezentált az irodalmi avantgard, s bár az avantgard a valós kulturális életben is kevésbé feltűnő, e jelenség mégis meglepő –új lehetőségekre, hálózatiságra eredendően nyitott felfogású irányzatoktól talán nagyobb intenzitás volna várható (a Magyar Műhely³⁹ máig nem jutott tovább egyetlen nyitóoldal feltöltésén).

A valós arányoknál örvendetesen hangsúlyosabb a határokon túli magyar irodalom megjelenése a virtuális irodalmi életben. Az újvidéki irodalmi és

30 Kortárs. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.kortarsonline.hu/> A letöltés ideje: 2005.03.11

31 Tiszatáj. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.lib.jgytf.u-szeged.hu/tiszataj/> A letöltés ideje: 2005.04.07

32 Nagyvilág. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.nagyvilag-folyoirat.hu/> A letöltés ideje: 2005.03.20

33 Kontextus.hu. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.kontextus.hu/laptarlat/index.html> A letöltés ideje: 2005.02.06

34 Litera.hu. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.litera.hu/> A letöltés ideje: 2005.05.19

35 Magyar Napló. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.magyarnaplo.hu/> A letöltés ideje: 2005.03.18

36 Napút. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.masszi.hu/naput/> A letöltés ideje: 2005.03.22

37 Holmi. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://holmi.c3.hu/> A letöltés ideje: 2005.03.05

38 Prae. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://magyar-irodalom.elte.hu/prae/> A letöltés ideje: 2005.03.30

39 Magyar Műhely. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.magyarmuhely.hu/> A letöltés ideje: 2005.03.17

progresszív szellemi közeg teremtette az első irodalmi webmagazint, a zEtnát⁴⁰, de az ismert –és hányattatott sorsú- Új Symposion⁴¹ anyagai is elsők között váltak elérhetővé. A kárpátaljai magyar ajkú irodalom elsősorban Balla D. Károly webes aktivitásának⁴² köszönhetően hozzáférhető.

A primér kortárs szépirodalom a periodikák hálózati változataiban érhető el, így hosszabb lélegzetű műfajok csak elvétve kerülnek digitalizálásra. Ez részben érthető az amúgy is kis példányszámban értékesíthető regények, drámakötetek tekintetében. A klasszikus irodalmi művek e-könyvtári hozzáférhetővé tétele a MEK⁴³, majd a Neumann Ház⁴⁴ és az Digitális Irodalmi Akadémia⁴⁵ tevékenységének köszönhetően jelentős folyamatnak tekinthető.

Az irodalomtörténet és kritikák: zömében folyóiratokban és egyetemek, intézetek weblapjain hozzáférhetőek, a klasszikus irodalomtudományi folyóiratok anyaga (Irodalomismeret⁴⁶, ITK⁴⁷, Irodalmi Szemle⁴⁸) részlegesen, de szintén elérhető. A tanulmánykötetek webre kerülése még nem megszokott.

Az amatőr irodalmi kreativitás célja és iránya mindenkor az ismert irodalmi lapok szerkesztőségének megkönyékeztése, illetve önálló műhelyek, közös publikációs lehetőségek kialakítása volt. E törekvések változatlanok, s a virtuális közegben részben könnyebb megvalósításuk

40 zEtna - Magazin a vulkán alatt. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.zetna.org.yu/> A letöltés ideje: 2005.04.16

41 Symposion-line. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.symposion.org.yu/> A letöltés ideje: 2005.04.01

42 Balla D. Károly. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://hhrf.org/ungparty/balladkaroly.htm> A letöltés ideje: 2005.04.24

43 Magyar Elektronikus Könyvtár - MEK. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://mek.oszk.hu/> A letöltés ideje: 2005.02.06

44 A Neumann-ház honlapja. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.neumann-haz.hu/> A letöltés ideje: 2005.07.11

45 Digitális Irodalmi Akadémia. [Honlap.] A hozzáférés módja: http://www.irodalmiakademia.hu/scripts/DIATxcgi?infile=diat_vm_main_menu.html A letöltés ideje: 2005.01.26

46 Irodalomismeret. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.c3.hu/~iris/> A letöltés ideje: 2005.03.07

47 ITK Irodalomtörténeti Közlemények. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://itk.iti.mta.hu/> A letöltés ideje: 2005.03.08

48 Irodalmi Szemle. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://home.nextra.sk/madszu/szemle.htm> A letöltés ideje: 2005.03.06

4.1.2 Az irodalom digitalizálódása

Az internetes megjelentetés egyik oka kétségtelenül a viszonylag alacsony költség. A nyomdai árakkal szemben többnyire elenyésző a lelkesedésből, vagy nagyvonalú szponzori gesztussal vállalkozó webmesterek bérezése. Átfogó projektként a C3 Scripta folyóirat gyűjteménye⁴⁹ töltött be jelentős szerepet a 90-es évek második felében, bár puritán, kézirat jellegű szövegek közlésük mára elavulttá vált, és az egyes szerkesztőségek sorban megszüntetik tagságukat, lehetőség szerint önálló, grafikusan egyéni, teljes megjelenésre törekedve. Szintén a Soros Alapítvány írt ki elsőként kifejezetten folyóiratok webváltozatának elkészítésére pályázatot, amelyből 1999-ben részesült több szerkesztőség. A C3 a források apadását követően 2000-ben megkísérelte a Scripta fizetőssé alakítását, e kísérlet azonban -úgy tűnik- sikertelen maradt, a megkeresett folyóiratoknak vagy van már saját webváltozata, vagy elvből elutasítják a C3 ajánlatát. 2000-től a másik "szekértábor", a Fókusz Folyóiratszövetség is zömében jelen van a weben, ezzel a hagyományos nyomdai megjelenések digitalizálása gyakorlatilag befejeződött.

Míg a Scripta a periodikák természetes, számítógépes tördelés során melléktermékként jelentkező elektronikus lenyomataira építve korán felismerte a digitális publikálás lehetőségét, a régebbi, nyomtatott könyvek digitalizálása és a digitális szövegkezelés a MEK önkéntes, házilag szövegbeviteli mozgalmával került fókuszba. A hálózati szöveg kérdéseivel és a hálózati könyv fogalmával (f-book) legkorábban foglalkozó Horváth Iván és műhelye⁵⁰ a hálózati kritikai szövegkiadásokkal és az e-filológia területén megalapozott koncepciókkal előrevetítették a napjainkban zajló hagyomány-digitalizálás legfontosabb problémáit. Évekkel ezelőtt megfogalmazott kérdéseik rendre visszaköszönek a Google féle új világgönyvtár-terv fogadtatásában: elég-e, sőt, nem káros-e a digitális öröklétet egy mű esetében egyetlen kiválasztott szövegkiadáshoz kötni, ki és milyen szempontok szerint választhatja, kezelheti, rögzítheti a virtualitásban megszilárduló szöveget (mely onnantól kezdve bit-hű másolataiban őrzi egyszeri

49 Scripta. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.c3.hu/scripta/> A letöltés ideje: 2005.05.28

50 BIÖP. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://magyar-irodalom.elte.hu/biop/index.html> A letöltés ideje: 2005.04.27

bevitelének hibáit, esetlegesen évszázadokra visszavezethető torzulásait).

A kezdeti felhalmozási időszak újdonságai (MEK), a multimédia izgalma (ABCD magazin, Nyíró és Horváth Iván) a periodika-DTP lehetőségének megragadása (Scripta), és az elméleti alapvetések (Horváth Iván) mellett a tájékoztatás első hálózati kezdeményezései is megjelentek. A korai statikus tájékoztató projektek (Irodalmi gyűjtemény⁵¹, Irodalmi Lapok⁵²) után az adatbázis alapú, de statikus megjelenítésű Kortárs Irodalmi Adattár⁵³ és az Inapló⁵⁴ kínál rendezett hozzáférést az alkotók adataihoz, illetve hálózaton elérhető írásaihoz.

A közpénzekből támogatott projektek megjelenésével a PIM⁵⁵ több adatbázissal, a DIA példaértékűnek szánt életmű-digitalizálással, a Neumann Ház kritikai szövegkiadásokkal és irodalmi webkeresővel (Webkat⁵⁶), az OSZK pedig a MEK⁵⁷ hivatalos felkarolásával és az EPA projekt⁵⁸ keretében általános webfolyóirat archiválással, rendezéssel járult hozzá az irodalmi élet virtuális berendezkedéséhez.

A könyvkiadók jelenlétének kezdeti lassú bővülése részben magyarázható a nehezen felismert szükségszerűséggel (túl sok többletmunka, az e-kereskedelem lassú meghonosodása). Az ezredfordulót követő első években a kiadói honlapok hiányosságait a megjelenő könyvruházak pótolták dinamikus, kereshető könyvadatbázisaikkal, szerzői adatokkal. Ma már a kereskedelmi rendszerekhez képest nyújtanak többletinformációt az élvonalbeli kiadók honlapjai úgy, ahogy a Scriptához képest az onnan kiváló lapok fél évtizeddel korábban.

51 Irodalmi gyűjtemény. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://irodalom.freeweb.hu/> A letöltés ideje: 2005.05.09

52 Irodalmi Lapok. [Honlap.] A hozzáférés módja: http://www.btk.elte.hu/irolap/public_html/ A letöltés ideje: 2005.05.11

53 KIA Kortárs Irodalmi Adattár. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.kontextus.hu/kia/kia.php?file=e-impreszum> A letöltés ideje: 2005.05.16

54 Inapló. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.inaplo.hu> A letöltés ideje: 2005.08.31

55 Petőfi Irodalmi Múzeum. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.pim.hu/> A letöltés ideje: 2005.05.26

56 WebKat.hu. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.neumann-haz.hu/scripts/webkat> A letöltés ideje: 2005.02.14

57 MEK. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://mek.oszk.hu/> A letöltés ideje: 2005.02.10

58 Elektronikus Periodika Archivum és Adatbázis. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://epa.oszk.hu/> A letöltés ideje: 2005.02.24

4.1.3 A technológiai hatás

A kulturális weboldalak iránti enyhén növekvő igény, s általában a minőségi tartalomszolgáltatás igénye vélhetően jellemezni fogja az elkövetkező éveket. Az Internet újdonságként már nem jelent vonzerőt, a böngészés mindennapi rutinná válik, melyben a hírek és információk begyűjtése, valamint a webes közélet gyakorlása mellett szerepet kapnak a szórakozás intellektuálisabb formái is.

Világosan kell azonban látni azt, hogy a kulturális lapok egyszerű web-tükrözései természetellenes alakulatok a hypertext rendszerben. Az átfogó, gyors eligazodásra alkalmas, sokrétegű hierarchikus portálok, illetve az egynemű, rövid, sehol máshol nem található információt közlő weblapok, mint keresettségű végletpontok között a kulturális lapok sem-elég-komplex, sem-elég-specifikus dokumentumegyüttesek, melyekben általában kizárólag számonkénti tartalomjegyzék alapján kereshetünk, az interaktív funkciók nyomait sem találva.

Az említett jelenség, hogy az új médiumokra elvileg legnyitottabb szellemi közeg, az avantgard a mai napig alig rendelkezik webfelülettel, vélhetően éppen azzal magyarázható, hogy egy eleve kísérleti törekvéseket összefogó szellemi műhely nehezebben találja meg adekvát internetes megjelenési formákat hálózati rányban továbbhaladó megoldásait, mint egy hagyományos publikációkban teljes értékű klasszikus folyóirat az egyszerű webfolyóirat forma elfogadásával.

A kulturális folyóiratok látogatottsága nehezen mérhető, az esetek többségében nincs hozzáférhető statisztika, a webmesterek nem helyeznek el publikus számlálót. Míg a valós világi szórakozáshoz kapcsolódó filmes, színházas folyóiratok iránt jelentős az érdeklődés, egy primér szépirodalmat és tanulmányokat közlő weboldal -jó esetben- havonként 20-60, lassan növekvő látogatószámra számíthat. Figyelembe kell venni továbbá azt is, hogy számos webes folyóirat frissülése akadozik, fejlesztése vélhetően végleg, vagy hosszú időre megszűnt. Ettől függetlenül elérhető, s virtuálisan létező, mert a dokumentum-tér részeként olvasható kiadvány.

4.1.4 A virtuális közeg hatása

A hálózati közeget leginkább kihasználó projektek az irodalmi élet virtuális lehetőségét látszanak igazolni. A Terasz kulturális webportál Irodalmi Szekciójában⁵⁹ Ónagyt Zoltán irányításával példaértékűnek, és a blog jelenség megelőzésével hálózati kultúra szempontjából is fontos vállalkozás volt a Trinapló⁶⁰, melyben több hónapon keresztül, hetente három-három alkotó vagy kultúra közeli személyiség párhuzamos naplóját közölték. A Trinapló hozzáférhetővé tette a szerzők, publicisták elérhető alkotásait is, rendezhetővé a naplóvezetők listáját, s háttér információkkal is szolgált életművek, tevékenységi körök kapcsán - jórészt megvalósítva azt a komplexitást, amit a hálózati tájékoztatás szempontjából várhatunk egy irodalmi portáltól. Az Ónagyt Zoltán által szerkesztett virtuális kulturális térben jelentek meg az első irodalmi bulvár webpublikációk, pályázatokkal is támogatott, könnyed, fiatalos beszámolók irodalmi estekről, vagy a Sziget irodalmi eseményeiről. A fiatal szerzőgárda, köztük olyan, az évezred első éveiben ismertté váló kulturális közéleti személyiségek, mint Pál Kata, vagy Karafiáth Orsolya, kétségtelenül alkalmasnak látszanak a netpolgárok figyelmének felkeltésére, a hálózati magatartás természetes beépítésére publikációs attitűdjükbe.

A lokális, regionális szerepvállalás és személyes jelenlét együttese jellemzi Balla D. Károly szövevényes weblaprendszerét, mely a NetPánsíp⁶¹ webfolyóirat mellett számos önállósult rovatot, blogot, kísérleti együttalkotásra módot adó alkalmazást tartalmaz. Mind Balla, mind Ónagyt aktív netpolgárként vesz részt különböző portálok fórumain, így az Index Kortárs Magyar Irodalom topikjában⁶² is.

Az irodalom megjelenése a hálózati közösségi terek vitáiban jelentősnek mondható. A közös érdeklődés egy-egy szerző felé fordul leginkább, talán ezzel is magyarázható, hogy a „Nagy Könyv⁶³” fogadtatása vegyesnek mondható: inkább műveltség blokkok (szerzői életművek, sorozatok) alkalmasak az egymást átfedő ismeretek kölcsönös kiegészítésére, mint egy-egy könyv közös élménye.

59 Terasz IRODALMI SZEKCIÓ. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.terasz.hu/main.php?id=irodalom&page=irodalom&PHPSESSID=c14ecfc05973b10d78df391956395d6a> A letöltés ideje: 2005.04.04

60 Terasz - Trinapló. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.terasz.hu/main.php3?id=muveszet&page=irodalom/diary> A letöltés ideje: 2005.06.03

61 NetPánsíp. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://hhrf.org/ungparty/pansip.htm> A letöltés ideje: 2005.03.27

62 Index - Kortárs magyar irodalom -topik. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://index.hu/forum/forum.cgi?a=t&t=9006406&uq=734> A letöltés ideje: 2005.05.07

63 A Nagy Könyv. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.anagykonyv.hu> / A letöltés ideje: 2005.01.29

Az amatőr irodalmi kreativitás részben kisebb csoportok közös honlapjain, részben fórumokon és „profi” szerkesztők figyelmétől kísért gyűjtőhelyeken jelenik meg. Mindháromnak sajátos előnyei és hátrányai vannak, a fiatal alkotók saját arculatukat, koncepciójukat legszívesebben kisajátított környezetben, önálló folyóiratban mutatják meg – erre az internet talán túlságosan is könnyű módot ad. Az amatőr irodalmi lapok rangja jóval kisebb a nyomtatott változatokhoz képest, még az utóbbiak kispéldányszáma tükrében is. Ennek vélhetően az az oka, hogy egy új irodalmi lapnál nem dehonesztáló a szűk réteg megcélzása, egyetemi könyvesboltok és néhány fontos árusítóhely elég a cél eléréséhez. A weben publikált írásokkal kapcsolatban azonban feltételezhető, hogy azokat bár mindenki olvashatná, azok sem teszik majd, akik egy nyomtatott változatot megvennének. (az amatőr irodalmi honlapok egyik korai példája az Élő Költők Társasága⁶⁴)

Az amatőr irodalmi kreativitás tehát inkább arra használja a virtuális közeget, hogy közel kerüljön a „tűzhöz”, ismert irodalmárok, szerkesztők nevével fémjelzett pályázatokon, bemutatkozó fórumokon próbálkozva (*Litera* – „Haddszóljon!” rovat⁶⁵).

Sajátos gyűjtő, kritizáló tér a Jónás Tamás és Lackfi János alapította *Dokk*⁶⁶, mely egyben kísérlet az amatőr mozgalom kiemelkedő alkotásainak támogatására olvasói emelt díjas sms-ekkel. A kulturális érdeklődés és a pénzkidás összekapcsolása amatőr művészek versengésével merész vállalkozás volt az általában teljesen ingyenes magyar szépirodalmi webtartalom kontextusában.

A nagyobb portálok (*Litera*, *Terasz*, *Kontextus*) igyekeznek a felgyűlt információkból áttekinthető, adatbázisba rendezett tudástárakat kialakítani, esetenként ötletesen használva a rendelkezésükre álló –vagy olykor máshonnan elemelt- fotóanyagot is.

Ismert írók, költők önálló weblapjait tekintve széles változatosság látható a hálózati lehetőségek különböző mértékű felhasználásában. A kreativitás ritkán köthető a szerzőhöz, többnyire ismerős, gyermek munkája a megvalósult weblaprendszer (Bertók László szép honlapja⁶⁷), ritkábban fizetett, vagy

64 Élő Költők Társasága. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.ekt.hu/> A letöltés ideje: 2005.05.02

65 *Litera.hu* – Hadd szóljon! [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.litera.hu/object.e4e29a23-8ea3-430e-9a33-ed37e747212e.ivy/> A letöltés ideje: 2005.05.19

66 *Dokk* - irodalmi kikötő. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.dokk.hu/> A letöltés ideje: 2005.05.01

67 Bertók László honlap. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.jpte.hu/pecs/bertok/> A letöltés ideje: 2005.04.26

szponzorált profi szolgáltató (Vámos Miklós⁶⁸).

4.2 Zene

Hatékonysága és intenzitása függvényében a zenei a legkönnyebben befogadható primér kulturális információ. Bár az azonnal befogadható képtől, tértől eltérően időben elnyújtott, a ritmus és összhangzat az észlelés kezdetétől kontextust teremt a későbbi változások, modulációk alapjaként. Általában „megengedi”, hogy az olvasással, vagy film nézéssel szemben koncentráció nélkül fogadjuk be, háttérben, az észlelés kevésbé tudatos szintjein is élvezhető, élményként hatást fejt ki.

4.2.1 Szerkezeti sajátosságok

„*New music is not a style but a quality*” üzeni a kísérletező populáris zene egyik meghatározó alkotója már 1979-ben, „széljegyzetként” egyik lemeze öntőformájának belső peremébe karcolva szavait. S valóban, a nyolcvanas évek az az időszak, melyben a hagyományos értelemben vett kortárs komolyzene útkereső alkotói (John Cage, vagy Iannis Xenakis nyomán) a dodekafóniától a ritmika, szerialitás és talált tárgyak, elektronikus hangminták beépítése felé távolodva, találkoznak a hatvanas évek lázadó fiataljainak örökösével, a könnyűzene elüzletiesedő piacától távolodva kísérletező jazz és progresszív rockzenészekkel, a no-wave (Fred Frith, John Zorn) és a canterbury irányzat (a Henry Cow, vagy Robert Wyatt), s számos hozzájuk hasonló irányba tapogatózó csoport hatásával.

A zenei minőségben addig megrögzöten hierarchiát tételező álláspontok a nyolcvanas évektől váltak védhetetlenné, a komoly zenéhez tapadó képzetek sora dől meg, s kialakul egy hálózat jellegű, mellérendelő, egészségesebb struktúra. A globális információs rendszer létrejöttével ez az átjárható, egyenletesen eloszló rendszer minden érdeklődő számára igényei szerint hozzáférhető és átélhető. A kortárs komolyzene alkotói gyakran jazz elemekkel átszőtt zenékkal, jazz

68 Vámos Miklós. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.vamos.compaq.hu/> A letöltés ideje: 2005.06.09

zenészekkel, jazz színpadokon jelentkeznek. Az elektronikus zene és az afrikai, gamelán ritmusképletek a zeneirodalom részévé váltak. A klasszikus zenei hagyománynak és napjaink zenei műveltségének éppúgy összetevője Vivaldi vagy Bartók, mint a Miles Davis, vagy a progresszív rock. A szórakoztatóipar és a média pedig pontosan úgy kezeli a producer-hangmérnökök számítógépén előállított idénysztaárokat, mint „a három tenort”.

A zene hálózati struktúráját a zenei stílusok átjárhatósága tette lehetővé. Kifejezési módjában a zene a „legtisztább” művészet, az összhangzatok, ritmika és dinamika a legelvontabb ábrázolóeszközök. Az irodalomban a leghatékonyabb jelrendszerünket használjuk, a képzőművészetben formákat azonosítunk a fizikai valósággal, a filmekben egyenesen valós térbe képzelhetjük magunkat, hogy történeteket ismerjünk meg. A zenei nyelv beszél a legelvontabban konkrétumokról, azaz a legérzékletesebben a konkretizálhatatlan érzésekről. Könyv és filmélmények -témákkal, helyzetekkel és átélt folyamatokkal komplex-élményében a háttérben, észrevétlenül hat az elbeszélés mód és stílus. Zenei ízlésünk legfőbb jellemzője ezzel szemben maga a stílus. Zenészek, zenei irányzatok között a stíluskülönbségeket elfogadva, vagy már elutasítva döntjük el, befér-e gyűjteményünkbe, szívesen hallgatnánk-e, megismerjük-e. Az apró különbségek mentén haladva, a zenei stílusok hálózata bejárható. A skálázottság folyamatos a zajzenétől Csajkovszkijig, a népzeneitől a rock'n'rollig.

Az ezredfordulótól -erőteljes tendenciaként- olyan albumok jelennek meg, melyeket nem előadók vagy szerzők jegyeznek, hanem válogatók. (*Café del Mar*, *Buddha Bar* sorozatok) A válogatások különböző forrású és változatos stílusú, két-három perces zenéket tartalmaznak, hangulatukban azonban egységesek. Háttérzenék, melyek a zenei stílusok megunthatatlan változatosságával, a mozaik jelleggel üdítően és könnyedén bizonyítják: a lényegi különbség a minőség, s nem a stílus.

1975-ben Brian Eno angol művész *Another Green World* és *Discreet Music* című alkotásaitól számítható az általa elnevezett „ambient” zenei irányzat, mely a könnyűzene változatosságától, ritmikus dinamikájától elszakadva kifejezetten háttérzeneként funkcionál, finoman texturált kompozíciók sorát hozza létre napjainkig. A hosszú, egyenletesen összefüggő stílusélményt nyújtó ambient zenék funkciója nyilvánvaló: a nagyzenekari klasszikus szimfóniák, hegedűversenyek „váltótársai” egy lassabb, elmélyülésre alkalmasabb, de

ugyanolyan változatos minőségi mozaikban.

A zenei tájékoztatással szemben támasztott elvárások a virtuális térben érzékletesen szemléltetik a stíluskülönbségek alapján választó, tájékozódó zenekedvelő attitűdjét: fokozatosan, elfogadható mértékű különbségek függvényében bővíti zenei műveltségét, meg-megáll, gyakran megreked, telítődik. De megfelelő információk birtokában -és kellő zeneéhséggel- lépésről-lépésre bármeddig eljuthat.

4.2.2 Technológiai hatás

A digitális zenerögzítés, a CD adathordozói formátumának széleskörű elterjedése a nyolcvanas-kilencvenes évek fordulóján, s a CD írók megjelenése alapvetően megváltoztatta viszonyunkat a zenéhez. A jelenség sok tekintetben eltér a DTP-től a hálózati digitális szövegkezelésig vezető „szöveg forradalomtól”.

Bármennyire is lebecsülik sokan a számítógépes zenealkotás módszerét, a panelokból, szekvenciákból, hangmintákból és gépi, tehát pontos ritmusképletekből zenét felépíteni korántsem egyszerű, zenei érzék és tehetség nélkül pedig még „tucatzenéket” sem lehet gyártani. A „mindenki létrehozhatja saját könyvét” analógiája tehát csak annyiban érvényes a digitális zene területén, hogy valóban mindenki létrehozhat saját hangfájlokból zenei cd-eket, azonban a hallgatható hangfájlok készítéséhez jóval több háttértudásnak kell kiegészítenie a zenei érzéket, mint amennyi szakmai többlet tudásra egy jó íráskészségű fiatal rászorul.

A digitális zenerögzítés valódi jelentőségét a minőségromlás nélküli másolás jelenti. A válogatással létrehozható ajándék, az átélt élmény megosztása, az alkotói felelősség nélkül, szerkesztőként létrehozható gyűjtemény minőségének varázsa határozza meg korunk viszonyát a zenéhez.

A zenei válogatás örömet okoz, hangulathoz köt, szavaknál pontosabban elmond érzéseket helyettünk, nem igényel sokkal több kreativitást mint maga a befogadás: nem nehéz visszaemlékezni, mi volt jó, a kreativitás pedig kiélhető az összeállítás szerkesztésében, hatásának felépítésében.

A zene gyűjthető kincs, mely sokkal aktívabb és közösségibb, mint a személyes élményt adó könyv, vagy bármely más kulturális információ. A

merevlemezeken és háttértárakon felhalmozott zenei fájlok összejöveteleken, beszélgetések háttereként hasznosulnak, valódi használati értékkel bírnak, mint a vendéglátáshoz felhalmozott ital, főzött vacsora, szeretettel kínált hely.

Alkalmasak úton-útfélen hangulatjavítóként, hiszen az mp3 formátum tömörítettségének köszönhetően kimeríthetetlen zenei könyvtárrá változtatják a gyufaskatulya méretű lejátszókat, vagy egyre inkább: telefonokat.

A válogatás kreatív aktusa önálló alkotói tevékenységgé emelte a korábban lenézett „lemezlovas” tevékenységet, az egymásbajátszás, időzítés, keverés és nagy figyelmet igénylő montázstechnikák alkalmazása, a speciálisan összeállított DJ hangminták beszerzése, ismerete és válogatása napjainkra teljes értékű zenészi hivatássá vált.

A kísérleti zenei irányzatok alkotóinak és befogadóinak hálózati jelenléte, s tömegmédiától független kommunikációs rendszere erősen kötődik az Internethez, a zeneipar perifériáira szorult rétegzenék alkotói sokkal inkább hajlamosak meglátni⁶⁹ az Internetben -a p2p romlásba döntő veszélye helyett- az új terjesztési, alkotói lehetőségeket is.

4.2.3 A virtuális közeg hatása

A virtuális közegben a másodlagos zenei információk elérése szinte zavarba ejtően bőséges. A tájékozódás szintjei teljesek, mindnek megvan a maga értéke: az adatbázisok és hivatalos alkotói honlapok gyűjteményét keresztezik az egyéni rajongói honlapok, a „fanklub” orientált fórumok jó eséllyel még a hivatalos közzététel előtt „szállítják” az aktuális híreket. A tájékozódást megkönnyítik az ismert CD-árusító hálózatok és webmagazinok lexikonmellékletei, a stílusonként lebontott alkotó-ajánló szolgáltatások. A válogatás örömét szöveges információs anyagokban is kiteljesíti például az Amazon áruházportál, melyen egyes irányzatokra, előadókra keresve nem csak a rendelhető tételek listájával találkozik a felhasználó, de spontán ajánlókat olvashat más felhasználóktól a stílus megismeréséhez, az általuk legjellemzőbbnek ítélt alaplátványok részletes bemutatásával, linkekkel.

69 Részletes elemzés a „Nu-Jazz” irányzat hálózati kapcsolatrendszeréről: Vályi Gábor: Az alulról jövő kulturális globalizáció és az internet In: Médiakutató, 2004 nyár. A hozzáférés módja: http://www.mediakutato.hu/cikk/2004_02_nyar/07_alulrol_jovo A letöltés ideje: 2005.03.07

Közvetve a zene mélyebb átélését segítik a dalszöveg adatbázisok, s ma már minden hivatalosan kiadott hangelvétel őrzi előadói, szerzői meta adatait is, melyeket tömörített formátumban is felismernek az mp3 lejátszók, hogy beazonosítva a hálón elérhető adatbázisokkal, a tétel címét és előadóját megjeleníthessék.

Az alkotói jelenlét -előadók személyes virtuális elérhetősége mellett-webrádiókban teljesebbé válik. A csak hálózaton keresztül fogható streamek új dimenziót nyitnak a válogató-alkotó zenekedvelők előtt, némi technikai tudással és szerver-hozzáférési jogosultsággal bárki indíthat webrádiót, saját ízlését és hangulatát immár nem csak fizikai adathordozóhoz kötve, de a „virtuális éterbe” sugározva.

A zenei stílusok közötti eligazodás, átjárás, a szórakoztatásra orientált zenétől az elmélyülésre alkalmas kísérleti, vagy klasszikus komolyzenéig jól példázza a kulturális tájékoztatás vállalható feladatát. A zenei műveltség az érdeklődés kinyílásának függvényében változhat, s a legtöbb, amit tehetünk, ennek feltételeinek biztosítása. A virtuális térben, a felhasználói, tájékozódási igények figyelembevételével kreatív, újszerű megvalósításokat is találunk. Az elektronikus zenei irányzatok százainak egyik⁷⁰ századelőtől napjainkig ívelő lenyűgöző, hőtérkép-szerű ábrázolása flash-oldalak tucatjaiból összeálló tablójával nem csak térképszerű átláthatóságával, de mint esztétikai élmény is kiemelkedő.

4.3 Fotóművészet

A fotóművészetet a képzőművészettől külön tárgyaljuk több okból is. Az Internet maga is a fényképezés egyik célterülete, mint média. Úgy a webmagazinok, mint a professzionális honlapok alkalmazott fotósokkal dolgoznak, a hírfotó, tárgyfotó tehát ugyanúgy része a webes felületnek, mint a nyomtatott sajtónak.

Másfelől a technikai fejlődés talán egyetlen más művészeti ágban sem hozott akkora áttörést, átalakulást, mint a fényképezésben. A fotózás hagyományosan technikához kötött művészeti ág, s napjainkban egyre inkább a digitális technikához, szoftveres képmánipuláláshoz, adatátvitelhez köthető.

70 Ishkur's Guide to Electronic Music. [Honlap.] Az elérés útja: <http://www.di.fm/edmguide/edmguide.html>

Rendkívüli népszerűsége miatt különösen alkalmas minta a virtuális tájékozódás sajátosságainak felmérésére.

Műveltség, szakmai tudás és kreativitás arányeltolódása figyelhető meg a virtuális közegben – s korántsem negatív irányban. A jelenleg zajló folyamatok jó eséllyel újjáteremtik és széles körbe elfogadottá teszik a fotóművészet rangját. gyorsan, Népszerűségét növeli, hogy ellentétben a több művészeti ággal, az alkotások szinte azonnal befogadhatóak, hatnak.

4.3.1 Szerkezeti sajátosságok

A fényképezés hagyományosan kedvelt kreatív amatőr terület. A kilencvenes évek végéig a fotózás egyrészt családi emlékképek, vizuális napló funkcióban okozott örömet majd mindenkinek, másrészt kreatív hajlamok megvalósítására adott lehetőséget házi hívással, nagyítással, vegyszerkeveréssel. Az archív fényképek történeti értéke, a természetfotók, távoli tájakat bemutató albumok, vagy a National Geographic kelendő kiadványok a mai napig.

A fotózás népszerűsége folyamatos túlkínálatban jelentkezik a hivatásos fotósok körében is, képzett fotósból a szükségesnél többszörös a jelentkezés egy-egy munkaterületre. A befutott, ismert fotósok kiállításai ha szűk körben is, de népszerűek, és albumként kedvelt ajándéktárgyak voltak.

Másodlagos információkra különösebb igény a szakmán, és a komoly amatőrök körén kívül nem mutatkozott, egy-egy jelentősebb kiállítás, az évente megrendezett World Press kiállítások számítottak olyan alkalmaknak, amikor a fényképezés szélesebb nyilvánosság előtt fókuszba került.

4.3.2 Technológiai hatás

A digitális képérzékelő CCD lapkák gyártási technológiája a kilencvenes évek végére érte el a tömegtermelésre alkalmas áron előállítható, kritikus, 1,3 megapixeles felbontást, mellyel a hagyományos 9x13 cm-es papírképekre elegendő képi információt rögzíteni lehetett. Öt év alatt a digitális kompakt „point’n’shoot” kamerák ára 50 és 100.000 Ft közé, felbontásuk a faliképek

nyomtatására elegendő 5 megapixelig jutott. 2005-re a komoly amatőröknek szánt „csúcskompaktok” és a legegyszerűbb, cserélhető objektíves DSLR gépek ára egyaránt 200.000 Ft alá csökkent, felbontásuk pedig elérte a jelenleg maximális, posztterek nyomtatására is elegendő 6-8 megapixel. Bár e készülékek tudása és optikai minősége még mindig csak az 50-100.000 Ft értékű filmes gépek szintjén van, a celluloid alapú nyersanyag költsége végleg versenyképtelenné tette a hagyományos fényképezést, hívást, nagyítást.

. Az amatőr fotózás fellendülésének lehetünk tanúi, az új piacra a gyártók értékes pályázatokkal (HP, Panasonic, Nikon, Canon), és évente cserélt modellekkel, a számítógépes és fotós boltok termékpalettájuk teljes átalakításával reagáltak. Az újabb mobil telefonokba beépített digitális fényképezőgépek átlagos felbontása -a miniatürizálásnak köszönhetően- már meghaladja az említett, kritikus 1,3 megapixel, a csúcskészülékek már autofókusszal, 3 megapixeles felbontással és nyomtatható képminőséggel dicsekedhetnek.

A technológiai változás egyértelműen újrapozícionálta a fotózás kulturális szerepét. Magyarországon is lezajlott az első kereskedelmi célú, kifejezetten amatőröknek kiírt digitális fotó kiállítás és aukció.

Az amatőr fotósok mellett természetesen a hivatásosok is profitálnak a fejlődésből, s bár a professzionális felszerelések ára még mindig milliós összegekbe kerül, a webre, vagy kisebb méretre dolgozók –megfelelő objektívkészletükkel- jól tudják használni a 2-300.000 forintos DSLR készülékeket is.

Bár a fényképek hálózati megjelenítése korántsem megbízható és kiállítási színvonalú –gondoljunk a monitorok közötti színeltérésekre, vagy a megjeleníthető méret korlátaira- a korábban magas költségű és alacsony színvonalú otthoni nyomtatás minőségjavulása, s a bolti, fototechnikai eljárás árának csökkenése egyaránt kedvező irányba mutat –a piaci igények következtében.

4.3.3 A virtuális közeg hatása

A virtuális közegben a profik és amatőrök, alkotók és kreatív befogadók kapcsolata részben példaértékűen megvalósult. A digitális fényképezéssel, és általában fotózással kapcsolatos fórumokon kezdettől fogva jelen voltak hivatásos,

ismert fényképészek. Tanácsaikkal segítik a fotózással ismerkedő –egyre tömegesebb- érdeklődőt. A változások arányosan zajlanak, az amatőrökből mind tapasztaltabb amatőrök válnak, a technológiai változás sebessége miatt a készülékeket 2-3 évente komolyabbra cserélve végül minden komoly „hobbista” végigpróbálja a fotózás minden szintjét a cserélhető objektíves készülékek komoly ismereteket igénylő használatáig. A tapasztalat tehát tovább kerül a hivatásos fotósoktól a tapasztalt amatőrökhöz, s ők tehermentesítik a hivatásosokat. Az Index vonatkozó fórumán jól nyomon követhető a három folyamat:

- újabb és újabb topikok nyílnak amatőr, digitális fotózással ismerkedő felhasználók igényei szerint;
- a legrégebbi felhasználók már saját, belterjesebb szakmai kérdéseikről vitatkoznak;
- a velük korábban tapasztalatot cserélt amatőrök pedig felvállalják az újonnan érkezők tájékoztatását.

A fotózással kapcsolatos párbeszéd témák túlnyomó többsége eleinte technikai volt, 2002-2003 körül kezdtek szaporodni az alkotások értékelésére indított topikok, majd a fórumformát kinőve, 2004 elejétől új, komplex virtuális terek létesültek világszerte. Az értékelő, pontozó, virtuális fotógyűjtő adatbázisrendszerek valódi átmenetet teremtettek az amatőr- és művészfotózás között. A hatalmas felkerülő anyagból -a hatékony „össznépi” pontozási rendszereknek köszönhetően- valóban kiemelkedő értékű alkotások szelektálódnak, s a képek véleményezése, gyakran kötelező elemzése, a vizuális kultúra –és kulturális önművelés- egyik legfontosabb új formáját jelenti. A fotósok jelen vannak, válaszolnak a kritikákra, a fotók portfólióikra bontva, vagy együttesen kategóriánként, gép és felszerelés szerint, pontérték rangsorban, vagy időrendben is lekérdezhetőek. A fotóadatbázisok közössége tipikusan új, virtuális kulturális életet él, amely a valós életben elképzelhetetlen.

A hivatásos fotósok és fotóművészek természetesen inkább saját honlappal, portfóliójuk célzatos bemutatásával használják ki a web lehetőségeit. Szakmai vitáikról, az alkotás háttéréről leginkább elejtett megjegyzésekből tájékozódhat a hozzájuk forduló amatőr, vagy befogadó. Aktív szerepet vállal több művész azzal is, hogy honlapján informatív, fotózással kapcsolatos tájékoztató oldalt hoz létre, (startlaplink) s előfordulhat olyan hálózati konfliktus, melyben a fotóművészet kulisszái mögé is beláthatnak. A fotós szakma egyik nagy port

kavart botránya zömében az internetes fórumokban és dedikált honlapokon zajlott a közelmúltban.

4.4 Filmművészet és mozgókép

A videomagnók megjelenésétől féltett mozi, és a tévétől féltett filmművészet a legnépszerűbb művészeti ág a zene mellett. A könnyen, gyorsan átélhető, kizökkentően egyedi világok megélése másfél órás tömörségben, az erős érzéki hatásmechanizmus és a mozi közösségi, szertartás-élménye a szűkös szabadidő eltöltésének legnépszerűbb, „kimozdulós” formája. Érthető módon a mozizás jelenti az egyik legnépszerűbb élményforrást, melyért a felhasználó elhagyja a virtuális teret, s mellyel kapcsolatban visszatérve beszámol, információt keres, tájékozódik.

4.4.1 Szerkezeti sajátosságok

Talán megengedhető a kijelentés, hogy a magyar filmművészettel szemben a rendszerváltásig érvényes előítéletek (depressziós, elvont művészfilmek és utánérzés közönségfilmek) mára jóindulatú, kétkedő érdeklődéssé enyhültek. Sikeres és színvonalú közönségfilmek (Budapest love, Tiszta Amerika, Kontroll stb.) mellett a nagy rendezők is sikeres filmekkel újultak meg (Jancsó), a fiatal tehetségek pedig módot kaptak réteg-, sőt „kultfilmek” (Moszkva tér, Díler, Nyócker) elkészítésére.

A pénzügyi gondjai ellenére népszerű és sikeres Artmozi hálózat és a piaci igényeket színvonalasan kiszolgáló „plaza-mozik” –fővárosi szinten mindenképp lefedik a moziélet iránti virágzó igényt, a hivatalos és alternatív filmfesztiválok, kevésbé ismert filmkultúrákat bemutató filmhetek szinte kivétel nélkül teltházas termekben zajlanak. A film népszerűsége minden közönségrétegben egyöntetű, így virtuális megjelenésének gazdagsága is érthető.

A filmművészet klasszikus értékei iránti érdeklődés nem vesztett intenzitásából, a retrospektív filmklubok, az artmozikban felbukkanó klasszikus művészfilmek közönsége nem csökken. A vizuális művészet nagy felületre vetített

mozgóképek formájában várhatóan a jövőben is vonzó marad, s új kifejezési területeket talál például a zenei események háttérvetítéseiből kinövő, mind elismertebb „visual-artistok” működésében is.

4.4.2 Technológiai hatás

A Csillagok háborújának első része a bemutatót megelőzően már hozzáférhető volt az Interneten keresztül. Ez az esemény talán jelképesen a digitális filmmásolás korszakának kezdete, éppen a digitális technikát bravúros virtuális terek létrehozására felhasználó alkotókat sújtotta. A tömörített, monitoron épphogy csak élvezhető streaming videó adások és letölthető mozgóképfájlok lassan, de biztosan a hálózati kultúra részévé válnak, s megteremtik sajátos műfajukat, mint a már említett videoblog.

A mozi fogalma elválaszthatatlan a hatalmas vetítővászonról, így jelentős előnye van a p2p hálózatok másik célpontjával, a zeneiparral szemben. Ennek fényében nem csoda, hogy a filmművészet digitalizálódása -az illegális, tömörített másolatokon kívül- saját elhatározásból kizárólag a másodlagos információkra terjed ki.

A DVD lemezek másolásvédelméért folytatott szélmalomharc legfőbb tanulságaként ma csak annyi látszik, hogy projektoros házivetítésekkel szemben a mozi-élmény erősítése, a filmművészet és filmvetítés, mint helyhez kötött, közösségi élmény életben tartása biztosíthatja az filmművészet mögött álló filmipar jövőjét.

4.4.3 A virtuális közeg hatása

A közvetlenül alkotókhöz, filmstúdiókhöz két, új hálózati közegben életre kelt objektumforma köthető:

Gyakran a mozikban vetített filmelőzetessel teljességgel azonos, mégis megkülönböztetendő jelenség a letölthető trailer, mely sok esetben több változatban, kifejezetten a film hálózati reklámozására szolgál.

Új, s ma már szinte kötelező kísérője a filmeknek az önálló honlap, a

filmnek dedikált „official homepage”. A jelenség valójában úttörőnek tekinthető, hiszen korábban egy-egy alkotás viszonylag ritkán kapott komplett weblapot. A filmes promóciós websiteok megjelenése óta már nem ritka könyvek hirdetésére sem az eljárás. Ezek a plakát funkciót hálózati térben megoldó alkotások – különösen a nagyszabású közönségfilmek esetében- teljes értékű portálok is lehetnek, fórummal, hírekkel, háttéranyagokkal.

A hivatalos honlapokat filmek esetén különösen nagy számban követik a rajongói alkotások. Ennek természetes oka, hogy a filmek esetében a bőséges képi információk begyűjtéséhez és kreatív publikálásához, illetve a nagyszámú -az alkotást időben csaknem egyszerre átélő- közönség aktivitásához nem lenne elégséges tér egy már létező filmes fórum. Tanulságos, hogy bár a televízió csatornáin alkalmanként levetített filmek kohéziós ereje csekély, a hosszú sorozatok -éppen időben elhúzódó jellegükkel- megteremtik a mozifilmekhez hasonló aktív közösségeket, s ennek következtében az életképes hálózati közösségi tereket is. A folyamatos impulzus tehát egyenértékű lehet az egyszeri, de tömegesen egyidejű élménnyel.

A filmművészetben való tájékozódást faktografikus szempontból megkönnyítik a nemzetközi filmes adatbázisok (IMDB⁷¹), jelentős a filmes szaklapok szám, s a magyar webtartalomban is akad olyan webfolyóirat (a digitilzált Filmvilág⁷²), melynek tartalma példamutatóan komplexen kereshető.

Az amatőr filmes kreativitás részben továbbra is a keskenyfilmek kísérletezést választja, de a sáv szélesség növekedésével és digitális videókezeléssel nem nehéz megjósolni, hogy egy éven belül jelentősen megnő a mozgóképek szerepe a virtuális kulturális életben.

Már ma is találunk példákat a web-tévé adások és videoblogok művészi használatára, s a hálózati és szoftveres lehetőségek várhatóan a virtuális tér élmény művészi feldolgozását is lehetővé teszik a közeljövőben.

4.5 Színművészet

A színművészet elsődleges kulturális információforrásként talán a legkevésbé

71 The Internet Movie Database. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.imdb.com/> A letöltés ideje: 2005.04.01

72 Filmvilág Online. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.filmvilag.hu/> A letöltés ideje: 2005.04.01

digitalizálható. Ide sorolva most egyéb színpadi előadóművészeteket is (színpadi élményként tánc, mozgásszínház, opera és operett), nemcsak időben jelentős tartalmú, de valós térhez, környezethez is kötött. Egy klasszikusan –nem filmes megoldásokkal, közelikkel, kameramozgással- rögzített színpadi előadás elektronikus formában, a mai sáv szélesség lehetőségének függvényében tömörítve, jobbra élvezhetetlen, néhány tévéfelvételtől eltekintve nincs is jelen primér formában a hálózaton. Kivétel lehet a szavalás és a hangjáték, azaz a pusztán hangfelvételen rögzíthető színészi előadás. A hangfájlként hálózati dokumentummá váló felvételek multimédiatartalomként az irodalmi tájékoztatási rendszer és virtuális közeg részeivé válnak, így külön tárgyalásuk nem tűnik indokoltnak.

Mint művelődési forma, az IRL kulturális életben a színház fontos szerepet tölt be, társasági esemény, egyszeri, megismételhetetlen alkalom minden előadás. Szertartás jellege gyakorlatilag évszázadok óta ellenáll a technológiai változásoknak, amennyiben lényegi változást nem jelentenek hatásmechanizmusában az alkalmanként felhasznált kivetítők, vagy egyéb színpadtechnikai effektusok.

A társulatok egy része (pl. Katona József Színház⁷³, Bárka⁷⁴ vagy még inkább a Krétakör társulat⁷⁵) komoly webfelületet alakított ki. Jelentős metaportálok (Magyar Színházi Portál⁷⁶, Színházláz⁷⁷, Theatron⁷⁸) is a felhasználók rendelkezésére állnak, másodlagos információkhoz juthatunk a színészeken kívül a színházi munkatársakról is. A bemutatók, mint események, illetve a színdarabok és színészek, alkotók adatbázis jellegű, kereshető rendszerére azonban nem találunk példát.

Önálló előadói honlapok között inkább találhatunk előremutató kezdeményezéseket, személyes információkat, gondolatokat, saját készítésű fényképeket utazásokról – a virtuális bemutatkozás személyes, közvetlen megoldásait.

Alkotói, amatőr kezdeményezések szintén többnyire statikus honlap

73 Katona József Színház - Kamra. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.szinhaz.hu/katona/flash.html> A letöltés ideje: 2005.05.22

74 Bárka Színház. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.barka.hu/> A letöltés ideje: 2005.05.13

75 Krétakör. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.kretakor.hu/> A letöltés ideje: 2005.05.13

76 Magyar Színházi Portál. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.szinhaz.hu/f.html> A letöltés ideje: 2005.05.03

77 Színházláz. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.extra.hu/szinhazlaz/> A letöltés ideje: 2005.05.06

78 Theatron. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.szinhaz.hu/theatron/> A letöltés ideje: 2005.05.07

jelenléttel fejtenek ki virtuális aktivitást.

A színház iránt érdeklődők így a statikus információforrások és IRL élményeik alapján oszthatják meg gondolataikat a színházi, vagy általános portálok vonatkozó topikcsoportjaiban. A rajongói közösségek a filmhez hasonlóan jelennek meg a színházzal kapcsolatosan is, képeik, nyilatkozataik belinkelése a fórumok szövegébe hasonlóan mindennapos.

4.6 Képző- és iparművészet

A hagyományos képzőművészeti alkotások mérete, texturáltsága vagy éppen „dimenziószáma” gyakran meghaladja a számítógép monitorján jelenleg befogadhatót. Bár számos olyan területe van a képzőművészetnek, amely „tűri” a digitális feldolgozást és megjelenítést -mert hatásának kevésbé elemi része a méretarányos megjelenítés, vagy az anyag érzékelhetősége-, összeségében a kevésbé, vagy kevésbé teljességében reprezentálható művészeti területek közé tartozik.

4.6.1 Szerkezeti sajátosságok

A kortárs képzőművészet részben kiállítások, galériák koncepcióinak megfelelően, esetleges, csoportos megjelenések, tri- és biennálék seregszemléihez kötve, részben pedig fiatalos lendülettel és akciókkal, saját tereket és kapcsolódási pontokat keresve jelenik meg a kulturális élet kevésbé feltűnő, vagy rétegorientált szegmensében. A formában, anyagban és térben gondolkodó művészek a valós közösségi terek belakására, művészi terekké emelésére is szívesen vállalkoznak, kitörve a galériák sterilen óvó, elkülönítő szférájából (a Tűzraktár⁷⁹, vagy a sajnálatos sorsú MEO⁸⁰, Galántai György Liszt Ferenc téri kezdeményezései, stb.)

A kortárs törekvések mellett a képzőművészeti hagyomány jelenléte -részben a műgyűjtési kedv piaci igénynövekedésének köszönhetően- új galériák

79 Tűzraktár. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.tuzraktar.hu/> A letöltés ideje: 2005.07.16

80 MEO Kortárs Művészeti Gyűjtemény. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://meo.org.hu/info/meorol/> A letöltés ideje: 2005.07.16

és múzeumok nyitására, tömeges látogatottságú, sikeres kiállításokban mérhető.

A képző- és főleg iparművészet számos területe vált ki élénk reakciókat, s motivál amatőr kreativitást, vágyat a környezet művészi módosítására.

Az iparművészet, mint az alkalmazott művészetek funkcionális esztétikája általában, széles körben érdeklődés és viták tárgya. Napjaink divat és arculat-orientált marketingje erőteljesen hangsúlyozza a gyakran azonos belbecsű tárgyak, készülékek megítélhetőségét külső jegyek, formai különbségek szerint.

4.6.2 Technológiai hatás

A képmanipuláló, rajzoló (vektorgrafikus) és festő (pixelgrafikus) programok az asztali számítógépek terjedésének kezdete óta népszerűségnek örvendenek. Míg az alkotók hosszú ideje természetes eszközként használják a grafikai alkalmazások futtatására optimalizált Macintosh számítógépeket, a kilencvenes évek végétől a 32 bites Windowsra írt programok bősége is zavarba ejtően megnőtt, s a digitális fotózás elterjedésével egy időben bekövetkezett általános széles sávú internetelés tovább növelte a vizuális alkotások iránti érdeklődést, az amatőr alkotókedvet és a privát kollekciók webrevitelének gyakoriságát.

Az eleve számítógépes grafikai műfajok mellett a technológiai hatás új kifejezési formákat is teremtett. A korai számítógépes művészeti kísérletek mellett sokkal kevésbé kísérletező, ám annál praktikusabb és népszerűbb műfajok jelentek meg. Praktikus, amennyiben a számítógép működéséhez, vagy a számítógépes, internetes léthez kapcsolhatóak. A legendás After Dark képernyővédő sikere művészeti kifejezésformává emelte a monitor meghibásodásától védő, pár perc tétlenség után aktiválódó programokat. A WinAmp médiaállomány lejátszó program és néhány társa –főként szintén ingyenesen letölthető rendszermonitorok, jegyzetömb-klónok és chatprogramok– néhány év leforgása alatt a grafikus kezelőfelületeket tették a grafikai kreativitás terepévé. A skin-tervezés az esetek többségében nem igényel több programozói ismeretet, mint egy weboldal grafikus dekorálása, s a Windows XP kiadásakor a Theme rendszer bevezetésével maga a Microsoft is behódolt a skinnerek igényei előtt, megengedve ezzel annak lehetőségét, hogy egy Windowst futtató számítógép GUI-ja leginkább Linux, vagy Macintosh felületre emlékeztessen, a

felhasználó ízlése szerint.

Az Interneten leginkább interpretálható, divatos és európai szemmel is egyre ismerősebb képzőművészeti irányzat a képregény-művészet, annak is leginkább japán válfajai, az anime illetve a manga és ezek rokonsága.

4.6.3 A virtuális közeg hatása

A kortárs képző és iparművészet másodlagos információforrásai között találunk világszínvonalú webmagazint (*Balkon*⁸¹) program és esemény adatbázist (*IKON*⁸²), intézmények gazdag archívumait bemutató honlapokat (pl. *Artpool*⁸³)

A képzőművészettel kapcsolatos fórumok kevésbé aktívak, mint más művészeti ágaké, ez a jelzett webes inkompatibilitással magyarázható.

A kortárs magyar festők legfontosab hálózati gyűjtőhelye a festomuvesz.hu portál⁸⁴, mely on-line piacként, bemutatkozó fórumként is működik.

Jelentős aktivitás a számítógépes grafikai kreativitással kapcsolatban érzékelhető, hasonlóan a verstárakhoz és fotóverseny galériákhoz, a vektor és pixelgrafikai műfajok iránt alkotóként érdeklődők globálisan nyitott felületeken mérhetik össze tehetségüket a skin, háttérkép, vagy GUI tervezésben. Az egyik legismertebb ilyen portálon, a *DeviantArt*⁸⁵ rendszerében számos magyar alkotó munkája is megtalálható.

Átmeneti műfajnak tekinthető a webdesign melléktermékeként és csúcs teljesítményeként erdeztethető „flash művészet”. Képző- és filmművészet között, sikere és elismertsége jó eséllyel a legkomolyabb kifejezési formák közé emeli az elkövetkező években (függetlenül a flash formátum állandóságától). Népszerűsége a virtuális közegben éppen azért számottevő, mert maga a vektorgrafikus animációs technológia -szakítva a statikus pixelgrafikus design elemekkel- a webes megjelenítés keretei között elérhető, maximális képi dinamizmus és minimális fájl méret kettősségét célozta meg.

81 Balkon. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://balkon.c3.hu/> A letöltés ideje: 2005.07.01

82 IKON -- A képzőművészeti élet időpontjai. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.ikon.hungary.com/> A letöltés ideje: 2005.07.08

83 Artpool. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.artpool.hu/> A letöltés ideje: 2005.06.30

84 Kortárs magyar festők. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.festomuvesz.hu/> A letöltés ideje: 2005.07.12

85 DeviantArt. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.deviantart.com/> A letöltés ideje: 2005.07.01

4.7 **Építészet, urbanisztika**

Az építészet kiemelt szerepét indokolja, hogy alkotásai nyilvánosak, látványosak, vitát kavarnak és széles közönség ismeri őket. Az építészethez „mindenki ért”, amennyiben felhasználói szemmel megítélhető egy funkcionális objektum.

Az építészettel kapcsolatos információk megítélése és kommunikálása több szempontból is tanulságos. A „közönség” művelt, azaz épített művekkel tapasztalatai bőségesek. A művek urbanisztikai megítélése valóban a lakók, a környezetben élők elfogadásán is múlik, valóban fontos kérdés, miként illeszkedik egy új épület, vagy közösségi tér az épített környezetbe, hogyan tölti be funkcióját. A fogadtatásról így -bármilyen laikus, vagy konzervatív-, alapvetően elmondható, hogy reprezentatív mintaként releváns.

A politikai felhangoktól sem mentes városfejlesztési, városrendezési témák rendkívül népszerűek. A reakciókból két tanulság feltétlenül levonható:

- egy közösségi tér „lakói” -különösen, ha az a közösség egy települések sokaságáról kapcsolódó, magát éppen sokféleségével és tapasztaltságával hitelesnek érző virtuális közösség-, fogékony, s illetékesnek érzi magát a teremtett környezet fejlesztésének, funkcionális védelmének kérdéseiben.
- Az új, meghatározó épületek megjelenésében olyan felsőbb döntési gesztus érzékelhető, mely mögött hatalmi érdekek húzódnak, s ezeket az erőket kritizálni, lehetőleg kontrollálni szükséges.

A kortárs építészeti tájékoztatás maga is élénken épít az Internet nyújtotta lehetőségekre, az *Építészfórum*⁸⁶ egyike a legaktívabb hálózati kulturális központoknak. Szociológiai, esztétikai, iparművészeti kitekintései szervesen illeszkednek a központi, építészeti kérdésekhez, s a terület iránt érdeklődők –ha nem is mélységében, de- teljességében áttekinthetik az aktuális kérdéseket, összefüggéseket.

Az itt elérhető fórumon szakemberek és leendő szakemberek véleménycseréjébe van mód bekapcsolódni, s rajtuk keresztül valóban naprakész és mély háttérinformációkról tájékozódhat a netpolgár.

86 Építészfórum - Olvasnivaló építésze-tről, művésze-tről, városról, technológiáról. [Honlap.] A hozzáférés módja: http://epiteszforum.hu/muhely_utopia.php A letöltés ideje: 2005.02.21

4.8 Kulturális események, fesztiválok, programok egy estére

A kulturális tájékozódás hagyományos eszközei közül a napi programajánlók, műsorfüzetek érthetően a hálózati tájékoztatás kulcsszereplőivé váltak digitalizálódásukkal.

A napokra, sőt órákra bontva rendezhető kulturális programajánló (Est lapok) adatbázis alapú webes megjelenítése szinte adja önmagát. A programajánlókcal szemben támasztott igényeket növeli, hogy a nyomtatott változatokhoz képest jelentős többletinformációt várunk tőlük, ellensúlyozandó a tényt, hogy az eseményektől elzártnak, számítógép előtt ülve férhetünk adataihoz. Bár a mobil kommunikációs eszközök fejlődésével –elvileg- már ma is megoldható a programajánlók elektronikus lekérése a kulturális események között félúton, a zsebrevágható programfüzetek böngészése még kényelmesebbnek tűnik a navigálásnál a telefonkijelző megjelenítette virtuális térben.

A kulturális élet idő-metszetét megjelenítő webprojektek mindenképp előtt háttérinformációkban, multimédia tartalommal és külső linkekben haladhatják meg off-line verzióikat. A tévé és mozi ajánló alkalmazások összekapcsolása a filmes adatbázisokkal már megszokottnak mondható, a művészeti élet más területein azonban kevesebb a jól feltárt terület, az egységes adatbázis, melyhez egyszerűen, kényelmesen kapcsolhatóak volnának a napi kulturális élet forgatagában felbukkanó előadók, alkotók. Ezeken a területeken (zene, irodalom) a programajánló honlapok jobbára saját gyűjtéseiket szolgáltatják, ami ismertebb zenekarok esetén tartalmazhat egy-egy külső linket a saját honlap felé. Hiányoznak az események visszhangjának, a felhasználó véleményeknek teret adó lehetőségek, s általában a multimédia tartalom iránt nyitottság sem jellemzi a funkcionalitás minimumával megelégedő programajánló portálokat. A jelenség annál is inkább meglepő, mert pozitív példával a kulturális események másik webterületén, a fesztiválokhoz köthető weblaprendszerekben bőven találkozhatunk.

A különböző jellegű és kultúra területeket átfogó programokat, eseményeket egy rendezvény keretein belül kínáló fesztiválok (Kapolcs, Sziget) örvendetesen kihasználják a hálózati közeg lehetőségrendszerét:

- az időben egy helyen, egy térben de sok helyszínen fellépő előadók

bemutatása,

- a helyszínek térbeli bontása,
- a navigáció és valós tér összekötése (térkép-menü),
- az időbontás,
- az élmények megosztásának lehetősége,
- a felhasználók által feltöltött képgalériák,
- a háttéranyagok és külső hivatkozások elérhetővé tétele,
- az archíváltan is megőrzött tér- és időrend és a

- kereshetőség a Sziget honlapján, ha kisebb hibákkal és hiányokkal, de alapvetően helyes és teljes koncepció szerint valósul meg, webmagazin jellegű tartalomszolgáltatásával együtt sokoldalúan hasznosítható, gazdag felület a fesztiválra látogatóknak és távolmaradóknak egyaránt.

A térben, időben limitált fesztiválhonlapok modellként szolgálhatnak a mindennapos, teljes kulturális élet feldolgozását célzó projektek számára. Végülis: miért ne lehetne a kultúra mindennapos megélése egy nagy, folyamatos fesztivál?

4.9 Összegzés

A hálózati tájékoztatási rendszerek tervezésekor megkülönböztetendők, és különböző megközelítést igényelnek

- a kulturális területek elsődleges információként befogadott művészi alkotásai, élményei, illetve
- az alkotókkal, előadókkal és élményekkel kapcsolatos másodlagos információk.

Az elsődleges kulturális információk hatásának természetes hálózati vetületei

- a motivált, kreatív hálózati alkotás és a
- virtuális közösségi terekben zajló élmény és véleménymegosztás.

E két aktivitás hálózati tere és az eredményükként létrejött tudás archívumok hangsúlyos részét képezik a kulturális tájékozódásban aktívan felhasznált webtartalomnak

5. Aktivitások és attitűdök a tájékozódásban

A virtuális közegben a digitalizált kultúra egyes területei –vizsgált sajátosságai szerint- különböző mértékben oldódnak fel, töltenek be dinamikusabb, vagy kevésbé erőteljes szerepet. Az adekvát tájékoztatási rendszerek tervezéséhez szükséges összetevők sorában végezetül áttekintjük a felhasználói attitűdök jellemzőit.

5.1 Privátszféra és magány

Ahogy életünk részévé válik a virtualitás párhuzamos megélése, mind több szó esik a személyiségi és szerzői jogokról, a privátszféra védelméről. Mit védenek a jogszabályok, mit az Internet belső szabályai, szokásrendszere, mit a vírusirtók, s horribile dictu: mit védenek támadó aktivitással a hackerek?

A tájékoztatás – tájékozódás szempontjából a privátszféra a tájékozódó aktivitás kiindulópontja, az otthon, melyben felhalmozunk értékeket, s melybe visszavonulunk, ha nincs szükségünk mozgásra, interakcióra.

5.1.1 A jó és a rossz magány

Eltűnni és megjelenni - a kettős élet filmekben, regényekben számtalanszor feldolgozott játzsmái a valóságban nehezen átléphető akadályokba ütköznek. Bejáratott szerepekből kilépni, bőrünkben kibújni nehéz, identitásunk integritását veszélyeztető játék.

Sokan és sokszor fordulnak a webhez magányuk feloldásáért, vagy valós szociális igényeik redukálódása idején. A hálózati jelenlét kontrollálhatósága, a személyiség korlátozható megjelenítése és az arctalan anonimitás biztosítja ebben a mesterséges, ám mégis emberi interakciókkal telített közegben a párhuzamos élet lehetőségét. Tér- és időélményt, állandóságérzetet és biztonságot ad a személyre szabható, egyszerű környezet, a megismerhetőség

otthonossága, a visszatérő, azonosítható szereplők. A virtuális világ vonzását ez a felelősségmentes szerepvállalás, a következmények nélküli, azonnali kilépés lehetősége jelenti.

A virtuális szerepből kilépni könnyű, magától a jelenléttől elszakadni mégis nehéz lehet. A kialakuló személyes kapcsolatok kölcsönös elvárásaiban, a megszokott információs dózis igényében és a tájékozódás bevett napi gyakorlatával a vonzás észrevétlenül kötődéssé szilárdul.

A lehetőség csak addig lehetőség, amíg választható: a hálózat használata időnként "nem használatot" kell, hogy jelentsen. Ahogy intraperszonális kommunikáció nélkül interperszonális sincs, a hálózati viselkedés alapja annak tudatosítása, hogy végső soron mégiscsak egy képcső, vagy LCD panel előtt ülünk, magányosan.

Fontos tehát a hálózat aktív és passzív használatának elkülönítése és elkülöníthetősége. A védekezés vírusok, reklámok, félretájékoztatás és terhessé váló személyes kötődések ellen a hálózati lét alapvető feltételei. A számítógép kikapcsolása, a nem írás, nem chatelés, offline tájékozódás és valós élet folytatása nélkül nincs is miről írni, chatelni, tájékozódni és tájékoztatni. A virtuális közeg nem létezik önmagában, nem szakítható el a valóságtól, hiszen annak reflexióiból épül.

A hálózati tájékoztatásnak figyelembe kell vennie ezt a kettős magány élményt: a hálózatra nyitott, a virtuális közeg információira éhes, valós magányt csakúgy, mint a valóságra nyitott, virtuálisan elzárkózó, inverz felhasználói attitűdöt. A felhasználó időnként él, s valós lét-szükségeire használja a számítógépet: pizzát rendel, hogy valós éhségét csillapítsa, mozit választ vagy élménybeszámoló olvasása helyett elmegy az irodalmi este, lefekvés előtt cd-t hallgat és hagyja futni az előző nap letöltött képernyővédőt.

5.1.2 Életjelek

Szociális igényeink eltérőek, azonban nehéz ellenállni egy nyitott, folyamatosan rendelkezésre álló közegnek, amely állandóan kész visszajelzésekkel szolgálni, megerősíteni vagy vitában formálni benyomásokat, véleményeket, tettek, döntések és kötődések hátterét.

A hálózat természetes, mindennapos használatában visszajelző eszközként nyugtázza felhasználói életét, törekvéseit, megerősíti önazonosságukat, önértékelésüket. Életjel adatbázis, melyet saját kedvükre, eszköz-építő kreativitással töltenek fel a résztvevők napi rutinná vált bejelentkezéseikkel, hangulatjelentésekkel, a friss élmények „kiírási vágyától” hajtva, vagy éppen elbizonytalanodva egy helyzet, konfliktus kapcsán.

Az információs társadalom személyes, spontán önlenyomataként, az identitástudat archivált, közösen létrehozott információiként ezek az életjel tömegek kiemelkedő értékű kordokumentumok és forrásanyagok.

5.1.3 Intim megvilágítás

A mozaikszerűen, természetes életjelekből összeálló, közös identitás archívumai mellett a háló egynemű, komplett önképekben is bővelkedik. Az eddig jelzett motiváló erők, extrovertáltságtól függően, túllendíthetik a felhasználót a közösségi tereken, s blogok, honlapok megformálására készíthetik.

A felhasználók többsége befogadóként szembesül e személyes életjelhalmazokkal. Saját böngészési szokásainak, rossz- és jókedvének hullámváltozását, asszociációinak összességét akkor sem osztja meg a hálón, ha minden online percét interakcióban tölti. Az egyoldalú, a virtuális közösség teljessége felé irányuló kitérődés –bármilyen visszafogott is az- önbizalmat és önértékelést jelző alkotói attitűd.

A mintakereső érdeklődés természetes kérdéseit használva önkéntelenül is összeveti a hozzáférhető személyiséget sajátjával. Mit lát, mit tapasztal Balla D. Károly, vagy Pál Kata⁸⁷, hogyan formálja gondolatait személyes, kötetlen stílusban, és hogyan ír a honlap másik oldalán esszét, kritikát? Mit tudat magáról, hogyan létezik, mozog a hálózati térben, mi kelti fel a figyelmét?

Az intim megvilágítás varázsa itt alapvetően különbözik a pletykalapokban teremtett sztárkultustól. Spontán, önkéntes szerepvállalásról van szó, mely egynemű azzal az aktivitással, amit az átlagfelhasználó is gyakorol topikok hozzászólásaiban, kevésbé intenzíven.

A személyiség és privátszféra nyílt, kitérődő vállalása bizalmat feltételez

87 Palkata.hu. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.palkata.hu/> A letöltés ideje: 2005.05.24

a virtuális párhuzamos léttel szemben, teljes –vagy a hálózati publikálás eszköztárának függvényében teljesebb- önképpel és szerepvállalással.

5.2 Birtoklásvágy – felhalmozás

A létfenntartás biztosítása, a felhalmozás, a működő állapotok és helyzetek stabilizálása alapvető emberi szükséglet. A birtoklás vágya természetes, akkor is, ha mélyebb bizonytalanságok kompenzálásaként személyiség és kapcsolat romboló hatású. A gyűjtés, a féltés és a szerzés hálózati viselkedésünket is motiválja, meghatározza.

5.2.1 Féltett kapcsolatok

A tértől, időtől függetlenül fenntartható, folyamatos kapcsolatok a globális információs rendszer öröndetes újdonságai. Olyan új helyzet ez, melyet megszokni könnyű, de ellenhatásaival számolni néha nehéz. A kommunikáció korábbi korszakaiban sokkal természetesebb és megszokottabb volt a az információáramlás átmeneti megszakadása, levelezési kapcsolataink lazulása, elhalása. Az azonnaliság, az e-mail pár perces átfutásának feltételezése, vagy az üzenetküldő rendszerek azonnaliságának tudata türelmetlenné tesz. A személyes kapcsolat hiánya növeli az intoleranciát, a válaszok, reakciók elmaradása mögött -információk hiányában- könnyű negatív gesztust, célzatos ignorálást feltételezni.

A kapcsolatok féltése, a vágy birtoklásukra nem kizárólag személyes, interperszonális értelemben jelentkezik. A link, csakúgy, mint az e-mail cím, vagy a belépési jelszó: kincs; birtokolható, gyűjthető és védendő. Míg a személyes elérhetőségek a kapcsolati hálót, a linkek a megismert, birtokolt virtuális teret jelképezik, modellezik. Az e-mail és web címek archiválásra, kezelésére, rendszerek közötti migrálására szoftverek százai készülnek, a hordozhatósággal pedig biztosítható a birtokolt virtuális javak folyamatos hozzáférése, az elszakadás „egy” számítógéptől, azaz a személyes birtoklás.

A kapcsolati háló tulajdonlásának igényére számos webes alkalmazás készült, a wiv ismeretségi gráfrendszerében naponta ellenőrizhetjük, kit ismer

ismerősünk, járt-e ott aznap, on-line-e, él-e, hal-e. Az azonnali üzenetküldő programok jelzik partnereink elérhetőségét, az ICQ szoftver jeleit akár egy asztalunkra helyezett plüssvirág is közvetítheti, lekonyulva partnerünk off-line státuszára, kivirulva belépésekor. Készült össznépi adatbázis szexuális partnerláncolatok ábrázolására is, büszkén birtokolható, retrospektív háremként az ilyen megdicsőülésre vágyó netpolgároknak.

A birtoklás, a virtuális kapcsolatrendszerek rögzítése és tárolása részben tehát természetes. A virtualitás bizonytalan, bizalomra épül és kiszolgáltatott technikának, fizikai hatásoknak és valós életbéli eseményeknek.

5.2.2 Gyűjtemények, archívumok

Ez a bizalmatlanság és pesszimizmus, mellyel már az őseMBER készletezte zsákmányát télre, áthatja a webes aktivitások zömét is. Közismert, hogy a számítógép merevlemezén tekintélyes helyet foglalnak el a cache információk: az on-line böngészés illúzió, minden, amit az Internetből látunk, a gépünkön van, letöltődik, s a grafikai elemek nagy része ott is marad, hogy gyorsítsa a következő letöltést. A tudatos gyűjtés és archiválás mozgatórugója a bizonytalanság. Részben a webes tartalmak állandóságában, részben saját tájékozódási képességünkben –hiszen minden fontos dokumentumot kevesen vesznek fel linkjegyzékükbe.

Az SLP virtuális könyvtár így indokolja nem egészen legális tevékenységét:

„Egy-egy papírkönyv 1000 példányából ötven év elteltével átlagosan 75 marad fenn. Élettartamukat illetően ugyan az elektronikus könyvek sem állnak jobban, korlátlan másolhatóságuk és konvertálhatóságuk azonban biztosítja számukra az öröklétet az emberiség közös kultúrkincsében - már ameddig egyáltalán létezik kultúra. A Silent Library Project és a hasonló vállalkozások a maguk módján valamelyest hozzájárulnak, hogy egy ideig még létezzen.”⁸⁸

S ha az orosz szervereken rejtőző SLP legalitása és így biztonsága maga is megkérdőjelezhető, akkor nyilvánvaló, hogy gyűjteményét, vagy annak a érdekesnek tűnő részét ki-ki letölti és saját elektronikus könyvtárában őrzi.

88 Silent Library Project. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://slp.dwalin.ru/> A letöltés ideje: 2005.02.13

Képek, érdekes grafikák, ábrázolások gyűjtésére készlet, hogy ezek megosztására külön közösségi terek épülnek. Ilyen, gyűjtőszervedélyre épülő adatbázis például a kiemelkedően népszerű Szánalmas.hu⁸⁹, de a nagy fórumrendszerekben is számos topikban látható hasonló törekvés.

A származási oldal, a teljes kontextus sok esetben lényegtelen, vagy csekély információval bír. A letöltött elem önmagában képvisel értéket, tehát kiemelése, megtisztítása a kontextustól teremtő gesztus: rendszerezésével, gyűjteménybe illesztésével hozzáadunk az elem környezeti értékéhez (pl. amikor egy színész képeit galériává halmozzuk).

5.2.3 Túlélőkészlet

Birtok és eszköz különbségtételével határozható el azoknak a letöltött virtuális javaknak a köre, melyeket naponta használ a netlakó, vagy melyek hozzáférhetőségét off-line is biztosítani akarja.

Naponta használt eszközökké válhatnak letölthető térképek, faktografikus összefoglalások, s olyan titkosító, biztonságot óvó alkalmazások, mint a jelszókezelő, a tűzfal, a trójai és vírustámadásokat figyelő, vagy a kéretlen hirdetéseket blokkoló segédprogram.

A hálózati működéshez szükséges eszközök fejlesztése folyamatos. Egy felhasználó eszköztárát áttekintve közvetve arról is képet kaphatunk, hol, milyen területeken szükségesek kliens oldali alkalmazások a hálózati tájékozási lehetőségek kiegészítésére, a böngésző program képességeinek fejlesztésére. .

A böngésző mellett és plug-in-ként hozzákapcsolva számtalan diagnosztizáló, kapcsolattartó, keresést megkönnyítő és célalkalmazásokat futtató segédprogram, „power-tool” terhelheti egy internetező gépének erőforrásait. Ezek egy része tudatos marketing eredménye, adatbázis szolgáltatók, keresőszolgáltatások által fejlesztett, hasznos, ugyanakkor kizárólagosságukat biztosító kényelmi alkalmazások (GoogleToolbar).

Széles körben elterjedtek a weblapok, weblaprendszerek komplex mentésére, archiválására szolgáló tükröző és off-line böngésző programok, melyek a hálózat egy adott, a felhasználó által meghatározható gráfrészletét bejárhatóan

89 Szanalmas.hu. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.szanelmas.hu> A letöltés ideje: 2005.02.13

archiválják. A hálózati sajtóságokkal (változékony tartalom, vírusok, támadások és zavaró pop-up reklámok) tehát fel lehet venni a harcot, s ki lehet alakítani az ehhez szükséges felszerelést.

A weben elérhető adatok egy része kliens oldali programokkal sokoldalúbban, praktikusabban használható. Jó példa erre a 2005 közepétől széles körben elérhető műholdfelvételek kezelése. A Google gondozásában weben elérhető globális szatellit-fotó térkép megtekinthető, kereshető, nagyítható és görgethető a weben is, ám ugyanazok a képek egy kliens oldali letöltő alkalmazás segítségével térbeli hatást adva dönthetőek, kiegészítő fóliákkal bővíthetők, míg a program fizetős változatával további szolgáltatások is elérhetőek.

5.2.4 Virtuális tárgyaink

A Windows operációs rendszer összeomlásának tipikus oka regisztrációs adatbázisának telítődése zavaros és céltalan bejegyzésekkel, kipróbált és megunt programok hagyatékával.

Az átlagos felhasználó az operációs rendszert adott, a géptől alig elválasztható környezetként fogja fel, de a letöltött programokat önkéntelenül is tárgyként, beszerezhető, megismerhető „készülékeként”. E különbség egyik oka nyilvánvalóan az, hogy a programokat valamely cél megvalósítására töltik le, vásárolják meg, míg az operációs rendszer –alapvetően- nem csinál semmit, csak a működési környezetet biztosítja. A sajátos viszony másik oka a grafikus kezelői felületek egyedítése, a funkciók köti navigálást biztosító eszköztárak egyedi kialakítása, formatervezése.

A virtuális és valós tárgyak közötti határ mind bizonytalanabb, a PDA készülékek billentyűzete sok típusnál virtuális, a mobilkommunikációs segédprogramok a számítógép programján is előszeretettel jelennek meg telefon alakú GUI-val.

Mint azt jeleztük, egy felhasználó által beszerzett -tájékozódást segítő- segédprogram-készlet összetétele tanulságos a hálózati tájékoztató szolgáltatások fejlesztésére nézve. Ugyanígy tanulságos lehet a választható termékpaletta teljességének vizsgálata is. Milyen célokra, s milyen

felhasználóköröknek fejlesztenek szoftvereket, mely területek dinamikusak és melyek stagnálnak?

Az ingyenes programokat letöltésre kínáló site-ok száza, s köztük 50-100 nagyobb gyűjtő site -az átfedéseket is figyelembe véve- több ezer teljes értékű, korszerű és megbízható alkalmazást mutatnak be. Az ingyenes, vagy nyitott licenstű programok választékát és választását az tenné elemezhetővé, hogy nem játszik benne szerepet anyagi, vagy erkölcsi megfontolás, a programok működését a shareware illetve try-out forgalmazástól eltérően nem korlátozza funkció-, vagy időkorlátozás.

Az ingyenes szoftverek termékpalettáját egyrészt a helyettesítés és hiánypótlás jellemzi. A helyettesítés oka lehet egyrészt a helyettesítendő alkalmazás ára (Photoshop helyett ingyenes Gimp, MS Office helyett Open Office), másrészt a helyettesítendő szoftver minősége, korlátolt teljesítménye („Jegyzetömb”-öt helyettesítő szövegszerkesztők, pl. Note Tab). A hiánypótlás oka lehet például a Windows szolgáltatásinak kritikája, hiányosságainak felismerése (vágólap kibővítő alkalmazások, memória menedzselő segédprogramok), másrészt a gyakorlatban megismert, megszenvedett problémák kezelésére írt célprogramok közreadása (böngészők eltérően kezelt „Kedvencek” listáinak konvertálása, kezelése).

Fontos törekvés az ésszerűség, az ismert alkalmazások tudásának meghaladására, s azok méretének, erőforrás igényének töredékére szorítása (ACDSee képekezelő helyett IrfanView, vagy XnView).

Összességében nyilvánvaló, hogy a programozók –részben hobbiból, vagy megosztó, segítő szándékkal, részben tehetségük promotálásaként- a hálózati igényekre és erőviszonyokra érzékenyen reagálva „termelik” a többségükben valóban hasznos szoftvereket. A nyílt fejlesztés, azaz a programok forráskódjukkal együttes publikálása mind gyakoribb. A programozói kihívások pedig egyértelműen mutatják a monopóliumellenességet, a hardverfejlesztést erőtető óriásprogramokkal szembeni ellenállást, a kreatív, praktikus –esetenként virtuóz- megoldások preferálást.

Virtuális tárgyaink közé így mind több kerül a hálózatiságot közös projektek rendszereként felfogó, tehetségét mások hasznára bemutató tervezők alkotásaiból (Firefox böngésző, Magyar Office, Skype).

5.3 Képességek fenntartása, fejlesztése

Nem lemaradni – korunk dinamizmusának gyakran frusztráló és több kárt, mint hasznot hozó versenyszelleme a maga módján a hálózati létben is megjelenik. Bár aktivitásunk jelentős része archiválódik, visszakereshető és az időbeni állandóság tudatával nyugtat, a jelenlétkészség társadalmi, kulturális, szakmai és közösségi szinten is állandó részvételt, on-line életmódot igényel.

5.3.1 Az állandó jelenlét kényszere

Féltetni nem csak a birtokolt javakat, kapcsolatokat lehet. Az élő, időben változó folyamatokban részt véve, s abból kimaradva a lemaradás érzésével kell szembesülnie az IRL is teljes életet élő netpolgárnak.

Ahol otthon vagyunk, oda természetes módon kötődünk is. Jelenlétünk hiánya felszámolhatja kötődéseink tőlünk független kapcsolódási pontjait. Hálózati közösségekhez tartozni is minimális, de rendszeres erőfeszítések, szinten tartó aktivitás árán lehet. Hosszabb távolmaradással megnő annak kockázata, hogy legközelebb esetleg már másokat találunk a megszokott környezetben, a kialakított virtuális személyiség elvész, a partnerek ismeretlen helyekre tették át aktivitásuk helyszíneit.

A jelenlét kényszere, az események, hírek követése nem csak közösségi élet, de érdeklődési kör szerint is meghatározó a hálózati aktivitásban. A kulturális élet színtereinek, eseményeinek bősége egy embernek legalábbis beláthatatlan. A hatékony tájékoztatás és a tájékozódás hullámzó intenzitása szükségszerűen lemaradásokat jelenthet, egy-egy érdeklődő tájékozottsági szintjében. Ezért különösen fontos a visszakereshetővé tétel, az archívumok áttekinthető kialakítása illetve a kronológikus szemlélet érvényesítése a tájékoztató rendszerek napra kész információi esetén. Míg a közösségek, a személyes kapcsolatok megszűnhetnek, a tájékoztatás objektivizált rendszerei –jóesetben- állandóak maradnak. Amíg a személyes kapcsolatoknál a múlt marad fenn, s a jelen veszhet el (elmaradást okozva a jövőtől), addig az időben állandósított információforrásokkal szemben a

múltról lehet lemaradni (s hiányában gyakran a jelent és jövőt is tévesen értelmezni).

Az állandó jelenlét kényszerét az on-line játékok szélsőséges esetben a végkimerülésig fokozhatják. Minden olyan közösségi kezdeményezés magában rejti ennek veszélyét, amely a virtuális jelenlétet versengésként teszi felfoghatóvá. Ha a közösség tagjai versenytársakká válnak, s ha máshonnan nem ismerik egymást, a játék nemesen emberi vetélkedéséből jobbára csak az ellenfél-tudat marad. Az archivált eredményeken alapuló nyilvános ranglista még olyan közösségi játékoknál is kényszerítő erő lehet, melyekben az ellenfél választható, azaz két IRL barát is megmérkőzhet. A kedvelt on-line műveltségi vetélkedőn, a Honfoglalón elért eredmények ranglistát képeznek, s a magas rang elvesztésének réme komoly visszatartó erő újabb időtöltések választásától.

5.3.2 Társadalmi szerepvállalás és hálózatiság

Az Internet szerepe társadalmi szerepvállalásunkban folyamatosan növekszik. Az információk formálják a véleményalkotási készséget, az ismereteket. A tájékozódó maga is szükségét érezi, hogy állást foglaljon, kapcsolódjon a vele azonos érdeklődésű, véleményű csoporthoz. Természetes igényként jelentkezik, hogy megkülönböztesse magát és helyet, szerepet kapjon az interakcióban, amely visszahat, visszavezet a valós környezet, a társadalmi lét keretei közé.

Az Interneten az anonimitás biztonságával sokkal árnyaltabb kapcsolódási lehetőségeket nyílik mód, mint a valós létben. Jelenlétünk képviselheti egyéniségünket egy adott fórumon egy adott kérdésben akkor is, ha más fórumon, más környezetben –biztonságérzetünk, gátlásaink parancsának engedelmességgel- nem vállalnánk véleményünket.

A civil szerveződéek mozgatórugója lehet, hogy az emberek a valós életben is szeretnék egy-egy ilyen cél érdekében elköteleződni, önzetlenül, önként kötelezettséget vállalni. Párhuzamba állítható a civil mozgalmak növekvő sikere a vallás iránti érdeklődéssel, de a felvállalás igényének háttérében állhat a munka, tevékenység társadalmi érdekektől idegen orientáltsága is (a fiatal civil mozgalmak aktivistáinak jelentős része kerül ki a multinacionális cégek adminisztratív, gyorsan cserélődő munkatársi állományából), vagy a még kialakulatlan pályatudat

(felsőoktatásban tanulók), a részeredményeiben lezárható, elvégezhető, hasznos tevékenység keresése..

A civil mozgalmak felépítése és működése azonos a hálózati közösségek mozgósításakor megfigyelhetővel. A fórumokon véleményformáló kezdeményezőkhöz hasonlóan szervezők, a kitűzött célokat legfőbb céljukként felfogó „kemény mag” áll a mozgalmak középpontjában. A topikokban megfigyelhető fokozatos szerepvállalás stációi a többnyire hierarchikus felépítéssel azonos szerepet játszanak. A kötelezettség vállalás nélküli állásfoglalás megnöveli az érdeklődést a téma iránt, figyelni kezdi a híradásokat, képes beszámolókat a valós megmozdulásokról, végül bekapcsolódik a civil mozgalom információs hálózatába, s átgondolja, miként vállalhatja tevőleges szerepet. A civil mozgalmak legvonzóbb tulajdonsága éppen skálázottságuk, a résztvevők igényei szerint vállalható feladatok sokfélesége. Ez a feladatkiosztás, a hálózati munka alapvető vonása a nyílt forráskódú programok fejlesztésétől a Wikipédiáig.

5.3.3 Újdonságok és hype

Nem csak a virtuális valóság jelenidejűségéről és az onnan valóságba visszavezető aktivitásoktól lehet lemaradni, de a virtuális környezetben ható folyamatokkal és divatokkal is lépést illik tartani.

Az Internet újdonságai a hagyományos médián keresztül ma még késéssel, esetlegesen jutnak el a közvéleményig, s aki személyesen nem használja őket, vagy magát az Internetet is alig, az jó eséllyel fel sem figyel a hírre. A Skype internetes telefonszolgáltatását bő két évvel ezelőtt már magyar netezők százai használták, egy éve jelentek meg róla az első hírek a weben megjelenő magyar nyelvű sajtóban, s csak 2005-ben, a távközlési piacot megrengető internetes telefonszolgáltatók megjelenésekor adtak róla hírt a nyomtatásban is megjelenő napilapokban.

Az aktív netpolgárok általában felhasználói aktivitásuk függvényében „képben vannak” a legfrissebb technológiai fejlesztések, hálózati szolgáltatások terén. Tisztában vannak azzal, hogy korszerű a közeg aminek részesei lehetnek, egyidejű, egyszintű a világ minden táján – ahol csak kiépült a háló. Anyagi, testi,

személyiségi frusztrációk nélkül, pontosan ugyan úgy el tudnak jutni egy webhelyre, mint náluk jobb körülmények között élő embertársuk, s ugyanolyan rangjuk van egy fórumon is.

Ez a korszerűség-tudat és jelenlétkészség alapfeltétele az információs társadalom fejlődésének, lételemévé kell, hogy váljon minden, a hálózatiság tudatában társadalmi szerepét magabiztosan vállaló, a demokrácia, a személyiségi jogok és az érdekérvényesítési lehetőségek iránt elkötelezett polgárnak.

A web érdekességeit és színeit zömében a valóságtól kölcsönzi, kitermel azonban sajátos belső újdonságokat, hálózati extrémításokat. A virtuális közeg belterjes játéka, egy-egy ötlet, szellemes feladat, vagy kreatív megoldás végigsöpör a világhálón, s egy-két napig hatalmas forgalmat generál a „hype”-hoz köthető webhelyeken. A funkcionális, informatív weboldalak mellett felüdülés a teljesen öncélú *Postmodern Essay Generator*, vagy a *Pornolizer* szolgáltatása és annak igénybevétele.

5.4 Hozzáadás - teremtő aktivitás

A tájékozódás közösségi formái áthatják a web minden szegletét: tapasztalat-leírások, tanulmányokhoz csatolt linkajánlók, személyes honlapokon közreadott kedvenc webhelyek listái a statikus tartalmak között, viták, segítő hozzászólások a fórumokon. Oldalakon keresztül sorolható azon termékek, javak listája, melyek beszerzése, vásárlása választás elé állít, s melyek közt a döntést a gyártó marketingje szerint meghozni olykor meggondolatlanságnak bizonyul. A hálózati tartalomban felhasználói, vásárlói tapasztalatok tömege kumulálódik napról napra, termékek, termékcsoportok, s ugyanígy kulturális javak, események választása előtt ma már „kötelező” lefuttatni egy egyszerű keresést, s kötelező elég bátornak lenni kérdezni, majd saját tapasztaltunkkal tovább növelni a globális adatbázist.

Ezt a felhasználói attitűdöt nem lehet eléggé kihasználni, felhasználni, hasznosítani. A kulturális tájékoztatás projektszintű tervezésekor feltétlenül számolni kell folyamatosan növekvő szerepével és a benne rejlő lehetőségekkel.

5.4.1 Az altruista attitűd

Az Internet eredeti, egyetemközi hálózat állapotától a mai napig őrzi szerepét a segítő, altruista attitűd. Az önkéntes tájékoztatás természetes gesztus, amit egy alkalmi közösség, akár egy busz két megálló közti közönsége is indokolhat. A lehetőség, hogy adjunk annak, aki rászorul, akkor veszi realitását, ha érdemtelennek találjuk a kérdezőt, vagy irreálisnak a kért segítség mértékét. A hálózati közösségekben az alapvető net-etikett betartásával ez a helyzet ritkán fordulhat elő.

A tájékoztatásra vágyó félnek nem kell prekonceptiókkal számolnia, nem kell tekintélyt, vagy hivatásos szakértőt tisztelnie a kérdezettben: ugyanolyan testtelen, virtuális identitás, mint ő maga. A kapcsolat mentes anyagi, vagy bármilyen más előnyökben jelentkező érdekektől, a tájékoztatónak nem kötelessége az információ kiszolgáltatása, nem kap érte pénzt, az interakció szívességi alapon zajlik, kölcsönös viszonzási elvárások nélkül, az alapvető udvariassági normák szerint..

Ez a alapszintű átadó gesztus a hálózati közösségi kapcsolatrendszer önfenntartását biztosító attitűd, mellyel a résztvevők egymás tudásának bővítéséhez járulnak hozzá. Eredménye a személyes elégedettség, a hálózati létnek értelmet adó hasznosság érzete.

5.4.2 A közös nevező öröme

Amikor a hasznosság érzete túl lép az interperszonális kapcsolatokon, működni kezd a teremtő aktivitás lehetősége, ugyan az a motiváló erő, amely alkotótáboroktól iskolai vetélkedőkön át a team munkáig az emberi együttműködés legfontosabb összetevője, s amely a virtuális térbe konvertálódva jóformán csak és kizárólag gátló tényezőit veszíti el.

Kötelezettség nélkül, a társakat kizárólag a hasznos aktivitás és a közös érdeklődés kedvező fényében megismerve, aligha teremthetők ideálisabb körülmények, motiválóbb munkafeltételek.

A MEK kezdeti fejlődése, a Wikipédia, vagy akár a Szánalmas.hu sikere, -egyáltalán: megvalósulásaik- nem tekinthetők pusztán a hobbi, érdeklődés,

segíteni akarás eredményének. A közös, szétosztott munkára alapozott projektek életképességét az adja, hogy a felhasználók maguktól, spontán módon megérik a megismert koncepcióban rejlő lehetőséget. A lehetőséget arra, hogy valami összetevőinek összességét meghaladó mű születhessen a különböző tudású, mentalitású, aktivitású közreműködők közös nevezőjeként.

A projektek alatt nem kell feltétlenül komoly feladatokat érteni, az „önszórakoztatás” értelmetlensége is ezen a működési elven alapul, a „Leghosszabb topik” témátlan, mennyiségi hozzászólás-halmozása éppúgy vonzerő, mint a nosztalgia topikok sikerében megérezett esély, hogy apró, személyes emléktörmelékekből összeáll egy értékes információ gyűjtemény, kordokumentum.

A virtuális közegben a segítő szándék ilyenkor ugyanúgy felébred a jelenlévőkben, mint a személyes kérések, megkeresések esetén. Ez a segítő szándék azonban a tervnek, az ötletnek szól. Ha a megsegítéshez szükséges munka reális, ha nem kerül semmibe, ha jólesik megtenni, a részvételt a webes közösségi terekben nem akadályozza meg az IRL megszokott közösségi gátlás.

A részvétel lehetőségét külön-külön, egymást nem látva, nem ismerve, monitorok mögött ülő emberek ismerik fel. A „kérés” -csakúgy, mint a segítő kedv-, személyes: nincs olyan visszatartó erő, ami „mások” mozdulásától tenné függővé az aktivitást, s megakadályozná a folyamat beindulását.

5.4.3 Vágy az elismertségre

Az Internet előbb vagy utóbb „megtalálja”, mely területen valósíthatjuk meg önmagunkat. A tájékozódás és a minták sokasága a felgyűlt, önálló tudás megfogalmazására késztet, a megfogalmazások szintjének és elmélyültségének skálázottsága pedig növeli a megnyilvánuláshoz szükséges önbizalmat.

Túlzás nélkül nevezhetjük tehát a virtuális teret globális olvasó- és alkotótábornak, melyben természetes helyére kerül vágyunk az elismertségre. Az önmegvalósítás –azaz a tehetségünknek megfelelő siker elérése- a lehetőségektől nem függ. A lehetőségek félreismerése ugyanakkor csalódásokkal járhat. A tájékoztatás szerepe a kifejezési lehetőségek pontos megismerésében számottevő. A közösségi fotogaléria-szolgáltatások között vannak kezdőknek

ajánlhatók és vannak olyanok, melyekben kiábrándítón kevés pozitív visszajelzéssel találkozhat a kezdő amatőr. Hasonlóképpen, az irodalmi publikálásnak is megvannak az adekvát lépcsői, számos önképzőkör-szintű gyűjtőhely mellett a nagy, ismert folyóiratok webváltozatánál kopogtatni általában kiábrándító eredménnyel járhat. De kétségtelen, a hálót olykor kedvtelésből bejáró szerkesztők és –főként fiatal- szerzők egy fórumhozzászólás linkjére kattintva eljuthatnak személyes honlapokra, beleolvashatnak versekbe, novellákba.

Az elismertség igénye az önkéntes, anyagi ellenszolgáltatástól mentes közös munka vonatkozásában is számottevő. A résztvevők –ha csak helyi érvényű elismerési rendszerben is, de – igénylik munkájuk mérését, értékelését. Ahogy online áruházak értékelik visszatérő vásárlóik „fogyasztását” bónusz pontokkal, beváltható „tallérokkal” vagy hasonló fantázia-fizetőeszközökkel, úgy toplisták, ranglisták, rangfokozatok válhatnak játékos motiváló rendszereivé a legkomolyabb tudományos feladatmegosztásoknak is.

A hálózati önmegvalósítás nyilvánvalóan nem pótolja valós életbéli sikereinket. Ahogy azonban egyre több vonatkozásban szövi át az emberi cselekvések, döntések hátterét a hálózati kommunikáció, a virtuális szerepvállalás, úgy nő a kapcsolatteremtés, a közvetlen összefüggések szerepe is. A hálózaton felmutatott teljesítmény közvetlen anyagi elismertséggel ritkán jár, viszont féltékenység sem kíséri. A netpolgár elszántságától, türelmétől és tervei komolyságától függ, milyen szinten használja ki tudását, milyen szinten vállalja a kapcsolatteremtést a vele azonos tudású, tehetségű alkotókkal, s teremt-keres magának és kreativitásának adekvát közeget, melyben valóban értékei szerint bírálják és ismerik el tehetségét.

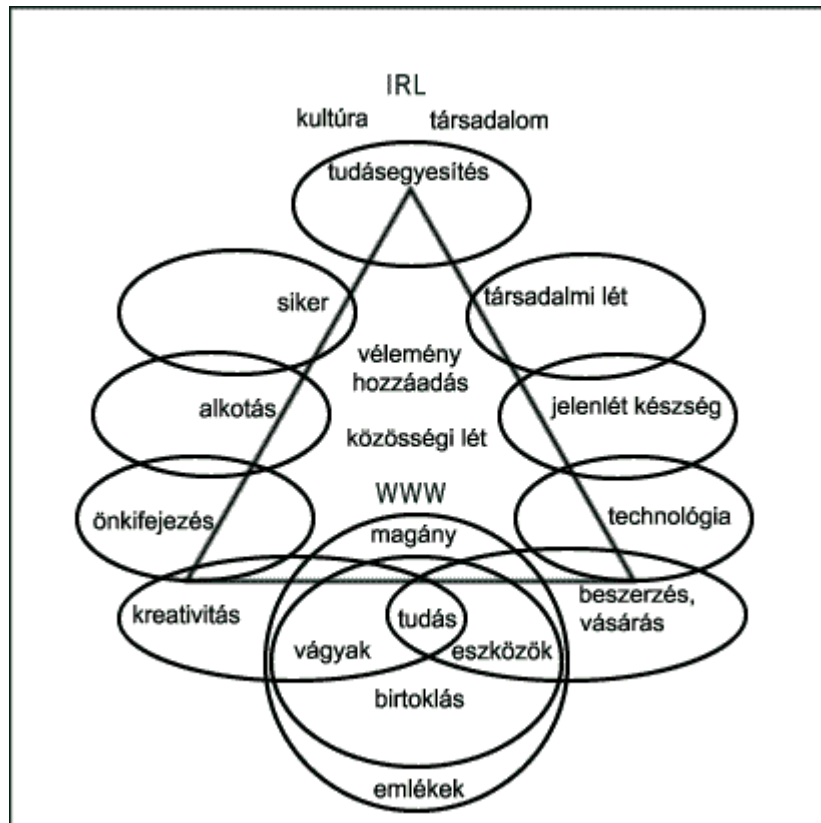
5.4.4 Sok kicsi sokra megy

A hálózati gondolkodás szerves része a megosztottságban rejlő egész, a tudat, hogy a világháló sokmillió felhasználója hatalmas tudást és kapacitást képvisel, és ezt a tudást szükség esetén egyesíteni, koncentrálni lehet, megszegyenítve bármilyen üzleti, politikai hatalmat, erőt, érdekérvényesítő tendenciát.

Ez az „egész-tudat” munkál a tudásegysítő projektek mögött, lexikonépítő és közös nevezőn megerősödő összedolgozásokban is, de ez hatja át az anarchista, monopóliumellenes, gyakran antikapitalista megmozdulásokat is.

5.5 Összegzés - aktivitási modell

IRL társadalom és kultúraélményünk része a world wide web -ában háromszöggel szimbolizált- aktivitási tere.

A személyiség

- emlékeket, tudást, birtoklást és kreativitást őrző körétől
- a virtuális közösségi téren keresztül a társadalmi és kulturális szinten is jelentős
- tudásegysítésig növelhető aktivitásunk, miközben saját
- céljaink, sikereink elérésében, illetve
- technológiai és társadalmi jelenlétkészségünk fenntartásában is mindinkább kötődünk
- a hálózatisághoz, az Internet
- tájékoztatási,
- információ szerzési funkcióihoz.

6. Szempontrendszer a hálózati kulturális tájékoztatás fejlesztéséhez

A feltárt területek tanulságai alapján a következőkben kísérletet teszünk egy tájékozódási igények alapján felállítható szempontrendszer felvázolására, figyelembe véve a tájékoztatás kialakult struktúráit, a virtuális közeg jellegzetességeit és az egyes kulturális területek eltéréseit.

A kulturálisinformáció komplexitásának szerepe

A kulturális információs sajátosságait vizsgálva megkülönböztettük

- a kulturális területek elsődleges információként befogadott művészi alkotásokat, élményeket, illetve
- az alkotókkal, előadókkal és élményekkel kapcsolatos másodlagos információkat.

Viszonyunk a kultúrához magában foglalja ezt a kettősséget, és a különböző megközelítést, hozzáállást tájékozódási, tájékoztatási szempontból.

A közösségi terek szerepe a tájékozódásban

A kultúra virtuális közegét, digitalizálódási sajátosságait vizsgálva kimutattuk, hogy az elsődleges kulturális információk hatásának természetes hálózati vetületei

- a motivált, kreatív hálózati alkotás és
- a virtuális közösségi terekben zajló élmény és véleménymegosztás.

E két aktivitás hálózati tere és az eredményükként létrejött tudás archívumok hangsúlyos részét képezik a kulturális tájékozódásban aktívan felhasznált webtartalomnak.

A spontán közösségi terekben megmutatkozó felhasználói, tájékozódási igények vizsgálatából levont tanulságok a teremtett, vagy irányított tájékoztató rendszerekben is érvényesíthetők, szempontrendszert adhatnak azok fejlesztéséhez, tökéletesítéséhez, hatékonyságuk további növeléséhez.

6.1 A tájékoztatói igények szempontrendszere

Az egzakt keresési kérdésekre szemantikailag pontos választ adó tájékoztatás fejlesztése mellett -a kulturális tájékoztatásban különösképpen- szükség van a komplex, böngészhető gráfként feltárt tájékoztató információk szolgáltatására is.

Bár az automatikusan feltárható dokumentumok köre

- az adatbázisokból nyert, átvett tételekkel
- a szemantiaileg előre feldolgozott formában nyilvánosságra kerülő dokumentumokkal

egyre bővül, a közösségi terekben felhalmozódó tudás elveszhet, a két tudásbázis-rendszer hatásában nem erősíti egymást, a felhasználó attitűdöket párhuzamosan, nem együttműködve elégítik ki.

Szükségszerű és jól érzékelhető trend a két terület, a két tájékoztató sík egybefoglalása, az automatikus-organikus tájékoztató rendszerek fejlesztése a felhasználó igények figyelembe vételével. Ezen igények áttekintésének és modellezésének egy lehetséges megközelítése a következő vázlat.

6.1.1 Igény a gyors, hatékony tájékoztatásra

Az adatbázisok, tájékoztató rendszerek eszközként, szoftverként, virtuális tárgyként funkcionáljanak.

A pontszerű információk gyakran zavart okoznak

A kontextus hiánya sok esetben értlemezhetetlenné teszi a kérdésekre kapott releváns választ.

A döntési készséget aktiváló információkra van szükség, a döntéshez szükséges tudásnak rendelkezésre kell állnia.

- Az ember összefüggésekkel operál, ha túl sok az információ, a pontszerű információk hatványozottan növelik a káoszt, ahogy a szétszórt puzzle darabjai –látványként- rémisztővé teszik a feladat megoldását.

- A probléma gyakran sokkal egyszerűbben megoldható, ha biztosított a rálátás annak gyökereire, ha nem csak a jéghegyek csúcsait látjuk

A kontextus szükségessége

Senkinek nem elég a „Mentés” funkció, rengeteg anyagunk van/lehet elérhető vagy elmenthető, de kontextusukból kiragadva elvesztik kapcsolódási pontjaikat.

A tájékoztatástól, s magától a webtől a többletet várjuk,

- mert a kapcsolódás az izgalmas, a web lényege az összekapcsolhatóság, a hálózatiság térélménye
- az adatok közötti összefüggés az inspiráló, megtermékenyítő.

6.1.2 Az adatbázis lekérdezésre épülő tájékoztatás problémái

Alapvető igény, hogy a keresési szempont formálódhasson tájékozódás közben.

Az adatbázisok lekérdezésre épülő tájékoztatási rendszerek gyakori hibája, hogy előre tudni kell, mit keresünk

A felhasználó gyakran hálót, gráfot szeretne kapni a pontszerű információk, találat listák helyett.

- Alternatívákat kell kapnunk, motiváló, megtermékenyítő választ a kérdésre.
- A felhasználó alapvető joga, hogy figyelembe vehesse a tájékoztató rendszer ajánlásait, de fenntartsa jogát a kapott információs gráf újra súlyozására saját preferenciái szerint

A komplex információk szolgáltatásakor biztosítani kell a felhasználó számára a hivatkozott információ-háttér mind teljesebb rétegzettségű elérését, és az egyéni keresési metódus közben spontán formálódó felhasználói súlyozás lehetőségét a megjelenített összefüggések rendszerében.

6.1.3 Igény az információk hitelesítésére

Tájékoztatás és bizalom

A tájékoztatás egyben értékítélet, kiválasztás, kiemelés, egy rész összefüggéshalmaz kijelölése.

- Megsokszorozza a tájékozódás hatékonyságát, ha mások súlyozásához viszonyíthatunk.
- A tájékozódás során támpontokat keresünk, hitelesítő mozzanatok. Ilyen hitelesítő mozzanat lehet egy tájékozódási rendszer mögött álló intézmény, szerkesztőség nevének ismerete, az adott tudományterületen betöltött szerepe. Ez a valósághoz kötő mozzanat azonban nem minden esetben lehetséges.

A felhasználói szokások elemzéséből leszűrhető, hogy komplex információk, vagy választásra készített információhalmaz esetén a felhasználó azt a tájékoztatást fogadja el hitelesnek, amely köthető

- több ítélet átlagához (statisztikai hitel, toplista időben, térben)
- ismerhető szubjektivitáshoz (megismerhető a tájékoztató, s kontrollként elérhető, amit más kérdésekre felel)
- ismert virtuális, vagy valós térhez, közeghez (aki abban otthonos, az megbízható, hiteles)
- mintaillesztési viszonypontokhoz (más információhalmazok értékelésekor megismert strukturális egyezésekhez, szubjektív mércével mérve, hogy mit bírnak el más kérdések hitelesítésében)

6.1.4 Igény a „nyílt forrású” tájékoztatásra

Amikor a felhasználó azt igényli, hogy a neki szükséges szintig eljuthasson az információ háttérében, elmélyülhessen talapzatában, gyökérben, valójában a kérdés iránt érdeklődők tanácsára, véleményére, mintákra és viszonyítási pontokra kérdez rá.

- Egyre erősebb a böngészhető tudástárak (pl. Wikipedia) jelenléte. A tematikusan kereshető információk magukban hordozzák a további elágazási lehetőségeket.
- A tudás nem mindig ott halmozódik fel, ahol szeretnénk, ahol keresnénk, ahova könnyű lenne kötni. Az ajánlott, vagy lekérdezett találati listán felsorolt honlapok gyakorta irrelevénsak, érdektelenek.
- A felhasználói igények azt mutatják, hogy a steril, faktoografikus tájékoztatás mellett szükség van életteli, szubjektív ajánlások, vélemények szolgáltatására is.
- Az „életteli felhasználókép” életteli, organikus, emberi gondolkodást, asszociációkat leképező információ szolgáltatásr kíván

Absztrakció és valósághoz kötés:

Az alkotott objektum, -mint az elsődleges művészi információ- absztrakt, majd befogadásával, hatásával fokozatosan beépül az emberi tudásba, kötelékek szövik át, részévé válik a természetes kommunikációs folyamatoknak, így motívál továbblépésre – ez a hullámvászás művészeti újdonság és kánonná válás dinamikájában, tudomány állapotok váltakozásában vagy épp a személyes lét változásainak pszichoógiai megélésében egyaránt megjelenik.

Megfigyelve a virtuális kultúra területeit és a tájékozódási szokásokat, felismerhető, hogy a tájékoztatásban aktívan kommunikált információkkal szemben mind fontosabb elvárás, hogy

- **összekapcsolhatóak legyenek közösségi terekkel, melyekben likviditásuk hitelesíti őket, s kapcsolódásaik személyre szabottan tovább ágaztathatóak.**
- **A tájékoztatás határfoka jelentősen növelhető, ha tudatosan épít a közösségi terek rendszerére, s ellenőrzött, feltárt adatbázisok szolgáltatása mellett felvállalja különböző közösség aktivitások, -mint emergens rendszerek- koordinálását.**

6.1.5 A komplexitással szemben támasztott igények

Egy tájékoztató webes objektum értékét egyaránt adhatja unikum volta, speciális egyneműsége, és komplexitása.

Az egyediség birtokolható értéket jelent, eszközként tartja számon a felhasználó.

Ha az egyediség nem elegendő, nem jellemző, vagy ha a tájékoztatás célja átfogó tudásbázis építése, ki kell szolgálni további felhasználó attitűdöket is.

Minél komplexebb a tájékoztató rendszer a felhasználói attitűdök kiszolgálásában, annál értékesebb, fontosabb.

- Egymástól jellegükben eltérő hálózati terek, kommunikációs- és adatbázis alkalmazások összekapcsolt megjelenítése a weben ma már programozói feladat, megoldásának technikai akadályja nincs.
- Az összekapcsolt alkalmazások, vagy interakciós lehetőségek rendszerének biztosítania kell az elégséges komplexitást

A komplex, felhasználói igényeket figyelembe vevő tájékoztatási rendszer főbb feladatai a hálózati tájékozódási attitűdök elemzése alapján a következők lehetnek:

- A tudásbázis közös, interaktív építésének lehetősége
- Hozzáférése a gyűjtési, feldolgozási fázisokhoz

- A működő, létrehozott tudásbázis hatékony lekérdezhetősége
- Rálátás az irányító munkára, kollegialitás
- Rálátást segítő eszközök a feldolgozott területre
- A projekt célterülettel biztosított élő kapcsolat
- A személyes munka megbecsülése
- A személyes tér biztosítása
- Közösségi tér a projekttől független, kötetlen kommunikálásra
- Közösségi időélmény, a munka és együttlét archicáltsága
- A beépülő munka kompatibilitása más, hasonló rendszerekkel, átlépési lehetőség, metaprojektek részeként

A felhasználói igényeket összevetve a hálózati tájékoztatási célokra felhasználható webtechnológiai megoldásokkal, definiálhatóak a hatékony, komplex tájékoztató rendszer funkcionális moduljai.

E modulok (vagy kritikus többségük) rendszerbe vonása biztosíthatja a szolgáltatott információk közösségi terekben likvid háttérét, és a közösségi terek építő visszacsatolását a szolgáltatott információk adatbázisába.

6.1.6 Igény a perspektívára

A részben meglátható egész

Minden közösségi aktivitásra (is) építő projekt megvalósulását veszélyezteti, ha nem érezhető céljának egyedisége, a felhasználói közreműködés nélkülözhetetlensége és a megvalósítandó tájékoztató rendszer hasznossága. Motíváló célok lehetnek:

A teljesség igénye a célterületen

A gyűjtés, feltárás, lekérdezhetség módszerének egyedisége

Az asszociációk és egyéni teljesítmények szabad érvényesülésének lehetősége

A hatékonyság növelése, a redundancia csökkentése

A redundancia elkedvenítheti a felhasználót.

Ahogy a keresőrendszerek lekérdezésekor lehangolóak az irreleváns találatok is, úgy az irreleváns, fölösleges munka is.

(már megvan, máshol jobb helye lenne annak, amit csinált)

- Az internet számos pontján halmozódik fel egymást átfedő, vagy teljesen duplum információ.
- A komplex, automatikus-organikus rendszerek fejlesztése azért is fontos, mert megőrzik az az információ közös és egyéni felhalmozásának lehetőségét, de vonzó komplexitásukkal biztosíthatják, hogy a benne foglalt információkat máshol –újból- felhalmozni ne kezdjék.

A modulárisan komplex rendszerek sikere a felhasználói közreműködés motiváltságán múlik.

" A modulok üzemképességének biztosításán kívül a közösségi tér kialakulásának az a feltétele, hogy a felhasználók számára felismerhető legyen befektetett munkájuk haszna, és részein túlmutató eredménye.

6.2 Funkcionális tájékoztatási modulok

A modulok szimbolikus elnevezésével a közösségi terekben betöltött szerepüket kívántuk érzékeltetni. A funkciók a projekt tájékoztató működésére utalnak tájékoztató rendszerként, a kultúrterületben betöltött szerepük szerint, ezt követi a hálózati –technológiai megoldás lehetőségét és a virtuális közeghez alkalmazkodás módját jelelő ismérvek csoportja, végezetül a kiszolgált felhasználói igény jelzése.

6.2.1 Terepasztal

A tájékoztatás sajátosságai

Átfogó szerkezeti, térbeli rálátást ad egy gyűjtőterületre, kultúrterületre, annak modellje, virtuálisan térben bejárható, szemszögek választhatóak
eszközként használható, birtokolható akár szoftverként is

A kultúraterület sajátosságai

Alkotócsoportok összefüggése, virtuális és valós helyszínek, folyamatok áttekinthetővé tétele

A virtuális közeg

A térélmény nagy léptékű megjelenítése, virtuális és valós összefüggések között kapcsolatot teremtő összefüggésrendszernek ábrázolása

A felhasználói attitűd

A rálátás, felülemelkedés, áttekintés alapvető igénye.

6.2.2 Látcső

A tájékoztatás sajátosságai

Speciális, csak itt megtalálható, vagy nehezen elérhető, szétagolt forrásokból gyűjtött, „intim” információk, részfolyamatok hozzáférése a gyűjtőterületről

A kultúrateület sajátosságai

Közelképek a célterület alkotóiról, eseményeiről
Ismeretségi kapcsolatok megjelenése, „kihasználása”

A virtuális közeg

Hírek, blog, tudósítások, interjú,
Térélmény, a valós világoz kötés, képriportok, multimédia tartalom
Időélmény: programok, események, beszámolók,

A felhasználói attitűd

Eszközként használható, birtokolható akár szoftverként is (hírolvasó, lekérő alkalmazások, RSS)

6.2.3 Könyvtár

A tájékoztatás sajátosságai

A felhalmozott és felhalmozódó tudásanyag rendezett közreadása
értékes, jól kereshető, lektorált anyagok
Közlekedési lehetőség a tételek és forrásuk, illetve az építkezés között

A kultúrateület sajátosságai

A vonatkozó kultúrateület szerves részévé váló, hivatkozható, kutatási referenciaként használható tudásbázis

A virtuális közeg

Adatbázis rendszer, áttekinthető lekérdezési és megjelenítési felület, esetleg statikus webdokumentum rendszer megfelelően rendezve, archiválva,

birtokolható kliensoldali lekérőszoftver fejlesztésével eszközként is

A felhasználói attitűd

Adattár, tudástár birtoklása, kézikönyvként gyors hasznosíthatóság

6.2.4 Híd

A tájékoztatás sajátosságai

Kapcsolatteremtési lehetőség a virtuális közeg és a tájékoztatás IRL célterülete között

Saját szervezésű programok szervezési, lebonyolítási információi, a résztvevők ismertetése, a programok dokumentációja

A kultúraterület sajátosságai

Az elsődleges kulturális információk közvetlen, IRL beépítésének lehetősége. Előadóestek, kiállítások, közönségtalálkozók.

A virtuális közeg

Valós térélmény, személyes virtualitást - valóságot áthidaló kapcsolatok kialakítása és fenntartása

A felhasználói attitűd

Igény valós átlépés lehetőségére a virtuálisan feltárt területre

6.2.5 Műhely

A tájékoztatás sajátosságai

Projektinformációk és koncepció

Impresszum funkció

Az alkotók, tervezők bemutatkozása, személyes adatok és elérhetőség, referenciák, publikációs jegyzékek

A kultúraterület sajátosságai

A célterület és a projekt munkamódszerének összevethetősége, a tervezés szakmai megalapozottsága, munkatársainak tudományos affinitása

A virtuális közeg

A virtuális közeg irányítói megszólíthatóak, munkájuk ismerhető. Megközelíthetőek és közjük lehet állni.

(nincs kizárva a lehetőség – nyitott, bővíthető, osztható műhely)

Honlap, személyes interaktív felület, chatablak, saját fórumtopik

A felhasználói attitűd

Igény a személyes kapcsolattartásra, egyenrangúságra és kollegialitásra

6.2.6 Építkezés

A tájékoztatás sajátosságai

A fejlesztő felület, tájékoztató funkciója a bevitel rendszere, az adatok dtrukturálásának áttekintése.

A modul külső, nyilvános megjelenése lehet frissítési log, fejlesztési napló, munkatársak, közreműködők aktivitási kimutatásai

A kultúraterület sajátosságai

Az adott kultúra területnek megfelelően kialakított adatbázis szerkezet, törekedve a kompatibilitásra hasonló projektekkel

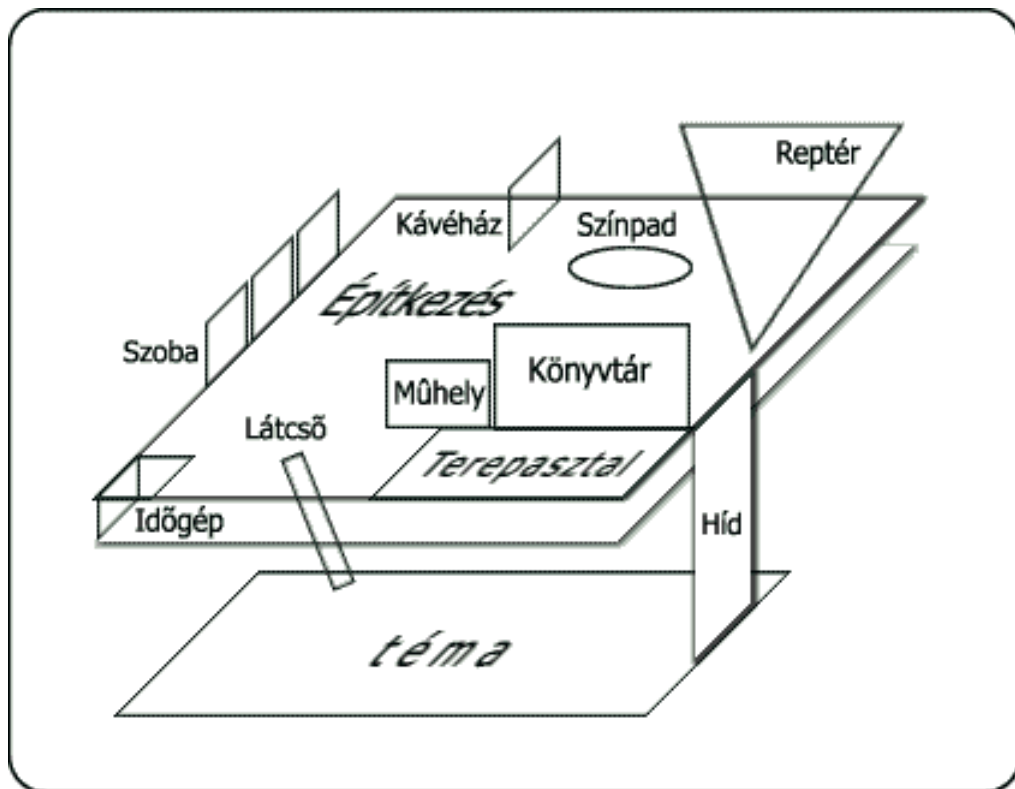
A virtuális közeg

Beviteli admin-felület a tartalomszolgáltató rendszerhez

Statikus rendszer esetén a funkciót az e-mail, vagy egy erre kijelölt interaktív felület töltheti be

A felhasználói attitűd

Közreműködési lehetőség, a személyes teljesítmény átvitele a közös projektbe. Hozzáadó attitűd.

6.2.7 Színpad

A tájékoztatás sajátosságai

Az önálló tartalomszolgáltatási felület része, vagy elkülönített interaktív felületen megjelenő kiemelt, nevesített publikáció, az alkotó lokális identitásához, személyes adataihoz linkelve

A kultúraterület sajátosságai

A tehetség, kreativitás megmutatkozásának lehetősége

A megszokottnál, vagy elvártnál nagyobb léptékű közreműködés, önálló projekt, például esszé, írás, gyűjtemény

A virtuális közeg

Rovat, vagy fórum, kiemelt tartalmi terület

Statikus rendszer esetén külön weboldalrendszer, szerzői mutatóval

A felhasználói attitűd

Igény a figyelemre, a teljesítmény elismerésére

Mélyebb érdeklődés, képességek megmutatására,

Továbblépéshez, referencia funkcióval

6.2.8 Kávéház

A tájékoztatás sajátosságai

Betekintési és részvételi lehetőség a projekt közösségének mindennapjaiba

Kötetlen offtopik és gyors ontopik eszmecsere, lehetőleg az adminisztrátorok, projektirányítók vagy erre kijelölt kapcsolattartó személyek jelenlétével

A kultúraterület sajátosságai

Friss hírek, benyomások, az építkezés alapjául szolgáló információcsere a célbavett kultúraterületről

A virtuális közeg

Fórum vagy nyitott chat, szükség esetén vendégkönyv

A felhasználói attitűd

Élmények megosztása, értelmezése, a hálózati közösségi tér találkozóhely, közösség szerveződésének igénye

6.2.9 Szoba

A tájékoztatás sajátosságai

Fórumon és keresőmotoron belüli identitás-biztosítás, személyes tér, tájékozódási preferenciák megőrzése

A felhasználók publikus adatainak feltárása

Bemutatkozások megismerhetővé tétele

A kultúraterület sajátosságai

Személyes viszony kialakítása, rendezés, értékrend érvényesítése a beállításokban, tartalmi konfigurációban

A virtuális közeg

Custom funkciók, kedvenc helyek beállítási lehetősége, egyénileg, elkülöníthetően igénybe vehető szolgáltatások, pl. saját postafiók

A felhasználói attitűd

Igény a birtoklásra, az otthonosságra

Névkártya, bemutatkozó írás, elérési helyek, e-mail cím megadása

6.2.10 Időgép

A tájékoztatás sajátosságai

Közreműködési, keresési, tájékozódási történet megőrzése, visszakereshetővé tétele. A közreműködők munkájának csoportosíthatósága időben és személyenként, részprojektek szerint időrendben

A kultúraterület sajátosságai

A célterület eseményeinek lenyomata, az események, megjelenések recepciójának visszakereshető archívuma, a munkatársak és közreműködők személyes tükre a kultúraterületről

A virtuális közeg

Adatbázis alapú rendszernél a kronologikus rendezés lehetősége
Statikus rendszernél archívum és mutató időrendi bontása a navigációs eszközök kialakításában

A felhasználói attitűd

Hálózati időélmény, az itt töltött aktivitás köthetősége emlékekhez, eseményekhez, személyes kronológiához

6.2.11 Reptér

A tájékoztatás sajátosságai

Linkjegyzék, cím ajánló, dinamikus távoli forrás-katalógus, a saját adatokhoz kapcsolódó távoli információforrások feltüntetése

Kapcsolatok más projektekhez

A kultúraterület sajátosságai

Átlépési lehetőséget biztosít a kulturális webterület asszociálható

pontjaira . Jól definiált elhelyezkedés a weben,
kiépített kapcsolódási lehetőségek más projektekhez.

A virtuális közeg

A projekt kezdőlap, portál-funkciói, integrált külső kereső

A site mint utak csomópontja

Kompatibilitás metaprojektek alatti együttműködésben

A felhasználói attitűd

A jelenlét igénye a weben, tájékozódás, szörfölés, új, ajánlott virtuális
terek megismerése

6.3 Az internetes közművelődési tájékoztatás modellje

A definiált modulok bármelyike, természetesen –akár több is- elhagyható.

A kritikus aktivitási tér mérete egy-egy kisebb tájékoztató projektnél néhány közösségcentrikus modul megléte esetén is elérhető.

A modulok csoportosítása, megjelenítése a projekt terében részben webdesign kérdése, az egyes modulok nyitófelülete a kezelőfelület mellett értelemszerűen újdonságokat, fejlesztési logokat, híreket tartalmazhat.

A webdesign mellett ugyanakkor komplexebb portáloknál célszerű lehet a nagyobb felhasználói aktivitásmezőknek megfelelő tagolás.

6.3.1 Lehetséges stratégiák és kialakult gyakorlatok

Ha a vizsgált területen a nagy projektek célja a tájékoztatás, a legkevésbé fontos a birtokolhatóság, s legfontosabb a közös építés lehetősége: egy felhasználó vélhetően maximálisan két-három nagy projektbe kapcsolódik be komolyan. Átlagos netpolgárról feltételezhetjük, hogy két-három fórumon akar otthonosan ismerté válni, viszont szívesen kifejti véleményét alkalmilag sok helyen, térképként, eszközként fölhasznál több jó szolgáltatást.

A projektet látogató felhasználók közül a többség a kreativitást, kötődést nem

igénylő modulokat veszik majd igénybe – ez nyilvánvaló. Lesznek, akik a kávéház, híd modulok iránt is aktivitást mutatnak annak ellenére, hogy az építkezésbe nem vonhatók be. Ha azonban kellőképpen motiváló a gyűjtés, építés eredménye, előbb-utóbb jó esély van rá, hogy szoros kötődések alakuljanak ki, s legyen sok felhasználó aki igazán kötődik a helyhez, kreatív aktivitásukat itt élik ki, otthonosságra vágnak, igényeikkel tovább formálják a közösségi teret.

Osztódás

Egy projekt osztódására akkor kerülhet sor, ha a lefedett területet már nem képes, vagy nem célszerű egységes rendszerben kutatni, feltárni. Webportálok, közösségi tereket magába foglaló rendszerek esetén ennek oka lehet regionális elkülönülési kedv, helyi információforrások lokálisan érvényesebb értéke, vagy akár az osztódásból származó anyagi, piaci előnyök

Több terület átfogására klónozással jó példa az Index mutációinak életképessége (pl Transindex - Erdély)

Közös modulok

A nagy tájékoztató adattár projektek szintjén a moduláris együttműködés ma már a figyelem középpontjába került. Az elkövetkező években, ha a központi támogatások és szándék tartósságában bízhatunk, az OAI-ra épülő kompatibilitás a digitalizált kulturális hagyomány átfogó hozzáférhetőségét teszi lehetővé.

A különálló gyűjtőkörű projektek összekapcsolódása a közös adatbázis formátum használatával lehetővé teszi, hogy bármely kapcsolódott gyűjteményből bármelyik másik állományához is hozzáférjünk.

Együttműködés egymás kiegészítésére

A kultúra mélyszerkezetére rálátás biztosítani nem képes egy komplex gyűjtemény sem. A térkép és reptér modulok összekapcsolásával, az átjárhatóság megteremtésével azonban kialakítható egy –a jelenleginél- hatékonyabb, teljesebb lefedettséget jelentő tájékoztató metarendszer.

Együttműködésen ez esetben nem feltétlenül egyenrangú, azonos szerkezeti kialakítottságú projektek adatcseréjét értjük.

Ideális esetben a kisebb intézményi vagy magánhonlapok információ szolgáltatására éppúgy nyitottnak maradhatna minden, az adott kultúra területen

átfogó gyűjtőkörre törekvő projekt, ahogy egy blogger nyitott a passzívan böngészési útvonalába kerülő információkra. A hírügynökségi rendszerek mintájára a különböző szintek közötti információáramlást magának az infrastruktúrának kell biztosítania, s ezért mindig a felsőbb szinten elhelyezkedő hírgyűjtő elemnek kell többet tennie.

Kis települések kulturális tartalomszolgáltatói, honlapkészítői a komplex projektek virtuális közösségi tereibe kapcsolódva képviselhetik régiójuk, vagy speciális érdeklődési körüket, mint válogató, szemlélő munkatársak.

Esetenként komoly értékek rekednek meg alacsony látogatottságú honlapokon, vagy el sem jutnak odáig az érdeklődés, motiváltság hiánya miatt.

A digitális multimédia rögzítés kiterjedése közepette fontos lenne elkerülni, hogy végtelen számú belterjes, szinte csak az alkotó által ismert webtárhelyen aprózodjon el a kultúra időben, térben szerkezetet rajzoló szövete, vagy visszajelzések hiányában fel se töltsék a kliensoldali hardverekről a dokumentumokat, a kulturális esteket, koncerteket, közösségi eseményeket megörökítő anyagokat, helytörténeti dokumentumokat, helyi alkotók munkáit, iparművészek, népművészek, kórusok, klubok, társaságok, civil kezdeményezések, helyi szokások, falunapok, tradíciók, diákprodukciók, iskolai filmklubok digitalizált, archivált lenyomatait.

A komplex tájékoztatási rendszerek motiváló hatásán kívül más nemigen segítheti a kultúra valós szerkezetének pontosabb, árnyaltabb leképezését. És megőrzését a utókornak.

Minél komplexebb egy projekt (nem minél nagyobb! – minél több modult tartalmaz) annál hatékonyabb, tartósabb a kötődések kialakításában, mint közösségi tér.

Ahogy a könyvtárak is túlléptek a poroszos kölcsönkönyvtár modellen, kerülendők az egysíkú funkcionalitásba kimerülő tájékoztatási megoldások. Bármilyen hatalmas és pótolhatatlan linkgyűjteménnyé nőtte ki magát néhány év alatt a Lap.hu rendszer, felépítése egysíkú, az építőket, a tájékoztatókat szolgálja ki jobban, formálja közösséggé belső rendszerével, míg a tájékozódni vágyó többszöri kereséssel, rétegzett tartalomjegyzék tömeggel és olykor szubjektíven konfúzus boxokba rendezettséggel kényszerül megküzdeni a kívánt információig eljutva.

Ahogy a tájékozódás mint kölcsönös közösségi aktivitási tér sok szinten és megközelítésben értelmezhető;

- mint globális rendszer
- mint egy nyelvterület
- mint A Kultúra, vagy valamely részterületének interakciói;
- mint egy webprojekt tartalmának navigálása;
- mint egy térség, régió megismerése;
- mint egy csoport, társaság, intézet, intézmény tevékenysége;
- mint egy ember projektje,

úgy alkalmazható a modulrendszer akár egy blog közösség-szervező, kommunikációs aktivitására is.

A következő áttekintésben tehát azt vizsgáljuk, milyen formai, tartalmi jegyek jellemzik a magyar nyelvű kulturális webtartalmat a felhasználói igényrendszer szempontjából, mennyire jelennek, jelenhetnek meg a kialakult tájékozódási pontok működésében az ismertetett modulrendszer elemei:

6.3.2 Egyéni honlap

Működési elv

- Dinamikus adatbázis alapú

Az egyéni honlapok között viszonylag ritkának számító megoldás elsősorban fórum szoftverek felhasználásával, vagy kész tartalomszolgáltató motorok átvételével fordul elő. Jó példája Balla D. Károly⁹⁰ honlaprendszere.

- Statikus html

A web hőkörától elfogadott megoldás egyéni honlapok esetében. Előnye, hogy szabadon bővíthető, szerveroldali programfuttatást nem igényel, ugyanakkor redukálja a közösségi funkciók lehetőségét.

- Statikus db alapú

Viszonylag ritka megoldás, részhonlapok tartalmának karbantartására, gyűjtemények, fotóalbumok, zene file-ok újra és újra betűrendbeszedés esetén elterjedt.

- Kevert (pl. fórum van, de egyébként statikus)

A statikus honlap hiányosságait orvoslandó, ma már általános megoldás. A honlap közösségi funkciói egy ingyenes, telepíthető fórumrendszerben, vagy egy fórumrendszert saját szerverén szolgáltató cég révén valósulhatnak meg.

Kialakítás

- Áttekinthetőség

A tartalmi felépítés pontos és áttekinthető megjelenítése a honlapkészítők legfontosabb tájékoztatói feladata. A böngészési hajlandóságot erősen csökkenti, ha a keresett tartalmak a nyitóoldalról nincsenek közvetlenül linkelve.

- A dokumentumok elérésének lépcsőszáma, ennek változékonysága

A honlapok belső hierarchiája gyakran magán viseli a fokozatos bővülés struktúrákat szétfeszítő hatását, az így változékonnyá váló elérési utak zavarbaejtőek

⁹⁰ Balla D. Károly. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://hhrf.org/ungparty/balladkaroly.htm> A letöltés ideje: 2005.04.24

lehetnek.

- Strukturáltság résztartalomjegyzékek/menük az egyes alcsoportokhoz

Tartalmi komplexitás:

- Primér szövegek közlés

jellemző és gyakori, kreatív alkotók honlapjain, napl formában, vagy művészeti alkotások táráként

- Másodlagos információk párhuzamos megjelenése

Személyes referenciaként, ha a honlap készítőjéről megjelentek írások.

- Tartalmi kapcsolódások máshol elérhető anyagokhoz

Gyakori, sőt szinte lényegi eleme a kisebb honlapok esetében a minél nagyobb térbe helyezettség.

Webdesign:

- Esztétikum egyedi stílus, annak adekvátsága

Találkozhatunk a webdesign ismeretek felhasználásának igen széles körével, szép példaként kiemelhető Bertók László⁹¹ honlapja

- Multimédia

A multimédia tartalmak a közeljövőben vélhetően teljesen elöntik a személyes honlapok terét, a tájékoztató projekteken az eddigi képanyag mellett videó felvételekre is számítanunk kell

- Formai-tartalmi kialakítás egyedisége

A honlaptervező – kivitelező személye döntő, gyakran a kettő nem ugyanaz személyes honlapoknál sem. A saját készítésű weblapok mindig érdekesek e szempontból: mennyiben hordozzák alkotója személyiségjegyeit?

- Absztrakció

A merészebb megoldások, főleg a DOS-os hangulatvilág, a kibertér mint új megjelenítése jellemzi a tájékoztató, informatív honlapok absztraktabb kialakítását

- Virtuális térélmény

⁹¹ Bertók László honlap. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.jpte.hu/pecs/bertok/> A letöltés ideje: 2005.04.26

A honlapon belüli térélmény, a különböző helyek érzékeltetése történhet teljesen eltérő grafikai megoldásokkal, illetve a navigációs mozgások útvonalszerűségének hangsúlyozásával

Valóságához kötés:

- Természetes struktúra

a személyes honlapok gyakran követnek valós terekre rímelő strukturákat, már-már szobákra bonthatóan leképezve alkotójuk aktivitási területeit

- Valós térélmény

Fotók, utazások, élmények és személyes dokumentációk kulturális eseményekről – a személyes honlapok legértékesebb információit alkotják Csordás Gábor⁹²

- Multimédia tartalmakban események, személyes terek megjelenése

A már említett Pál Kata vagy Balla D. Károly honlaprendszerei hozhatóak példaként a személyes terek nyílt vállalására.

- Ismerhető személyek megjelenése

Ismert kulturális személyiségek megjelenése a honlapok személyessége miatt gyakori, de inkább...

- Szöveges valóságához kötődés, események, személyes terek megjelenése
... szöveges utalásokként vagy a fotó – élménybeszámoló anyag részeként

A kulturális közélet lehetősége:

- Virtuális alkotóműhely kialakulásának lehetősége

A személyes honlapok alkotói kifejezetten igénylik a kapcsolatfelvételt

- Olvasóközönség kapcsolatteremtésének lehetősége (egymással és az alkotókkal)

a személyes honlapokon mód nyílhat közösségi terek kialakulására (Pl. Tomkiss Tamás weboldala)

Funkcionalitás - a virtuális közeg lehetőségek kihasználása:

92 Csordás Gábor. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.sztaki.hu/~blb/irodalom/csordas/index.html> A letöltés ideje: 2005.04.29

- Mennyire teljes a bemutatkozás
- Információérték
- Interaktivitás
- Érdemi kapcsolatteremtés lehetősége a készítővel
- Eszközök a virtuális kapcsolódásra
- Eszközök a valóságos kapcsolódásra
- Kapcsolatrendszerbe helyezik-e magukat a valóságban
- Kapcsolatrendszerbe helyezik-e magukat a weben (pl. szubjektíven kommentált linkjegyzék)

A feltártság, feldolgozottság:

- Tematikus hierarchia, menürendszer
- Háttérinformációk

6.3.3 Periodika, intézményi webkiadvány

Működési elv

- Dinamikus adatbázis alapú

A kulturális webtartalom egészére jellemző, hogy a periodikák fokozatosan áttérnek dinamikus rendszerekre. A jelenség részben érthető, a feltöltés „gyerekjátékká” válik, ugyanakkor csökken a rugalmasság, egyes tartalomszolgáltató rendszerek nehezen fogadják el a speciális karaktereket, bonyolult formázásokat. A dinamikus rendszerek nem oldják meg a frissítések elmaradását, átalakításuk, fejlesztésük pedig programozó bevonását igényli, ami sok esetben egyszeri kiadásként is meghaladja a folyóirat lehetőségeit.

- Statikus html

A statikus weblaprendszerek nagyobb intézményeknél, vagy havonta jelentős tartalommal megjelenő folyóiratoknál már csak akkor fenntarthatóak, ha készítőjük hosszú távon, lelkiismeretesen felvállalja gondozását. Ritkábban peridicitású művészi kivitelű lapoknál azonban (pl.: Orpheus⁹³ Palimpszeszt⁹⁴ Prae⁹⁵) ajánlható

- Statikus db alapú

Az intézményi adatok gyakran jelentős adatbázisok, melyeknek rendszerezett publikálása dinamikus rendszer nélkül is, egyszerű txt, vagy html output alapján történik. Kialakult, bejártott módszerrel a ritkábban változó, rendszerezendő tartalom publikálására alkalmas megoldás..

- Kevert (pl. fórum van, de egyébként statikus)

Kisebbségi folyóiratok és intézmények természetes kapcsolattartási módja a fórumok integrálása. A visszajelzések különösen kulturális intézmények, művelődési házak esetében szerves részét képezhetik a közönséggel létesített kapcsolattartásnak. A folyóiratok, s különösen a nyomtatott folyóiratok digitalizált változatai gyakran csak párhuzamos megjelenésnek tekintik webfelületüket, s nem látnak valós

93 Orpheus. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.inaplo.hu/or/> A letöltés ideje: 2005.03.24

94 Palimpszeszt. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://magyar-irodalom.elte.hu/palimpszeszt/> A letöltés ideje: 2005.03.25

95 Prae. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://magyar-irodalom.elte.hu/prae/> A letöltés ideje: 2005.03.30

lehetőséget az interakcióban.

Kialakítás:

- Áttekinthetőség

A folyóiratok számonkénti tartalomjegyzéke a mai napig gyakran az egyetlen navigációs eszköz.

- A dokumentumok elérésének lépcsőszáma ennek változékonysága

A legtöbb folyóirattartalom

- Strukturáltság résztartalomjegyzékek/menük az egyes alcsoportokhoz

Tartalmi komplexitás:

- Másodlagos információk párhuzamos megjelenése

Folyóiratoknál a háttéranyag megjelenítése ritka, inkább a webportálok, tájékoztató rendszerekre jellemző. Intézményi projektként a kiadói honlapok természetes lépése, hogy a kiadványok tartalma helyett háttérinformációkat, képeket közölnek, kedvet csinálva a mű megismerésére. A kiadói oldalak szép és komplex példája a Bahia Music⁹⁶

- Tartalmi kapcsolódások máshol elérhető anyagokhoz

Webdesign:

- Esztétikum egyedi stílus, annak adekvátsága

Az egyszerű eszközök nem feltétlenül jelentenek ötletlen megjelenést, bár erre is van példa (Magyar Napló⁹⁷) A Balkon⁹⁸ puritán grafikai világa adekvát a képzőművészeti tartalomhoz.

- Multimédia

A multimédia tartalmak megjelenése inkább jellemző az intézményi weblapokra, de az elvárható mértéket messze alulmúlva. A kisebb intézmények kulturaszervező tevékenységének lenyomatai képből, hangban fontos hatékonyságnövelő tényezővé válhatnak.

96 Bahia Music. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.bahia.hu/> A letöltés ideje: 2005.06.04

97 Magyar Napló. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.magyarnaplo.hu/> A letöltés ideje: 2005.03.18

98Balkon. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.c3.hu/scripta/balkon/honlap/> A letöltés ideje: 2005.02.21

- Formai-tartalmi kialakítás egyedisége

Szép és egységes megoldásokra szerencsére van pléda, érdemes kiemelni a 2000⁹⁹ és a Kortárs¹⁰⁰ egyedi, de praktikus és használható rendszerét.

- Absztrakció

A virtuális folyóirat formájáról gondolkodás, a hálózatiság megjelenítése leginkább az avantgard lapok szerkesztőit foglalkoztatják, de túl sok újdonsággal nem szolgálnak. Az EX Symposion¹⁰¹ kialakításában is csak árnyalatnyi a hagyományos formáktól elvonatkoztatás.

Valósághoz kötés:

- Természetes struktúra

Az intézményi honlapoknál találkozhatunk olykor az intézmény szolgáltatási területeit térképszerűen feldolgozó kialakítással.

A folyóiratok a lapozható folyóiratstruktúrát követik, s ez gyakran a legjobb megoldás. Az Az Irodalom Visszavág¹⁰² két éve megújult honlapja szinte kiismerhetetlenné vált az adatbázis alapú rendszer átgondolatlan felülete miatt.

- Valós térélmény

Valós térélményt, azaz képekben, multimédiatartalmakban néhány intézmény és folyóirat (pl. estekről) örvendetes módon közöl.

- Ismerhető személyek megjelenése

- Szöveges valósághoz kötődés, események, személyes terek megjelenése

99 2000 - Irodalmi és társadalmi havi lap. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.ketezer.hu/> A letöltés ideje: 2005.02.15

100 Kortárs. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.kortaronline.hu/> A letöltés ideje: 2005.03.11

101 EX Symposion. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.c3.hu/~exsymposion/> A letöltés ideje: 2005.02.27

102Az Irodalom Visszavág. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.iv.hu/> A letöltés ideje: 2005.02.20

A kulturális közélet lehetősége:

- Virtuális alkotóműhely kialakulásának lehetősége

A Dokk - irodalmi kikötő¹⁰³, Élő Költők Társasága¹⁰⁴ weblaprendszereiben alapvető a nyitottság a műhelyszellem kialakulására, ugyanakkor ezek a honlapok kifejezetten az amatőr alkotóknak készültek. Sajnos hasonló nyitottságot alig találunk a „profi” webfolyóiratok között.

- Fórum

Számos folyóirat jelenik meg a hálózaton mindenféle visszajelzési lehetőség nélkül. A fórum kifejezetten ritka. Az intézmények fórumai pedig többnyire nem telnek meg élettől további tényezők hiányában.

- Fórum és cikkhez rendelhető hozzászólások lehetősége

Igen ritka, pedig számos sikeres példa látható, főként műszaki, technikai webmagazinok cikkei esetén.

- Látogatói közreműködés egyéb formáinak biztosítása cikkírás, pályázat, egyéb ötletek

Intézmények, folyóiratok ritkán, fe fordulnak az olvasókhöz pályázati felhívásokkal. Legutóbb a József Attila emlékévkapcsán például a Napút¹⁰⁵

Tájékoztató információtartalom:

- A tartalom eredetisége

Folyóiratok arculata, rovatai, kitekintései a virtuális térre – ritkaság.

- A dokumentum együttes érdekessége

Mint olvasmány a legtöbb folyóirat összeségében tartalmaz érdekes, és kevésbé érdekes írásokat. Mivel a virtuális lapot nem lehet fellapozni, célszerűek a rövid kivonatokkal bővített tartalomjegyzékek.

- Szórakoztató-e, olvasmányos-e, leköt-e valamely réteget

- Segédeszközként használati érték

Folyóiratok mutatói, szerzői adatai szolgálhatnának gyűjtéshez, tájékoztatói eszközként. Néhány kivétellel ez csak akkor készül, ha nyomtatott változatban is

103 Dokk - irodalmi kikötő. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.dokk.hu/> A letöltés ideje: 2005.05.01

104 Élő Költők Társasága. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.ekt.hu/> A letöltés ideje: 2005.05.02

105 Napút. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.masszi.hu/naput/> A letöltés ideje: 2005.03.22

része a kiadványnak.

Funkcionalitás - a virtuális közeg lehetőségek kihasználása:

- értelmezhető-e a lapkoncepció a publikált anyagokban

A lapkoncepció illetve intézményi „küldetéstudat” különböztethetné meg a folyóiratokat, intézményeket, mint műhelyeket, önálló közösségeket, s közelítené funkcionálásukat a virtuális közösségek felé. A műhelyszellem enyhén érezhető pl. a Liget¹⁰⁶, vagy a Bárka¹⁰⁷ kialakításában.

- nyomtatott folyóirathoz képest

Tartalmi többletet a digitalizált folyóiratok ritkán közölnek hálózati változataikban.

- lábjegyzet, hypertextnonlinearitás

A lábjegyzetek hiperhivatkozássá alakítása részben történhet automatikus konvertálással, részben manuálisan is megoldható, mégis sok esetben találkozunk „kattinthatatlan”, a nyomtatásra szánt anyagnak megfelelő url-elkkel a konvertált publikációkban

- érdemi kapcsolatteremtés lehetősége a készítővel

Az interaktív moduloknak megfelelő interaktivitást és az arra nyitottságot néhány folyóirat, főként a webes (és nem digitalizált) periodikák esetében tapasztalhatunk (Terasz IRODALMI SZEKCIÓ.¹⁰⁸ ZEtna¹⁰⁹)

Feldolgozottság foka:

- Kereső

A kereső alkalmazása ezen a szinten sajnálatosan ritka, néhány adatbázis alapú folyóiratban lehetséges, de azokban sem mind.

- Mutató

Mutatóval még több munka van – úgy tűnik. A Napút mutatója a később

106 Liget. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://liget.grafium.hu/> A letöltés ideje: 2005.03.14

107Bárka irodalmi folyóirat. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.bmk.iif.hu/barka/> A letöltés ideje: 2005.02.22

108 Terasz IRODALMI SZEKCIÓ. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.terasz.hu/main.php?id=irodalom&page=irodalom&PHPSESSID=c14ecfc05973b10d78df391956395d6a> A letöltés ideje: 2005.04.04

109 ZEtna - Magazin a vulkán alatt. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.zetna.org.yu/> A letöltés ideje: 2005.04.16

ismertetett Inapló projekt keretében éveken át frissült, jelenleg lemaradásban van.

- Archívum

Az archívum egy folyóiratnál kötelező, intézményi prokóekteknél néha nehezen föllelhető.

- Háttérinformációk

- A háttérinformációk szolgáltatás az egyes szerzőkről (pl Nagyvilág¹¹⁰) sem olyan gyakori, mint ami természetes lenne, kihasználva a linkelhetőség egyszerű alkalmazását

110 Nagyvilág. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.nagyvilag-folyoirat.hu/> A letöltés ideje: 2005.03.20

6.3.4 Tájékoztató portál, gyűjtemény

Működési elv:

- Dinamikus adatbázis alapú

A portálok, gyűjtemények a kereshetőség alapvető igényét szem előtt tartva többségükben on-line adatbázisra épülnek. Sajnálatosan kevés azonban az interaktivitás további funkcióit is kihasználó gyűjtemény.

- Statikus html

A gyűjtemények jelentős része a mai napig statikusnak tekinthető. Címlisták, felsorolások, betűrendes katalógusok és irodalomjegyzékek hosszas lapozások árán hozzáférhető adatokat rejtenek.

- Statikus db alapú

Ezek a gyűjtemények általában kliensoldali adatbázisokban, vagy legalábbis táblázatkezelőkben várják konvertálásukat és feltöltésüket.

- Kevert (pl. fórum van, de egyébként statikus)

A fórumok integrálása ezen a komplexitási szinten már alapkövetelmény, vagy legalábbis az lenne. A legstatikusabb gyűjtemények is fejlődhetnek, profitálhatnak a felhasználói visszajelzésekből, hibajavítási észrevételekből.

Kialakítás:

- Áttekinthetőség

Egy tájékoztató portál gyakran igen komoly ráfordítással készül el, a tervezési szempontokból mégis kimarad az egyszerű, de teljes tartalmi tagolódást és felhasználói igényeket lefedő menürendszer, site-map és rovathierarchia.

A használhatóság határát súroló negatív példaként említhető például az

Egységes Regionális Információs Közművelődési Adatbázis - ERIKANET¹¹¹

- A dokumentumok elérésének lépcsőszáma ennek változékonysága

Az átláthatóság és információszervezés neuralgikus pontja nagy rendszereknél. A

¹¹¹ Egységes Regionális Információs Közművelődési Adatbázis - ERIKANET.HU. [Honlap.] A hozzáférés módja: http://www.erikanet.hu/index.php?menupont_id=0 A letöltés ideje: 2005.02.02

végtelen bővülésnek hála, a Kultura.lap.hu¹¹², és általában a Startlap-rendszer említhető negatív példaként

- Strukturáltság rész tartalomjegyzékek/menük az egyes alcsoportokhoz

A lépcsőzetes elrendezés feltétele, hogy kialakításakor számoljanak az esetleges későbbi szegmentálódási igényekkel, s azokat (a webdesign teljes felborítása nélkül) be lehessen építeni a már meglévő navigációs rendszerbe.

Tartalmi komplexitás:

- Primér adat, vagy szöveggözlés

A klasszikusnak számító Scripta¹¹³ gyűjtemény egyszerűsége áttekinthető mellérendeltségben közli tartalmait. Kétségkívül nem is nyújt többet, mint pusztán elektronikus archiválást.

- Másodlagos információk párhuzamos megjelenése

Az önreflexzió, a vélemények és referenciák közlése egy gyűjteménynél megkönnyíti, megerősíti a felhasználói kötődés kialakulását. Professzionális gyűjteményeknél ritkán találkozunk vele.

- Tartalmi kapcsolódások máshol elérhető anyagokhoz

A webmagazinoknál is csak szórványosan terjedő gyakorlat elengedhetetlen lenne a web átjárhatóságának növelésében.

Webdesign:

- Esztétikum egyedi stílus, annak adekvátsága

Kevés a könnyen felismerhető, erősen egyedi –és mégis esztétikus- webdesign. Az irodalmi tájékoztató-tartalomszolgáltató portálok között talán a Kontextus.hu¹¹⁴ említhető.

- Multimédia

A multimédia bevonása a kialakításba egyelőre ritka, az animációk már csak reklámokban nyilvánulnak meg, a video, flash szerves beépítése –részben helyesen- a belső oldalakra, -avagy el- marad.

112 Kultura.lap.hu. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://kultura.lap.hu/> A letöltés ideje: 2005.02.07

113 Scripta. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.c3.hu/scripta/> A letöltés ideje: 2005.02.11

114 Kontextus.hu. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.kontextus.hu/laptarlat/index.html> A letöltés ideje: 2005.02.06

- Formai-tartalmi kialakítás egyedisége

A kialakítás a belső tartalmi tagoltságot követve kell, hogy képviselje a tartalom egyediségét. Megnyilvánulásait részlegesen észlelhetjük.

- Absztrakció

A hálózatiság élményének absztrakt megjelenítésével ezen a szinten még nem találkoztunk, a kiadványok a hagyományos újság, lekérdezőfelület vonzásában formálódnak.

- Virtuális térélmény

A böngészés, mozgás érzékelését kevésbé erősítik a lapozásra, vagy lekérdezések eredménylistázásaira hangolt webdesign megoldások.

Valóságához kötés:

- Természetes struktúra

A gondolati, rész-egész struktúrák megjelenése gyakori, de nem hangsúlyos.

- Valós térélmény

A helyszíni tudósítások nagyobb portáloknál, illetve a gyűjteményekben elvétve megjelenő térkép, helyszínek elemek segíthetik az információk valóságához kötését.

- Multimédia tartalmakban események, személyes terek megjelenése

A perszonalitás leginkább beszámolókbán, glosszákban és azokat kísérő képanyagban érhető tetten.

- Ismerhető személyek megjelenése

A célközönség által ismert szerzők, szakemberek megjelenése tette a Literát a legfontosabb irodalmi központtá. A névtelen szerkesztők szorgalmas ténykedése gyakran kevés a figyelem felhívására.

- Szöveges valóságához kötődés, események, személyes terek megjelenése

Ritka, de előfordul, különösen olyan portálokon és tájékoztató rendszereknél, melyek felismerik a blog szerepét. A Terasz.hu¹¹⁵ Ónagy Zoltánnak köszönhetően ilyen hely.

115 Terasz.hu. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.terasz.hu/> A letöltés ideje: 2005.03.11

A kulturális közélet lehetősége:

- Virtuális alkotóműhely kialakulásának lehetősége
- Olvasóközönség kapcsolatteremtésének lehetősége (egymással és az alkotókkal)
- Érdemi visszajelzési lehetőség

Litera.hu¹¹⁶

- Alapvető interaktivitás:

Gyakran egy fórum is elég az aktív szellemi élet kialakulásához, pl. BIÖP¹¹⁷ az esetek többségében azonban meg sem próbálják ezt a lehetőséget.

- Fórum és cikkhez rendelhető hozzászólások lehetőség

Sajnálatosan ritka jelenség a kulturális tájékoztatásban.

- Látogatói közreműködés egyéb formáinak biztosítása cikkírás, pályázat, egyéb ötletek

A közönség bevonásának e legközvetlenebb eszközeit ritkán, de határozottan egyre gyakrabban tapasztalhatjuk. E tekintetben is élen jár a Litera portál.

Tájékoztató információtartalom:

- A tartalom eredetisége

A portálok zavaró és kiábrándító munkatakarékos szokása a hírek, sajtóközlemények szószerinti átvétele MTI-től, más portáltól

- A dokumentum együttes érdekessége

A rendszeres használat és esetleges közreműködés egyik feltétele, a szerkesztőségek szűrőhatásával jórészt elsimul,

- Értékrendi elkötelezettség, kulturális/irodalmi/esztétikai/művészeti/informatív érték-minőség

A szerkesztői értékrend érvényesülése nagyobb projekteknél semleges hatású, tényként elfogadható pl. a Litera kötődése a hagyományosan „urbánus”-nak bélyegzett szekértáborhoz

116 Litera.hu. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.litera.hu/> A letöltés ideje: 2005.02.14

117 BIÖP. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://magyar-irodalom.elte.hu/biop/index.html> A letöltés ideje: 2005.04.27

- Tematikus belterjesség, öncélúság

Az egyszemélyi irányítás lehetséges következménye, a közérdeklődésre számot tartó témák fölötti kontroll elvész, s blogként kezel olyan területeket is, amelyek nem blogként olvasandók..

- Szórakoztató-e, olvasmányos-e, leköt-e valamely réteget

Egy gyűjtemény, -melynek fő profilja tudományos igényű adattár- sem feltétlenül száraz és taszítóan funkcionális.

A felhasználók megtartása, vonzása szempontjából összhatásában képesnek kell lekötnie, tovább böngészésre készítenie az olvasót.

- Segédeszközként használati érték

Egy gyűjtemény esetében alapkérdés, birtokolható-e, hatékonyan használható-e.

Az amúgy értékes KIA Kortárs Irodalmi Adattár¹¹⁸ megoldása ezért problematikus: a statikus rendszer nehezen kereshető, rendezhetetlen

Funkcionalitás - a virtuális közeg lehetőségek kihasználása:

- Egyediség

A motíváló tényezők egyike, a portálok esetében többnyire nehezen elért ismérv. A Kontextus és a Litera említhető pozitív példaként.

- rétegirányultsági koncepció érvényesülése

Korántsem lenne zavaró, ha bátrabban vennének célba szűkebb rétegeket a gyűjtemények, portálok. Az egyetemes (magyar) kompetencia ezen a szinten csak célzott művelődési igények szintjében árnyalódik.

- gondozottság, élettéliség, frissítettség

Egyes portálok frissítési rendje nehezen kiismerhető, a címlap vizuális képe alapján ellenőrizhető. A nagyobb gyűjtemények bővülése pedig szinte észrevehetetlen. Általában hiányoznak a frissítési logok.

- érdemi kapcsolatteremtés lehetősége a készítővel

A e-mailen kívül kevés példát találunk. A fórumokban nyitott topikokra jellemző a készítő egyszerű megjelenése, majd véglegesnek látszó eltűnése.

- csoportok/műhelyek

A projekt kapcsolódása alkotóműhelyek, csoportok felé elsősorban azok

118 KIA Kortárs Irodalmi Adattár. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.kontextus.hu/kia/kia.php?file=e-impresszum> A letöltés ideje: 2005.02.05

bemutatásában, illetve az általuk jelentett hírek, eredmények megjelenítésében merül ki.

- párhuzamos projektek, portálok felé

Hírek, anyagok átvétele jellemző, az érdemi kapcsolódások ritkák.

Feldolgozottság foka:

- kereső

A keresési rendszerek fejlesztése még komoly kívánnivalókat hagy maga után. A leghasznosabb, igaz, külső kereső vélhetően a WebKat.hu¹¹⁹. Belső keresésre a már említett Filmvilág példája kínálkozik – részben portálként felfogva a filmes magazint.

- épített katalógus

Az épített katalógusok meglete legalább olyan fontos, mint a keresőké. Mind a Terasz, mind a Litera kínál hierarcikus adattárakat.

- háttérinformációk

A háttérinformációk a keresett, megtalált tételekhez vagy hírekhez csatolva ritkák.

- teljességre törekvés

A gyűjteménynek esetében egyértelműen érzékelhető, a magazinba hajló portálok területlefedése esetleges.

- modularitás bővíthetőség

A bővíthetőség -érezhetően- a prosperálás függvénye. A nagy portálrendszerek esetében előfordul a gyűjtemények zömében megváltoztathatatlanak érezhetik egyszeri kialakítottságuk korlátait.

6.3.5 Tanulságok

Minél nagyobb a belső igény az adatbázis alapú tartalomszolgáltatásra, sajnálatos módon annál kevesebb erő, elszánás jut a közösségi funkciók kialakítására.

A személyes honlapok, illetve intézményi –könyvár, művelődési központ,

¹¹⁹ WebKat.hu. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.neumann-haz.hu/scripts/webkat> A letöltés ideje: 2005.02.14

szórakozó hely- websiteok pedig hiába vonzanák eleve közösség-centrikus jellegükkel az interaktív funkciókat, ha pénz, programozó rendszergazda vagy elszánás hiányában ezek magas szintű megvalósítására nincs lehetőségük.

Míg a kisebb honlapok, személyes gyűjtemények körében számos példát találhatunk a virtuális térélményt hangsúlyozó webdesign-megoldások alkalmazására, a professzionális, programozott felületek gyakran zavarbaejtő navigációs rendszerrel és a tartalmi területek csekély megkülönböztetésével, gátolják a gyors tájékozódást. Ritka a bejárési útvonalat magában kumulálva jelölő menürendszer is.

A kulturális tájékoztatáshoz elengedhetetlen könyvári szemlélet megjelenése az adatbázisok feltárásában ma még ritka, csak remélhetjük, hogy a technológiai fejlesztések és az országosan egységes új archívumrendszerek hatására a meglévő állományok mélyebb, retrospektív feltárására is jut forrás.

A komplex tájékozási igényekre és felhasználói aktivitásra épülő tájékozási modulrendszer megfeleltethetősége szempontjából úgy véljük, a kritikus jelenlét mértékét jelen formájában kevés tájékozási projekt esetében éri el. A nagy portálok között a Litera, a honlapok között a Balla D. Károly illetve Ónag Zoltán nevével fémjelzett weblaprendszerek képesek a kulturális közösségi terek vonzására.

6.4 Oktatás

Az értekezés tanulságai alapján a könyvtárosképzés területén is szeretnénk felhívni a figyelmet néhány hangsúlyozandó területre.

A kulturális hálózati tájékoztatás feladatkörébe mindenképpen beletartozik a felhasználói igények, tájékozódási attitűdök alapos és átfogó ismerete.

A hagyományosan képzési körbe tartozó olvasásszociológia és olvasáspszichológia kurzusok tematikája adekvátan terjeszthető ki az elsődleges kulturális információk hálózati befogadásának vizsgálatára is.

A digitális kultúra szerkezeti újdonságainak megismerése nélkülözhetetlen a hálózati tájékoztatási ismeretek hatékony elsajátításához. Részben az előző szakaszban megfogalmazott ajánlások alapja a felismerés, hogy a hálózati közösségi élet területeiről és jelentőségéről a hallgatók nagy részének nincs tudomása, a tanrendbe a fórumok látogatás pedig értelemszerűen nem illeszthető be.

Gyűjtemények prezentációja, hálózati tájékoztató rendszerek építés ma már messze több tudást és háttérismeretet igényel, mint a HTML kód elsajátítása.

Fontosnak tartjuk ugyanakkor, hogy a wysiwyg¹²⁰ szerkesztők továbbra is mellőzve legyenek a könyvtáros oktatásban. A szövegek, adatok, stringek manipulálása, az adatstrukturálás egyszerű, de szisztematikus gondolkodást igénylő műveletei a komplex, adatbázis alapú tájékoztatási rendszerek megértését, a TAGek használata pedig a jelölőkkel értelmezett adattárolást, pl. az XML felhasználását alapozzák meg.

Fontosnak tartjuk továbbá, hogy az oktatás keretében a hallgatók megismerjék a gyűjteményfejlesztésben az együttműködési készség fontosságát, a lokális, regionális, helyismereti feladatok felvállalásának jelentőségét, és a gondozott gyűjteménnyel szemben felmérhető felhasználói igények felmérésének döntő fontosságát az adatbázisok tervezésénél.

Álláspontunk szerint nem kell mindenvégzett könyvtárosnak szerveroldali adatbázisokat konfigurálnia, viszont alapvető követelmény, hogy képes legyen a

¹²⁰ What You See Is What You Get – „azt látod, amit kapsz” típusú weboldalszerkesztő programok a kódot elrejtik a felhasználó elől, és a szövegszerkesztőhöz hasonló munkafelületen megformázott oldalhoz automatikusan generálják a háttérben.

készülő adatbázis lekérdezési strukturájával kapcsolatos programozói kérdésekre adekvát, hosszú távon érvényes válaszokat adni.

6.5 Kísérleti projektek a gyakorlatban

Lezárásként három olyan hálózati kulturális tájékoztató projekt vázlatos bemutatására vállalkozunk, melyek részben vagy egészükben a felhasználói igények illetve közreműködői aktivitás komplexitásában fogantak, s jutottak el a megvalósulás különböző stádiumaiig. Közös tanulságuk, hogy a motiváltság és az anyagi lehetőségek fékező hatásától eltekintve, ha koncepció életképes, a projekt megvalósulásának a komplexitás nem lehet akadálya.

6.5.1 Inapló

Az Inapló¹²¹ projekt, mint a disszertáció bevezetésében arra utaltunk a Fókusz Folyóiratszövetség közös portálja helyett valósult meg.

A kiindulási koncepció szerint weben elérhető folyóiratok meta-mutatója, amely a címléírások mellett a tematizálható műfajok esetében tartalmi leírást, kulcsszavakat is szolgáltat.

Az Inapló a különböző –főleg irodalmi- kulturális lapok publikációit több felbontásban, böngészhető statikus listákon teszi elérhetővé

- folyóiratonként számonként, időrendben
- folyóiratonként szerző szerinti betűrendben
- folyóiratonként téma szerint
- folyóiratonként műfaj szerint

Ugyan ezen felbontás szerint az összes folyóirat összes publikációja egymás mellé sorolva is elérhető, rálátást adva a kulturális periodikák egymás mellettségére, a szerzők publikálási területeire, a témakapcsolatokra illetve a kritikák, elemzések, tanulmányok népszerű alanyaira, témáira.

Az Inapló talán legfőbb újdonsága a tartalmi kivonatolás megjelenése, ami mai napig ritkaságszámba megy az irodalmi lapok feldolgozása kapcsán a

121 Inapló. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.inaplo.hu> A letöltés ideje: 2005.08.25

hálózati kulturális tájékoztatásban.

Az Inapló projekt témánk szempontjából azért releváns, mert 2002 óta a Könyvtártudományi Tanszék hallgatóit bevonva készül. Az Inapló koncepciójában ennek megfelelően központi szerepet kapott a közös gyűjtés optimalizása, a munkatársak motiválása. Az Inapló sajátossága, hogy statikus adatbázis alapú weblaprendszer, mely kliensoldalon egy Access adatbázisban, illetve munkatársak excel tábláiban tárolva szövegmanipulálási, konverziós lépéseken keresztül alakul át néhány művelettel (makrók és konvertáló, csereprogramok futtatása) a feltölthető több ezer fájl szímláló weblaprendszerre.

A szövegmanipulálásban rejlő –oktatási ajánlasként megjelölt-tanulságokon túl az Inapló szerteágazó hallgatói gyűjtések befogadjává vált. 2004 óta a folyóiratszemle mellett portálok válogatott kulturális híreinek gyűjtését, tanulmányismertetőket, honlapelemzéseket és személyekre (alkotókra) illetve témákra (motivumokra) vonatkozó gyűjtéseket is végeznek a hallgatók, ezzel mintegy új rovatokat nyitva a portál funkciókat is felvállaló tájékoztató rendszerben. A hallgatók maguk választhatják meg a gyűjtött terület alanyát (folyóiratot, szerőt portált vagy témát), így személyesen is motiváltak kedvelt webtartalmuk kigyűjtésében, alaposabb tanulmányozásában.

2004 óta a gyűjtők blogot vezetnek táblázatos tételeik mellett, melyben saját kreativitásuk szerint személyes kontextusba helyezhetnek a gyűjtött anyagból kiválasztott tételeket. Ez a feldolgozási mód gyakorlatilag megegyezik, azzal, amit Bence György filozófus valósított meg pár hónappal később a Metazine néven levédett webobjektumtípusban¹²².

2005-től a heti alkalmanként gyűjtött-feltöltött tételekből címlapra válogató, és kulturális hírekből válogató szerkesztőcsoportok is elkülönül, ezzel a portálszerkesztési ismeretek irányába bővül a szemléltethető tájékoztatói teendők köre.

6.5.2 E.M.I.R

Az Elektronikus Magyar Irodalom¹²³ adatbázis fejlesztése az ELTE Bölcsész

122 P. L.: Két szint között kattintgatva - Bence György filozófus a Metazinnról - Népszabadság In: Népszabadság, 2005. február 1. A hozzáférés módja: <http://nol.hu/cikk/350402/> A letöltés ideje: 2005.03.19
123 EMIR. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://emir.elte.hu> A letöltés ideje: 2005.03.27

Informatikai Programjának egyik projektjeként, a hallgatók aktív bevonásával, Tóth Tünde irodalomtörténész és Vaskó Péter irodalmár, költő vezetésével folyik. A projekt célja, hogy olyan komplex, filológiai igényességgel összeállított adatbázisra épülő rendszer jöjjön létre, amely minden tekintetben kiszolgálja a kortárs irodalom iránt érdeklődő felhasználók igényeit.

Az EMIR –kezdeti szűkítésként- pár tucat kortárs magyar író és költő életrajzi adatainak, hálózati és off-line formában elérhető munkásságának gyűjtését tervezi. A gyűjtőkör részei:

- A lehető legteljesebb életrajzi adatok tanulmányoktól az írói álneveken át az állami kitüntetésekig
- A megjelent életmű minden címének szabványos, OAI kompatibilis leírása, beleértve a kötetekben megjelent versek egyedi címeit, a kötetek újbóli megjelenése esetén a különböző kiadások adatait is
- A szerzővel kapcsolatban fellelhető multimédiaanyagok: képek, online megjeleníthető tévé-adás felvételek, műfelolvasások.
- A szerzőhöz kapcsolható másodlagos információk, kritikák, fülszövegek, tanulmánykötetekben szereplő elemzések
- A szerző közreműködői, társszerzői és egyéb, főtevékenységétől eltérő aktivitásának nyomai, dokumentumai

Az EMIR koncepciójának szerves részét képezte –már jóval az NDA megalapítása előtt- az adatbázisok összekapcsolásának terve. Az első kapcsolt adatbázis, az Egyetemi Könyvtár OPAC modulja után könyvesboltok on-line áruházrendszereivel keresi az együttműködési lehetőségeket a projekt.

Az EMIR felületére tervezett komplex, több lépésben szűkíthető, bővíthető kereső kifejlesztése a pályázati források átmeneti elapadása miatt nem készült el. A keresési, tájékozási igények alapos tanulmányozásával kialakított elképzelés időközben formát nyert a Vaskó Péter által irányított Filmvilág¹²⁴ digitalizálási projekt felületén elkészült és működő keresőrendszerben.

Az EMIR tervezett, s remélhető megvalósulása estén a következő funkciók szolgálják a tájékozdó felhasználókat:

- A célszemélyekre vonatkozó valamennyi adatra áttekinthető, több lépéses kereső

124 Filmvilág Online. [Honlap.] A hozzáférés módja: <http://www.filmvilag.hu/> A letöltés ideje: 2005.04.01

- A találati listákról –mint pl. a Wikipedia szócikkeinek linkelt fogalmairól– továbbvihető keresés
- A kapcsolt adatbázisok funkcióinak (könyvtári rendelkezésre állás, könyvesbolti megrendelés, stb.) elérése az EMIRen keresztül
- Webmagazin funkciók
- Közösségi tér fórumrendszerrel, irodalmi játékokkal, webtechnikai újdonságokat felhasználó érdekességekkel
- Közös adatbázis fejlesztési lehetőség, kedvenc szerzőkre vonatkozó frissítés figyelés, stb.

Az EMIR projekt fejlesztési folyamatában legfőbb tanulságként azt tapasztalhattuk, hogy a komplex adatbázisokra épülő rendszerek neuralgikus pontja –az anyagi források előteremtése mellett- a programozói háttér, illetve a programozó – bölcsész párbeszéd megértési nehézségei.

A Filmvilág példája azonban bizonyítja, hogy gyakorlatilag bármilyen szokatlan és formabontó elképzelés megvalósítható, s az interaktív, komplex közösségi tájékoztató rendszerek létrejötte csak idő és kellő elszánás kérdése.

6.5.3 Napló-tudásbázis

A Napló-tudásbázis terve a hálózati időélmény és közösségi tudásbázisfejlesztés legteljesebb kihasználására épül. Az alapkoncepció egyszerű: olyan párhuzamos naplóvezetés lehetőségének biztosítása, melyben a napi bejegyzések naplóvezetőkre lebontva és dátumonként párhuzamba állítva egyaránt áttekinthetőek. A közös munka motíváló tényezője egyrészt a háttérinformációk biztosítása, azaz kronologikus adattár építése, kötődési, kapcsolódási adatok megjelenítése, másrészt egy központi, folyamatos napló hálózati publikálása.

A központi –bár semmilyen tekintetben nem fölérendelt- naplósál a koncepció szerint Fodor András költő fél évszázadon át napi rendszerességgel vezetett kultúr- és kortörténeti forrásanyagként elismert naplójának hálózati kiadása a hozzá kapcsolódó hely-, név-, intézménymutatórendszerrel és a naplóeseményekhez szinte az egész költői életműben konkrétan kötődő versekkel, esszékkel, általa készített keskenyfilmekkel és több száz fényképpel.

A Napló-tudásbázis kialakításában alapvető szerepet játszik, hogy minden

naplóbejegyzés kommentálható más naplóvezetők által, s minden naplóvezető máshol hagyott kommentárjai megjelennek saját, napi bejegyzései mellett. Naplóról naplóra, személytől személyig és dátumok közt így átjárható a naplók és időpontok összefüggésrendszere.

A projekt motiváló hatása így a központi tudásbázis értéke és használhatósága mellett a személyes emlékek felidézése, rendszerbefoglalása, egyfajta kollektív történelem, korrajz rekonstruálása, amit webmagazin funkciókkal, időjátékokkal, az aktuális dátumnak megfelelő véletlenszerűen címlapra kérhető 5-10-15 stb. évvel korábbi dátumbejegyzésekkel vélünk tovább inspirálhatónak.

6.6 Trendek és tendenciák

Design, kreativitás, felhasználói aktivitásokra épített image: korunk termék menedzselése kézenfekvő analógiát kínál. Lassan tudatosul bennünk: egy-egy termékcsoporthoz a különbségek jobbra a kulcsiny, a kezelési felület kialakítása, a célzott felhasználóréteg terén lehetnek, a készülék belseje –legyen az mp3 lejátszó, mobiltelefon vagy gépkocsi- nagyjából azonos, szolgáltatásai, teljesítménye, képességei nem térnek el jelentős mértékben. Az alkalmazott művészet, a formatervezés és iparművészet, a stilizálás, hangulatokra, életstílusra, nosztalgikus élményekre építés együtt a funkciók elérését könnyítő kezelőfelület fejlesztésével egy-egy termék esetében döntő sikertényező. A termék használhatósága szempontjából igazán fontos, belső technikai jellemzők, paraméterek gyakran semmitmondóak, elhallgatottak vagy csak szakértők szűk köre előtt ismertek.

A tájékoztatás azonban maga a menü és design: a belső értékek a szolgáltatott információk. Figyelembe kell tehát venni a felhasználói beidegződéseket, a keresett, szükséges információk keletkezésének, csoportosulásának és összefüggésének sajátosságait ahhoz, hogy gyorsabb, adekvátabb menürendszer biztosítson a tájékoztató projektek rendszere, hogy átlátható és hatékonyan működő könyvtárként fogadja a közreműködő, olvasó, befogadó és saját életét mások életével összekötő vendéget.

Napjaink divatos használati tárgya, a kommunikáció logója a mobiltelefon. A tájékozódási rendszer jövője változásai, legfontosabb kialakulóban lévő tulajdonságai akár a mobiltelefonok fejlesztési, marketing stratégiáiból is kiolvashatóak: részben testreszabható, mint egy mobiltelefon menürendszere. Önálló tartalmak tölthetők fel, készíthetők (fénykép, csengőhang, háttérképek, témák) cserélhetők – a kommunikációs alap funkció mellett. Maga a készülék is átalakítható (előlapok, egyedi doboz) szinte csak a technológia állandó, a szoftver is frissíthető. A készülékek rendszere összekapcsolható, a rendszerben keletkezett képek, fájlok, címadatbázisok és szöveges üzenetek átkerülhetnek merőben más kontextusba, környezetbe, akár nyomtatásra, nyomdába.

Az összekapcsolt adatbázisok egyre koncentráltabb, kompatibilitásra és egységes feldolgozási rendszerekre épülő rendszere mellett azonban számolnunk kell azzal is, hogy a weben archivált tudás rendszere annál sérülékenyebb, minél kevésbé birtokolható, elmenthető, átrendezhető. A hálószerűen strukturált ismerethalmaz a hitelesítő folyékonysággal gyakorlatilag duplikálhatatlan, tovább-archiválhatatlan, így valóban *Egy Könyvvé* válik, melynek csak vetületeit, lekérdezéseit, kivonatait, recenzióit menthetjük és reprodukálhatjuk esetleges pusztulása esetén.

A felhasználói aktivitás bevonásával, a közösségi terek emergens rendszerére épülő tájékoztatással fenntartható, megőrizhető a tudás szétosztottsága, a feldolgozott területek rétegzettsége a személyes honlapoktól a tökéletesen strukturált adatbázis-együttműködésekig.

6.7 Lezárás

Disszertációnkban a hálózati közművelődés szerkezetét vizsgáltuk. Célunk a tájékoztatás hatékonyságának növelését szolgáló szempontrendszer kialakítása volt. Megállapítottuk, hogy a hálózati közművelődést szolgáló kulturális tájékoztatás fejlesztéséhez három összefüggő, de együttesen kevésbé vizsgált területet kell figyelembe venni:

- a kultúrával kapcsolatos dokumentumok, események, hatások sajátosságait, mint kulturális információkat;

- a kultúra egyes területeinek eltérő és sajátos megjelenéseit és megjelenési lehetőségeit a világhálón,
- az internet-használók általános hálózati tájékozódási attitűdjeit

A kulturális információk sajátosságainak, hatásmechanizmusának vizsgálata során kimutattuk, hogy a hálózati tájékoztatási rendszerek tervezésekor megkülönböztetendők, és különböző megközelítést igényelnek

- a kulturális területek elsődleges információként befogadott művészi alkotásai, élményei, illetve
- az alkotókkal, előadókkal és élményekkel kapcsolatos másodlagos információk.

A kultúra digitalizálódásának, a megjelenő új aktivitásoknak és a virtuális közeg hatásának kontextusában úgy tapasztaltuk, hogy az elsődleges kulturális információk hatásának természetes hálózati vetületei

- a motivált, kreatív hálózati alkotás és a
- virtuális közösségi terekben zajló élmény és véleménymegosztás.

E két aktivitás hálózati tere és az eredményükként létrejött tudás archívumok hangsúlyos részét képezik a kulturális tájékozódásban aktívan felhasznált webtartalomnak

A kulturális tájékoztatás különböző szintjeit és területeit összevetve egyértelműnek látjuk, hogy az egzakt keresési kérdésekre szemantiailag pontos választ adó, strukturált szemantikai bontásra és fautomatikus feldolgozhatóságra épülő tájékoztatási módszerek fejlesztése mellett -a kulturális tájékoztatásban különösképpen- szükség van a komplex, böngészhető gráfként feltárt tájékoztató információk szolgáltatására is.

A felhasználói tájékozódási igények elemzésével nyilvánvalóvá válik, hogy a komplex információk szolgáltatásakor biztosítani kell a felhasználó számára a hivatkozott információ-háttér mind teljesebb rétegzettségű elérését, és az egyéni keresési metódus közben spontán formálódó felhasználói súlyozás lehetőségét a

megjelenített összefüggések rendszerében.

A virtuális közösségi terekben zajló tájékozódás tanulságai alapján kijelenthető, hogy a tájékozódás során a felhasználó számára az információk hitelességét nem csak az adott tájékoztató rendszer hivatalossága, professzionalitása szavatolja.

A felhasználói szokások elemzéséből leszűrhető, hogy komplex információk, vagy választásra készítő információhalmaz esetén a felhasználó azt a tájékoztatást fogadja el hitelesnek, amely köthető

- több ítélet átlagához (statisztikai hitel, toplista időben, térben)
- ismerhető szubjektivitáshoz (megismerhető a tájékoztató, s kontrollként elérhető, amit más kérdésekre felel)
- ismert virtuális, vagy valós térhez, közegehez (aki abban otthonos, az megbízható, hiteles)
- "mintaillesztési viszonypontokhoz (más információhalmazok értékelésekor megismert strukturális egyezésekhez, szubjektív mércével mérve, hogy mit bírnak el más kérdések hitelesítésében)

Elemelve a virtuális kultúra területeit és a tájékozódási szokásokat, felismerhetjük, hogy a tájékoztatásban aktívan kommunikált információkkal szemben mind fontosabb elvárás, hogy

- összekapcsolhatóak legyenek közösségi terekkel, melyekben likviditásuk hitelesíti őket, s kapcsolódásaik személyre szabottan tovább ágaztathatóak.
- A tájékoztatás határfoka jelentősen növelhető, ha tudatosan épít a közösségi terek rendszerére, s ellenőrzött, feltárt adatbázisok szolgáltatása mellett felvállalja különböző közösség aktivitások, - mint emergens rendszerek- koordinálását.

A felhasználói igényeket összevetve a hálózati tájékoztatási célokra felhasználható webtechnológiai megoldásokkal, definiáltuk a hatékony, komplex

tájékoztató rendszer funkcionális moduljait.

- A Terepasztal,
- Látcső,
- Könyvtár ,
- Híd,
- Műhely,
- Építkezés,
- Színpad,
- Kávéház,
- Szoba,
- Időgép és
- Reptér

fantáziánévvel jelzett funkciók természetesen nem követelhetőek meg a tájékoztató projektek összállításakor, azonban a modulok (vagy kritikus többségük) rendszerbe vonása, funkcióik kihasználása biztosíthatja

- a szolgáltatott információk likvid háttérét a közösségi terekben
- és a közösségi terek építő visszacsatolását a szolgáltatott információk adatbázisába.

A felhasználói szokások és viszonyulások elemzése alapján meg kellett állapítanunk azt is, hogy az anyagi és személyi feltételeknek megfelelő modulárisan komplex rendszerek sikere elsősorban a felhasználói közreműködés motiváltságán múlik.

- A modulok üzemképességének biztosításán kívül a közösségi tér kialakulásának az a feltétele, hogy a felhasználók számára felismerhető legyen befektetett munkájuk haszna, és részein túlmutató eredménye.

A moduláris rendszer elemeinek feltételeit kutatva elemztük a magyar tájékoztatósi webprojektek tipikus hiányosságait és eltéréseit a honlapok és kisebb intézményi webfelületek, az on-line periodikák és a tájékoztató-tartalomszolgáltató rendszerek

szintjén.

Bár úgy véljük, a modulokban foglalt funkciók minden tájékoztatási szinten megvalósíthatóak lennének, a weblapok és rendszerek felhasználói nem fordítanak kellő figyelmet az elemzés erddményeként kimutatott tendenciákra.

Bízunk abban, hogy a felhasználói tájékozódási igények súlyozottabb figyelembevételével javíthatja a közművelődési tájékoztatás hatáskörét, s szempontrendszerünk tanulságos és felhasználható lesz a webes gyűjtemény prezentációk, közösségi figyelemre nyitott tájékoztatási projektek tervezésében.

- Bízunk továbbá abban, hogy a felhasználói igényrendszer moduláris bontásában vizsgált internetes tájékoztatási feladatok a számítástechnikai és könyvtáros oktatásban is hasznosíthatóak.
- Az internet használatának oktatásában hangsúlyt kell helyezni a tudásmegosztási technikák fejlesztésére és a hálózati közösségi terek használatának elsajátítására.
- A könyvtáros oktatásban kiemelten fontos a tájékoztató információkat felhalmozó és hozzáférhetővé tevő rendszerek komplexitásának megértése és modellezése a legegyszerűbb szövegfeldolgozó, manipuláló technikáktól a dinamikus, adatbázis alapú rendszerekig.

A kulturális tájékoztatással szemben támasztott felhasználói igények magukban foglalják a tájékoztatás természetes igényét. Az elsődleges kulturális információk, élmények megosztása, továbbadása, a hozzájuk kapcsolódó önként s örömmel vállalt tudásfelhalmozás, és ennek nyomán a spontán tájékoztató attitűd a kulturális webtartalom jelentős eleme, a hálózati kreativitás egyik meghatározója.

Elemzésünk egyik fő tanulsága, hogy kevés olyan tér van, ahol a felhasználó ideális körülmények között, hatékonyan adhatná tovább összegyűjtött tudását. A tájékoztató projektek és primér kulturális tartalomszolgáltató webhelyek saját hatékonyságukat is jelentősen növelhetnék az interaktív, tudásbefogadó funkciók

integrálásával.

7. Feldolgozott weblapok

1.0 - Szépirodalom

1.1 - Irodalmi folyóiratok

Litera.hu. A hozzáférés módja: <http://www.litera.hu/> 2005.02.14

2000 - Irodalmi és társadalmi havi lap. A hozzáférés módja: <http://www.ketezer.hu/> Ellenőrizve: 2005.02.15

2000 - régi honlap. A hozzáférés módja: <http://magyar-irodalom.elte.hu/2000/> Ellenőrizve: 2005.02.16

A Drót. A hozzáférés módja: <http://www.extra.hu/drotlap/> Ellenőrizve: 2005.02.17

Ághegy. A hozzáférés módja: <http://www.hhrf.org/aghegy/> Ellenőrizve: 2005.02.18

Árgus. A hozzáférés módja: <http://www.argus.hu/> Ellenőrizve: 2005.02.19

Az Irodalom Visszavág. A hozzáférés módja: <http://www.iv.hu/> Ellenőrizve: 2005.02.20

Balkon homepage. A hozzáférés módja: <http://www.c3.hu/scripta/balkon/honlap/> Ellenőrizve: 2005.02.21

Bárka irodalmi folyóirat. A hozzáférés módja: <http://www.bmk.iif.hu/barka/> Ellenőrizve: 2005.02.22

Dunatükör. A hozzáférés módja: <http://www.csucsposta.hu/dunaturkor/> Ellenőrizve: 2005.02.23

Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázis - EPA - Electronic Periodical Archives and Database. A hozzáférés módja: <http://epa.oszk.hu/> Ellenőrizve: 2005.02.24

Élet és Irodalom. A hozzáférés módja: <http://es.westel900.net/> Ellenőrizve: 2005.02.25

Eső. A hozzáférés módja: <http://biblioteka.vfmk.hu/vfek/Irodalom/eso/eso.htm> Ellenőrizve: 2005.02.26

EX Symposion. A hozzáférés módja: <http://www.c3.hu/~exsymposion/> Ellenőrizve: 2005.02.27

Ezredvég. A hozzáférés módja: <http://magyar-irodalom.elte.hu/ezredveg/> Ellenőrizve: 2005.02.28

Forrás. A hozzáférés módja: <http://www.rkk.hu/forras/> Ellenőrizve: 2005.03.01

Fosszília. A hozzáférés módja: <http://www.arts.u-szeged.hu/fossilia/> Ellenőrizve: 2005.03.02

Gondolat-jel. A hozzáférés módja: <http://www.cab.u-szeged.hu/local/gondolatjel/gond.html> Ellenőrizve: 2005.03.03

Hatodik Síp. A hozzáférés módja: http://www.c3.hu/~hatodik_sip/ Ellenőrizve: 2005.03.04

Holmi. A hozzáférés módja: <http://holmi.c3.hu/> Ellenőrizve: 2005.03.05

Irodalmi Szemle. A hozzáférés módja: <http://home.nextra.sk/madszu/szemle.htm> Ellenőrizve: 2005.03.06

Irodalomismeret. A hozzáférés módja: <http://www.c3.hu/~iris/> Ellenőrizve: 2005.03.07

ITK Irodalomtörténeti Közlemények. A hozzáférés módja: <http://itk.iti.mta.hu/> Ellenőrizve: 2005.03.08

Jelenkor (újabb). A hozzáférés módja: <http://www.c3.hu/scripta/jelenkor.htm> Ellenőrizve: 2005.03.09

- Kalaka. A hozzáférés módja: <http://kalaka.homestead.com/> Ellenőrizve: 2005.03.10
- Kortárs. A hozzáférés módja: <http://www.kortaronline.hu/> Ellenőrizve: 2005.03.11
- Korunk. A hozzáférés módja: <http://www.hhrf.org/korunk/> Ellenőrizve: 2005.03.12
- Látó. A hozzáférés módja: <http://indi-go.elte.hu/irolap/folyo/lato/index.html> Ellenőrizve: 2005.03.13
- Liget. A hozzáférés módja: <http://liget.grafium.hu/> Ellenőrizve: 2005.03.14
- Link Budapest. A hozzáférés módja: <http://www.c3.hu/linkbudapest/> Ellenőrizve: 2005.03.15
- Magyar Lettre Internationale. A hozzáférés módja: <http://lettre.c3.hu/> Ellenőrizve: 2005.03.16
- Magyar Műhely. A hozzáférés módja: <http://www.magarmuhely.hu/> Ellenőrizve: 2005.03.17
- Magyar Napló. A hozzáférés módja: <http://www.magarnaplo.hu/> Ellenőrizve: 2005.03.18
- Mozgó Világ. A hozzáférés módja:
<http://falanx.dev.euroweb.hu/webhost/virtual/www.mozgovilag.hu/idx.htm> Ellenőrizve: 2005.03.19
- Nagyvilág. A hozzáférés módja: <http://www.nagyvilag-folyoirat.hu/> Ellenőrizve: 2005.03.20
- NapSziget. A hozzáférés módja: <http://www.muveszetek.com/napsziget/> Ellenőrizve: 2005.03.21
- Napút. A hozzáférés módja: <http://www.masszi.hu/naput/> Ellenőrizve: 2005.03.22
- Nyugat, 1908-1920. A hozzáférés módja:
<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/szepirod/magyar/nyugat/html/index.html> Ellenőrizve:
2005.03.23
- Orpheus. A hozzáférés módja: <http://www.inaplo.hu/or/> Ellenőrizve: 2005.03.24
- Palimpszeszt. A hozzáférés módja: <http://magyar-irodalom.elte.hu/palimpszeszt/> Ellenőrizve:
2005.03.25
- Pannonhalmi Szemle. A hozzáférés módja: <http://www.osb.hu/Szemle/> Ellenőrizve: 2005.03.26
- Pánsíp. A hozzáférés módja: <http://hhrf.org/ungparty/pansip.htm> Ellenőrizve: 2005.03.27
- Pompeji. A hozzáférés módja: <http://www.arts.u-szeged.hu/journal/pompeji/pompeji.html>
Ellenőrizve: 2005.03.28
- Ponticulus Hungaricus. A hozzáférés módja: <http://members.iif.hu/visontay/ponticulus/> Ellenőrizve:
2005.03.29
- Prae. A hozzáférés módja: <http://magyar-irodalom.elte.hu/prae/> Ellenőrizve: 2005.03.30
- Replika. A hozzáférés módja: <http://www.replika.c3.hu/> Ellenőrizve: 2005.03.31
- Symposion-line. A hozzáférés módja: <http://www.symposion.org.yu/> Ellenőrizve: 2005.04.01
- Szép literatúrai ajándék. A hozzáférés módja: <http://www.c3.hu/~szepliteratura/> Ellenőrizve:
2005.04.02
- Szivárvány. A hozzáférés módja: <http://www.btk.elte.hu/irolap/folyo/efoly.htm> Ellenőrizve:
2005.04.03
- Terasz IRODALMI SZEKCIÓ. A hozzáférés módja: <http://www.terasz.hu/main.php?id=irodalom&page=irodalom&PHPSESSID=c14ecfc05973b10d78df391956395d6a> Ellenőrizve:
2005.04.04
- Thalassa. A hozzáférés módja: <http://orange.mtapi.hu/thalassa/index.htm> Ellenőrizve: 2005.04.05
- Theleme. A hozzáférés módja: <http://emc.elte.hu/~theleme/> Ellenőrizve: 2005.04.06
- Tiszatáj. A hozzáférés módja: <http://www.lib.jgytf.u-szeged.hu/tiszataj/> Ellenőrizve: 2005.04.07
- Törökfürdő. A hozzáférés módja: <http://www.c3.hu/~torokfurdo/> Ellenőrizve: 2005.04.08

Új Forrás. A hozzáférés módja: <http://www.jamk.hu/ufo/> Ellenőrizve: 2005.04.09
UJ HOLNAP. A hozzáférés módja: <http://www.uni-miskolc.hu/city/Olvaso/ujholnap/> Ellenőrizve:
2005.04.10
Vár ucca 17. A hozzáférés módja: <http://www.c3.hu/~varucca17/> Ellenőrizve: 2005.04.11
Várhely. A hozzáférés módja: http://www.sopronnet.hu/varhely/fooldal.asp?szam=2000_2
Ellenőrizve: 2005.04.12
Véletlen Balett. A hozzáférés módja: <http://www.vbalett.hu/> Ellenőrizve: 2005.04.13
Vigilia. A hozzáférés módja: <http://communio.hcbc.hu/vigilia/> Ellenőrizve: 2005.04.14
Vulgo. A hozzáférés módja: <http://www.extra.hu/vulgo/> Ellenőrizve: 2005.04.15
ZEtna - Magazin a vulkán alatt. A hozzáférés módja: <http://www.zetna.org.yu/> Ellenőrizve:
2005.04.16

1.2 - Irodalmi weboldalak

(Kortárs)(magyar) kolteszet. A hozzáférés módja: <http://www.sztaki.hu/~blb/irodalom/> Ellenőrizve:
2005.04.20
Amatőr Irodalmi Portál. A hozzáférés módja: <http://netrera.com/verseim/indexx.php> Ellenőrizve:
2005.04.21
Babelmatrix- művek és fordításai. A hozzáférés módja: <http://www.babelmatrix.org/index.jsp>
Ellenőrizve: 2005.04.22
Baka István. A hozzáférés módja: <http://www.bibl.u-szeged.hu/exhib/baka/index.html> Ellenőrizve:
2005.04.23
Balla D. Károly. A hozzáférés módja: <http://hhrf.org/ungparty/balladkaroly.htm> Ellenőrizve:
2005.04.24
Balla Zsófia. A hozzáférés módja: <http://www.sztaki.hu/~blb/irodalom/balla/index.html> Ellenőrizve:
2005.04.25
Bertók László honlap. A hozzáférés módja: <http://www.jpte.hu/pecs/bertok/> Ellenőrizve:
2005.04.26
BIÖP. A hozzáférés módja: <http://magyar-irodalom.elte.hu/biop/index.html> Ellenőrizve: 2005.04.27
Csáth Géza. A hozzáférés módja: <http://home.sch.bme.hu/~outsider/Csath/menu.html> Ellenőrizve:
2005.04.28
Csordás Gábor. A hozzáférés módja: <http://www.sztaki.hu/~blb/irodalom/csordas/index.html>
Ellenőrizve: 2005.04.29
DigiToll. A hozzáférés módja: <http://www.mocomp.hu/digitoll/> Ellenőrizve: 2005.04.30
Dokk - irodalmi kikötő. A hozzáférés módja: <http://www.dokk.hu/> Ellenőrizve: 2005.05.01
Élő Költők Társasága. A hozzáférés módja: <http://www.ekt.hu/> Ellenőrizve: 2005.05.02
Faludy György. A hozzáférés módja: <http://www.sztaki.hu/~blb/irodalom/faludy/index.html>
Ellenőrizve: 2005.05.03
FISZ. A hozzáférés módja: <http://www.irok.hu/> Ellenőrizve: 2005.05.04
HelyzetEmber. A hozzáférés módja: <http://ludens.elte.hu/~laredo/helyzetember/2/> Ellenőrizve:

2005.05.05

Index - Irodalom, de csak elméletben -topik. A hozzáférés módja: <http://index.hu/forum/forum.cgi?a=t&t=9018656&tl=100&dr=0> Ellenőrizve: 2005.05.06

Index - Kortárs magyar irodalom -topik. A hozzáférés módja: <http://index.hu/forum/forum.cgi?a=t&t=9006406&uq=734> Ellenőrizve: 2005.05.07

InterPen. A hozzáférés módja: <http://www.net.hu/interpen/> Ellenőrizve: 2005.05.08

Irodalmi gyűjtemény. A hozzáférés módja: <http://irodalom.freeweb.hu/> Ellenőrizve: 2005.05.09

Irodalmi Kávéház - Sopron. A hozzáférés módja: <http://www.sopron.hu/intranet/kavehaz/> Ellenőrizve: 2005.05.10

Irodalmi Lapok. A hozzáférés módja: http://www.btk.elte.hu/irolap/public_html/ Ellenőrizve: 2005.05.11

Irodalmi-Esztétikai Lexikon. A hozzáférés módja: <http://www.extra.hu/lexikon/> Ellenőrizve: 2005.05.12

József Attila Kör (JAK). A hozzáférés módja: <http://jak.kontextus.hu/> Ellenőrizve: 2005.05.13

József Attila Kör Irodalmi Egyesület. A hozzáférés módja: <http://www.jozsefattilakor.hu/> Ellenőrizve: 2005.05.14

Karátson Gábor. A hozzáférés módja: <http://magyar-irodalom.elte.hu/gepesk/anyagok/karatson/index.htm> Ellenőrizve: 2005.05.15

KIA Kortárs Irodalmi Adattár. A hozzáférés módja: <http://www.kontextus.hu/kia/kia.php?file=e-impresszum> Ellenőrizve: 2005.05.16

Kortárs Repertórium 1991-2000. A hozzáférés módja: <http://ns.elender.hu/kortars/repert/repert.html> Ellenőrizve: 2005.05.17

Lazar Ervin. A hozzáférés módja: <http://www.dugonics-szeged.sulinet.hu/irodalom/lazar/> Ellenőrizve: 2005.05.18

Litera.hu. A hozzáférés módja: <http://www.litera.hu/> Ellenőrizve: 2005.05.19

Nádas Péter bibliográfia. A hozzáférés módja: <http://www.dfmk.hu/nadas/> Ellenőrizve: 2005.05.20

NapSziget. A hozzáférés módja: <http://www.muveszetek.com/napsziget/index.html> Ellenőrizve: 2005.05.21

Örkény István. A hozzáférés módja: <http://www.kgre.hu/%7Elugosi/orkeny.html> Ellenőrizve: 2005.05.22

P. Papp Zoltán poétika. A hozzáférés módja: <http://ppapp.freeweb.hu/> Ellenőrizve: 2005.05.23

Palkata.hu. A hozzáférés módja: <http://www.palkata.hu/> Ellenőrizve: 2005.05.24

Parti Nagy Lajos. A hozzáférés módja: <http://www.alfanet.hu/pnl/> Ellenőrizve: 2005.05.25

Petőfi Irodalmi Múzeum. A hozzáférés módja: <http://www.pim.hu/> Ellenőrizve: 2005.05.26

Ratkó József versei. A hozzáférés módja: <http://www.nexus.hu/ratkoi/ratkoj.html> Ellenőrizve: 2005.05.27

Scripta. A hozzáférés módja: <http://www.c3.hu/scripta/> Ellenőrizve: 2005.05.28

Syrena. A hozzáférés módja: <http://magyar-irodalom.elte.hu/syrena/> Ellenőrizve: 2005.05.29

Szabad formák. A hozzáférés módja: <http://www.edition.hu/> Ellenőrizve: 2005.05.30

Szebb Szavak. A hozzáférés módja: <http://go.to/SzebbSzavak/> Ellenőrizve: 2005.05.31

Szilágyi Ákos Szittya-szótyár. A hozzáférés módja: <http://www.btk.elte.hu/celia/szittya/cimlap.htm>
Ellenőrizve: 2005.06.01

Szőcs Géza. A hozzáférés módja: <http://www.sztaki.hu/~blb/irodalom/szocs/index.html> Ellenőrizve:
2005.06.02

Terasz - Trinapló. A hozzáférés módja: <http://www.terasz.hu/main.php3?id=muveszet&page=irodalom/diary> Ellenőrizve: 2005.06.03

Terasz-trinaplo. A hozzáférés módja: <http://regi.terasz.hu/main.php3?id=muveszet&page=irodalom/diaryarchive> Ellenőrizve: 2005.06.04

Tillmann J. A.. A hozzáférés módja: <http://www.c3.hu/~tillmann/> Ellenőrizve: 2005.06.05

Tomkiss Tamás - tomkiss.hu. A hozzáférés módja: <http://www.tomkiss.hu/> Ellenőrizve: 2005.06.06

UngParty NetCafé. A hozzáférés módja: <http://hhf.org/ungparty/> Ellenőrizve: 2005.06.07

UngParty virtuálé. A hozzáférés módja: <http://ungpa.try.hu/> Ellenőrizve: 2005.06.08

Vámos Miklós. A hozzáférés módja: <http://www.vamos.compaq.hu/> Ellenőrizve: 2005.06.09

Varró Dániel. A hozzáférés módja: <http://www.extra.hu/varrodani/> Ellenőrizve: 2005.06.10

Verslap - versgyűjtemény. A hozzáférés módja: <http://www.extra.hu/nemkell/index.html>
Ellenőrizve: 2005.06.11

Zalán Tibor. A hozzáférés módja: <http://www.szinhas.hu/zalan/> Ellenőrizve: 2005.06.12

Zuhany. A hozzáférés módja: <http://zuhany.application.hu/> Ellenőrizve: 2005.06.13

2.0 - Könyv

2.1 - Könyvtár-Szövegtár

Egyetemi Könyvtár. A hozzáférés módja: <http://lib.elte.hu/> Ellenőrizve: 2005.06.21

Egyházi Könyvtárak Egyesülése. A hozzáférés módja: <http://www.theol.u-szeged.hu/~norbi/eke.html> Ellenőrizve: 2005.06.22

HunOPAC Magyar online katalógusok. A hozzáférés módja:
<http://www.mek.iif.hu/porta/virtual/magyar/opac.htm> Ellenőrizve: 2005.06.23

Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Elektronikus Könyvtár. A hozzáférés módja:
<http://biblioteka.vfmk.hu/vfek/> Ellenőrizve: 2005.06.24

Kodolányi János Főiskola - Könyvtár. A hozzáférés módja: <http://www.kodolanyi.hu/lib/>
Ellenőrizve: 2005.06.25

Konyvtar.lap.hu. A hozzáférés módja: <http://konyvtar.lap.hu/> Ellenőrizve: 2005.06.26

Könyvtári Figyelő. A hozzáférés módja: <http://www.ki.oszk.hu/kf/> Ellenőrizve: 2005.06.27

KözElKat. A hozzáférés módja: <http://www.kozelkat.iif.hu/> Ellenőrizve: 2005.06.28

OMIKK. A hozzáférés módja: <http://www.omikk.hu/omikk/> Ellenőrizve: 2005.06.29

OSZK - Honlap. A hozzáférés módja: <http://www.oszk.hu/> Ellenőrizve: 2005.06.30

Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár. A hozzáférés módja: <http://gimn-db.piar.hu/pazmany/>
Ellenőrizve: 2005.07.01

PTE Könyvtár. A hozzáférés módja: <http://www.lib.pte.hu/index.html> Ellenőrizve: 2005.07.02

Régi és ritka könyvek gyűjteménye - Debreceni Egyetemi Könyvtár. A hozzáférés módja:

<http://www.lib.unideb.hu/kulongy/regi.php> Ellenőrizve: 2005.07.03

Régi könyvek és kéziratok tára - Szeged. A hozzáférés módja: <http://www.bibl.u-szeged.hu/~clio/rkk/index.html> Ellenőrizve: 2005.07.04

Régi Könyvek Internetes Katalógusa. A hozzáférés módja: <http://tinta.nlvk.hu/rik/> Ellenőrizve: 2005.07.05

Regikönyvek.hu. A hozzáférés módja: <http://www.regikonyvek.hu/> Ellenőrizve: 2005.07.06

SZTE Egyetemi Könyvtár. A hozzáférés módja: <http://www.bibl.u-szeged.hu/> Ellenőrizve: 2005.07.07

Városi Könyvtár Paks. A hozzáférés módja: <http://www.vkpaks.hu/> Ellenőrizve: 2005.07.08

2.1.1 - Digitális szövegtár.

A Neumann-ház honlapja. A hozzáférés módja: <http://www.neumann-haz.hu/> Ellenőrizve: 2005.07.11

Ázsia E-Tár. A hozzáférés módja: <http://www.terebess.hu/keletkultinfo/index.html> Ellenőrizve: 2005.07.12

Bibliotheca Hungarica Internetiana (Neumann-ház). A hozzáférés módja: <http://www.neumann-haz.hu/db/bhi.html> Ellenőrizve: 2005.07.13

Corvinus Library - Hungarian History. A hozzáférés módja: <http://www.net.hu/corvinus/> Ellenőrizve: 2005.07.14

Corvinus Library. A hozzáférés módja: <http://www.net.hu/corvinus/> Ellenőrizve: 2005.01.25

Digitális Irodalmi Akadémia. A hozzáférés módja: http://www.irodalmiakademia.hu/scripts/DIATxcgi?infile=diat_vm_main_menu.html Ellenőrizve: 2005.01.26

Egri E-Könyvtár. A hozzáférés módja: <http://www.brody.iif.hu/hmek/index.html> Ellenőrizve: 2005.01.27

Fonyódi Elektronikus Könyvtár. A hozzáférés módja: <http://konyvtar.fonyod.hu/fek.htm> Ellenőrizve: 2005.01.28

Gallica. A hozzáférés módja: <http://gallica.bnf.fr/> Ellenőrizve: 2005.01.29

Heves Megyei Elektronikus Könyvtár. A hozzáférés módja: <http://www.brody.iif.hu/hmek/index.html> Ellenőrizve: 2005.01.30

Hódmezovásárhelyi E-Könyvtár. A hozzáférés módja: <http://www.nlvk.hu/hek/> Ellenőrizve: 2005.01.31

Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Elektronikus Könyvtár. A hozzáférés módja: <http://www.vfmk.hu/vfek/index.htm> Ellenőrizve: 2005.02.01

JATE Egyetemi Könyvtár -- Online Katalógus. A hozzáférés módja: <http://corvina.bibl.u-szeged.hu/corvina/opac> Ellenőrizve: 2005.02.02

Kárpát-medencei Magyar Elektronikus Könyvtárak. A hozzáférés módja: <http://www.vfmk.hu/hatartul/> Ellenőrizve: 2005.02.03

Kortársaink művei Neumann-ház. A hozzáférés módja: <http://www.neumann->

haz.hu/db/kortars.html Ellenőrizve: 2005.02.04

Letölthető sci-fi klasszikusok. A hozzáférés módja: <http://f451.jalso.com/index.php?p=0>

Ellenőrizve: 2005.02.05

Magyar Elektronikus Könyvtár - MEK. A hozzáférés módja: <http://mek.oszk.hu/> Ellenőrizve: 2005.02.06

Magyar klasszikusok összes költeményei (Neumann-ház). A hozzáférés módja:

<http://www.neumann-haz.hu/db/klassz.html> Ellenőrizve: 2005.02.07

Magyar nyelvű Biblia. A hozzáférés módja: <http://www.mek.iif.hu/MEK/Biblia/index.htm> Ellenőrizve: 2005.02.08

MEK - Magyar Elektronikus Könyvtár. A hozzáférés módja: <http://www.mek.oszk.hu/> Ellenőrizve: 2005.02.09

MEK. A hozzáférés módja: <http://mek.oszk.hu/> Ellenőrizve: 2005.02.10

Neumann-ház. A hozzáférés módja: <http://www.neumann-haz.hu/> Ellenőrizve: 2005.02.11

Pázmány E-Könyvtár. A hozzáférés módja: <http://www.communio.hu/ppek/> Ellenőrizve: 2005.02.12

Silent Library Project. A hozzáférés módja: <http://slp.dwalin.ru/> Ellenőrizve: 2005.02.13

SZTE Egyetemi Könyvtár - Nyitólap. A hozzáférés módja: <http://www.bibl.u-szeged.hu/> Ellenőrizve: 2005.02.14

2.1.2 - Külföldi e-könyvtárak

A Comédia de Dante Alighieri. A hozzáférés módja: <http://www.ibpinet.net/helder/dante/index.html> Ellenőrizve: 2005.02.17

Alice.it. A hozzáférés módja: <http://www.alice.it/> Ellenőrizve: 2005.02.18

American Memory from the Library of Congress. A hozzáférés módja: <http://memory.loc.gov/> Ellenőrizve: 2005.02.19

Arachnion. A hozzáférés módja: <http://www.btk.elte.hu/irolap/folyo/efoly.htm> Ellenőrizve: 2005.02.20

Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes. A hozzáférés módja: <http://cervantesvirtual.com/> Ellenőrizve: 2005.02.21

Bibliotheca Universalis. A hozzáférés módja: http://www.kb.nl/gabriel/bibliotheca-universalis/en/bibliotheca_universalis_accueil.htm Ellenőrizve: 2005.02.22

Critical Inquiry. A hozzáférés módja: <http://www.btk.elte.hu/irolap/folyo/efoly.htm> Ellenőrizve: 2005.02.23

Electronic text center. A hozzáférés módja: <http://people.a2000.nl/keuche/frame.html> Ellenőrizve: 2005.02.24

Gutenberg-német. A hozzáférés módja: <http://www.gutenberg2000.de/> Ellenőrizve: 2005.02.25

Literaturexpress europa 2000. A hozzáférés módja: <http://www.literaturexpress.org/eng/index.html> Ellenőrizve: 2005.02.26

Macbeth Navigator. A hozzáférés módja: <http://www.clicknotes.com/macbeth/> Ellenőrizve:

2005.02.27

Native American poets. A hozzáférés módja:

http://134.10.2.252/academic/departments/english/Courses/English213/Native_American_poets.html Ellenőrizve: 2005.02.28

Orosz E-könyvtár. A hozzáférés módja: <http://www.magister.msk.ru/library/library.htm> Ellenőrizve: 2005.03.01

Plaintext - az irodalmi napilap. A hozzáférés módja: <http://www.btk.elte.hu/irolap/folyo/efoly.htm> Ellenőrizve: 2005.03.02

Postmodern Culture. A hozzáférés módja: <http://www.btk.elte.hu/irolap/folyo/efoly.htm> Ellenőrizve: 2005.03.03

PROJECT GUTENBERG. A hozzáférés módja: <http://www.promo.net/pg/> Ellenőrizve: 2005.03.04

Resource guide to Shakespeare's Macbeth. A hozzáférés módja: <http://macbeth.freesevers.com/> Ellenőrizve: 2005.03.05

Roanoke's Macbeth Page. A hozzáférés módja:

<http://students.roanoke.edu/t/tnunez/MACBETHHomepage.html> Ellenőrizve: 2005.03.06

Shakespeare Macbeth Guide. A hozzáférés módja:

<http://www.allshakespeare.com/plays/macbeth/index.php> Ellenőrizve: 2005.03.07

The Complete Works of William Shakespeare. A hozzáférés módja: <http://tech-two.mit.edu/Shakespeare/> Ellenőrizve: 2005.03.08

The Internet Classics Archive 441 searchable works of classi. A hozzáférés módja: <http://classics.mit.edu/> Ellenőrizve: 2005.03.09

The Works of William Shakespeare ~ presented by ELF. A hozzáférés módja:

<http://www.theplays.org/macbeth/> Ellenőrizve: 2005.03.10

WWW Virtual Library. A hozzáférés módja: <http://vlib.org/> Ellenőrizve: 2005.03.11

2.2 - Kiadók - Boltok

2.2.1 - Könyvkiadók honlapjai.

Ab Ovo. A hozzáférés módja: <http://www.abovo.hu/> Ellenőrizve: 2005.03.19

AGAPÉ Ferences Nyomda és Könyvkiadó. A hozzáférés módja: <http://www.agape.hu/> Ellenőrizve: 2005.03.20

Akadémiai Kiadó. A hozzáférés módja: <http://www.akkr.hu/> Ellenőrizve: 2005.03.21

Alterra Svájci-Magyar Kiadó. A hozzáférés módja: <http://www.alterra-publishing.hu/> Ellenőrizve: 2005.03.22

Aquila kiadó. A hozzáférés módja: <http://www.aquila.hu/> Ellenőrizve: 2005.03.23

Arcanum. A hozzáférés módja: <http://www.arcanum.hu/> Ellenőrizve: 2005.03.24

Atlantisz Alapítvány és Könyvkiadó - Budapest. A hozzáférés módja: <http://www.atlantiszkiado.hu/> Ellenőrizve: 2005.03.25

Atlantisz. A hozzáférés módja: <http://www.c3.hu/~atlantis/> Ellenőrizve: 2005.03.26

Babits. A hozzáférés módja: <http://www.babitskiado.hu/> Ellenőrizve: 2005.03.27

- Bagolyvár. A hozzáférés módja: <http://www.bagolyvar.hu/> Ellenőrizve: 2005.03.28
- Bencés Kiadó. A hozzáférés módja: <http://www.osb.hu/Kiado/index.html> Ellenőrizve: 2005.03.29
- Corvina. A hozzáférés módja: <http://www.corvinkiado.hu/> Ellenőrizve: 2005.03.30
- E G M O N T. A hozzáférés módja: <http://www.egmont.hu/> Ellenőrizve: 2005.03.31
- Enciklopédia Kiadó. A hozzáférés módja: <http://www.enciklopediakiado.hu/> Ellenőrizve: 2005.04.01
- Fekete Sas. A hozzáférés módja: <http://www.feketesas.hu/> Ellenőrizve: 2005.04.02
- Grimm Könyvkiadó. A hozzáférés módja: <http://www.grimm.hu/> Ellenőrizve: 2005.04.03
- Hajja & Fiai. A hozzáférés módja: <http://www.hajja.hu/> Ellenőrizve: 2005.04.04
- Helikon. A hozzáférés módja: <http://www.helikon.hu/> Ellenőrizve: 2005.04.05
- HVG-kiadványok -Könyvek. A hozzáférés módja: <http://hvg.hu/static2003/kiadvanyok/konyvek/index.html> Ellenőrizve: 2005.04.06
- Kalligram. A hozzáférés módja: <http://www.kalligram.sk/> Ellenőrizve: 2005.04.07
- Kálvin. A hozzáférés módja: <http://www.datanet.hu/kalvinkiado/> Ellenőrizve: 2005.04.08
- Kossuth. A hozzáférés módja: <http://www.kossuth.hu/> Ellenőrizve: 2005.04.09
- Könyves Szövetség. A hozzáférés módja: <http://www.konyves-szovetseg.hu/> Ellenőrizve: 2005.04.10
- Krónika Nova. A hozzáférés módja: <http://www.kronikanova.hu/> Ellenőrizve: 2005.04.11
- Lámpás. A hozzáférés módja: <http://www.pphf.hu/lampaskiado/> Ellenőrizve: 2005.04.12
- Littera Nova. A hozzáférés módja: <http://www.extra.hu/litteranova/> Ellenőrizve: 2005.04.13
- Magvető. A hozzáférés módja: <http://www.magveto.hu/> Ellenőrizve: 2005.04.14
- Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése. A hozzáférés módja: <http://www.mkke.hu/> Ellenőrizve: 2005.04.15
- Masszi Lap- és Könyvkiadó Kft.. A hozzáférés módja: <http://www.masszi.hu/> Ellenőrizve: 2005.04.16
- Minerva Kiadó. A hozzáférés módja: <http://www.minervakiado.hu/> Ellenőrizve: 2005.04.17
- Móra Ferenc Könyvkiadó. A hozzáférés módja: <http://www.morakiado.hu/> Ellenőrizve: 2005.04.18
- Múlt és Jövő. A hozzáférés módja: <http://www.multesjovo.hu/> Ellenőrizve: 2005.04.19
- Műszaki Könyvkiadó. A hozzáférés módja: <http://www.muszakikiado.hu/index.php> Ellenőrizve: 2005.04.20
- Nap Kiadó. A hozzáférés módja: <http://www.napkiado.hu/> Ellenőrizve: 2005.04.21
- NAPKÚT KIADÓ. A hozzáférés módja: <http://www.napkut.hu/> Ellenőrizve: 2005.04.22
- Nemzeti Tankönyvkiadó. A hozzáférés módja: <http://www.ntk.hu/cgi-bin/main.php?temp=index.pge> Ellenőrizve: 2005.04.23
- Osiris. A hozzáférés módja: <http://www.osirikiado.hu/> Ellenőrizve: 2005.04.24
- Pro Pannonia. A hozzáférés módja: <http://www.extra.hu/propanno/> Ellenőrizve: 2005.04.25
- Pytheas Könyvkiadó és Nyomda. A hozzáférés módja: <http://www.pytheas.hu/> Ellenőrizve: 2005.04.26
- Szent István Társulat. A hozzáférés módja: <http://szit.katolikus.hu/> Ellenőrizve: 2005.04.27
- Széphalom Könyvműhely. A hozzáférés módja: <http://www.szephalom-konyvmuhely.hu/>

Ellenőrizve: 2005.04.28

Ulpius-ház Könyvkiadó. A hozzáférés módja: <http://www.ulpiushaz.hu/> Ellenőrizve: 2005.04.29

Verlag Dashofer. A hozzáférés módja: <http://www.dashofer.hu/> Ellenőrizve: 2005.04.30

Veszprémi Egyetemi Kiadó. A hozzáférés módja: <http://www.vein.hu/kiado/> Ellenőrizve: 2005.05.01

2.2.1.1. - E-book kiadók.

HP ebook. A hozzáférés módja: http://www.hpebook.hu/index_1.my Ellenőrizve: 2005.05.04

Jelenkor Villanykönyvtár. A hozzáférés módja: <http://www.jelenkor.com/Mag/Digi.htm> Ellenőrizve: 2005.05.05

Mercator Stúdió. A hozzáférés módja: <http://www.akonyv.hu/> Ellenőrizve: 2005.05.06

2.2.2 - Könyvesboltok.

Alexandra ONLINE. A hozzáférés módja: <http://www.alexandra.hu/> Ellenőrizve: 2005.05.11

Antikváriumok. A hozzáférés módja: <http://www.terebess.hu/konyvkiadas/antikvariumok.html> Ellenőrizve: 2005.05.12

Bábel Könyvesbolt. A hozzáférés módja: <http://www.babel.hu/> Ellenőrizve: 2005.05.13

Bookline Online könyvárúház. A hozzáférés módja: <http://www.bookline.hu/control/newsletter> Ellenőrizve: 2005.05.14

Corvina - Könyvesház a hálózaton. A hozzáférés módja: <http://www.corvina.hu/> Ellenőrizve: 2005.05.15

Erdélyi Könyvház. A hozzáférés módja: <http://www.hhrf.org/erdely/konyvhaz/> Ellenőrizve: 2005.05.16

Fókusz Online Könyvárúház. A hozzáférés módja: <http://www.fokuszonline.hu/> Ellenőrizve: 2005.05.17

Helikon Könyvesház. A hozzáférés módja: <http://www.helikon.hu/konyveshaz/> Ellenőrizve: 2005.05.18

Írók Boltja. A hozzáférés módja: <http://www.irokboltja.hu/> Ellenőrizve: 2005.05.19

Keleti Könyvek Boltja. A hozzáférés módja: <http://home.hu.inter.net/filosz/> Ellenőrizve: 2005.05.20

Kiskapu Könyvesbolt. A hozzáférés módja: <http://www.kiskapu.hu/kiskapu/> Ellenőrizve: 2005.05.21

Könyvkereső. A hozzáférés módja: <http://www.konyvkereso.hu/netacgi/konyvker/index.pl?In=M&fm=idxm.htm> Ellenőrizve: 2005.05.22

Libri. A hozzáférés módja: <http://www.libri.hu/> Ellenőrizve: 2005.05.23

Líra és Lant Kereskedelmi Rt.. A hozzáférés módja: <http://www.lira.hu/> Ellenőrizve: 2005.05.24

Litea Könyvesbolt és Teázó. A hozzáférés módja: <http://www.litea.hu/> Ellenőrizve: 2005.05.25

Magyar Könyvklub Online. A hozzáférés módja: <http://www.mkk.hu/> Ellenőrizve: 2005.05.26

Műegyetemi Könyvesbolt. A hozzáférés módja: <http://www.kiado.bme.hu/> Ellenőrizve: 2005.05.27

Nagy András Könyvkereskedése. A hozzáférés módja: <http://www.externet.hu/bigbandi/>

Ellenőrizve: 2005.05.28

Numero7.com Könyvesbolt. A hozzáférés módja:

http://www.numero7.com/bookstore/commerce.cgi?refer_id=kallai Ellenőrizve: 2005.05.29

Officina '96 Kiadó. A hozzáférés módja: <http://www.officina.hu/> Ellenőrizve: 2005.05.30

UHU - Magyar Könyvklub. A hozzáférés módja: <http://www.uhu.hu/> Ellenőrizve: 2005.05.31

Virtuális Antikvárium. A hozzáférés módja: <http://www.virtantiq.com/> Ellenőrizve: 2005.06.01

2.3 - Könyves portálok, lapok.

Bookline. A hozzáférés módja: <http://www.konyvportal.hu/> Ellenőrizve: 2005.06.06

Budapesti Könyvszemle. A hozzáférés módja: <http://www.hu.net/buksz/> Ellenőrizve: 2005.06.07

EFTAN Egyetemi és főiskolai tankönyv adatbázis. A hozzáférés módja: <http://www.iif.hu/db/efta/> Ellenőrizve: 2005.06.08

Google Print. A hozzáférés módja: <http://print.google.com/googleprint/publisher.html> Ellenőrizve: 2005.06.09

Könyvek, Kiadók. A hozzáférés módja: <http://www.kfki.hu/culture/koki.html> Ellenőrizve: 2005.06.10

Könyvkereső. A hozzáférés módja: [http://www.konyvkereso.hu/netacgi/konyvker/index.pl?](http://www.konyvkereso.hu/netacgi/konyvker/index.pl?In=M&fm=idxm.htm)

[In=M&fm=idxm.htm](http://www.konyvkereso.hu/netacgi/konyvker/index.pl?In=M&fm=idxm.htm) Ellenőrizve: 2005.06.11

Könyvtárellátó. A hozzáférés módja: <http://www.kello.hu/> Ellenőrizve: 2005.06.12

Magyarországi könyvkiadók, könyvterjesztők, könyva. A hozzáférés módja:

<http://www.kfki.hu/kultura/kiadok98.html> Ellenőrizve: 2005.06.13

Új Könyvpiac. A hozzáférés módja: <http://www.ujkonyvpiac.hu/> Ellenőrizve: 2005.06.14

3.0 - Kultúra.

3.1 - Általános kulturális folyóiratok.

Árkádia tájain. A hozzáférés módja: <http://www.arkadia.mng.hu/> Ellenőrizve: 2005.06.20

Architectura Hungariae. A hozzáférés módja: <http://arch.eptort.bme.hu/> Ellenőrizve: 2005.06.25

Az új Magyar Szemle. A hozzáférés módja: <http://www.magarszemle.hu/> Ellenőrizve: 2005.06.26

Beszélő. A hozzáférés módja: <http://beszelo.c3.hu/> Ellenőrizve: 2005.06.27

Bohémia folyóirat. A hozzáférés módja: <http://www.c3.hu/~bohemia/folyirat/tartalom.htm> Ellenőrizve: 2005.06.28

Budapesti Negyed - Lap a városról. A hozzáférés módja: <http://www.bparchiv.hu/magyar/kiadvany/bpn/index.shtml> Ellenőrizve: 2005.06.29

Dunatükör. A hozzáférés módja: <http://www.csucsposta.hu/dunaturkor/> Ellenőrizve: 2005.06.30

Éjjeli őrző. A hozzáférés módja: <http://www.sztaki.hu/providers/nightwatch/> Ellenőrizve: 2005.07.01

Európai füzetek. A hozzáférés módja: <http://www.c3.hu/~eufuzetek/> Ellenőrizve: 2005.07.02

Existentia. A hozzáférés módja: <http://www.existentia.hu/> Ellenőrizve: 2005.07.03

- Fidibusz. A hozzáférés módja: <http://www.fidibusz.hu/> Ellenőrizve: 2005.07.04
- FolkMAGazin. A hozzáférés módja: <http://www.extra.hu/folkmagazin/index.html> Ellenőrizve: 2005.07.05
- FONS - forráskutatás és történeti segéd tudományok. A hozzáférés módja: <http://www.c3.hu/~fons/> Ellenőrizve: 2005.07.06
- Gond - filozófiai esszé folyóirat. A hozzáférés módja: <http://www.c3.hu/~gond/> Ellenőrizve: 2005.07.07
- História. A hozzáférés módja: <http://www.historia.hu/> Ellenőrizve: 2005.07.08
- Jelkép - kommunikáció-közvélemény-média. A hozzáférés módja: <http://www.c3.hu/~jelkep/> Ellenőrizve: 2005.07.09
- Kapu. A hozzáférés módja: <http://members.chello.hu/kapu/> Ellenőrizve: 2005.07.10
- Klió - Történelmi szemlélő folyóirat. A hozzáférés módja: <http://www.c3.hu/~klio/> Ellenőrizve: 2005.07.11
- Korall - társadalomtörténet. A hozzáférés módja: <http://www.korall.org/> Ellenőrizve: 2005.07.12
- Korunk. A hozzáférés módja: <http://www.hhrf.org/korunk/> Ellenőrizve: 2005.07.13
- Laokoon. A hozzáférés módja: <http://laokoon.c3.hu/> Ellenőrizve: 2005.07.14
- Leopold Bloom. A hozzáférés módja: <http://www.leopoldbloom.org/> Ellenőrizve: 2005.01.25
- Magyar Nyelvőr. A hozzáférés módja: <http://www.c3.hu/~nyelvor/nyr.htm> Ellenőrizve: 2005.01.26
- Mérleg. A hozzáférés módja: <http://ourworld.compuserve.com/homepages/merleg/> Ellenőrizve: 2005.01.27
- Millenáris Park. A hozzáférés módja: <http://www.millenaris.hu/index.php?c=aktprog> Ellenőrizve: 2005.06.21
- Mindentudás Egyeteme. A hozzáférés módja: <http://origo.hu/mindentudasegyeteme/eloadasok/index.html> Ellenőrizve: 2005.06.22
- Múlt-kor történelmi webfolyóirat. A hozzáférés módja: <http://www.mult-kor.hu/> Ellenőrizve: 2005.01.28
- Népművész.hu. A hozzáférés módja: <http://www.nepmuvesz.hu/> Ellenőrizve: 2005.01.29
- Penna. A hozzáférés módja: <http://www.extra.hu/penna/> Ellenőrizve: 2005.01.30
- Ponticulus Hungaricus. A hozzáférés módja: <http://members.iif.hu/visontay/ponticulus/> Ellenőrizve: 2005.01.31
- Pro Philosophia Füzetek. A hozzáférés módja: <http://www.c3.hu/~prophil/> Ellenőrizve: 2005.02.01
- Replika. A hozzáférés módja: <http://www.replika.c3.hu/> Ellenőrizve: 2005.02.02
- Rubicon-line. A hozzáférés módja: <http://www.rubicon.hu/> Ellenőrizve: 2005.02.03
- Szabadpart. A hozzáférés módja: <http://www.kodolanyi.hu/szabadpart/> Ellenőrizve: 2005.02.04
- Szellemkép. A hozzáférés módja: <http://www.szellemkep.hu/aloldal-ujtag.html> Ellenőrizve: 2005.02.05
- Szoc.reál. A hozzáférés módja: <http://www.szocrealnet.hu/reallap/szoc.htm> Ellenőrizve: 2005.02.06
- Szociológiai Figyelő. A hozzáférés módja: <http://www.c3.hu/~szf/> Ellenőrizve: 2005.02.07
- Új Magyar Építőművészet. A hozzáférés módja: <http://www.mediaguide.hu/me/> Ellenőrizve:

2005.02.08

Új Művészet. A hozzáférés módja: <http://www.virtuarnet.hu/Ujmuvvm/ujmuvvm.htm> Ellenőrizve:

2005.02.09

Üzenet. A hozzáférés módja: <http://www.zetna.org.yu/uzenet.html> Ellenőrizve: 2005.02.10

Vasi Szemle. A hozzáférés módja: <http://web.axelero.hu/vasiszem/> Ellenőrizve: 2005.02.11

Versmondó. A hozzáférés módja: <http://www.c3.hu/~vers/> Ellenőrizve: 2005.02.12

3.2 - Általános kulturális weboldalak.

ArchivNet XX. századi történeti források. A hozzáférés módja: <http://www.archivnet.hu/>

Ellenőrizve: 2005.02.16

Ars Publica Művészeti Társaság. A hozzáférés módja:

<http://www.muveszetek.com/arspublica/index.html> Ellenőrizve: 2005.02.17

Arthúr Alapítvány. A hozzáférés módja: <http://www.netstudio.hu/arthur/> Ellenőrizve: 2005.02.18

Artpool. A hozzáférés módja: <http://www.artpool.hu/> Ellenőrizve: 2005.02.19

ELTE BTK Informatika Önálló Program. A hozzáférés módja: <http://magyar-irodalom.elte.hu/>

Ellenőrizve: 2005.02.20

Építészfórum - Olvasnivaló építészetről, művészetéről, városról, technológiáról. A hozzáférés

módja: http://epiteszforum.hu/muhely_utopia.php Ellenőrizve: 2005.02.21

EST online. A hozzáférés módja: <http://www.est.hu/> Ellenőrizve: 2005.02.22

Exindex. A hozzáférés módja: <http://exindex.c3.hu/> Ellenőrizve: 2005.02.23

INCO. A hozzáférés módja: <http://www.inco.hu/inco3/fooldal.htm> Ellenőrizve: 2005.02.24

Index - Kultúr - Hírek. A hozzáférés módja: <http://index.hu/kultur/khirek/#2805> Ellenőrizve:

2005.02.25

Index - Kultúra - Fórum. A hozzáférés módja: <http://index.hu/forum/forum.cgi?a=f&f=2&tp=01x>

Ellenőrizve: 2005.02.26

Index - Kulturális ajánló. A hozzáférés módja: <http://index.hu/kultur/naptar> Ellenőrizve: 2005.02.27

Irodalom.lap.hu. A hozzáférés módja: <http://www.irodalom.lap.hu/> Ellenőrizve: 2005.02.28

Magyar Kulturális Gyűjtemény. A hozzáférés módja: <http://www.egyed.com/magyar/> Ellenőrizve:

2005.03.01

Magyar Nemzeti Múzeum. A hozzáférés módja: <http://www.hnm.hu/> Ellenőrizve: 2005.03.02

Magyar népi kultúra. A hozzáférés módja: <http://www.extra.hu/bongyole/> Ellenőrizve: 2005.03.03

Magyarirodalom.lap.hu. A hozzáférés módja: <http://www.magyarirodalom.lap.hu/> Ellenőrizve:

2005.03.04

NapSziget. A hozzáférés módja: <http://www.muveszetek.com/napsziget/> Ellenőrizve: 2005.03.05

Octogon. A hozzáférés módja: <http://www.octogon.hu/index.php?pa=index&sess=&lan=0&kat=-1&cik=2412&lakat=-99> Ellenőrizve: 2005.03.06

Papirusz.hu- Kulturális Portál. A hozzáférés módja: <http://www.papirusz.hu/> Ellenőrizve:

2005.03.07

Szekszárd - kulturális oldal. A hozzáférés módja: <http://www.terrasoft.hu/kultura/> Ellenőrizve: 2005.03.08

Szelence. A hozzáférés módja: <http://www.alfanet.hu/szelence/> Ellenőrizve: 2005.03.09

Szoc.reál. A hozzáférés módja: <http://www.szocrealnet.hu/> Ellenőrizve: 2005.03.10

Terasz.hu. A hozzáférés módja: <http://www.terasz.hu/> Ellenőrizve: 2005.03.11

ÜzeNET. A hozzáférés módja: <http://www.uzenet.hu/> Ellenőrizve: 2005.03.12

WebPILVAX. A hozzáférés módja: <http://www.extra.hu/webpilvax/> Ellenőrizve: 2005.03.13

Www.paper.hu. A hozzáférés módja: <http://www.paper.hu/> Ellenőrizve: 2005.03.14

3.3 - Művészetek.

3.3.1 - Fotó - Film.

Celluloid-világ. A hozzáférés módja: <http://www.celluloidvilag.hu/> Ellenőrizve: 2005.03.20

Cspv.hu. A hozzáférés módja: <http://www.cspv.hu/> Ellenőrizve: 2005.03.21

DVDcenter. A hozzáférés módja: <http://www.relax.hu/> Ellenőrizve: 2005.03.22

Fénypont Videófilm Adatbázis. A hozzáférés módja: <http://www.fenypont.hu/> Ellenőrizve: 2005.03.23

FÉNYPONT. A hozzáférés módja: <http://195.56.44.250/fenypont/default!.html> Ellenőrizve: 2005.03.24

Filmforum. A hozzáférés módja: <http://www.filmforum.hu/> Ellenőrizve: 2005.03.25

Filmhu - a magyar moziportál -. A hozzáférés módja: <http://magyar.film.hu/index.ivy?public.lang=hu-HU> Ellenőrizve: 2005.03.26

Filmkultúra. A hozzáférés módja: <http://www.filmkultura.iif.hu:8080/2004/index.html> Ellenőrizve: 2005.03.27

Filmspirál. A hozzáférés módja: <http://www.filmintezet.hu/magyar/filmint/filmspir/header.htm> Ellenőrizve: 2005.03.28

Filmszemle.hu. A hozzáférés módja: <http://www.filmszemle.hu/main.php> Ellenőrizve: 2005.03.29

Filmtett online. A hozzáférés módja: <http://www.filmtett.ro/> Ellenőrizve: 2005.03.30

Filmunio. A hozzáférés módja: <http://www.filmunio.hu/> Ellenőrizve: 2005.03.31

Filmvilág Online. A hozzáférés módja: <http://www.filmvilag.hu/> Ellenőrizve: 2005.04.01

Index - Cinematrix. A hozzáférés módja: <http://cinematrix.index.hu/> Ellenőrizve: 2005.04.02

Jancsó Miklós. A hozzáférés módja: <http://www.jancso.film.hu/index.ivy> Ellenőrizve: 2005.04.03

Magyar.film.hu. A hozzáférés módja: <http://www.magyar.film.hu/> Ellenőrizve: 2005.04.04

Metropolis. A hozzáférés módja: <http://emc.elte.hu/~metropolis/metropolis.html> Ellenőrizve: 2005.04.05

Mozi - est.hu. A hozzáférés módja: <http://www.est.hu/rovat/mozi/index.cfm> Ellenőrizve: 2005.04.06

Mozinet. A hozzáférés módja: <http://www.mozinet.hu/> Ellenőrizve: 2005.04.07

Moziplussz.hu. A hozzáférés módja: <http://www.moziplussz.hu/index.php> Ellenőrizve: 2005.04.08

Odeon. A hozzáférés módja: <http://www.odeon.hu/> Ellenőrizve: 2005.04.09

PORT.hu - Moziműsor és film adatbázis. A hozzáférés módja:

<http://www.port.hu/pls/ci/cinema.index2> Ellenőrizve: 2005.04.10

PremierPark. A hozzáférés módja: <http://www.premierpark.hu/> Ellenőrizve: 2005.04.11

Sokk magazin. A hozzáférés módja: <http://www.sokkmagazin.hu/> Ellenőrizve: 2005.04.12

Vox. A hozzáférés módja: <http://www.vox.hu/online/index.php> Ellenőrizve: 2005.04.13

3.3.1.1 - Fotó.

Balla Demeter. A hozzáférés módja: <http://www.ballademeter.hu/> Ellenőrizve: 2005.04.16

Foto.lap.hu. A hozzáférés módja: <http://foto.lap.hu/index.html> Ellenőrizve: 2005.04.17

Fotóművészet. A hozzáférés módja: <http://fotomuveszet.elender.hu/> Ellenőrizve: 2005.04.18

Fotóvilág. A hozzáférés módja: <http://www.fotovilag.hu/> Ellenőrizve: 2005.04.19

Koncz Zsuzsa. A hozzáférés módja: <http://www.szin haz.hu/koncz/index.shtml> Ellenőrizve:
2005.04.20

Korniss Peter. A hozzáférés módja: <http://www.webdesign.hu/pkorniss/> Ellenőrizve: 2005.04.21

Magyar Fotográfiai Múzeum. A hozzáférés módja: <http://www.c3.hu/~fotomuz/> Ellenőrizve:
2005.04.22

Magyar Fotomuveszek Szovetsege. A hozzáférés módja: <http://www.webdesign.hu/mfsz/>
Ellenőrizve: 2005.04.23

Olasz Tamás. A hozzáférés módja: <http://www.extra.hu/fotoolasz/> Ellenőrizve: 2005.04.24

Révész Tamás. A hozzáférés módja: <http://www.tamasrevesz.com/> Ellenőrizve: 2005.04.25

Robert Capa. A hozzáférés módja: <http://www.bibl.u-szeged.hu/bibl/mil/ww2/kepek/capa/capa.html>
Ellenőrizve: 2005.04.26

3.3.2 - Színhátszás.

Critikai Lapok. A hozzáférés módja: http://www.c3.hu/~critikai_lapok/ Ellenőrizve: 2005.05.01

Ellenfény. A hozzáférés módja: <http://www.szin haz.hu/ellenfeny/> Ellenőrizve: 2005.05.02

Magyar Színházi Portál. A hozzáférés módja: <http://www.szin haz.hu/f.html> Ellenőrizve: 2005.05.03

Premier. A hozzáférés módja: <http://www.szin haz.hu/premier/index.shtml> Ellenőrizve: 2005.05.04

Színház- kritikai és elméleti folyóirat. A hozzáférés módja: <http://www.lap.szin haz.hu/> Ellenőrizve:
2005.05.05

Színházláz. A hozzáférés módja: <http://www.extra.hu/szin hazlaz/> Ellenőrizve: 2005.05.06

Theatron. A hozzáférés módja: <http://www.szin haz.hu/theatron/> Ellenőrizve: 2005.05.07

Világszínház. A hozzáférés módja: <http://www.oszmi.hu/vilagszin haz.shtml> Ellenőrizve:
2005.05.08

Zsöllye színházi folyóirat. A hozzáférés módja: <http://www.zsollye.hu/> Ellenőrizve: 2005.05.09

3.3.2.1 - Színházak honlapjai.

A Nagyváradi Állami Színház Szigligeti Társulata. A hozzáférés módja:

<http://www.szin haz.hu/szigligeti/> Ellenőrizve: 2005.05.12

Bárka Színház. A hozzáférés módja: <http://www.barka.hu/> Ellenőrizve: 2005.05.13

Bozsik Yvette Társulat. A hozzáférés módja: <http://www.ybozsik.hu/> Ellenőrizve: 2005.05.14

Budapest Bábszínház. A hozzáférés módja: <http://www.budapest-babszin haz.hu/> Ellenőrizve: 2005.05.15

Csiky Gergely Színház - Kaposvár. A hozzáférés módja: <http://www.igm.hu/csiky/> Ellenőrizve: 2005.05.16

Fabula Bábszínház. A hozzáférés módja: <http://www.extra.hu/fabula/> Ellenőrizve: 2005.05.17

Gabalyda Bábszínház. A hozzáférés módja: <http://www.gabalyda.gyor.hu/> Ellenőrizve: 2005.05.18

Gárdonyi Géza Színház. A hozzáférés módja: <http://www.agria.hu/szin haz/> Ellenőrizve: 2005.05.19

Győri Nemzeti Színház. A hozzáférés módja: <http://www.gyoriszin haz.hu/> Ellenőrizve: 2005.05.20

Gyulai Várszínház. A hozzáférés módja: <http://www.c3.hu/~casteatr/index.htm> Ellenőrizve: 2005.05.21

Katona József Színház - Kamra. A hozzáférés módja: <http://www.szin haz.hu/katona/flash.html> Ellenőrizve: 2005.05.22

Kincses Színház. A hozzáférés módja: <http://www.kincsesszin haz.hu/> Ellenőrizve: 2005.05.23

Merlin Nemzetközi Színház. A hozzáférés módja: <http://www.szin haz.hu/merlin/> Ellenőrizve: 2005.05.24

MU színház. A hozzáférés módja: <http://www.mu.hu/> Ellenőrizve: 2005.05.25

Pécsi Nemzeti Színház. A hozzáférés módja: <http://www.baranyanet.hu/szin haz/> Ellenőrizve: 2005.05.26

Studio K. A hozzáférés módja: <http://www.szin haz.hu/studiok/> Ellenőrizve: 2005.05.27

Szegedi Nemzeti Színház. A hozzáférés módja: <http://nemzetiszin haz.szeged.hu/> Ellenőrizve: 2005.05.28

Vígszínház. A hozzáférés módja: <http://www.vigszin haz.hu/> Ellenőrizve: 2005.05.29

Vörösmarty Színház - Székesfehérvár. A hozzáférés módja: <http://www.datatrans.hu/szin haz/> Ellenőrizve: 2005.05.30

3.3.3 - Zene - Tánc.

Bahia Music. A hozzáférés módja: <http://www.bahia.hu/> Ellenőrizve: 2005.06.04

Biomusic. A hozzáférés módja: <http://www.biomusic.hu/> Ellenőrizve: 2005.06.05

Budapest Music Center. A hozzáférés módja: <http://www.bmc.hu/> Ellenőrizve: 2005.06.06

Budapesti Tavasz Fesztivál 2005. A hozzáférés módja: <http://www.festivalcity.hu/btf2005/> Ellenőrizve: 2005.06.07

- Café Momus - komolyzenei magazin. A hozzáférés módja: <http://www.momus.hu/> Ellenőrizve: 2005.06.08
- Chesnov. A hozzáférés módja: <http://chesnov.pardey.org/> Ellenőrizve: 2005.06.09
- Elektronikus zenei irányzatok térképe. A hozzáférés módja: <http://www.di.fm/edmguide/edmguide.html> Ellenőrizve: 2005.06.10
- Fonó. A hozzáférés módja: <http://www.fono.hu/?lang=hu> Ellenőrizve: 2005.06.11
- Impulsecreator. A hozzáférés módja: <http://impulsecreator.pardey.org/> Ellenőrizve: 2005.06.12
- Magyar Állami Operaház. A hozzáférés módja: <http://www.opera.hu/main.html> Ellenőrizve: 2005.06.13
- Magyar Zenei Tanács - Magyar Zenei Információs Központ. A hozzáférés módja: <http://www.hunmusic.hu/home.php> Ellenőrizve: 2005.06.14
- Magyar zeneszerzők. A hozzáférés módja: <http://www.hungarian-composers.com/> Ellenőrizve: 2005.06.15
- Music.hu. A hozzáférés módja: <http://www.music.hu/> Ellenőrizve: 2005.06.16
- Nemzeti Filharmonikus Zenekar és Énekkar. A hozzáférés módja: <http://www.filharmonikusok.hu/> Ellenőrizve: 2005.06.17
- Rádióállomások. A hozzáférés módja: <http://www.microsoft.com/isapi/redir.dll?prd=windows&sbp=mediaplayer&plcid=&pver=6.1&os=&over=&olcid=&clcid=&ar=Media&sba=RadioBar&o1=&o2=&o3=> Ellenőrizve: 2005.06.18
- Táncház, népzene. A hozzáférés módja: <http://www.tanchaz.hu/> Ellenőrizve: 2005.06.19
- Trafó. A hozzáférés módja: <http://www.trafo.hu/> Ellenőrizve: 2005.06.20
- Ultrahang. A hozzáférés módja: <http://www.ultrahang.hu/> Ellenőrizve: 2005.06.21
- Underground. A hozzáférés módja: <http://www.underground.pcdome.hu/> Ellenőrizve: 2005.06.22
- Wanted. A hozzáférés módja: <http://index.hu/wanted/> Ellenőrizve: 2005.06.23
- ZeneFórum Magazin. A hozzáférés módja: <http://www.zeneforum.hu/> Ellenőrizve: 2005.06.24

3.3.4 - Képzőművészet.

- Ámon László. A hozzáférés módja: <http://amonlaszlo.freeweb.hu/index1024.html> Ellenőrizve: 2005.06.28
- Art-info. A hozzáférés módja: <http://art-info.com/> Ellenőrizve: 2005.06.29
- Artpool. A hozzáférés módja: <http://www.artpool.hu/> Ellenőrizve: 2005.06.30
- Balkon. A hozzáférés módja: <http://balkon.c3.hu/> Ellenőrizve: 2005.07.01
- Cene gál Art Gallery. A hozzáférés módja: <http://www.cenegal.hu/> Ellenőrizve: 2005.07.02
- Contemporary Hungarian Painters Portal www.painter.hu. A hozzáférés módja: <http://www.festomuvesz.hu/> Ellenőrizve: 2005.07.03
- Czencz János Galériája. A hozzáférés módja: <http://www.terrasoft.hu/czenczj/> Ellenőrizve: 2005.07.04
- Csomor Katalin festőművész. A hozzáférés módja: http://web.interware.hu/kradnai/csomor/WebArt/index_1.html Ellenőrizve: 2005.07.05

Dr. Csíky László szobrász. A hozzáférés módja: <http://www.csikymed.hu/kiallitas.html> Ellenőrizve: 2005.07.06

Fiatalfőmővészek Stúdiója. A hozzáférés módja: <http://www.c3.hu/fkse/> Ellenőrizve: 2005.07.07

IKON -- A képzőművészeti élet időpontjai. A hozzáférés módja: <http://www.ikon.hungary.com/> Ellenőrizve: 2005.07.08

IKON események. A hozzáférés módja: <http://www.ikon.hungary.com/main?action=artroll> Ellenőrizve: 2005.07.09

Kemenczés Galéria. A hozzáférés módja: <http://www.kemenczesgaleria.hu/> Ellenőrizve: 2005.07.10

Képzőművészet Magyarországon. A hozzáférés módja: <http://www.hung-art.hu/> Ellenőrizve: 2005.07.11

Kortárs magyar festők. A hozzáférés módja: <http://www.festomuvesz.hu/> Ellenőrizve: 2005.07.12

Közelítés Galéria. A hozzáférés módja: <http://www.c3.hu/~kozelit/galeria.htm> Ellenőrizve: 2005.07.13

Ludwig (Kortárs Művészeti) Múzeum. A hozzáférés módja: <http://www.c3.hu/~ludwig/> Ellenőrizve: 2005.07.14

Magyar Iparművészet. A hozzáférés módja: <http://www.virtuarnet.hu/Mipmuv/iparmuv.htm> Ellenőrizve: 2005.07.15

MEO Kortárs Művészeti Gyűjtemény. A hozzáférés módja: <http://meo.org.hu/info/meorol/> Ellenőrizve: 2005.07.16

Múcsarnok. A hozzáférés módja: <http://www.mucsarnok.hu/> Ellenőrizve: 2005.07.17

SI-LA-GI honlapja. A hozzáférés módja: <http://www.si-la-gi.com/> Ellenőrizve: 2005.07.18

SZÁZ SZÉP KÉP (virtuális kiállítás). A hozzáférés módja: <http://mek.oszk.hu/kiallitas/keptar/> Ellenőrizve: 2005.07.19

Szlávics Galéria. A hozzáférés módja: <http://www.szlavics.hu/> Ellenőrizve: 2005.07.20

Új Művészet. A hozzáférés módja: <http://www.virtuarnet.hu/Ujmuvvm/ujmuvvm.htm> Ellenőrizve: 2005.07.21

VirtuArtNet Galéria. A hozzáférés módja: <http://www.virtuarnet.hu/> Ellenőrizve: 2005.07.22

Web Gallery of Art. A hozzáférés módja: <http://www.kfki.hu/~arthp/> Ellenőrizve: 2005.07.23

3.4 - Műsorújságok

ArtMozi kínálat. A hozzáférés módja: <http://www.artmozi.hu/> Ellenőrizve: 2005.07.28

Exindex. A hozzáférés módja: <http://exindex.c3.hu/> Ellenőrizve: 2005.07.29

Fidelio. A hozzáférés módja: <http://www.fidelio.hu/> Ellenőrizve: 2005.07.30

IKON -- A képzőművészeti élet időpontjai. A hozzáférés módja: <http://www.ikon.hungary.com/> Ellenőrizve: 2005.07.31

Index - Kulturális ajánló. A hozzáférés módja: <http://index.hu/kultur/naptar> Ellenőrizve: 2005.08.01

KoncertKalendárium. A hozzáférés módja: <http://www.koncertkalendarium.hu/> Ellenőrizve: 2005.08.02

Pesti Műsor. A hozzáférés módja: <http://www.pestimusor.hu/> Ellenőrizve: 2005.08.03

PestiEST. A hozzáférés módja: <http://www.pestiest.hu/> Ellenőrizve: 2005.08.04

Port.hu. A hozzáférés módja: <http://port.hu/> Ellenőrizve: 2005.08.05

Súgó. A hozzáférés módja: <http://www.sugo.hu/> Ellenőrizve: 2005.01.25

Új Könyvpiac -programok. A hozzáférés módja: <http://www.ujkonyvpiac.hu/programajanlo.asp>
Ellenőrizve: 2005.01.26

3.5 - Kulturális címgűjtemények.

A Neumann-ház honlapja. A hozzáférés módja: <http://www.neumann-haz.hu/> Ellenőrizve: 2005.01.30

A Pánsíp Kulturális címjegyzéke. A hozzáférés módja: <http://hhrf.org/ungparty/cimtar/kultura.html>
Ellenőrizve: 2005.01.31

Art-info.com. A hozzáférés módja: <http://art-info.com/> Ellenőrizve: 2005.02.01

Egységes Regionális Információs Közművelődési Adatbázis - ERIKANET.HU. A hozzáférés módja: http://www.erikanet.hu/index.php?menupont_id=0 Ellenőrizve: 2005.02.02

HUDIR - Művészet-. A hozzáférés módja: http://www.hudir.hu/hudir/Oktatas._kultura/Muveszet/
Ellenőrizve: 2005.02.03

Irodalom.lap.hu. A hozzáférés módja: <http://irodalom.lap.hu/> Ellenőrizve: 2005.02.04

KIA.. Kortárs Irodalmi Adattár. A hozzáférés módja: <http://www.kontextus.hu/kia/kia.php?file=e-impreszum> Ellenőrizve: 2005.02.05

Kontextus.hu. A hozzáférés módja: <http://www.kontextus.hu/laptarlat/index.html> Ellenőrizve: 2005.02.06

Kultura.lap.hu. A hozzáférés módja: <http://kultura.lap.hu/> Ellenőrizve: 2005.02.07

Magyar Kulturális Honlap. A hozzáférés módja: <http://www.port.hu/kultura/> Ellenőrizve: 2005.02.08

Magyar Művelődési Hálózat Információs Rendszere. A hozzáférés módja: <http://www.mmi.hu/>
Ellenőrizve: 2005.02.09

Művészeti Böngésző - minden, ami művészet. A hozzáférés módja: <http://www.muveszetek.com/>
Ellenőrizve: 2005.02.10

Scripta. A hozzáférés módja: <http://www.c3.hu/scripta/> Ellenőrizve: 2005.02.11

SZEMFÜLES. A hozzáférés módja: <http://www.szemfules.hu/> Ellenőrizve: 2005.02.12

Újságosstand. A hozzáférés módja: <http://www.pcshop.hu/ujsgm.htm> Ellenőrizve: 2005.02.13

WebKat.hu. A hozzáférés módja: <http://www.neumann-haz.hu/scripts/webkat> Ellenőrizve: 2005.02.14

8. Irodalom

- 1) Ablonczyné Dr Mihályka Livia: A szaknyelvi kommunikációs kultúra. [Elektronikus dokumentum.] URL: <http://www.duf.hu/kf/nyelvikonf/2003/AML.htm>

- 2) Bakonyi Géza: Tartalomszolgáltatás - egy folyóirat digitális feldolgozása. [Elektronikus dokumentum.] URL: <http://nws.iif.hu/ncd2000/docs/eloadas/29/index.htm>
- 3) Bakonyi Géza: A hálózat használata a nyelv- és irodalomtudomány területén. In: NIIF Információs Füzetek I. 12.6 [Elektronikus dokumentum.] Budapest, 1997. július URL: http://www.iif.hu/index.php?headline=szolg&text=dokumentumok/niif_fuzetek/nyelviro.html&nomenu=1#Irodalom1
- 4) Bardóczy Sándor: Városok metamorfózisa/1. A cyber-punk és a városrehabilitáció In: Építészforum [Elektronikus dokumentum.] URL: http://www.epiteszforum.hu/holmi_detailed.php?mhmid=3275
- 5) Bayer Judit: A filter mint a tartalomszabályozás eszköze. In: Médiakutató, 2004 tél [Elektronikus dokumentum.] URL: http://www.mediakutato.hu/cikk/2002_04_tel/08_filter/01.html
- 6) Belinszki Eszter: A kritikai kultúrakutatás a médiaelemzés gyakorlatában. In: Médiakutató, 2000 ősz [Elektronikus dokumentum.] URL: http://www.mediakutato.hu/cikk/2000_01_osz/06_a_kritikai_kulturakutatas_a_mediaelemzes_gyakorlataban/
- 7) Benczik Vilmos: A gyökerek közelében maradni - Gondolatok az emberi kommunikáció alaptermészetéről. [Elektronikus dokumentum.] URL: <http://21.sz.phil-inst.hu/Benczik/benczik.htm>
- 8) Benczik Vilmos: NYELV, ÍRÁS, IRODALOM. MTA [Elektronikus dokumentum.] URL: http://nyitottegyetem.phil-inst.hu/kmfil/kmkt/Benczik_book/benczik_tart.htm
- 9) Benda Klára: Minerva komputerbe költözik. In: Médiakutató, 2002 nyár [Elektronikus dokumentum.] URL: http://www.mediakutato.hu/cikk/2002_02_nyar/08_minerva_komputer/01.html
- 10) Bényei Miklós: A kistélepülési könyvtárak helyismereti gyűjteményeinek kialakítása. In: Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2004. II. [Elektronikus dokumentum.] URL: <http://www.ki.oszk.hu/3k/valcikkek/valcikkek0402/benyei.html>
- 11) Bodó Balázs: A mély link. In: Beszélő, 2003 09. [Elektronikus dokumentum.] URL: <http://beszelo.c3.hu/03/09/05bodo.htm>
- 12) Csányi Gábor–Szendrői Balázs: Szociális hálózatok. [Elektronikus dokumentum.] URL: http://beszelo.c3.hu/04/0708/12_5csanyi.htm
- 13) Csepeli György: A tömegek ereje. [Elektronikus dokumentum.] URL: <http://www.mozgovilag.hu/2001/01/jan6.htm>
- 14) Csorba József: Az információs társadalom irodalma . Castells az Információ Koráról In: INCO 1. [Elektronikus dokumentum.] URL: <http://www.inco.hu/inco1/szemle/cikk1r.htm>
- 15) Dányi Endre – Altorjai Szilvia (Médiakutató): A kritikus tömeg és a kritikusok tömege. In: Médiakutató, 2003 ősz [Elektronikus dokumentum.] URL: http://www.mediakutato.hu/cikk/2003_03_osz/05_kritikus_tomeg/01.html
- 16) Dessewffy Tibor – Dányi Endre (Médiakutató): A beomló idő és a technológia szövedéke. In: Médiakutató, 2002 ősz [Elektronikus dokumentum.] URL: http://www.mediakutato.hu/cikk/2002_03_osz/03_beomlo_ido

- 17) Dessewffy Tibor: Az információs társadalom lehetőségei Magyarországon. In: Médiakutató, 2002 tavasz [Elektronikus dokumentum.] URL:
http://www.mediakutato.hu/cikk/2002_01_tavasz/08_informacios_tarsadalom/01.html
- 18) Dezsényi Csaba – Varga Péter – Mészáros Tamás – Strausz György – Dobrowiecki Tadeusz: Tudásalapú információkinyerés: az IKF projekt. In: TMT 51. évfolyam (2004) 5. szám [Elektronikus dokumentum.] URL: http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=3616&issue_id=450
- 19) Dippold Péter: A CALIMERA-program . In: Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2004. III. [Elektronikus dokumentum.] URL:
<http://www.ki.oszk.hu/3k/valcikkek/valcikkek0403/dippold.html>
- 20) Dr. Szűcs Olga - Pásztor Erika Katalina.: Internet és művészet: új médium, régi kérdések. In: Építészfórum [Elektronikus dokumentum.] URL:
http://www.epiteszforum.hu/muhely_utoxia.php?muid=113
- 21) Drótos László: Beilleszkedés a hálózat virtuális világába. In: NIIF Információs Füzetek I. 11. [Elektronikus dokumentum.] N.I.I.F. Budapest, 1995. március URL:
http://www.iif.hu/index.php?headline=szolg&text=dokumentumok/niif_fuzetek/virtual.html&nomenu=1#ref2
- 22) F. Tóth Krisztina: Könyv, szöveg, dokumentum, e-könyv. In: Médiakutató, 2004 tél [Elektronikus dokumentum.] URL:
http://www.mediakutato.hu/cikk/2002_04_tel/09_konyv_szoveg/01.html
- 23) Fehér Katalin: A virtuális valóság elmélete és gyakorlata. In: Médiakutató, 2003 nyár [Elektronikus dokumentum.] URL:
http://www.mediakutato.hu/cikk/2003_02_nyar/06_virtualis_valosag/01.html
- 24) Flammich Mariann: Hackerek. In: Médiakutató, 2002 ősz [Elektronikus dokumentum.] URL:
http://www.mediakutato.hu/cikk/2002_03_osz/01_hackerek/01.html
- 25) Fleischer Tamás: A kistérségi fejlődés és a helyi közlekedési hálózatok összefüggéséről. In: Építészfórum [Elektronikus dokumentum.] URL:
http://www.epiteszforum.hu/muhely_utoxia/fleischer_kistersegek.pdf
- 26) Földvári Melinda: Építészet az információs társadalomban . In: Építészfórum [Elektronikus dokumentum.] URL: http://www.epiteszforum.hu/muhely_utoxia.php?muid=216
- 27) Fülöp Csaba – Kovács László – Micsik András: A metaadatsémák és a szemantikus web: egységesítés és specializáció a metaadatok világában. In: TMT 51. évfolyam (2004) 7. szám [Elektronikus dokumentum.] URL: http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=3648&issue_id=452
- 28) Galántai Zoltán: E-privacy olvasókönyv. [Elektronikus dokumentum.] Arisztotelész Kiadó, Budapest, 2003 URL: <http://galantai.inno.bme.hu/e-privacy-book/e-privacy-book-01.html>
- 29) Galántai Zoltán: Zéró tolerancia az interneten. [Elektronikus dokumentum.] URL:
<http://beszelo.c3.hu/02/06/06galantai.htm>
- 30) Gow, Gordon A.: Mobilszórakozás és mindennapi élet. In: Médiakutató, 2004 tél [Elektronikus dokumentum.] URL:

- http://www.mediakutato.hu/cikk/2004_04_tel/03_mobilszorakozas_es_mindennapi_elet/01.html
- 31) Göbl Gabriella - Józsa András: Kistérség - vasút.. Közösségi terek. [Honlap.] URL: <http://www.szellemvasut.3gteam.hu/0.html>
- 32) György Péter: Az utópia ígétéről. [Elektronikus dokumentum.] URL: <http://beszelo.c3.hu/04/01/13gyorgy.htm>
- 33) György Péter: Magyar Médiamítoszok. [Elektronikus dokumentum.] URL: <http://es.fullnet.hu/9951-52/gyorgy.htm>
- 34) György Péter: Virtuális távolság. [Elektronikus dokumentum.] URL: http://21st.century.phil-inst.hu/2002_konf/Gyorgy/gyorgy_hn.htm
- 35) György Péter: Közszolgálat a globális technokultúra korában . In: MédiaKutató, 2005 tavasz [Elektronikus dokumentum.] URL: http://www.mediakutato.hu/cikk/2005_01_tavasz/07_kozszolgalat/01.html
- 36) Halmai Gábor: A kommunikációs jogokról. In: MédiaKutató, 2001 ősz [Elektronikus dokumentum.] URL: http://www.mediakutato.hu/cikk/2001_03_osz/03_a_kommunikacios_jogokrol/01.html
- 37) Heller Mária: ÚJ KOMMUNIKÁCIÓS HELYZETEK ÉS SZÜKSÉGLETEK - A HIERARCHIKUS NYILVÁNOSSÁGOK KIALAKULÁSA. [Elektronikus dokumentum.] URL: http://21st.century.phil-inst.hu/2001_marc/brosura_hm/heller.htm
- 38) Herbert Hrachovec -: Közvetített jelenlét. [Elektronikus dokumentum.] URL: http://21st.century.phil-inst.hu/2002_konf/Hrachovec/hh_hn.htm
- 39) Hollen Lees, Lynn: Urban Public Space. In: A Modern Metropolisz Szerk.: Andrew Lees és Lynn Hollen Lees [Elektronikus dokumentum.] Budapesti Negyed 6-7. 1994. tél - 1995. tavasz URL: http://www.bparchiv.hu/magyar/kiadvany/bpn/06_07/index.html
- 40) Horváth Péter: Az információtudomány történeti háttere VII.. In: TMT 49. évfolyam (2002) 1. szám [Elektronikus dokumentum.] URL: http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=505&issue_id=31
- 41) Horváth Péter: Az információtudomány történeti háttere VIII.. In: TMT 49. évfolyam (2002) 3. szám [Elektronikus dokumentum.] URL: http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=570&issue_id=39
- 42) Horváth Péter: Az információtudomány történeti háttere I.. In: TMT 48. évfolyam (2001) 4. szám [Elektronikus dokumentum.] URL: http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=1106&issue_id=37
- 43) Horváth Péter: Az információtudomány történeti háttere II.. In: TMT 48. évfolyam (2001) 5. szám [Elektronikus dokumentum.] URL: http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=1622&issue_id=35
- 44) Horváth Péter: Az információtudomány történeti háttere III.. In: TMT 48. évfolyam (2001) 6-7. szám [Elektronikus dokumentum.] URL: http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=1009&issue_id=36
- 45) Horváth Péter: Az információtudomány történeti háttere IV.. In: TMT 48. évfolyam (2001) 8.

- szám [Elektronikus dokumentum.] URL: http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=522&issue_id=34
- 46) Horváth Péter: Az információtudomány történeti háttere V.. In: TMT 48. évfolyam (2001) 9-10. szám [Elektronikus dokumentum.] URL: http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=462&issue_id=28
- 47) Horváth Péter: Az információtudomány történeti háttere VI.. In: TMT 48. évfolyam (2001) 11. szám [Elektronikus dokumentum.] URL: http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=476&issue_id=32
- 48) Ignéczi Lilla: Tématérkép belső fejlesztéssel – Vizuális tezausz a magyar internet katalógusában. In: TMT 51. évfolyam (2004) 7. szám [Elektronikus dokumentum.] URL: http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=3649&issue_id=452
- 49) Kiss Endre: A TÖRTÉNETI-TÁRSADALMI TÉR ÉS IDŐ. In: INCO 8. [Elektronikus dokumentum.] URL: <http://www.inco.hu/inco8/kozpont/ovocikk2.htm>
- 50) Kiss Endre: Negyedik kulturális technika vagy a tudás társadalma. In: Kiss Endre honlapja [Elektronikus dokumentum.] URL: <http://www.pointernet.pds.hu/kissendre/tudastarsadalom/20041201155545996000000657.html>
- 51) Kiss Endre: TUDÁSTÁRSADALOM AVAGY A LEGUJABB UTÓPIA A LEGUTOLSÓ IS. In: Kiss Endre honlapja [Elektronikus dokumentum.] URL: <http://www.pointernet.pds.hu/kissendre/konyvek/20050404012422482000000426.html>
- 52) Kolin Péter: A kultúra változása az információs korszakban. Előadás. MTA ITTK szakmai napok 2002 URL: http://www.ittk.hu/web/docs/kolin/a_kultura_valtozasa.pdf
- 53) Kolin Péter: Az Információs Társadalom és a kultúra evolúciója. In: Valóság 1999. 10. [Elektronikus dokumentum.] URL: http://www.ittk.hu/web/docs/kolin/a_kultura_evolutionja.pdf
- 54) Kolin Péter: Kultúraelméleti modell a digitális szakadék távoli hatásairól. In: Az ITTK műhelyei - A kultúra kódjai [Elektronikus dokumentum.] URL: http://www.ittk.hu/web/docs/kolin/kulturaelméleti_modell.pdf
- 55) Koltay Tibor: A hálózat használata a könyvtári feldolgozó munkában, a tájékoztatásban és a könyvtártudomány területén . [Elektronikus dokumentum.] : html-könyv / Koltay Tibor ; [készült a Nemzeti Kulturális Alapprogram támogatásával]. - 1.1 verzió. - szöveg. - 2000 URL: <http://www.bibl.u-szeged.hu/bibl/eforras/tananyag/informatika/koltay/tartalom.html>
- 56) Koltay Tibor: A hálózat használata a könyvtárakban. In: NIIF Információs Füzetek I. 13. [Elektronikus dokumentum.] N.I.I.F. Budapest, 1997 URL: http://www.iif.hu/dokumentumok/niif_fuzetek/konyvtar.html
- 57) Lustyik Katalin: A netpornográfia és az amerikai gyermek. In: Médiakutató, 2000 ősz [Elektronikus dokumentum.] URL: http://www.mediakutato.hu/cikk/2000_01_osz/05_a_netpornografia_es_az_amerikai_gyermek/01.html
- 58) Mader Béla: Információs és kommunikációs technológiák kutatási, fejlesztési és innovációs

- irányai . In: TMT 48. évfolyam (2001) 9-10. szám [Elektronikus dokumentum.] URL:
http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=463&issue_id=28
- 59) Mark Deuze: A web és a webes újságírás típusai. In: Médiakutató, 2003 ősz [Elektronikus dokumentum.] URL:
http://www.mediakutato.hu/cikk/2003_03_osz/04_webes_ujsgiras/01.html
- 60) MAROSÁN György: Merre mutat a Történelem nyila?. F Fukuyama - A nagy szétbomlás
In: Szocháló.hu [Elektronikus dokumentum.] URL: http://www.szochalo.hu/index.php?p=news&news_id=1767
- 61) Meskó Eszter: Aranyrög vagy csillogó szemét? – Az internetes források kritikai értékelése.
In: TMT 51. évfolyam (2004) 2. szám [Elektronikus dokumentum.] URL:
http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=3511&issue_id=448
- 62) Mészáros Anikó: Kis információs társadalmi körkép. In: TMT 48. évfolyam (2001) 5. szám
[Elektronikus dokumentum.] URL: http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=1623&issue_id=35
- 63) Mészáros Rezső: A kibertér társadalomföldrajzi megközelítése. [Elektronikus dokumentum.] URL: <http://nyitottegyetem.phil-inst.hu/kmfil/kmkt/meszrezs.htm>
- 64) Michael Kunczik: A demokratikus újságírás. In: Médiakutató, 2001 nyár [Elektronikus dokumentum.] URL:
http://www.mediakutato.hu/cikk/2001_02_nyar/01_demokratikus_ujsgiras/01.html
- 65) Molnár Szilárd - Z. Karvalics László - Kollányi Bence: Magyar információs társadalom.
Éves jelentés, 2004 In: MEK, Könyvtár, információtudomány/Információs társadalom
[Elektronikus dokumentum.] URL: <http://mek.oszk.hu/02700/02725/>
- 66) Monok István: Kutatás, állományfeltárás, szerzővé válás. In: Könyv, Könyvtár, Könyvtáros,
1999. IX. [Elektronikus dokumentum.] URL:
<http://www.ki.oszk.hu/3k/valcikkek/valcikkek9909/monok.html>
- 67) Nicola Green -: A közösség újrameghatározása - magánszféra és számonkérhetőség.
[Elektronikus dokumentum.] URL: http://21st.century.phil-inst.hu/2002_konf/Green/green_hn.htm
- 68) Nyíri Kristóf: Bevezetés a kommunikációfilozófiába. [Elektronikus dokumentum.] URL:
http://nyitottegyetem.phil-inst.hu/kmfil/bevkm_long.htm
- 69) P. L.: Két szint között kattintgatva - Bence György filozófus a Metazinről - Népszabadság.
In: Népszabadság, 2005. február 1 [Elektronikus dokumentum.] URL:
<http://nol.hu/cikk/350402/>
- 70) Papacharissi, Zizi: A virtuális szféra. In: Médiakutató, 2003 tavasz [Elektronikus dokumentum.] URL:
http://www.mediakutato.hu/cikk/2003_01_tavasz/07_virtualis_szfera/01.html
- 71) Pásztor Erika Katalina: Retro-szintézis. A média logikája az építészetben In: Építészfórum
[Elektronikus dokumentum.] URL: http://www.epiteszforum.hu/muhely_utopia.php?muid=128
- 72) Pintér Róbert: A magyar információs társadalom fejlődése és fejlettsége a fejlesztők

- szempontjából . In: MEK [Elektronikus dokumentum.] URL:
<http://mek.oszk.hu/02300/02336/>
- 73) Pléh Csaba: Bevezetés a megismeréstudományba. [Elektronikus dokumentum.] URL:
<http://nyitottegyetem.phil-inst.hu/cog/cimlap.htm>
- 74) Pléh Csaba: Új kommunikáció - új gondolkodás. [Elektronikus dokumentum.] URL:
<http://oktatas.gallup.hu/Opinion/plehcsaba010226.htm>
- 75) Polyák Gábor: Biztonság az interneten. In: Médiakutató, 2001 őszi [Elektronikus dokumentum.] URL:
http://www.mediakutato.hu/cikk/2001_03_05_biztonsag_az_interneten/01.html
- 76) Polyák Gábor: Megjegyzések a digitális kor médiapolitikájához. In: Médiakutató, 2003 őszi [Elektronikus dokumentum.] URL:
http://www.mediakutato.hu/cikk/2002_03_07_digitalis_kor/01.html
- 77) Polyák Levente: Átláthatatlan városok. In: Építészfórum [Elektronikus dokumentum.] URL:
http://www.epiteszforum.hu/muhely_utoxia.php?muid=188
- 78) Price, Monroe E.: A televízió, a nyilvános szféra és a nemzeti identitás. [Elektronikus dokumentum.] URL: <http://www.fil.hu/uniworld/egyetem/restricted/polfiz2/price.htm>
- 79) Radnoti Sándor -: Az olvasás muzealizálódása. [Elektronikus dokumentum.] URL:
http://nyitottegyetem.phil-inst.hu/kmfil/kmkt/Radnoti_olvasas.htm
- 80) Sajó András .: Internet-demokrácia. [Elektronikus dokumentum.] URL: <http://beszelo.c3.hu/03/0708/08sajo.htm>
- 81) Sajó Andrea: Hogyan indítsunk elektronikus folyóiratot?. In: TMT 48. évfolyam (2001) 12. szám [Elektronikus dokumentum.] URL: http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=487&issue_id=33
- 82) Sonnevend Péter: Információs társadalom és könyvtár. In: Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2002. V. [Elektronikus dokumentum.] URL:
<http://www.ki.oszk.hu/3k/valcikkek/valcikkek0205/sonnevend.html>
- 83) Specker Balázs: A Google szünetelteti digitális könyvtárát. In: SG.hu 2005. augusztus 13. [Elektronikus dokumentum.] URL: <http://www.sg.hu/cikk.php?cid=38684>
- 84) Szalóki Gabriella: Digitális kultúra Európában – a Minerva projekt. In: TMT 52. évfolyam (2005) 1. szám [Elektronikus dokumentum.] URL:
http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=3812&issue_id=458
- 85) SZATHMÁRY EÖRS - JOHN MAYNARD SMITH -: Az emberi nyelvkészség eredete. [Elektronikus dokumentum.] URL:
<http://www.sulinet.hu/termeszetvilaga/archiv/2000/0002/02.html>
- 86) Szilágyi-Gál Mihály: A kommunikáció mint az eltérő igények etikája. In: Médiakutató, 2001 tél [Elektronikus dokumentum.] URL:
http://www.mediakutato.hu/cikk/2001_04_tel/12_kommunikacio_mint_az_eltero_igenyek_etikaja/01.html
- 87) Tamás Dénes: A filozófia médiumai. MTA [Elektronikus dokumentum.] URL:
http://nyitottegyetem.phil-inst.hu/kmfil/kmkt/Tamas_Denes_el.htm

- 88) Tószegi Zsuzsanna: A hazai digitális könyvtárak szerepe a kulturális örökség digitalizálásában és hozzáférhetővé tételében*. In: TMT 49. évfolyam (2002) 4. szám [Elektronikus dokumentum.] URL: http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=611&issue_id=40
- 89) Tóth Máté: A könyvtáros szakma szerepváltása a digitális korban - Trendek a hazai és nemzetközi könyvtárügyben. In: TMT 51. évfolyam (2004) 1. szám [Elektronikus dokumentum.] URL: http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=3486&issue_id=447
- 90) Tóth Máté: A könyvtáros szakma az ezredfordulón. nemzetközi kitekintés In: Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2002. V. [Elektronikus dokumentum.] URL: <http://www.ki.oszk.hu/3k/valcikkek/valcikkek0205/toth.html>
- 91) Ungváry Rudolf: Tezaurusz és ontológia, avagy a fogalmi ismertetőjegyek generikus öröklődésének formalizálása. In: TMT 51. évfolyam (2004) 5. szám [Elektronikus dokumentum.] URL: http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=3615&issue_id=450
- 92) Vágvölgyi B. András: WAParadicsom avagy információs társadalom keitai denwára hangolva. In: Médiakutató, 2004 tél [Elektronikus dokumentum.] URL: http://www.mediakutato.hu/cikk/2003_04_tel/08_waparadicsom/01.html
- 93) Vályi Gábor: Az alulról jövő kulturális globalizáció és az internet. In: Médiakutató, 2004 nyár [Elektronikus dokumentum.] URL: http://www.mediakutato.hu/cikk/2004_02_nyar/07_alulrol_jovo
- 94) Vilém Flusser: Az írás. [Elektronikus dokumentum.] URL: <http://www.artpool.hu/Flusser/Iras/00.html>
- 95) Wild Judit: Hogyan mondjam el neked. In: Médiakutató, 2004 tél [Elektronikus dokumentum.] URL: http://www.mediakutato.hu/cikk/2004_04_tel/02_hogyan_mondjam/01.html
- 96) Z. Karvalics László: A netnemzedék vizsgálatának szemléleti alapjai. In: Új Pedagógiai Szemle, 2001 július-augusztus [Elektronikus dokumentum.] URL: <http://www.oki.hu/cikk.php?kod=2001-07-it-Karvalics-Netnemzedek.html>
- 97) Zsardon Béla: Gloobális villanykatalógus és kiadói hidegrázs. In: Médiamix, 2005. szeptember [Elektronikus dokumentum.] URL: <http://zsardon.hu/kezirat/gp.htm>
- 98) 20 Year USENET Archive on Google Groups. [Honlap.] URL: http://www.google.com/googlegroups/archive_announce_20.html
- 99) A 21. századi kommunikáció új útjai. [Elektronikus dokumentum.] URL: http://21st.century.phil-inst.hu/2001_dec_konf/contents.htm
- 100) A 21. századi kommunikáció új útjai - MTA. [Honlap.] URL: http://21st.century.phil-inst.hu/2001_dec_konf/contents.htm
- 101) A digitális könyvtár és a szerzői jog. [Elektronikus dokumentum.] URL: <http://epa.oszk.hu/html/irattar/2002tanv.htm>
- 102) A legelső weboldal. [Honlap.] URL: <http://www.w3.org/History/19921103-hypertext/hypertext/WWW/TheProject.html>
- 103) A metaadatsémák és a szemantikus web - egységesítés és specializáció a metaadatok

- világában. [Elektronikus dokumentum.] URL: http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=3648&issue_id=452
- 104)A számítógéptől az információs társadalomig - Havass Miklós - [origo]. [Fórum.] URL: <http://forum.origo.hu/forum?act=show&fid=62785>
- 105)A világháló nyelve. Bódi Zoltán könyve a hazai internetes nyelvhasználatról In: Agent portál, 2004.03.17. [Elektronikus dokumentum.] URL: <http://www.agent.ai/main.php?folderID=165&articleID=1004&ctag=articlelist&iid=1&part=2>
- 106)Agent Portal - Emergencia hangyák ágensek. [Honlap.] URL: <http://www.agent.ai/main.php?folderID=168>
- 107)Agent Portal - Információs társadalom. [Honlap.] URL: <http://www.agent.ai/main.php?folderID=165>
- 108)Agent Portal -Internet - networking. [Honlap.] URL: <http://www.agent.ai/main.php?folderID=166>
- 109)AI-Mesterséges intelligencia - Index. [Fórum.] URL: <http://forum.index.hu/Article/showArticle?t=9032880&la=39348075>
- 110)Berend T. Iván - A globalizáció és hatása Európában [origo]. [Fórum.] URL: <http://forum.origo.hu/forum?act=show&fid=74831>
- 111)BME MOKK tanulmánygyűjtemény. [Elektronikus dokumentum.] URL: http://mokk.bme.hu/bibliography_view
- 112)BME MOKK tanulmánygyűjtemény. [Honlap.] URL: http://mokk.bme.hu/bibliography_view
- 113)BT Exact Views of the future. [Honlap.] URL: <http://www.btexact.com/publications/futurology>
- 114)Calimera útmutató. [Elektronikus dokumentum.] URL: <http://www.ki.oszk.hu/calimera/index.html>
- 115)CALIMERA-program. [Honlap.] URL: <http://www.ki.oszk.hu/3k/valcikkek/valcikkek0403/dippold.html>
- 116)chromatic's essays A GUI for the Gurus. [Elektronikus dokumentum.] URL: <http://snafu.wgz.org/chromatic/essays/GuruGUI.html>
- 117)Civil kutatási jelentés - NCA 2004-2005. In: ITTK kutatás [Elektronikus dokumentum.] A kutatás vezetője: Pintér Róbert URL: <http://www.ittk.hu/web/kutatasok.html>
- 118)CORDIS FP6 Step by step Home. [Honlap.] URL: <http://www.cordis.lu/fp6/stepbystep/home.html>
- 119)Creative Commons - BME MOKK. [Elektronikus dokumentum.] URL: <http://mokk.bme.hu/projektek/creativecommons/bevezeto>
- 120)Deja Vu (re-)creating web history. [Honlap.] URL: <http://www.dejavu.org/>
- 121)Dessewffy Tibor honlapja. [Elektronikus dokumentum.] URL: <http://dessewffytibor.tatk.elte.hu/>
- 122)DHTML megoldások. [Honlap.] URL: <http://www.behsci.sote.hu/dhtml.htm>
- 123)DigiCULT - Technology Watch. [Honlap.] URL: <http://www.digicult.info/pages/techwatch.php>

- 124) Digitális könyvtárak és projektek. [Honlap.] URL:
<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/konyvtar/ekonyvt/digkvt/html/>
- 125) Digitális könyvtári kezdeményezések. [Honlap.] URL:
<http://mek.oszk.hu/egyesulet/diglibnap/index.htm>
- 126) Digitalizálás lépésről-lépésre - Műhelykonferencia az Országos Széchényi Könyvtárban
2004. november 10-11.. In: MEK [Elektronikus dokumentum.] URL:
<http://www.mek.oszk.hu/minerva/html/digkonf200411/index.htm>
- 127) E-book. A digitális könyv. - Index. [Fórum.] URL: <http://forum.index.hu/Article/showArticle?t=9014128&la=38517722>
- 128) eContentplus - HOME - Europa - DG Information Society & Media. [Elektronikus dokumentum.] URL:
http://europa.eu.int/information_society/activities/econtentplus/index_en.htm
- 129) Electronic Cultural Atlas Initiative. [Honlap.] URL: <http://www.ecai.org/>
- 130) EUROPA - Culture - European Commission - Culture - Portal - homepage. [Elektronikus dokumentum.] URL: http://europa.eu.int/comm/culture/portal/index_en.htm
- 131) Filológia és digitális barbárság -BIÖP. [Fórum.] URL: <http://magyar-irodalom.elte.hu/forum2//index.php?showtopic=8>
- 132) FORRÓDRÓT - BIÖP. [Fórum.] URL: <http://magyar-irodalom.elte.hu/forum2//index.php?showtopic=12&st=210>
- 133) Free as in Freedom Table of Contents. [Honlap.] URL:
<http://www.oreilly.com/openbook/freedom/>
- 134) FreeTechBooks. [Honlap.] URL: <http://www.freetechbooks.com/>
- 135) Galantai Zoltan - a másolás jog(talansá)a. [Honlap.] URL:
<http://galantai.inno.bme.hu/copyright/index.html>
- 136) Galantai Zoltán tanulmányai. [Elektronikus dokumentum.] URL:
<http://galantai.inno.bme.hu/download.html>
- 137) Gépi fordítás - Index. [Fórum.] URL: <http://forum.index.hu/Article/showArticle?t=9068936&la=37900158>
- 138) Goethe-Institut Budapest - Nemzetközi könyvtáros konferencia. [Honlap.] URL:
http://www.goethe.de/ms/bud/biblio/un_bk-th.htm
- 139) Hálózatelmélet. In: Agent portál [Elektronikus dokumentum.] URL:
<http://www.agent.ai/main.php?folderID=166&articleID=879&ctag=articlelist&iid=1>
- 140) History of PC Viruses. [Honlap.] URL: http://www.claws-and-paws.com/virus/papers/solomon_history.shtml
- 141) Hivatkozás távoli hozzáférésű HTML-dokumentumokra. [Honlap.] URL:
http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=1536&issue_id=29
- 142) Horváth Iván - Balassi és a számítógépes irodalomkutatás - [origo]. [Fórum.] URL:
<http://forum.origo.hu/forum?act=show&fid=69988>
- 143) HOWTO search the WEB. [Elektronikus dokumentum.] URL:
<http://www.michaelmoser.org/searchworkshop/howtosearch.htm>

- 144)HTML Készítés. [Honlap.] URL: <http://avalon.aut.bme.hu/~bigtom/htmlt/fo lap.htm>
- 145)HTML leírás. [Honlap.] URL: http://htmlinfo.polyhistor.hu/html_ref/main.htm
- 146)HTML META, REL and REV Tags. [Honlap.] URL: <http://vancouver-webpages.com/META/>
- 147)HTML tanfolyam. [Honlap.] URL: <http://www.webradio.hu/comp/html/index.htm>
- 148)HTML-infoportál. [Honlap.] URL: <http://htmlinfo.polyhistor.hu/>
- 149)HTML-tanfolyam. [Honlap.] URL: <http://www.tferi.hu/konyv5/html/htmlang0.html>
- 150)html-xml-css letöltések. [Honlap.] URL: http://www.zvon.org/index.php?nav_id=3
- 151)Hypertext – T038043 sz. OTKA-kutatás. [Honlap.] URL: <http://magyar-irodalom.elte.hu/biop/otka038043/>
- 152)informatika.lap.hu. [Honlap.] URL: <http://informatika.lap.hu/>
- 153)Internet Archive Wayback Machine. [Honlap.] URL: <http://www.archive.org/web/web.php>
- 154)Internet Archive -11billió megörökített weblap. [Honlap.] URL: <http://webdev.archive.org/index.php>
- 155)Introduction to net.art (1994-1999). [Honlap.] URL: <http://www.easylife.org/netart/>
- 156)Irodalom a digitális közegben. [Elektronikus dokumentum.] URL: <http://www.hipertext.info/>
- 157)Irodalom a digitális közegben. [Honlap.] URL: <http://www.hipertext.info/>
- 158)ISTweb - Directorate E - DigiCULT - Home page. [Honlap.] URL: <http://www.cordis.lu/ist/digicult/index.html>
- 159)ITTK blog. [Honlap.] URL: <http://www.ittk.hu/blog/>
- 160)ITTK műhelyei - Kultúra, evolúció, információ. [Elektronikus dokumentum.] URL: http://www.ittk.hu/web/kultura_evolutio.html
- 161)JavaScript oktató program. [Honlap.] URL: <http://www.gdf-ri.hu/targy/halozat/javaokt/index.htm>
- 162)Javascript tanfolyam. [Honlap.] URL: <http://www.webradio.hu/comp/js/>
- 163)Jsinc JavaScript Includes. [Honlap.] URL: <http://webdeveloper.earthweb.com/repository/javascripts/2003/06/195171/jsinc.html>
- 164)KORTÁRS MAGYAR IRODALOM - Index. [Fórum.] URL: <http://forum.index.hu/Article/showArticle?t=9006406&la=39897878>
- 165)Kulturális örökség - társadalmi képzelet. In: MEK [Elektronikus dokumentum.] URL: <http://mek.oszk.hu/02600/02661/>
- 166)KurzweilAI.net. [Elektronikus dokumentum.] URL: <http://www.kurzweilai.net/meme/frame.html?main=/articles/art0588.html>
- 167)Magyar Információs Társadalom Stratégia. [Honlap.] URL: <http://www.ihm.gov.hu/strategia/>
- 168)Making books easier to find. In: Google Blog, 8/11/2005 11:53:00 PM [Elektronikus dokumentum.] URL: <http://googleblog.blogspot.com/2005/08/making-books-easier-to-find.html>
- 169)Máray Tamás - Hálózatok hálózata - az internet - [origo]. [Fórum.] URL: <http://forum.origo.hu/forum?act=show&fid=63002>
- 170)Médiakutató. [Honlap.] URL: <http://www.mediakutato.hu/szerzok.html>

- 171)MediaSavvy. [Honlap.] URL: <http://mediasavvy.com/>
- 172)Mesterséges nyelv - Index. [Fórum.] URL: <http://forum.index.hu/Article/showArticle?t=9029019&la=39633748>
- 173)Metazin Lapok lapja, szemlék szemléje. [Elektronikus dokumentum.] URL: <http://www.metazin.hu/>
- 174)Mindentudás Egyeteme [origo]. [Fórum.] URL: <http://forum.origo.hu/forum?act=show&fid=47312>
- 175)Minerva Plus Magyarország. [Elektronikus dokumentum.] URL: <http://www.mek.oszk.hu/minerva/>
- 176)Minerva Plus Magyarország - dokumentumok - A DIGITALIZÁLÁSI MUNKÁLATOK ÖSSZEHANGOLÁSA -Lundi Alapelvek. [Elektronikus dokumentum.] URL: <http://www.mek.oszk.hu/minerva/html/dok/lundalap.htm>
- 177)Minerva Plus Magyarország - dokumentumok - A KULTURÁLIS HONLAP MINŐSÉGI KÖVETELMÉNYEI. [Elektronikus dokumentum.] URL: <http://www.mek.oszk.hu/minerva/html/dok/kulthonlapminkov.htm>
- 178)Minerva Plus Magyarország - dokumentumok -CSELEKVÉSI TERV A DIGITALIZÁLÁSI PROGRAMOK ÉS KONCEPCIÓK ÖSSZEHANGOLÁSÁRA. [Elektronikus dokumentum.] URL: <http://www.mek.oszk.hu/minerva/html/dok/lundcsel.htm>
- 179)mobil információs társadalom - MTA. [Elektronikus dokumentum.] URL: http://21st.century.phil-inst.hu/2001_marc/brosura_htm/tartalom.htm
- 180)mobil információs társadalom - MTA. [Honlap.] URL: http://21st.century.phil-inst.hu/2001_marc/brosura_htm/tartalom.htm
- 181)Mobilközösség - mobilmegismerés. [Elektronikus dokumentum.] URL: http://21st.century.phil-inst.hu/2002_konf/hn3_kot/tart.htm
- 182)MTA Filozófiai nyitott Egyetem. [Honlap.] URL: <http://www.fil.hu/egyetem/>
- 183)MTA Filozófiai nyitott Egyetem. [Honlap.] URL: <http://www.fil.hu/egyetem/>
- 184)MTASzociolingvisztika. [Elektronikus dokumentum.] URL: <http://nyitottegyetem.phil-inst.hu/humfold/szocling/index.htm>
- 185)MTASzociolingvisztika. [Honlap.] URL: <http://nyitottegyetem.phil-inst.hu/humfold/szocling/index.htm>
- 186)Workshop konferenciák. [Honlap.] URL: <http://www.iif.hu/rendezvenyek/networkshop/>
- 187)NIIF projektek. [Honlap.] URL: <http://www.iif.hu/index.php?headline=alkalmaz&text=alkalmaz.html&nomenu=1>
- 188)Nyelvészeti kutatás a neten - Index. [Fórum.] URL: <http://forum.index.hu/Article/showArticle?t=9023000&la=36364226>
- 189)Nyílt Hozzáférés Kezdeményezés (Open Access Initiative). Kitekintés és körkép In: TMT 50. évfolyam (2003) 6-7. szám [Elektronikus dokumentum.] URL: http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=2093&issue_id=66
- 190)Nyíri Kristóf kommunikációfilozófiai írásaiból. [Elektronikus dokumentum.] URL: <http://nyitottegyetem.phil-inst.hu/kmfil/kutatas/nyiri/nyiri.htm>

- 191)Nyíri Kristóf kommunikációfilozófiai írásaiból. [Honlap.] URL: <http://nyitottegyetem.phil-inst.hu/kmfil/kutatas/nyiri/nyiri.htm>
- 192)Obsolete Computer Museum. [Honlap.] URL: <http://www.obsoletecomputermuseum.org/>
- 193)OCLC-NCSA Metadata Workshop Report. [Honlap.] URL: <http://www.oasis-open.org/cover/metadata.html>
- 194)OldVersion.com. [Honlap.] URL: <http://www.oldversion.com/>
- 195)Open Sources Voices from the Open Source Revolution. [Honlap.] URL: <http://www.oreilly.com/catalog/opensources/book/toc.html>
- 196)O'Reilly Open Books Project. [Honlap.] URL: <http://www.oreilly.com/openbook/>
- 197)O'Reilly Open Books Project. [Honlap.] URL: <http://www.oreilly.com/openbook/>
- 198)PHP A simple tutorial - Manual. [Honlap.] URL: <http://ca.php.net/manual/en/tutorial.php>
- 199)pornolize.com. [Honlap.] URL: <http://www.pornolize.com/>
- 200)Rheingold's brainstorms. [Honlap.] URL: <http://www.rheingold.com/>
- 201)rheingold's brainstorms. [Honlap.] URL: <http://www.rheingold.com/>
- 202)Search Engine Watch Blog. [Honlap.] URL: <http://blog.searchenginewatch.com/blog/>
- 203)Semantic Web roadmap. [Honlap.] URL: <http://www.w3.org/DesignIssues/Semantic.html>
- 204)Sony CS Labs Publications. [Honlap.] URL: <http://www.csl.sony.fr/General/Publications/index.php>
- 205)Tanulmányok a digitális könyvtárról. [Honlap.] URL: http://www.neumann-haz.hu/tei/tanulmanyok_digitkvt/
- 206)Tanulmányok a digitális könyvtárról - Neumann-ház. [Honlap.] URL: <http://www.neumann-haz.hu/docs/tanulmany.php>
- 207)Tanulmányok a digitális könyvtárról - Neumann-ház. [Honlap.] URL: <http://www.neumann-haz.hu/docs/tanulmany.php>
- 208)The Intelligent Wireless Web - Web Architecture. [Honlap.] URL: <http://www.web-iq.com/semanticweb.htm>
- 209)The Postmodernism Generator Communications From Elsewhere. [Honlap.] URL: <http://www.elsewhere.org/cgi-bin/postmodern>
- 210)The Real History of the GUI. [Honlap.] URL: <http://www.webmasterbase.com/article/511>
- 211)The shell Family Tree. [Honlap.] URL: <http://desktopian.org/shelltree.html>
- 212)The Unofficial Web Applications List. [Honlap.] URL: <http://webapplist.com/>
- 213)Tim Berners-Lee. [Honlap.] URL: <http://www.w3.org/People/Berners-Lee/>
- 214)Tim Berners-Lee jegyzetei a WWW jövőjéről. [Honlap.] URL: <http://www.w3.org/DesignIssues/>
- 215)TMT. [Elektronikus dokumentum.] URL: <http://tmt.omikk.bme.hu/archiv.html>
- 216)TMT A MEK 2.0 verziójára vonatkozó fejlesztések összefoglalása. [Honlap.] URL: http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=1627&issue_id=47
- 217)TMT Könyvtár az elektronikus korban. [Elektronikus dokumentum.] URL: http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=1267&issue_id=23
- 218)Tudástársadalom - BIÖP. [Fórum.] URL:

- irodalom.elte.hu/forum2//index.php?showtopic=15
- 219) tudástérkép -empolis-map. [Honlap.] URL:
http://www.szamitastechnika.hu/archiv_nyomtathato.php?id=19066
- 220) W3C dokumentumok fordításai. [Honlap.] URL: <http://www.w3c.hu/forditasok/>
- 221) W3C Semantic Web. [Honlap.] URL: <http://www.w3.org/2001/sw/>
- 222) Wayback Machine. [Honlap.] URL: <http://www.archive.org/web/web.php>
- 223) WDWL The Virtual Library of WWW Development. [Elektronikus dokumentum.] URL: <http://wdvl.internet.com/Vlib/>
- 224) WDWL The Virtual Library of WWW Development. [Honlap.] URL: <http://wdvl.internet.com/Vlib/>
- 225) Web search how the Web has changed information retrieval. [Elektronikus dokumentum.] URL: <http://informationr.net/ir/8-3/paper154.html>
- 226) webmester - Terminál. [Fórum.] URL: <http://forum.terminal.hu/viewforum.php?f=19&sid=ef5ba1bd37c13b86098c9bd08478097b>
- 227) whatis.com. [Honlap.] URL: <http://whatis.techtarget.com/>
- 228) World Wide Web Consortium. [Honlap.] URL: <http://www.w3.org/>
- 229) XHTML leírás. [Honlap.] URL: <http://htmlinfo.polyhistor.hu/xhtmlref/xhtml11.htm>
- 230) XML. [Honlap.] URL: <http://web.interware.hu/stef/xml.html>
- 231) XML 10 pontban. [Honlap.] URL: http://www.w3c.hu/forditasok/XML_10_pontban.html
- 232) XML információk. [Honlap.] URL: <http://venus.math.klte.hu/%7Eerdeisz/xml/>
- 233) XML Lessons. [Honlap.] URL: <http://www.web-iq.com/XMLLesson1p.htm>
- 234) XML tools by category. [Honlap.] URL:
http://www.garshol.priv.no/download/xmltools/cat_ix.html